

DR. ADILCAN ERUYGUR

ŞARKİ (DOĞU) TÜRKİSTAN HAYATI

20.Yüzyılın Başlarında Çağatay
Türkçesiyle Yayınlanmış
«Şarki Türkistan Hayatı» Gazetesi

İnceleme-Metnin Çeviri Yazısı-Türkiye Türkçesine Aktarımı-Tıpkıbasım

شرقی تورکستان
حیاتی

ŞARKİ(DOĞU) TÜRKİSTAN HAYATI

20.Yüzyılın Başlarında Çağatay Türkçesiyle Yayımlanmış
«Şarki Türkistan Hayatı» Gazetesi

(İnceleme-Metnin Çeviri Yazısı–Türkiye Türkçesine Aktarımı-Tıpkıbasım)

DR. ADILCAN ERUYGUR

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi

Mart 2024

ISBN: 978-625-396-244-9

Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

- Cataloging in Publication Data (CIP) -

ERUYGUR, Adilcan

ŞARKİ(DOĞU) TÜRKİSTAN HAYATI

20.Yüzyılın Başlarında Çağatay Türkçesiyle Yayımlanmış

«Şarki Türkistan Hayatı» Gazetesi

(İnceleme-Metnin Çeviri Yazısı-Türkiye Türkçesine

Aktarımı-Tıpkıbasım)

Dizgi: Ahmet BUĞRA

Yayına Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları

Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65 - 66

Alemdar Mah.
Çatalçeşme Sk. No:42/2
Cağaloğlu/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

📞📧 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

5	ÖZET
7	ÖNSÖZ
9	SİMGELER VE KISALTMALAR
11	GİRİŞ
<i>BİRİNCİ BÖLÜM</i>	
15	İNCELEME
1.1	ŞARKİ TÜRKİSTAN HAYATI GAZETESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 15
1.1.1.	Gazetenin Adı 15
1.1.2.	Gazetenin Editörü 15
1.1.3.	Gazetenin Yayımlandığı Dönem 21
1.1.4.	Gazetenin Sayfası 21
1.1.5.	Şarkî Türkistan Hayatı'nın Önemi 21
1.1.5.1.	Türk Dili Tarihi Bakımından Önemi 21
1.1.5.2.	Basın-Yayın Açısından Önemi 22
1.1.5.3.	Dil Üslubu Bakımından Önemi 25
1.1.5.4.	Türk Tarihi Bakımından Önemi 25
1.2.	Yazım Özellikleri 26
1.2.1.	Ünlülerin Yazımı 26
1.2.2.	Ünsüzlerin Yazımı 27
1.2.3.	İzafet Kesresinin Kullanılışı 28
1.3.	Ses Özellikleri 28
1.3.1.	Ünlüler 28
1.3.1.1.	28

1.3.1.2. Ünlü Değişmesi	29
1.3.1.3. Ünlü Uyumu	29
1.3.2. Ünlülerin Düşmesi	30
1.3.2.1 Kelime Başında Korunan Ünsüzler	30
1.3.2.2. Ünsüz Değişmeleri	30
1.3.2.3. Ünsüzlerin Uyumu	30
1.4. Biçim Özellikleri	31
1.4.1. İsim	31
1.4.1.1. İsim Halleri	31
1.4.1.1.1. İlgi Hali	31
1.4.1.1.2 Yükleme Hali	31
1.4.1.1.3. Yönelme Hali	31
1.4.1.1.4. Bulunma Hali	31
1.4.1.1.5. Çıkma Hali	32
1.4.1.1.6. Sınırlama Hali	32
1.4.1.1.6. Vasıta Hali	32
1.4.1.1.7. Bulunma-belge Hali	32
1.4.1.1.8. Sebep Hali	32
1.4.1.1.9. Benzetme Hali	33
1.4.2. İyelik Ekleri	33
1.4.3. Fiil	34
1.4.3.1. Basit kipler	34
1.4.3.2. Birleşik kipler	36
1.4.4. İsim-Fiiller	36
1.4.5. Sıfat Fiiller	37
1.4.6. Zarif fiiller	37
1.5. Zamir	37
1.5.1. Şahıs zamirler	37
1.5.2. Dönüşlülük zamiri	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

39	METNİN ÇEVİRİ YAZISI
----------	-----------------------------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

111.....METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ

111.....ŞARKİ TÜRKİSTAN HAYATI

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

179.....TIPKIBASIM

KAYNAKLAR

ÖZET

Doğu Türkistanlıların Çinlilere karşı bağımsızlık mücadelesinde iletişim araçlarının, özellikle gazete ve dergilerin önemi büyüktür. Doğu Türkistanlıların basın yayın hayatı 19. yüzyılın sonlarında Mısır ve Türkiye gibi ülkelerde eğitim gören reformcu aydın Abdulkadir Damolla'nın ilk gazeteyi çıkarmasıyla başlamıştır. Daha sonraki süreçte Doğu Türkistan'da yaşayan önemli toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelere bağlı olarak, basın yayın işleri de hızla gelişmiştir. Özellikle 12 Kasım 1933'te ilan edilen Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ve 12 Kasım 1944'te ilan edilen Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde basın yayın işlerine büyük önem verilmiştir. Bu dönemlerde yayınlanan Şarki Türkistan Hayatı (Şerki Türkistan Hayatı), Erkin Türkistan, Yeni Hayat gazeteleri adeta Doğu Türkistanlıların sesi olmuştur. Çağatay Türkçesinin son dönemi ve Yeni Uygur Türkçesinin oluşma dönemine ait olan bu gazeteler ses, imla, biçim, söz varlığı ve söz dizimi açısından büyük öneme sahiptir.

Bu çalışmanın konusu Çağatay Türkçesiyle yayımlanmış Şerki Türkistan Hayatı (Doğu Türkistan Hayatı) adlı gazetenin dilidir. Amamız bu gazetenin dilinin ses ve biçim bilgisi açısından incelenerek Türkoloji alanına katkı sunmaktır.

Çalışmamıza konu olan Şerki Türkistan Hayatı (Doğu Türkistan Hayatı) adlı gazete toplam 12 sayı olarak yayınlanmıştır. Çalışmamızı bu 12 sayı üzerinden yürütmeye gayret gösterdik. Çalışmamız toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Şerki Türkistan Hayatı (Doğu Türkistan Hayatı) gazetesi ile ilgili genel bilgilere yer verildikten sonra gazetenin dili imla, ses ve biçim bilgisi açısından incelenmiştir. İkinci bölümde ise gazetenin sayılarının çeviri yazısı ya-

pılmıştır. Üçüncü bölümde gazete Türkiye Türkçesine aktarılmış ve dördüncü bölümde ise gazetenin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

ÖNSÖZ

Gazete, çeşitli haberleri topluma ileten, bu süreçte kamunun görüşlerini şekillendirip bilgilendiren ve zaman zaman yönlendiren bir iletişim aracıdır^[1]. Türk düşünürü Ziya Gökalp, gazeteyi, “Gazetesiz, genel düşünce olmaz; genel düşünce olmazsa milli devlet, milli vatan oluşturulamaz. Gazete, her bireyin günlük olarak erişebildiği dinamik bir öğrenme kurumudur.” olarak tanımlar (Gözalp, 2016: 51).

Çin Komünistleri Doğu Türkistan’ı işgal ettikten sonra diğer alanları gibi medya alanı da sıkı kontrol etmeye çalışmışlardır. Günümüzde Çinlilerin Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi dedikleri Doğu Türkistan’da basın-yayın, medya kuruluşları tamamen Çin devletinin kontrolü ve denetimi altındadır. Çalışmamıza konu olan Şerki Türkistan Hayati (Doğu Türkistan Hayati) gazetesi Doğu Türkistanlıların özgür basın-yayın tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

Uygur basın tarihinde bir resmi gazete olarak önemli yere sahip Şerki Türkistan Hayati (Doğu Türkistan Hayati), 1933 tarihinde yayın hayatına başlamış ve üstlendiği haber vazifesiyle birlikte yeni bağımsızlığını kazanmış ve adeta varlık mücadelesi içerisinde olan Doğu Türkistan’da siyasi, tolumsal ve kültürel yaşam, bağımsızlık ve özgürlük düşünceleri, halkı bilinçlendirme açısından yeni bakış açıları kazandırma istikametinde önemli katkıları olan Çağatay Türkçesiyle yayımlanan Şerki Türkistan Hayati (Doğu Türkistan Hayati) imla ve dil özellikleri bakımından ilginç özellikler taşımaktadır.

[1] <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/212961>, (Erişim: 7 Temmuz 2023).

Çağatay Türkçesinin son dönemi ve Yeni Uyğur Türkçesinin oluşma dönemine ait bu gazetenin incelenmesi sadece Türkoloji alanı için değil, genel Türk basın tarihi açısından da önemli katkı sağlayacaktır.

Söz konusu gazetenin teminini sağlayan İstanbul Teklimakan Neşriyatı sahibi Abducelil TURAN'a ve eserin hazırlanma sürecinde kıymetli görüş ve tavsiyelerini esirgemeyen Prof.Dr Alimcan İnayet'e teşekkürü bir borç bilirim.

Dr. Adilcan ERUYGUR

KONYA-2023

SİMGELER VE KISALTMALAR

Çeviri Yazı Alfabetesi^[1]

z	ظ	a ā e i	ا
‘	ع	a ā	آ
’	ء	b p	ب
ğ	غ	t	ت
f	ف	p	پ
k	ق	s	ث
k g	ك	c ç	ج
g	گ	h	ح
l	ل	ç	چ
m	م	h	خ
n	ن	d	د

[1] Bu çeviri yazı sistemini Çin Min Zu Üniversitesi Uygur Dili ve Edebiyatı Bölümünün emekli Öğretim üyesi Prof. Dr. Abdureof POLAT hocanın çeviri yazı sistemini referans alarak yaptım.

ŋ	ڭ	z	ذ
u,ü,o,ö	و	r	ر
h a e	ه	j	ژ
y, ı, i	ی	s	س
v o ö u ü	او	ş	ش
y	ای	ş	ص
è	ئې	ž	ض
		ţ	ط

Kısaltmalar

S: sayı, sayfa, sütun ve satır anlamına gelmektedir. Örneğin, S1.s2.s1.s3

GİRİŞ

Gazete, genellikle günlük, haftalık veya diğer düzenli zamanlarda yayınlanan, haberler, görüşler, özellikler ve kamuyu ilgilendiren diğer bilgileri sağlayan ve genellikle reklam içeren bir yayın ve kitle iletişim ve kitle iletişim aracı biçimidir^[1].

Gazete, uzun ve karmaşık tarihi boyunca pek çok dönüşüm geçirmiştir. Gazetelerin tarihsel köklerini incelemek, gazetenin nasıl ve neden bugünkü çok yönlü mecraya dönüştüğüne ışık tutmaya yardımcı olabilir. Akademisyenler genellikle ilk gazete olan Acta Diurna'yı ya da günlük işleri M.Ö. 59 yılında antik Romalıların yayınladığını söylerler. Bu gazetenin hiçbir kopyası günümüze ulaşmamış olsa da, olayların, toplantıların, doğumların, ölümlerin ve günlük dedikoduların günlüklerini yayınladığına inanılmaktadır. Gazetelerin işlevlerine ilişkin olarak farklı perspektiflerden farklı görüşler ileri sürülebilir. Fransız gazetecilik akademisyeni Bernard Vayner, gazetelerin işlevlerini tüm taraflarca kabul edilebilecek bir şekilde özetlemiştir: birincil işlev olan haber verme, bunu takip eden tartışma işlevi (yani fikirleri yayma işlevi) ve arızı işlev olan eğlence. Gazete, düzenli olarak halka dağıtılan, çoğunlukla haber ve güncel olayları içeren basılı bir yayındır. Kitle iletişimi için önemli bir araçtır ve kamuoyunu yansıtma ve yönlendirme işlevine sahiptir.

Modern gazetenin doğrudan kökenleri 15. yüzyılda Almanya'da ortaya çıkmaya başlayan basılı gazete kâğıtlarına (tek sayfalık haber broşürleri) dayanmaktadır. 1615'te kurulan Frankfurter Allgemeine Zeitung genellikle ilk "gerçek" gazete olarak kabul edilir, çünkü sabit bir adı vardı, haftada bir kez

[1] <https://www.britannica.com/topic/newspaper> (Erişim: 8 Ekim 2023)

düzenli olarak yayınlanıyordu ve sayfa başına tek bir haber yerine birkaç haber içeriyordu (ancak tek yüze basılıyordu). İngilizce “newspaper” kelimesi ilk kez 1665 yılında İngiltere’nin ilk gazetesi olan Oxford Gazette’de ve 1650 yılında Almanya’nın Leipzig kentinde ortaya çıkmıştır. Gazetenin kahramanı daha sonra 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Günlük gazetelerin popülaritesi, bir ülke ya da bölgede gazeteciliğin olgunlaşmasına işaret etmiştir, çünkü günlük gazetelerin sürekli olarak yayınlanması, bilginin toplanması ve iletilmesi, baskı teknikleri, gazetecilerin kalitesi ve yönetim düzeyi konusunda daha yüksek gereksinimler getirmiştir. İlk zamanlarda gazete ve dergiler, haberlerin yanı sıra çeşitli makaleleri ve edebi eserleri de içeren karışık bir yapıdaydı ve basitçe ciltleniyordu. Bu dönemin gazete ve dergileri genellikle gevşek bir şekilde “gazete ve süreli yayınlar” olarak adlandırılır ve “gazete ve süreli yayınlar” kavramı ilk zamanlarda İngiltere ve Fransa’da bu anlamda kullanılmıştır. İngiltere ve Fransa’da gazete ve dergiler 18. yüzyılda birbirinden net bir şekilde ayrılmaya başlamıştır. Gazeteler meta olarak ya da siyasi mücadelelerde propaganda olarak kullanılabilir. Tarihsel olarak, Batı’daki gelişmiş ülkelerdeki gazetelerin çoğu üç gelişim döneminden geçmiştir: resmi gazeteler dönemi, parti gazeteleri dönemi ve ticari gazeteler dönemi. Resmi dönemde gazeteler esas olarak feodal monarşi için siyasi mücadelelerin propagandasıydı, ancak gazetelere lisans veren yayıncılar için gazeteler kar amacıyla satılacak bir metaydı. Parti gazetesi döneminde, önemli sayıda gazete çeşitli siyasi partilere veya hiziplere bağlıydı ve kendi çıkarlarını destekliyordu, ancak açık siyasi eğilimleri olan daha büyük ticari gazeteler de vardı. 19. yüzyılın ortalarında, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve diğer büyük kapitalist ülkelerdeki gazetelerin çoğu, kopya başına ülke para biriminin en küçük birimi (sent, peni) kadar ucuza fiyatlandırılıyordu. Gazeteler halkın alt sınıflarını hedeflediğinde, halka hitaplarını en üst düzeye çıkarmaya başladılar ve asıl amaçları kar elde etmek oldu. Böylece

parti gazeteleri dönemi sona erdi ve ticari gazeteler dönemi başladı. Gazeteler, tirajlarını en üst düzeye çıkarmak için haber yayınlamanın ve haberlerin popülaritesini artırmanın yanı sıra, giderek daha fazla eğlence içeriği eklediler. Elektronik medya ile rekabette gazete haberlerinin derinlemesine işlenmesine daha fazla önem verildi. Popüler gazeteler giderek toplam gazete sayısı içinde büyük bir paya sahip olmuş, ancak hedef okuyucu kitlesi orta ve üst sınıflar olan “premium gazeteler” de giderek istikrar kazanmış, böylece sırasıyla popüler gazeteler ve “premium gazetelerin” hayatta kalması için bir alan yaratılmıştır. Birincisi yüksek tiraja sahip ve daha fazla kar elde ederken, ikincisi sınırlı bir tiraja sahiptir ancak kamuoyunu etkileme ve itibar kazanma konusunda baskındır. Bu durum Birleşik Krallık ve Almanya gibi ülkelerde daha belirgin iken, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Japonya gibi diğer ülkelerde ayırım bu kadar net değildir^[1].

İlk gazetenin Doğu Türkistan’da Mart 1910’da İli Baihua adında çıktığı söylenmektedir (Begtemir, 2018, s. 50). Elbette bu dönemden kitabımıza konu olan Şarki Türkistan Gazetesi’nin yayımına kadar Doğu Türkistan’da çeşitli isimlerde gazeteler yayımlanmıştır. Şarki Türkistan Hayatı gazetesi 1933 yılından itibaren Kutluk Hacı Şevki tarafından yayına hazırlanarak halka ve topluma sunulmuştur. Bu gazete, Doğu Türkistan’da geçici olarak ta olsa sömürgeciliğe, zulme, adaletsizliğe, esarete, işgale, cehalete ve diktatörlüğe son veren, 12 Kasım 1922 tarihinde kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti’nin bağımsızlık hareketinde önemli rol oynamıştır. Bu gazete aynı zamanda o dönemdeki Doğu Türkistan toplumunun siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve eğitim alanındaki olayların gazetecilik kural ve ilkelerine uygun olarak objektif bir şekilde halka aktarılmasında katkısı azımsanmayacak kadar büyüktür. Bu gazetede anlatılanlar bize o dönemde Doğu Tür-

[1] <https://open.lib.umn.edu/mediaandculture/chapter/4-2-history-of-newspapers/> (Erişim: 8 Ekim 2023)

kistan'daki duruma dair pek çok ipucu vermektedir. Dolayısıyla bu gazete, aslında tarih, siyaset, sosyoloji, dilbilim, gazetecilik gibi çeşitli sosyal bilimler perspektifinden incelenmeye değer bir gazetedir. Ancak biz bu gazeteyi konumuz çerçevesinde sadece dilbilimsel açıdan incelemeye çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1 ŞARKİ TÜRKİSTAN HAYATI GAZETESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Gazetenin Adı

Çalışmamıza konu olan İstanbul'da uzun süredir yayıncılıkla uğraşan sahaf ve Teklimakan Neşriyatının sahibi Abdulcelil Turan temin etmiştir. Uygur Türkçesinde Şerki Türkistan Hayatı olarak ifade edilen bu gazetenin Türkiye Türkçesindeki karşılığı Doğu Türkistan Hayatı ya da Şarki Türkistan Hayatı'dır. Şarki Türkistan Hayatı adlı bu gazete 21 Temmuz 1933 tarihinden itibaren Kaşgar Maarif Nezaretince haftada bir çıkarılan dinî, millî, ilmî, edebî, ahlakî ve siyasi gazetedir. İlk sayısı bir sayfa olarak yayımlan bu gazetenin diğer sayıları iki sayfa olarak yayımlanmıştır. Fakat gazete 13. sayısından itibaren, yani tarih olarak 15 Kasım 1933'dan itibaren Erkin Türkistan (Özgür Türkistan) adıyla yayın hayatına devam etmiştir (İnayet, 2013: 2).

1.1.2. Gazetenin Editörü

Şarki Türkistan Hayatı adlı bu gazete Kutluk Hacı Şevki tarafından yayına hazırlanmıştır.

Uygur Türklerinin kültür savaşçısı olarak bilinen Kutluk Hacı Şevki, modern Uygur basın ve yayıncılığının öncüsü olup çağdaş Uygur yazı dilinin oluşturulması ve geliştirilmesinde önemli rol oynayan aydınlardan birisidir (Emincan vd.,

2006: 278). Kutluk Hacı Şevki 1876 yılında Kaşgar şehrinin Kazançı Yarbeşi mahallesinde dünya gelmiştir. Babası Abdurrahim Bey yerli subaylardan olup aydın kişi sayılırdı. Kutluk Hacı Şevki Kaşgar'daki medreselerde okumuş, Arapça ve Farsça öğrenmiştir

1908'de Kutluk Hacı Şevki, babasıyla birlikte Hac ibadetini ifa etmek için Suudi Arabistan'a gider. Hac ibadetini yaptıktan sonra İslami ilimleri geniş kapsamlı öğrenmek ve incelemek üzere Mısır'ın başkenti Kahire'deki El- Ezher Üniversitesi'ne kayıt yaptırır. Öğrenimini tamamladıktan sonra babasıyla birlikte Türkiye'ye döner ve İstanbul'da eğitimine devam eder. Yurt dışında eğitim görmesi, Kutluk Hacı Şevki'ninufkunu genişletir ve yeni bir yaşam anlayışını benimsemesini sağlar.

Kutluk Hacı Şevki Doğu Türkistan'a dönmek için hazırlık yaptığı sırada, Kilisli Rıfat Bey, Osmanlı Devletinin devlet erkânlarından Talat Paşa'nın girişimi ve desteğiyle, 1915 ve 1917 yıllarında Kaşgarlı Mahmut'un (1008-1105) "Dîvânu Lugâti't-Türk" adlı yayımlar, Kutluk Hacı Şevki yeni basılan Dîvânu Lugâti't-Türk'ün bir nüshasını Türk milletinin değerli bir hazinesi olarak görür ve onu kıymetli bir hediye olarak Doğu Türkistan'a götürür.

Kutluk Hacı Şevki Doğu Türkistan'a döndükten sonra "Dîvânu Lugâti't-Türk"ü Yeni Uygur Türkçesine aktarmaya çalışır. Amacı Uygur Türkler'nin tarihi ve kültürünün yanı sıra, tarihte önemli eserlere imza atan âlimlerin faaliyetlerini topluma tanıtmak, kendi tarihiyle, milli kimliğiyle gurur duyan nesillerin yetişmesini sağlamak, halkı ilim öğrenmeye, cehalete son verip esaretten kurtulmaya, güçlü ve özgür olmaya sevk etmektir. Eseri Uygur Türkçesine aktarma sırasında Kaşgarlı Mahmut'un binlerce yıl önce Türk dilini dünyaya tanıtmak için ne kadar çaba harcadığını anlayan Kutluk Hacı Şevki, böyle bir eseri Uygur Türkçesine aktarmanın kendisine nasip olmasından dolayı çok sevinir. O büyük bir sorumluluk bilinci ve bilgi birikimiyle bu değerli eseri Uygur Türkçesine

aktarmak için çalışır^[1]. Ancak Kutluk Hacı Şevki'nin "Divânu Lugâtî't-Türk"ü Uygur Türkçesine aktarmaya yönelik bu önemli çabası Çinli işgalcilerin engellemesi nedeniyle tamamlanamaz ve bu eser ortadan kaybolur (Költekin, 1983: 195).

Kutluk Hacı Şevki halkını içinde bulunduğu gaflet uykusundan uyandırmak ve cehalet bataklığından çıkarmak için başka neler yapabileceğini düşünürken vaktiyle İstanbul'da ve Buhara'da eğitim gördüğü zamanlarda Kazan'da neşredilmiş olan "Vakit" ve "Şura" dergileri aklına gelir. Matbuat ve neşriyatın insanın düşüncelerini uzaklara götürebilecek bir araç olduğunu, halka toplumda olup biteni anlatabileceği, yenilikçi düşünceleri yayabileceği bir araç olduğunu düşünür. Bu sebeple gazete çıkarmaya karar verir (Yeloğlu, 2019: 48). Kaşgar'a döndükten sonra milliyetçilerle, ilim sever zenginlerle ve aydınlarla istişarelerde bulunarak, yayıncılık alanında hazırlıklar yapar. O bir yıl sonra, litografiden çok daha gelişmiş olan çivi baskısını kullanarak uluslararası matbaacılık yöntemlerinden de istifade ederek 1918'de Añ (Bilinç) Gazetesini yayınlamakla vatanseverlik fikirlerini yayma çalışmalarına başlar (Tevekkül, 2014: 2686). Ancak bu gazetenin ulusal uyanış, cehalete karşı mücadele, bilim ve aydınlanma çalışmaları konusundaki fikirleri nedeniyle, işgalci Çin hükümeti tarafından kapatılarak yayın hayatına son verilir (Kaşgarlı, 1998: 528). Zira Mançu İmparatorluğu, 1878 yılında Doğu Türkistan'ı işgal ettikten sonra, Doğu Türkistan'ı daha uzun süre kontrol edebilmek için Uygur Türklerini eğitimden yoksun ve cehalette bırakma politikası uygulamıştır. Bu yüzden Kutluk Hacı Şevki'nin Uygur Türklerini ilimle donatma yönündeki eylemleri onların bu politikasına aykırıydı.

Çin'in bu tür engelleme girişimi Kutluk Hacı Şevki'yi durdurmaz. O "Añ gazetesini" mühürlendikten sonra yöntemini değiştirerek Kaşgar'daki ilimsever zenginlerin yardımıyla

[1] Edebiyatçı Hacı Ahmed Költekin, kaleme aldığı "Deniz İncileri" adlı eserinde Kutluk Hacı Şevki'nin Memetali Tefik ile birlikte Uygur Türkçesine aktarmaya çalıştıklarına dair bilgi verir.

Molla Nazım, Nozur Yusuf gibi şairlerle birleşerek milli uyanış ve ilim öğrenmeyi ve aydınlanmayı içeren mücadeleci içerikli şiirlerini Kaşgar’da 1920 ve 1924 yıllarında “Uyanış ve İnkılâp Şiirleri”. “Esarete ve dalaletle hayır” isimleriyle yayımlayarak dağıtır (Tevekkül, 2014, 2687).

Öte yandan Kutluk Hacı Şevki, o dönemde Abdülkadir Damollam (1870-1924) gibi aydın insanların öncülüğünde yürütülen dilsel yeniliklere yönelerek Uygur Türkçesini arındırma (Uygur Türkçesindeki Arapça-Farsça karışımını çıkarıp yerine Uygur Türkçesindeki özel söz varlığını koymak), ortak edebi dil oluşturma bağlamında “Ana dilim” adlı bir şiir yazdı ve Uygur Türklerine ana dillerinin değerini göstermek için çok çalıştı.

Kutluk Hacı Şevki aynı zamanda tarih yazıcılığıyla da ilgilenir ve bu alanda eserler yazar. O Uygur Türklerinin tarihi hakkında araştırmalar yapar. Onun kaleme aldığı “Vakiatı Kaşigar” (Kaşgar’da Olaylar) adlı eser, günümüzde Sincan Uygur Özerk Bölgesi Müzesi’nde tarihi belge olarak korunmaktadır. Bu eserde Uygur Türklerinin, özellikle Kaşgar bölgesini de kapsayacak şekilde, eski çağlardan günümüze kadar olan tarihinin anlatıldığı iddia edilmektedir (Uygur, 2017: 47). Ayrıca birçok Arapça ve Farsça sözlüğü de Uygur Türkçesine çevirir. 1936 yılında Kaşgar Şeriat Mahkemesi yargıcı Molla Sadık Alam Ahunum’un yazdığı bir kitabın Kaşgarlı Mahmut vakfına bağışlandığına dair tarihi bir belge bulur (1965: 97).

Kutluk Hacı Şevki daha sonra İsveç Hristiyan Derneği’nin Kaşgar kentindeki gazete bürosunda yazı işleri müdürü olarak çalışır. Temmuz 1933’ten itibaren Erkin (Hür) Hayat Gazetesini yayımlar. Ancak bu gazete de o zamanki sömürge Çin’in engellemesi nedeniyle durdurulur.

12 Kasım 1933’te Sabit Damollam önderliğinde kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti hükümeti Doğu Türkistan Haftalık Gazetesi’ni çıkarır. Bu dönemde İsveç gazetesi bürosunda görev yapan Kutluk Hacı Şevki, 15 Kasım’dan itibaren Doğu Türkistan Haftalık gazetesinin genel yayın yönetmeni olarak çalışır. Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti hükümeti-

nin kurulmasından 15 gün sonra ülkenin aylık “Mustakıllık” (Bağımsızlık) adlı dergisi yayınlanır. Bu dergide Doğu Türkistan liderlerinin isimleri ve önemli belgeler yer almaktadır.

Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti’nin “Erkin Türkistan”^[1] gazetesinin adı daha sonra “Yeni Hayat” olarak değiştirilir ve bu gazete 23 Ağustos 1934 tarihinden 1937 yılının ortalarına kadar Kutluk Hacı Şevki’nin genel yayın yönetmenliğinde yayın hayatına devam eder. “Yeni Hayat” gazetesi, ulusal, siyasi, sosyal, edebi ve ahlaki konuları öne çıkaran, geniş içerikli kapsamlı bir gazeteydi. Bu gazete toplam 290 sayı çıkar. Gazetenin ilk yayınlandığı dönemde tirajı 950 iken, halkın kültür seviyesi arttıkça gazetenin tirajı 2500’e ulaşır. Dağıtım yelpazesi posta yoluyla Turpan, Kuça, Aksu, Kızılsu, Yarkent ve Hotan’a kadar sürekli genişler. “Yeni Hayat” gazetesi ilk olarak üç sütun ve iki sayfa olarak yayımlanıyordu, ancak daha sonra dört sayfaya çıkarılır. Gazetede önemli uluslararası haberler, Uygur tarihi ile ilgili literatür, İslami inançlarla ilgili açıklamalar, edebi eserler, mektuplar ve reklamlar yayınlanır. Bu tür içerikler, Uygur Türkerine dünya çapında gerçekleşen teknolojik yenilikleri tanıtmaya, Doğu Türkistan’daki olayları anlatmaya, İslam hukukunun orijinal özünü açıklama, cehalete ve işgalci Çin yönetimine karşı farkındalığı artırma, Doğu Türkistanlıları birleştirmede önemli rol oynar. Örneğin Kaşgar ve Atuş şehrinde çocukların eğitimi için 12 kişinin 139, 400 ser gümüş, 5 kişinin ise hastaneye 4, 420 ser beyaz gümüş bağışladığıyla ilgili haberler yayınlanır. O dönemde Kutluk Hacı Şevk’in editörlüğünü yaptığı “Yeni Hayat Gazetesi”, sömürgecilğe ve hurafeye, kötülük ve cehalete karşı ilerici fikirlere sahip yeni bir gazeteydi. Daha da önemlisi bu gazete Uygur Türklerinin yüzyıllardır kesintiye uğrayan basım ve yayıncılık faaliyetlerini modern çağa bağlamıştır (Uygur, 2017: 48).

Stalin’in (1878-1953) 1935 yılında Hoca Niyaz Hacım’e (1889-1938) gönderdiği casus Maşur Ruziyev, Kutluk Hacı

[1] Hür Türkistan

Şevki'yi şöyle tanımlar: “Kutluk Hacı Şevki, Uygurca yayımlanan Yeni Hayat gazetesinin genel yayın yönetmenidir. Kısa boylu, hareketli, aktif, kırmızı ak yüzlüdür, tüm faaliyetleri Marksizm ve Leninizm’in ideallerine aykırıdır ve komünist hareketi korkunç olarak değerlendirir ve onlardan tüm kalbiyle nefret eder. Kutlu Hacı Şevki, Panislamcılığın ve Pantürkizmin sembol isimlerindedir (Ruziyev, 2016: 262).

Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti Devlet Ordusu Başkomutanı Mahmud Muhiti (1893-1945), Kutluk Hacı Şevki’den “Kutluk Hacı Şevki, dindar, bilgili ve doğru sözlü, din ve ve dünyevi ilimleri derin bilen bir insandır. O Uygur Türklerinin Türkçe konuşan halklar arasında en eğitilmiş ve kültürlü olduğunu kanıtlamaya çalışan biridir. Türkler bilimi ilk başta Kur’an’dan almışlardır. Demek ki bilimin anahtarı Kuran’dadır. O anahtarla Allah’ın kelimesi açılır. Bu “bize bunu öğretti” diyerek övgüyle söz eder.

Kutluk Hacı Şevki savunduğu özgür düşünceyle, yükselttiği bağımsızlık sesiyle, Uygur Türklerini esaret altında tutan işgalci Çin’i rahatsız eder. Sovyetler Birliği ve kuklası olan Sheng Shi cai (1897-1970) hükümeti Kutluk Hacı Şevki’yi yok etmeye karar vererek takibe alır ve sonunda onu tutuklar (Uygur, 2017: 48 - 50).

30 Mayıs 1937 sabahı Kutluk Hacı Şevki, Kaşgar’daki Yava hapishanesinde Memetali Tevfik (1901-1937) gibi Uygur Türklerinin 300’den fazla aydın ve cesur evladıyla birlikte ilk olarak vurulur ve sonra yakılır. Kutluk Hacı Şevki katledildiğinde 61 yaşındaydı. Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti’nin “Yeni Hayat” gazetesi, Kutluk Hacı Şevki’nin katledildikten sonra “Xinjang Kaşgar Gazetesi” adı altında yayımlanmaya başlar.

Doğu Türkistan’ın işgal edildiği günden bu yana Uygur Türklerinin tarihi ve kültürel mirasını yok etmeye çalışan işgalci Çin hükümeti, Uygur Türkleri’ne ait sayısız eski el yazma ve kitapları toplayarak yakar. O dönemde Kutluk Hacı Şevki’e ait elindeki kitap ve yazılar da yakılır. “Ana Dil”, “Kaşgar Uyanışı”, “Barça”, “Abdülkadir Damollam’ın Ölü-

müne Mersiye” ve “Gazal” gibi eserlerinden sadece birkaçı bize ulaşmış durumdadır. Bu eserler o yıllarda yabancı gazete ve dergilerde yayınlanmış ve bazıları tarafından muhafaza edilmiştir (Tevekkül, 2014: 2694).

1.1.3. Gazetenin Yayımlandığı Dönem

Çağatay Türkçesi üzerinde çalışan bilim insanlarının Çağatay Türkçesinin başlangıç ve bitiş tarihi hakkında çeşitli görüşleri vardır. Ama kahir ekseriyetine göre, Çağatay Türkçesi 14. yüzyılın ortalarından ya da 15.yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına dek kullanılmıştır. Şarki Türkistan Hayatı adlı bu gazetenin editörü olan Kutluk Hacı Şevki’nin aktardığı bilgiye göre, bu eser 21 Temmuz 1933 tarihinden 15 Kasım 1933’e kadar olan zaman aralığında yayımlanmıştır. Buna göre, bu gazete Çağatay Türkçesinin son dönemine ve Yeni Uygur Türkçesinin oluşum sürecine denk gelmektedir.

1.1.4. Gazetenin Sayfası

Şarki Türkistan Hayatı adındaki bu gazete toplam 27 sayfa yayımlanmıştır.

1.1.5. Şarki Türkistan Hayatı’nın Önemi

Türk dili tarihinin her dönemlerinde çeşitli eserler yazılmıştır. Bu eserler Türk dili, edebiyatı, tarihi, dini, kültürü vb açısından önem taşır. Dolayısıyla Doğu Türkistan’ın basın-yayın alanında hayati önem taşıyan gazetelerinden birisi olan Şarki Türkistan Hayatı adlı gazete, Türk dili, özellikle Uygur Türkçesi ve Doğu Türkistan’ın basın-yayın tarihi açısından büyük önemi haizdir. Bunu aşağıdaki gibi belirtebiliriz.

1.1.5.1. Türk Dili Tarihi Bakımından Önemi

Şarki Türkistan Hayatı adlı bu gazetenin Çağatay Türkçesinden Yeni Uygur Türkçesine geçiş döneminde çıkarıldığı görülmektedir, yani tarih olarak 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Dolayısıyla söz konusu gazete ile ilgili araştır-

maların Türk dili tarihi üzerindeki çalışmalara belli bir katkısının olacağı kuşkusuzdur. Bu çalışma Çağatay Türkçesiyle Yeni Uygur Türkçesinin ayrışma süreci ve Çağatay Türkçesinin sesbilgisi, biçim bilgisi, söz varlığı ve söz dizimi bakımından geçirmiş olduğu değişimlerin izlenmesinde önemli bir örnek sunmaktadır. Bunun dışında bu gazete Doğu Türkistan'ın basın ve gazetecilik tarihini anlama açısından da öneme sahiptir.

1.1.5.2. Basın-Yayın Açısından Önemi

Çin Komünistleri Doğu Türkistan'ı işgal ettikten sonra diğer alanları gibi medya alanı da sıkı kontrol etmeye çalışmışlardır. Günümüzde Çinlilerin Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi dedikleri Doğu Türkistan'da basın-yayın, medya kuruluşları tamamen Çin devletinin kontrolü ve denetimi altındadır. Çalışmamıza konu olan Şerki Türkistan Hayati (Doğu Türkistan Hayati) gazetesi Doğu Türkistanlıların özgür basın-yayın tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu gazete en çok Doğu Türkistan bağımsızlık mücadelesinin önemli birer aracı olarak işlev görmüştür.

Gazete aynı zamanda milli duyguları canlandırmak, halkı bir araya getirmek ve bağımsızlık için motivasyon sağlamak amacıyla etkili bir propaganda aracıydı. Gazete, halka mücadelede yer almanın önemini vurgulayarak insanları birleştirmeye çalıştı. Mücadelede yer alan farklı bölgeler arasında iletişimi sağlama ve koordinasyonu kolaylaştırma görevini üstlendi. Bu sayede farklı cephelerdeki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olunabiliyordu ve stratejik kararlar alınabiliyordu. Düşmanın hareketleri, politikaları ve halka etkilerini anlamak amacıyla istihbarat toplama ve analiz etme işlevini yerine getirdi. Aynı zamanda düşmana karşı bir bilinç yaratma amacı güderek halkı bilgilendirdi. Farklı siyasi görüşleri ve stratejileri halka aktararak, siyasi bir birliktelik oluşturulmasına katkıda bulundu. Sadece bilgi akışını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda milli birliği güçlendiren, halkı motive eden ve ba-

ğımsızlık mücadelesinin başarısında etkili bir araç olarak önemli bir rol oynamışlardır.

Doğu Türkistan Hayatı gazetesi aynı zamanda o dönemde Doğu Türkistan'ın toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve askeri gibi toplumun genel durumuyla ilgili durumu anlama bakımından önemlidir.

1896 yılında, Doğu Türkistan'da başlayan süreli yayın faaliyetlerinin temelini atan Hanter adlı İngiliz papaz, bölgeye doktor olarak gelip Urumçi'de kilise kurmuş ve İncil basmak amacıyla ilk basımevini açmıştır. Hasta tedavisi gerekçesiyle basılan İnciller, Hanter ve ekibince bölgenin dört bir yanına dağıtılmış; hatta Kazakça çevirisi yapılarak, Kazakların yoğun yaşadığı Golca ve Manas gibi bölgelere gönderilmiştir. Aynı dönemde, İsveçli misyonerler Kaşgar'da "Garbi Okyanus" adlı basımevi kurarak sadece İncil değil, aynı zamanda okul kitapları, haritalar ve hükümet talebi üzerine para basmışlardır. 1895 yılında ise Hacı Nur, Yenisar ilçesinde özel bir basımevi olan Nur Basımevi'ni açmıştır. Bu basımeviden Arapça klasik şiir ve gramer kitapları 1930'lara kadar basılmış, aynı dönemde Hüseyin Noruz Yunusof tarafından Gulca İlinde açılan Hüseyiniye Basımevi ise özellikle ilköğretim ders kitaplarına odaklanmıştır. Ancak, Hüseyiniye Basımevi, Çin işgal güçleri tarafından 1937'de kapatılmıştır (Muhammet, 2011: 75).

Doğu Türkistan'da 1863'te kurulan Kaşgar Hanlığı lideri Yakup Beg, Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz'e 1872'de biat etmiştir. 1872'den 1910 yılına kadar, Çinlilerin bölgeyi kuşatmasına kadar geçen süreçte, İngiliz ve Rus misyonerler bölgede birçok kilise açmış ve yayım faaliyetlerini sürdürmüştür. Doğu Türkistan'da ilk gazete olan İli Baihua Gazetesi, 1910 yılında Gulca İlinde yayın hayatına başlamıştır.

Doğu Türkistan'da Öne çıkan gazete ve dergilerin adları şunlardır: İli Baihua Gazetesi: 1910'da Gulca'da yayın hayatına başlamış ve Doğu Türkistan'da gerçek anlamda gazete niteliği taşıyan ilk yayın olmuştur. Mevcut hükümetin sesi olarak Uyğurca, Moğolca, Mançuca ve Çince olmak üzere

dört dilde yayımlanmış, ancak kısa bir süre sonra 1911’de son bulmuştur (Çelebi, 2000: 25). Yeni Gazete: 1912’de Gulca ilinde İli Cumhuriyet Nutuk Mahkemesi tarafından çıkarılmıştır. Yedi ay süren yayın hayatı, İli hükümetinin kaldırılmasıyla sona ermiştir (Begtemir, 2018: 50).

İli Vilayetinin Gazetesi: 1910-1911 yıllarında Abdullah Kayyum Hıfzi tarafından İli’de çıkarılmıştır ve sadece 70 sayı yayımlanmıştır (Begtemir, 2018: 50).

Hür Söz: 1919’da Urumçi’de Fazıl Yunus tarafından yayın hayatına başlamış, Uygurca olan gazetenin kaç sayı çıktığı bilinmemekle birlikte, 1921’e kadar devam etmiştir. Bizim Tavuş: 1933’te Çöçek’te çıkarılan gazetenin detayları ve ne zaman sona erdiği bilinmemektedir. Aksu Haberi: 1933’te Aksu’da çıkan gazetenin bilgileri ve sonlandığı tarih belirsizdir. 1933 yılında Kaşgar’da kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti döneminde Kutluk Hacı Şevki tarafından editörlüğü yapılan Şarki Türkistan Hayatı ve Erkin Türkistan gazetesi Doğu Türkistan’ın bağımsızlığı sırasında Doğu Türkistanlıların mücadelesi ve bağımsızlığının sesi olmuştur.

İli Deryası: 1934’te İli’de çıkan gazetenin detayları ve yayın süresi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yeni Xinjiang: 1935’te Urumçi’de çıkan gazetenin detayları ve sonlandığı tarih belirsizdir. Xinjiang Gazetesi: 1935 yılında çıkarılan ve Xing shicai hükümetinin resmi yayın organı olan gazete, 1949 yılında Çin Komünist hükümetinin Doğu Türkistan’ı yeniden işgal etmesinden sonra “Xinjiang Gazeti” adıyla resmi gazete olarak yayımlanmaya devam etmiştir (Çelebi, 2000: 26, Aktaran: Işık ve Koç, 2022: 496 - 497).

Genel olarak, Doğu Türkistan’da süreli yayınlar 1910 yılında başlamış ve yayın faaliyetleri, 1949’da Şarki Türkistan hükümetinin yıkılması ve Doğu Türkistan’ın Çin’in Özerk Otonom Bölgesi haline gelmesiyle sona ermiştir. Buna rağmen, totaliter Çin rejiminin egemenliği altında, başkent Urumçi dâhil birçok yerde çoğunluğu Uygurca ve Çince olmak üzere farklı yerel gazeteler kurulmuş ve yayımlanmıştır (Begtemir, 2018: 50).

1949 yılından sonra, Doğu Türkistan’da çıkan gazete ve dergilerin, Çin’in baskı ve kontrolü altında olduğu için tam anlamıyla özgür ve gerçek haberleri yansıtmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle, Doğu Türkistan basınıyla ilgili çalışmalar, Çin işgali başta olmak üzere birçok sebep dolayısıyla sınırlı kalmıştır (Çelebi, 2000: 25).

1.1.5.3. Dil Üslubu Bakımından Önemi

Şarki Türkistan Hayatı çağdaş gazetecilik anlayışıyla çıkarılmıştır. Yani söz konusu gazetede gazeteciliğin bel kemiği olan 5N1K metodunun kullanıldığı görülmektedir. Gazetede şiiirlere de yer verilmiştir.

1.1.5.4. Türk Tarihi Bakımından Önemi

19.yüzyılın sonu ve 20.yüyılın başlarında Kazan Kırım merkezli Tatar Türkleri arasında başlayıp kısa zaman içerisinde tüm Orta Asya’ya yayılan Ceditçilik hareketi Türkistan coğrafyasının bir parçası olan Doğu Türkistan’ı da etkilemiştir. Orta Asya’da ortaya çıkan Ceditçilik Hareketi Doğu Türkistanlıların toplumsal, kültürel ve siyasal hayatında değişimlere sebep olmuştur. Bu hareketin ilim, eğitim, özgürlük, eşitlik, adalet, ulusçuluk gibi temel değerlerini benimseyen Doğu Türkistanlı aydınlar bu değerleri geniş kitleye aktarmak için büyük gayret göstermişlerdir. Bu temel değerlerin topluma aktarılmasında basın-yayın başat rol oynamıştır. 1910’lu yıllardan itibaren Doğu Türkistanlı aydınlar Doğu Türkistan’ın değişik bölgelerinde çeşitli gazete ve dergileri çıkarmaya başlamışlardır.^[1] Şarki Türkistan Hayatı, Erkin Türkistan, Yeni Hayat gazeteleri bunların bazılarıdır. Bu çalışma Doğu Türkistan Türkleri arasında gerçekleştirilen Ceditçilik hareketinin tarihini, özellikle etkilerini aydınlığa kavuşturmak bakımından da önem arz eder.

[1] Geniş bilgi için bkz. Ershidin Tatliq, “1949-Yıldan Burun Şincangda Çıkarılan Gezit-Jornallar”, (http://uyghur.xjass.com/lading/content/2009-04/07/content_74246.htm); Lokman Baran, “Çağdaş Uyğur Edebiyatının Oluşumu”, Bilig, 2007

1.2.Yazım Özellikleri

Genelde Türk dilinin, özeldeUygur Türkçesinin gelişme tarihinin araştırılması bakımından önemli bir örnek niteliğindeki Şarki Türkistan Hayatı adlı bu gazetenin dilinde bütün ünlülerin yazıldığı, bununla birlikte bazen bazı ünlülerin yazılmadığı ya da farklı şekillerde yazıldığı görülmektedir.

1.2.1. Ünlülerin Yazımı

/a/ ünlüsünün yazılışı

/a/ ünlüsü Türkçe kelimelerin başında bazen ا ile, bazen آ ile işaretlenmiştir. آچپ (S2.s1.s7) ;

الماسدين almasidin (S2.s1.s24) ; آرتىپ (S2.s1.s16); الدۇرغالى aldurğalı (S2.s2.s6).

/a/ ünlüsü kelimenin ortasında a ا işaretlenmiştir: قىلالماس (S2.s1.s32); بارىپ (S2.s2.s11); نىنك اياغلىرى ayağlarının (S2.s2.s9); اتامىزغا (S2.s2.s11).

/a/ ünlüsü kelimelerin sonunda ا, ە ile işaretlenmiştir: باشقه (S2.s1.s25); قىلماقتا (S2.s2.s16); اتماقқа (S4.s3.s43);

/e/ ünlüsünün yazılışı

/e/ünlüsü kelimelerin başında اي ile işaretlenmiştir. Çoğunlukla kelimelerin başında gelen /e/ gösterilmemiştir. ايتكان (S2.s3.s14);

Kelime ortasında ي ve ا işaretleriyle gösterilmiştir: بىلگان (S3.s1.s34); اىكان (S3.s2.s15); ايشانىپ (S3.s2.s33); كىتكىندىن (S2.s1.s1.s5).

/e/ ünlüsü kelimelerin sonunda bazen ا ile, bazen ە ile gösterilmiştir: اوتورادە (S2.s1.s1.s9); قوللىرىغە (S2.s1.s1.s27); كوزلىرىمىزگە (S2.s1.s2.s10) ; يەرلىرىگە (S5.s1.s3.s3).

/i/ ünlüsünün yazılışı

/i/ ünlüsü kelime başında olduğunda اي ile işaretlenmiştir: idi S2.s2.s2.s2; ايلكارى ilgeri (S4.s1.s1.s1); ايچيده (S4.s1.s1.s16).

/i/ ünlüsü kelime ortası ve sonunda ي ile işaretlenmiştir: ايشلرينى işlerini (S2.s1.s1.s13); ايچيده (S2.s1.s1.s16).

/ı/ ünlüsünün yazılışı

İncelediğimiz bu metinde kelime başında ı ile başlamış Türkçe kelimelere rastlanmamıştır.

/ı/ ünlüsü söz ortasında, sonunda ى ile işaretlenmiştir: بarmاقىمىز bar-maқımız (S2.s.2.s2.s31); سالغانى salğanı (S2.s1.s1.s30); يۇقارى yuқarı (S2.s.1.s3.s33).

/o/, /u/, /ö/, /ü/ ünlüleri kelime başında çoğunlukla او ile kelime ortası ve sonunda و ile işaretlenmiştir: توشۇرۇلدى toşuruldı (S2.s.2.s3.s10); بولۇپ bolup (S2.s1.s3.s23); اوز öZ (S2.s1.s1.s16); يەريۈزى yeryüzi (S2.s1.s3.s13); يۈز yüz (S4.s2.s3.s42); اوچ üç (S4.s2.s3.s40).

1.2.2. Ünsüzlerin Yazımı

Ünsüzlerin çoğu genel olarak bir harfle işaretlenmiştir, ünsüzlerden ç,p,g harfleri ise iki harfle işaretlenmiştir. Burada ünsüzlerin hepsinin işaretlenmesini gerek görmedik.

/p/ ünsüzü bazen ب ile, bazen ف ile, bazen پ ile işaretlenmiştir: قىلىپ kılıp (S2.s1.s3.s12); ايلاب eylep (S2.s1.s3.s13); بارىب bar-rip (S2.s1.s2.s11); تاپمىش tapmış (S4.s.1.s3.s18); تافشۇرغان tafşurğan (S2.s1.s1.s24).

/ç/ ünsüzü bazen ج ile, bazen چ ile işaretlenmiştir: قاچىپ kaçıp (S2.s1.s1.s5); چىقاربى چىقارıp (S2.s1.s1.s7); اوچ üç (S2.s1.s1.s9); كىچىك küçük (S2.s1.s2.s10); بىرىنچى birinci (S2.s1.s2.s22); كىلەچەك gelecek (S3.s1.s3.s10); اولاجاق olacak (S3.s1.s3.s11).

/g/ ünsüzü bazen ك ile, bazen گ ile işaretlenmiştir: يىكەسى igeşi (S3.s1.s1.s4); بىزگە bizge (S3.s1.s1.s5); دىگان digen (S3.s1.

s2.s1); مملکتیمیزگه memleketimizge (S2.S2.s1.s13); گرفتار giriftar (S4.s2.s1.s43).

/ŋ/ ünsüzün yazılışı

İncelediğimiz bu metinde genellikle nūn (ن) ve kef (ك) ile yazıldığı görülmektedir: اياغلرى نىنك ayağlarının (S2.s1.s2.s9); اوزى نىنك öziniñ (S2.s1.s2.s15); سنكره sonra (S2.s1.s3.s25).

Bu eserde kullanılan Farsça, Arapça kelimelerin kendi imla özellikleri korunmuştur.

1.2.3. İzafet Kesresinin Kullanılışı

Bu eserde kullanılan izafetler aşağıdaki gibidir: توركىستان شريعت Türkistani Şerki Memleketi (S2.s1.s1.s11); اسلاميه نىنك şeri‘eti İslamiyenin (S5.s1.s2.s6); اهل قرانيه نىنك ehkam ve ta‘limati kuranienin (S6.s2.s2.s12); ehli islamğa (S6.s2.s3.s34); millet-i İslamiyenin (S2.s1.s2.s4).

1.3. Ses Özellikleri

İncelediğimiz bu metinde genellikle Çağatay Türkçesinin son dönem dil özellikleri hâkim olduğu görülmektedir. Bu bölümünde çalışmamıza konu olan metnin dil özelliklerini yansıtan bazı hususları belirtmeye çalışacağız.

1.3.1. Ünlüler

1.3.1.1.

e ~ i: Orhun Türkçesi, Eski Uyгурca, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve Çağatay Türkçesinde ünlülerin sayısı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur, ama bu konu üzerinde akademik çalışma yapan bilim insanlarının çoğu dokuz ünlü olduğunu ileri sürmektedir^[1]. Ahmet Caferoğlu, Kemal Eraslan,

[1] Eckman, Yanos, Chagatay Manual, Indiana University Publication 1966, s.27.

Ahmet Bican Ercilasun, Mustafa Argunşah, Hanifi Vural gibi Türkoloji alanının etkili bilim insanları da bu görüşü desteklemektedir. Bazı bilim insanlarına göre, kapalı é sesi lehçeler ve ağızlarda vardır, yazılı dillerde ise yoktur. Dolayısıyla Çağatay Türkçesi üzerine çalışan kimi bilim insanları bu tarihte Türkçede dokuz değil sekiz ünlü olduğunu belirtmektedir^[1]. Uygur bilim insanı Türkolog Abdureop Polat'ın belirttiği gibi, kapalı é sesi Çağatay Türkçesindeki 'men', 'sen', 'ket', 'yet', 'el', 'ber', 'dek'(gibi)kelimelerinde bazen ای, اى harfları ile gösterilmiştir, bazen ise gösterilmemiştir. Örneğin, مین, کل gibi. Modern Uygur Türkçesinde yukarıda belirtilen kelimeler kapalı é sesi olarak değil, normal e sesi olarak söylenir. Şimdiye dek yayınlanan kitaplarda, gerek kelime başında, gerek kelime ortasında mén, min, sén, sin... olarak transkripsiyon edilmiştir.

1.3.1.2. Ünlü Değişmesi

-ü >-e değişmesi: kötür >köter (S3.s1.s3.s5).

1.3.1.3. Ünlü Uyumu

1.3.1.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Şarki Türkistan Hayatı adlı bu gazetede yer alan Türkçe kelimelerde kalınlık-incelik uyumu korunmuştur: تارتیب tartıp (S2.s1.s1.s11); چىقارېپ çıkarp (S2.s1.s1.s7); توشكان toşkan (S2.s1.s1.s26); تونوماي tonumay (S2.s1.s1.s13); كۆرمەكتەدۇر körmektedir (S2.s1.s2.s8); اىچىدە içide (S2.s1.s1.s16).

1.3.1.3.2. Düzlük – Yuvarlak Uyumu

بارماقېمىز barmakımız (S2.s1.s1.s33); قىلالماس kılalmas (S2.s1.s1.s30); تاشقارى taşqarı (S2.s1.s1.s15); بارېپ barıp (S2.s1.s2.s11); يېتىپ yetip (S2.s1.s2.s11); كىشىلەر kişiler (S2.s1.s3.s11); قايسى qaysı (S2.s1.s3.s11).

[1] Abdureop Polat, Çağatay Uyğur Tili Grammatikisi, Milletler Neşriyatı 2007, S12.

s12); ساليب salıp (S2.s1.s3.s20); قوتقا؛ماق kutqazmaq (S2.s1.s3.s4); بويوك b y k (S2.s1.s2.s31); قورولدى quruldı (S3.s2.s2.s15). bolup (S3.s2.s1.s4)1; كورامز k remiz (S2.s1.s1.s28).

1.3.2.  nl lerin D şmesi

Orhun T rk esinden itibaren var olan bazı kelimelerin orta hecesindeki  nl lerin d şmesi bu metinde g r lmektedir: اوغلى oĝlı (S6.s2.s1.s39); بوينيغە boynıĝa (S3.s1.s1.s24).

 ns zlerle ilgili ses olayları aŗaĝıdaki belirtildiĝi gibidir:

1.3.2.1 Kelime Baŗında Korunan  ns zler

/k-/  ns s n korunması

İncelediĝimiz bu metinde /k-/  ns s  Doĝu T rk esi ( aĝatay T rk esi)  zelliĝi olarak korunan  ns zlerden biri olarak karŗımıza  ıkar: کليپ kelip (S2.s2.s3.s9); کوندين k ndin (S2.s2.s3.s1); کerek kerek (S2.s1.s3.s8); کوز k z (S2.s2.s3.s18).

/t-/  ns z n korunması

/t-/  ns z  de  aĝatay T rk esi  zelliĝi olarak korunan  ns zlerinden biridir: توقسان toqsan (S6.s1.s2.s29).

1.3.2.2.  ns z Deĝismeleri

Metinde yer alan  ns z deĝismeleri aŗaĝıda belirtildiĝi gibidir:

-k->h- deĝiŗmesi: توختالغان tohtalĝan (S4.s2.s3.s42).

1.3.2.3.  ns zlerin Uyumu

K k ve g vde d zeyinde  oĝunluk olarak  ns z uyumunun b y k oranda korunduĝu g r l r, fakat bazı durumlarda  ns z uyumun bozulduĝu karŗıma  ıkmaktadır. آچيب A ııp (S2.s1.s2.s7); قولى qolıdın (S2.s1.s1.s24);

1.4. Biçim Özellikleri

1.4.1. İsim

1.4.1.1. İsim Halleri

İsim çekimi açısından incelediğimiz bu metinde ismin halleri aşağıda belirtildiği gibidir:

1.4.1.1.1. İlgi Hali

Bu metinde ilgi hali genel olarak –nıñ/+nıñ eklerinden oluşmaktadır: karındaşların *قرینداشلری* (S2.s1.s2.s6); بزنینک *بزنینک* (S2.s1.s3.s6); بالالاری *بالالاری* (S3.s1.s1.s4); öziniñ *اوزی نینگ* (S3.s1.s3.s3); Anıñ *انیك* (S4.s2.s22).

1.4.1.1.2 Yükleme Hali

Bu metinde yükleme hali genel olarak –ni/+nı eklerinden oluşmaktadır: تاغلرینی *تاغلرینی* (S2.s1.s1.s15); توغریلیقلرینی *toğrılıqlarını* (S2.s1.s1.s27); قلیچ لرینی *kılıçlarını* (S2.s1.s1.s29); یوزینی *yüzini* (S2.s1.s3.s13); کیشیلرنی *kişileri* (S2.s2.s2.s1).

1.4.1.1.3. Yönelme Hali

Bu metinde yönelme hali genel olarak +ğa/+ge, +ka/+ke/+qe/+ge ekleriyle oluşmaktadır.

musulmanlarğa *musulmanlarğa* (S2.s1.s1.s19); atamızğa *atamızğa* (S2.s1.s2.s9); közlerimizge *közlerimizge* (S2.s1.s2.s10); boluşı-mızğa *boluşımızğa* (S2.s1.s2.s21); bağqə *bağqa* (S2.s2.s3.s9); merkezge *merkezge* (S3.s1.s1.s20); boynığa *boynığa* (S3.s1.s1.s24); şeklige *şeklige* (S3.s1.s2.s5); itifaqqə *itifaqqə* (S5.s1.s3.s8).

1.4.1.1.4. Bulunma Hali

Bu metinde bulunma hali genel olarak +da/+de, +ta/+te ekleriyle oluşmaktadır: تاغلریده *tağlarıda* (S2.s1.s2.s15); چادرده *çadırda*

çadırlarda (S4.s1.s2.s30); باشیمزده başımızda (S4.s2.s2.s11); قولده (S4.s2.s2.s21); مشکل لؤکده müşküllükte (S2.s2.s2.s10).

1.4.1.1.5. Çıkma Hali

Bu metinde çıkma hali +din/+dın, +tın/+tin ekleriyle oluşmuştur: اوزلریدین özleridin (S4.s1.s2.s3); کؤنلریدین künlerdin (S4.s2.s1.s20); اوستومزیدین üztümüzzin (S4.s2.s2.s9); قۇمۇل دین kulumdin (S4.s2.s3.s6); تاریخدین tarihdin (S2.s1.s3.s11).

1.4.1.1.6. Sınırlama Hali

Çalıştığımız bu metinde sınırlama hali +çe eki ile ifade edilmiştir: یشارغچه yaşarğıça (S2.s1.s2.s11); کؤنلریغچه künliriğiçe (S4.s2.s2.s29); کاشیغەرغچیلیک kaşığergğçilik (S3.s1.s1.s1); بارچه (S5.s1.s2.s22).

1.4.1.1.6. Vasıta Hali

İncelediğimiz bu metinde vasıta hali birle, bilen edatlarıyla ifade edilmiştir: برله birle (S5.s1.s3.s21).

1.4.1.1.7. Bulunma-belge Hali

Çalıştığımız bu metinde eşitlik hali +daki/+deki eki olarak ifade edilmiştir: قول لریداکی kollarıdaki (S2.s2.s1.s17).

1.4.1.1.8. Sebep Hali

Eylemin amacını, nedenini ifade etmek için adın aldığı durumdur. Adlara üçün <için> edatının getirilmesiyle yapılır. Bazen yönelme hali ekinin de sebep ifade ettiği görülür.

دین و طن اچون درد عشق برله فدائی بولماقمیز din ve ten için 'ışık birle fidai' bolmaqmız; کۆر مککه (S2.s1.s2.s12).

1.4.1.1.9. Benzetme Hali

Bu metinde benzetme hali +dek/+tek ekleri ile karşılanmış-
tır: چاقين ديك (S4.s.2.s3.21).

1.4.2. İyelik Ekleri

İncelediğimiz bu metindeki iyelik ekleri aşağıdaki gibidir:

1. Teklil şahıs iyelik eki

1. Tekil şahıs iyelik eki /+ım/+im dir: فکريم Fikrim (S4.s1.s2.s16).

2. Tekil şahıs iyelik eki

2. Tekil şahıs iyelik eki /+ıñ,+iñ/dir: سېنك senıñ (S4.s2.s2.s39).

3. Tekil şahıs iyelik eki

3. Tekil şahıs iyelik eki /+ı/+i dir: شهر ھلқи şeher helqi (S2.s1.s2.s8); ملت فدايسى Millet fidayisi (S2.s1.s3.s7); وجدان ايکەسى Vicdan igesi (S2.s1.s3.s7).

1. Çoğul şahıs iyelik eki

Çoğul şahıs iyelik eki +mız/+miz dir: Atamızğa (S2.s1.s2.s9); كۆزلىرىمىزگە Közlerimizge (S2.s1.s2.s19); ایشیمز işimiz (S3.s1.s2.s4); يېرىمىزگە Yerimizge (S3.s1.s2.s5).

2. Çoğul şahıs iyelik eki

2. Çoğul şahıs iyelik eki +ñız/+ñiz dir: و اوغول لرىنكىز ۋ خاتونلرىنكىز ه تۇقغان برادرلرىنكىز تۇقغان لرىنكىز ۋ كسب قىلب تاپقان مال لرىنكىز سىزلەرنىڭ آ نالرىنكىز

Sizlerin atalarınız ve oğullarınız ve tuğğan buraderleriniz ve ھاتونلرىڭىز ve uruğ tuğğanلارىڭىز ve kesip қилиб таққан mallarınız (S7.s1.s1.s13).

3. Çoğul şahıs iyelik eki

3. Çoğul şahıs iyelik eki +ları/leri' dir: يايلاق لرى yaylaqları (S4.s1.s2.s29); باشلىق لرى başlıqları (S4.s1.s2.s31); ملت بلالارى millet balaları (S3.s1.s1.s4).

Genel Türkçede olduğu gibi incelediğimiz bu metindeki çokluk ekleri +lar/+ler'dir.

خطای لر hitaylar (S2.s1.s1.s6); وکیل لر Vekilleri (S2.s1.s1.s8);
قارینداشلر qarındaşlar (S2.s1.s3.s3); اولردین olardın (S2.s1.s3.s22).

1.4.3. Fiil

1.4.3.1. Basit kipler

Çalışmamıza konu olan bu metinde fiil çekiminin durumu aşağıda belirtildiği gibidir:

1.4.3.1.1. Geniş Zaman

İncelediğimiz bu metinde geçmiş zaman çekimi –r, -ar/-er, -ur/-ür ekleriyle ifade edilmiştir. قیلورلر kılurlar (S2.s1.s1.s20);
ایمان یتیر eter (S2.s2.s3.s7); گeyret ister (S2.s1.s3.s3); کلتورامیز iman keltüremiz (S6.s2.s2.19).

Geniş zaman çekiminin olumsuz şekli –mas/-mes eklerinden oluşmuştur. ایتە الماسلر eyte almaslar (S2.s1.s1.s34); قیلالماس qılalması (S2.s1.s1.s34).

1.4.3.1.2. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman çekim eki -mekte/-maқта ekleri ifade edilmiştir: تورماقدادور turmaqdadur (S3.s1.s1.s12); کورمکدهدور körmekdedur (S2.s1.s2.s8).

1.4.3.1.3. Görülen geçmiş zaman

Bu metinde görülen geçmiş zaman çekimi –dı/-di, -tı/-ti eklerinden oluşmuştur: تانیلدی tanıldı (S2.s1.s3.s16); تارقالدی tarqaldı (S2.s2.s1.s9); تüzüldی tüzüldi (S2.s2.s1.s10); تشریف ایدیلر teshrif eddiler (S2.s2.s3.s13).

Görülen geçmiş zaman çekiminin olumsuz şekli ise –ma/-me'dir: موجود بولمادی mevcut bolmadı (S2.s1.s3.s27); تکرار اتمای tekrâr etmey (S4.s1.s1.s32).

1.4.3.1.4. Duyulan geçmiş zaman

Çalıştığımız bu eserde duyulan geçmiş zaman çekimi –miş/-miş, –ğan(-gen,қан,-ken) ekleriyle ifade edilmiştir: ایتلمشدور ayılmışdur (S5.s1.s1.s3); کلمیشدور kelmışdur (S5.s2.s1.s21); قىلغان (S2.s1.s1.s10).

1.4.3.1.5. Gelecek zaman

İncelediğimiz bu metinde gelecek zaman çekim ekleri –ğay/-gey, –qay/-key'dir: تاشلايمىز taşlağaymız (S3.s2.s1.s4).

1.4.3.1.6. Emir kipi

Bu metinde rastlanan emir kipi çekimi ekleri şöyledir:1. çocukluk şahıs emir kipi eki -alı/-eli: الدورغالى تورغان ايدى al-durğalı turğan idi (S2.s2.s2.s6).

3.Çoğul şahıs emir kipi eki +sun'dir: همەت ايتونسىلر himet etsunler (S3.s2.s3.s41).

2.Çoğul şahıs ekler şöyledir: -η/-iη, -ηız/-ηiz درد كىنكلار Keliñlar derd ehli orlaşıp (S3.s2.s3.s42).

1.4.3.1.7. Şart kipi

Çalışmamıza konu olan bu metinde şart kipi çekimi –sa/-se eklerinden oluşmuştur: بولسه

Bolsa (S2.s2.s1.s2); قالسەلەر qalsalar (S4.s1.s1.s4).

1.4.3.1.8. İstek kipi

Bu metinde istek kip –ğay ekiyle yapılmıştır: قىلغايىمىز qılğaymız (S3.s2.s1.s3); تاشلاغايىمىز taşlağaymız (S3.s2.s1.s4).

1.4.3.1.9. Gereklilik kipi

Bu metinde gereklilik çekimi genel olarak <kerek>, bazen <lazim> kelimelerinin yardımıyla karşılanmıştır: قالىشىمىز لازم kalışımız لازم bolup (S4.s2.s2.s20). يتشىم كىرک yetişmek kerek (S2.s1.s3.s8).

1.4.3.2. Birleşik kipler

Birleşik çekim hikâye, rivayet ve şart olmak üzere üç çeşittir.

1.4.3.2.1 Hikâye

Hikâye çekimi, i- fiilinin görülen geçmiş zaman eki ile yapılmıştır.

Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi

سوراغان ایدی sorağan idi (s2.s1.s1.7); بولالماس ایدی bolalması idi (s5.s1.s3.s22).

Geniş zamanın hikâyesi

قىلورلر ایدی qılurlar idi (s5.s1.s3.s20).

Şimdiki zamanın hikâyesi

اشکارا اتمکده ایدی aşkara etmekte idi (s4.s2.s3.5).

1.4.3.2.1 Rivayet

Rivayet birleşik çekimi, basit çekimden sonra getirilen –i ek eylemine duyulan geçmiş zamanın –ken, bazen –miş tipi getirmiştir.

Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi

قىلغان اىکان qılğan iken (s3.s2.s1.s15).

Şimdiki zamanın rivayeti

برلشمکده ايميش birleşmekte imiş (s5.s2.s2.s27).

1.4.4. İsim-Fiiller

Bu metinde rastlanan isim-fiil şekilleri şöyledir: +mak/+mek/+mağ, +ğu/+ku/+ko, +ş'dir. قىلماق qılmaq (s2.s1.s1.14); اتمک etmek (s4.s1.s2.s25); حکم قىلیم höküm qılışı (s4.s2.s3.s2); قىلماğı qılmağı.

1.4.5. Sıfat Fiiller

Bu metinde sıfat fiiller +ar/+er, +ur,+ğan/+қан, +gan/+kan, +ıdurğan (adurğan, edurğan), +dorğan (durğan), +ğoçı/+қоқı, +ğuçı/+қуқı, ekleriyle karşılanmıştır: تافشورغان بش مينك taf-şurğan beş min (S2.s1.s1.s24); توتقان آلچاق tutқан alçak (S3.s1.s2.s26); اچارغه پىر گىزىت دۇر uçarğa pir gezittur (S4.s2.s1.s5); قىلغۇچى بىر قىقادورغان چىقارغان faidalik (S2.s2.s2.s1); كىرلىكەن يىمىرىلگەن kılğuçı bir veten (S3.s2.s1.s36); yimirilgen (S3.s1.s1.s15).

1.4.6. Zarif fiiller

İncelediğimiz bu metinde zarif fiiller +a (a,e), +p (-ip,up), +y,+ğanda,+ğalı ekleriyle ifade edilmiştir: تورغاندا turğanda (S2.s1.s2.s26); دورغانلىق aldurğalı turğan idi (S2.s2.s2.s6); يادلاندىروب yadlandurup (S4.s1.s2.s16); چىقمىي çıkmay (S2.s1.s1.s16); بىرىپ berip (S3.s1.s1.s9); توفلايىپ toflayıp (S3.s1.s1.s20); سىلىكىپ silkip (S4.s1.s2.s4); تاشلاپ taşlap (S4.s1.s2.s4); كورساتىپ kōrsētip (S4.s1.s2.s18).

1.5. Zamir

1.5.1. Şahıs zamirler

Çalışmamıza konu olan bu metinde kullanılan şahıs zamirleri aşağıdaki gibidir:

1. Tekil şahıs: مېنىك meniñ (S4.s2.s1.s16)

2. Tekil şahıs: سىندە sende (S6.s2.s3.s22)

3. Tekil şahıs: ائىك a (S4.s2.s1.s22) اول ol (S2.s2.s1.s2)

1. Çoğul şahıs: بىز biz (S2.s1.s2.s8), bizni, bizniñ, bizdin, bizge

2. Çoğul şahıs: سىز Siz (S3.s2.s2.s4)

3. Çoğul şahıs: ular (S2.s1.s3.s20)

1.5.2. DönüŖlölük zamiri

Bu metinde yukarıda gösterilen Ŗahıs zamirlerinden başka, zamir olarak öz kelimes de kullanılmıştır: ایشلرینی (S2.s1.s1.s13).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METNİN ÇEVİRİ YAZISI

ŞERKİ TÜRKİSTAN HAYATI

■ 1-San

Hemdiler bolsun allahқа. Bu künlerde mezlum memliket şerkiy türkistan asaretlik zulumdin qutulup, qevmiy (milliy) hâkimiyet yerleşdi. Dunyada ecnebi (yat) milletniñ qoli astida esir ve mehkum bolup yaşastinmu yaman ve melun (lenetlik) bir nerse yoqtur. Buniñ bilen birge milliy hâkimiyet, musteqil veten ve izzettinmu katta bir német tesevvur qilgili bolmaydu.

Şerkiy türkistandiki milyonalarçe mezlum helk, uzundin béri mustebit hitaylarniñ vehşilerçe idare qilişğa gırıptar bolğanlıqtin, vetini ve öz helkiniñ omumiy menpi'etige hizmet qiliştin çeklengen idi. Yurtiniñ paydisi ve istiqbali (kelgüsi)din söz qiliş, milliy menpeetlerdin gep qiliş katta (çoñ) cinayet hésablinatti. Hazir milletniñ çulvuri ve tizgini öz cinsidin bolğan şepketlik atiliri ve méhriban qerindaşliriniñ kolididir. Uniñ üçün bu ali mertivilik kişiler, vetini şerkiy türkistanni vehşi zalimlarniñ iplas tirnaqliri içidin cénini alqinığa alğan halda qazat qilip qutquzğanğa oñşaş, milletniñ istiqbalini oylap, qutuluşimiz ve hakimiyitimizniñ ebedi yerlişip vetenniñ sa'aditini küçlük esaslar üstige bina qilişni mekset qilğanlıqi üçün, derhal keşkerde milliy ma'arip tesis qilişқа karar qilişti. Herqandaq milliy hayatқа ige memliketlerde bar bolğan ma'arip nazariti teşkil qilip, darilmu'ellimin, milliy mektep, milliy gézitler ve risaliler (kitap curnal, het çek) arkilik milliy hakimiyetke perz, memliketke paralq nur

çêçiş üçün ictihadğa (ğayet tirişçanlık) kirişti. Uniñ üçün vehşilik ve ħurapatlıkniñ merkizi bolğan, uzun zamandin béri ħitay mustebitperestler teripidin «pithana» bolup kelgen nurbêşi mehellisidiki cayni yurt ve milletniñ menpi'etini nezerde tutup darilmu'ellimiyin ve milliy mektep üçün teyin ve teĥsis kildi ve ma'arip nazaritige merkez kilip iřliťiş üçün milliy mülüktin munasip bina ve orunlar ihsan kildi. Milliy ve siyasiy gézitniñ neşri kiliñiři üçün ali perman (yol yoruk) keldi. Şuniñ bilen keşker vilayitiniñ ma'arip nazariti teripidin şerkiy türkistan gézitiñiñ teşir kiliñiřiğa teşebbus kilip, bğğündin itibaren milliy neşriyatimiz dava kiliğu. Gézit ve risaliler milletniñ rehber ve tercimani bolup, ĥelkniñ sa'aditi ve milletniñ izzet abruyiniñ uluğ erkanliri (uli) ĥesablinidu. Bir millet öziñiñ milliy gézit ve ĥeverlerge ige bolmisa, dunyada nami nişani bolmay çañ- tozañ içide untuluş deĥřiti astida ĥarab bolidu.

Başkılar teripidin tonulmıginiğek, özimu dunyadiki işlar ve hadisilerdin ĥeversiz kélip, ibret éliř ve besiret (sezğürlük) nisividin mehrum kalidu. Milliy gézitler veten perzentlirige kolidin kéliřiçe diyanet, siyaset, sana'et, ziraet ve milliy i'izzet şereplik boluşni teşebbus kilip, dunyada bolup ötkenlerdin ĥever bérp, milletniñ közini açidu. Omumiy menpeet üçün hayat ve teveccuh (yöniliş) beĥř kilip hemiyyet (vetenperverlik) ve casaretge mayillik rohini urğutidu.

Mesilen: siyasi işarda yurt ve milletniñ paydisi qaysi revişte, qandağ tedbir ve ĥekmet bilen bolidiğanlıkı, milletniñ asayişi ve omumiy tinçlikı qandağ koldı keliğiğanlıkı, başkılar qandağ ehvalda biz qandağ veziyette turivatimiz, veziyitimizge qarap qandağ heriket kiliimiz, qaysi yolda memlikitimizge payda keliğu ve nême iřta ziyan keliğu, qandağ idare (başkuruş) sistemi bilen biz tinç aram ve ĥatircem yaşaymız ve muřuniñğa oĥřığan muhim işlardin gézitimiz tetkikat élip baridu. Şuniñ bilen birge yene memlikitimizniñ iktisadiy tirikçilikide sana'et, ticaret ve ziraet qatarlık ĥususlarda qaysi tedbirler bilen omumiy ĥelkimizniñ turmuş ehvali yaĥřiliniđu, qandağ kılğanda yurtimiz kembegellik ve ĥarlık balasidin qutulup barlık hayati beĥtlik bolidu, qandağ kılğanda maliye cehettin

hökümitimiz ve helkimizniñ éhtiyacliri hasil bolidu qatarlıqlar.

Omumiy ehlak néme bilen royapka çıkıdu, qaysi tedbir ve cazalar bilen ehlaksızlıqtin saqlanhlili bolidu, din ve semaviy bolğan muhemmed eleyhisslam élip kelgen şeri'et ehlakni saplaşturuş üçün qandaq telim ve yol körsetken dégen'ge oğşaş mezmunlarmu gézitimizde yer alidu.

Insaniyet dunyasida boluvatқан veqeler ve katta hadisiler ve yene elvette öz vetinimiz şerkiy türkistanniñ hazırkı vezitidin hever bérış arkılık, milletni yaşılıqnı köpeytış ve yamanlıqnı yokıtış üçün tirişçanlıq körsitişkimu ündeıdu.

Hulase kalam, gézit dégen mubarek sheıpe insaniyet dunyasi ve musulman dunyasi üçün paydilık ve menpe'etlik işlarğa türkte bolğuçı insanniñ beht sa'aditi ve ésil enenelirige hizmetçi kılış üçün mecburiyetlik muhim bir iştur. Uniñ üçün dunyada öz hayatığa ige barlıq memliketlerde mıñlığan isimlar bilen künlük, heptilik ve aylık gézit curnallar neşir kılınıp turmaqta. Islam memliketliridin hermeyin şeripeyin (alah her ikkisiniñ şeripini ziyade kılsun) din mekkei mukerremede «ummulkura» ve «sevtulhicaz» (hicaz avazi) namida gézit neşir kılınmaqta, misir qahirede [elliva» (tuğ), «elmenarulisami» (islam meşili) ve «elmu'eyyid» (qollaş)

Qatarlıq yüzlerçe namlarda ve misirniñ çoñ kiçik şeher ve yézilirida nurgunlığan erebçe gézit neşir kılınmaqta. Türkiye, iran, afğanistan, irak, süriye, tunis, alciriye ve hindistan qatarlıq döletlerde mıñlarçe gézit neşir kılınmaqta. Elvette bularnıñ memliketliri üçün san sanaksız paydisi bar bolup, bularnı bu yerde bayan kılışqa ihtiyaç yok... Cıñ cañ cuñ zalimniñ zamanida ürümçidin «tin saq rébo» dégen namda hitayçe bir gézit neşir kılınhan bolsimu, hitayçe boluş bilen birge biz üçün birermu menpe'etlik söz enka (tépilmaydığan bir kuş) bolup, pütünley hitayniñ mepe'etini çöridigen halda söz kılatti.

Musulmanlarnıñ ziyini üçün yalğan heverler ve bihude kelse kelmes sözler bilen tolup taşatti. İnşa'allah emdi biz muşu milliy gézitimizde qolimizdin kelginiçe yurtimiz ve vetini-

mizniñ paydisi ve beñit sa'aditi üçün söz ve maqalilerniñ yézilişige qolimizdin kélişçe tirişçanlık körsitimiz. Uluğ vetinimiz buniñdin nurgun payda alidu dep ümit qilimiz.

■ 2- San

BU KÜNLERDEKİ SİYASİ EĞVALİMİZ

Canabi Heqniñ 'nayiti birle:

Mubarek islam bahadırlarınıñ Şerki Türkistanda şanlık fetih zaferleri sayeside zalim Ciñ Cañconıñ kaçıp ketkendin kėyin ürümçide LoTiñcañ digen bir az hıtaylar birle qalıp uluğ gazimiz hocam Niyaz hacımğa iltica birle kişi çıkarıp şülh soragan idi. Canabi gazi şehir 'li maqam mezkur Lo Tiñcañniñ vekilleri birle sözleşip hazırda üç kısım şart birle otrada şülh mu'ahedesige imza kılınğan.

1. Türkistan Şerki memleketi qomuldın tartıp ta Kaşigerğicelek azat bir islami muhtariyetlik bir ölke bolup ürümçini merkez tonumay öz işlerini öz musulman helki idare' kılmaq otrade hodud üçün Tiyan Şan tağlarını faşil bilmek ile hıtaylar Tiyanşandın taşqarı çıqmay öz hodudları içide turmaq.

2. Ürümçiniñ hazırki tohtağan hodudı içinde qalğan musulmanlarğa hıtaylar terefindin heç zulum kışkıncılık kılınmay öz hoquqları birle āzad yaşamakğa keñirçilik bermek.

3. Gazilerge ürümçi terefدين beşmiñ miltik bir yarım milyon oq ikki yarım milyon sir fil tezminat berilmek...

Mana şu şartlar birle ürümçideki Lo Tiñcañ möhterem gazi hoca Nniyaz hacimdin şülh ve aman haşil kıldı. Bu şülh birle öz qolidin tapşurgan beş miñ miltik ve oklardın başqa kėyinki Koçin uruşida mucahidler kollarığa köp yarağ esbaplar toşkan idi Lotiñcañ başlık hıtaylar bu şülhde ne keder vefa ve toğrılıklarını ispat kılurlar tēhi yene bir tecribe kılıp köremiz zerer yok qomuldın tartıp Kaşigarğice kılıçlarını yılan kılıp

turgan ehli islam téhi kılıçlarını kınlarığa salganı yok indi yene ikinci ihtiyaren kulluk haķaretni vicdanları héç ķobul kılalmas naheklik gedir hıyanetke tehemmul aytalması öz heķlerini her zulum ve cevırge ķarşı mudafi'e kılışığa her zaman teyyardurlar...

Möhterem gazi niyaz hacim hezretleri bu mu'ahededin kéyin ķaraşeherge teşrif eylep milleti islamiyenin ehvalini körüp işlah kılmak için cedde cohd kılmakta bütün Alte Şeherdeki din ķarındaşlarının üstige şefķetlik kanatlarını açıp veĥen ve milletin muhafezet ve şelaħi için tedbirler kormektedir. Biz Alte Şehir helķi bu mubarek uluğ atamızı ta ķiyamet minnetdar bolup ayağlarının teferrakını közlerimizge sürmek kılıp sürmek için küçük yette yaşırdın yetmiş yaşarģıce hożurı 'alisiğa yetip barıp Şu muķeddes ķehreni kormekke muştak ve azumındıdurmız her emir ve fermanığa kemal ita'et birle din ve veĥen için derd 'ışık birle fıda'i bolmaķımız meĥlubdur iki yarım yıl muddet muķeddes kumul tağlerıda Türkistan Şerķi öziniñ ebedi mülk ĥalışı dep bilip bizni ĥarab veyran kılmakta bolgan meğrur zalim mustebid ĥıtay Cin Cañcoñniñ ķutige ķarşı heķķaniyet telebide bir azğine fıda'i ĥazileri ile köreşip köp zehmet ve miñnetler şerf etip ahiren biz Türkistan Şerķiniñ mezlum muslumanlarının veĥşi zalimlerin esirlik ve kulluk zenjiridin ĥalaş boluşımızğa birinci sebep bolgan bu muķeddes tarihi âdem her ĥörmet ve ita'etke mustehik şunçe vaķitlerdin beri dehşetlik muĥarebeler bek ağır künler körüp yene bir âz vaķit âram almasdın milleti islamiyenin ĥizmiti için ķara Şehirlerge kelip veĥen memleket kayğusi birle ĥeriket kılıp turganda bizler biĥeber bikar turavırışımız neķeder biğeyretlik 'acayib ĥimmetsizlikdur.

Biz indi ĥazirdin ta'ihirsiz téz meşure birle yıldam ĥeriket kılıp evvel zati 'ali büyük rehberimizniñ ĥizmet ve i'ânetlerine ge yetişip barmamız ferz.

Sustluk ve bipervalik héç kerek emes indi şu vaķitni ötketip furşetni fut kılıp etsek ma'azallah memleketniñ başığa köp felaketler keleşi mumkın, kéyinki puşayman sod kılmaz 'eziz ķarındaşlar Allah ve Resuldin millet bizdin ĥimmet ve

ğeyret ister söz lazım emes, iş lazım buraderler musulmanların ğasıp ğedarların kutkazmak için canlarını fida kılıp hanman âhıl 'eyalidin firket ve cudalıkını ihtyar eylep hemişe biziñ ğem ve kayğımız birle ictihad kılğuçı bu millet fidayisiniñ yardımige vicdan igesi bolğan her musulman tez yetişmek kerek.

Avalkı esirlerde İslam 'aliminin terekķisiğe neme sebeb boldı

Tarihtin heberdar kişilerge me'lumki islam döleti 'eşri sa'adetide kıysı terike ve kıysı tertipde tereķi kılıp bütün yer yüzini islam dinige terğib ve teşvik eylep insanların muhebbitini islam dinige kandaķ celb etken idi, hulefa'u Raşidun devride téhi ziyade tereķi kılıp başkalarğa nisbeten u zamanda ferid 'eşir bolup tanıldı, hetta Şam 'İraq İran ve başka ölkeler köp kite şehirler feth kılındı şunıñ birle kündin kün islam döletinin şan şevketi artıp dinin terekķisi için kılğan heriketleri sebebli öz 'esirideki ecnebi döletlerge zilzile salıp tehvif ve tehmid etmekke muveffek boldılar ulardın kéyin beni Umeyye döleti devride köp kite fotuhat ve ğelbeti islam muyesser bolup ğerbide behri muhiţdin tartıp şerkide Çin ölkesige ķeder islamniñ selteni astığa kirdi. şonkere beni 'abbas helifeleri mensur Harun Reşid devride dünyada islam döletinin heybet ve 'ezemetige beraber dölet ve höküme mevcud bolmadı.

Yene mundın kéyin zamannın morurı(keçişi) birle Selaţini Osmaniye devri başlanıp 'alemge soţvetu islamiyeni ikinci tanutdı 'eziz qarındaşlar biraz mulahize birle diķket kılıñ yukarķı yazılğan islam 'aliminin terekķisiğe islamniñ debdebe ve eseslerige ğakimiyet islamiyeniñ devamığa nime sebeb boldı sebeb bolsa me'lum: ol zamandaki musulmanların ğeyretleri ve ğimmetleri 'eskerlernin şıca'et ve casaretleri başlıklarığa ita'etleri emirlerinin ğaluş niyet birle millette ğizmet kılıp din veţenni düşmendin saklap Allah ve Resulniñ emrige ita'et kılışları sebeb boldı bina eleyhi dünyāğa islam dini emsalsız revişte tarķaldı musulmanların 'eşri medeniye-

ti tüzüldi pütün cahan islamniñ heqkanıyet ve 'ezmige ka'il boldılar:

āhıri bar...

CİŇ CAŇCUNİŇ MEMLEKETİMİZGE ĞEDERİ

Şerki Türkistanğa Cıñ Cañcuñniñ zulum ğudoları nahekklik şeñsiyet asasığa kurulğan vehşi idare'si cümlesidin biri memleketni her hil zalmane heriket o hökümler birle talap helkniñ qollarındaki bar nerseni yığıp alıp dünyada hiç bir höküme ehlide körülmegen revişde yurtniñ baylıkını çet memleketlerge öz şeñsi üçün alıp kitmekidir. Bu zalim neççende yıl ilgeri memleketidin çıkadurğan fa'delik mallarını özige meñsus kıılıp başka kişilerni mundaq malnı alıp ticaret kılışdın meni' kılğan idi. bu cümledin taqır körfesini fa'idelik körüp öz Şeñsi fa'idesige ticaret kılmaqnı hahlap başkalar terefidin alınmaqnı memnu' kıldı. Soñra beş serlik taqırğa yarım ser mıķdarıda baha berip meñsus ādemler koyup aldurğalı turğan idi. Soñraları moyne yifek yuñ ticaretige kol uzatmaķa başladı bu nahekk şeñsi tamakarlıķdın mal aluçı satķuçı her iki teref zerer tartıp memleketniñ iktisadi tirikçiliki téhimu müşküllükte qalğan idi bu nefsi toymas qanhor zalim yurtumızniñ her hil bac hiraclarını helkniñ ehvalığa rehim kılmay bir ziyade kıılıp alıp memleketniñ hunidin cemi'i kılğan sermayege altun mari moyne yifek alıp çet memleketlerge milyon milyon altunluķ emvalnı yıbarmaķta devam etip helkimizniñ hunini şorap yurtnı halsız dermansz kıılıp şanduk şanduk altunlarını çetke yıbarmaķta davam etti Cıñ Cañcuñğa oñsaş zalimler evvel Şerki Türkstanğa kelgende bir ğanıza bir eski yotqandın başka bir nerse alıp çıkqanı me'lumlıķdur zerre insaf kıılıp şubu helkniñ yürekidin soğarıp alğan altunlardın bir kısmını memleketniñ 'umumi hacetlerige serf etişke katığ köñli musa'ide kılmağı. anıñ üçün yurt künden kün harab bolup feķirlik biçareçilik amlaşmaķta boldı hazır Şerki Türkistan köp te'mir ve işlaħatğa muhtacdur millet üçün canlarını fida kıılıp vehşi zalimlerden memleketni kuttazğan milli höküme elbette yurt milletniñ hacetlerini közde tutup bir birārķa memleketniñ her-

bir toğrıda işlah ve tenzimize ictihad kılur ħarablıqlarını abad ve te'mir eter.

2 Rabi'esanide ħocam niyaz ħacim ħerefidin ħazi Sicañ ħuzurlarıħa üç dane vekiller kelip ba'ħa tuşuruldı.

3 Rabi'esanide Sicañ ħezretleri Yenħişardin ħeremeyin Şerifdin kayıtgān ataları ħaci Eħmed efendilerini birle alıp şeherge teşrif itediler.

YENİ KAZILAR

Cenab ħazi Siliñ ħerefidin moħterem Selim Aħond ħacim ħelfitim mufti ħörmetli Abdulħafur ħacim ħazı re'is Molla Sabit Damollam ħazılıkka te'yin lanħan bu zat Keram ħazı efendilerdin köz tutamızke Şeri'et ħora' nebeviye ħekemlerini ħeħħaniyet ve 'adalet birle icra kılurlar 'umum ħelħni istinasız beraber körüp toğrılık ve ħeħlik meslekide vezife Şer'yelerini ada kılurlar.

İTİZAR

Moħterem okuħuçılarımızħa 'erz kılamız ki gezitemiz ħazırda yenħidin te'sis kılınıp esbab vesail nuħşanidin bolħan kemçilikimizni 'efu kılurlar mundın soñra inşaallah vesile ve vasaşlarımıznı tekmiñ kılıp daħili ve ħarci ħuşusen 'alem İslam ħeberlerini yazıp milletimizniñ ħayat istiklalıħa ħizmet kılmaħ ümididedurmız

(İdare') Sir muħerir ħutluħ Şevki

Şerħi Türkistan ħayati

3-San

İdare ve İntizam hem Ma'arif

Ĥazırde ħumuldın başlap ħaşıħarħiçelik Şerħi Türkistanıñ ekseritini teşkil kılħan memleket vetenniñ ħeħiki ħgesi bolħan millet balalarının ħebzi tasrıfıħa ötti. Altay vilayetini bizge ħarındaş bolħan ħazak musulmanları zabt kılıp öz işlerini serencam kılmaħta Tiansanın o bir ħerefide ħazi 'ezem ħocam

hacimdin sülhî sorap idare'leride alan muslumanlar birle hukuk 'adalet da'ireside beraber yaamaknı ve'de berip aman haıl kılıp turan Lotıan birle ili vilayetideki Ca Sica biz-ge baa muhtariyet idare' birle turmaqdadur.

Biz hazır şu kp fidakarlık ve kanlı cihad mukedeslerimiz birle qolımıza kaytarup alan 'eziz vetenimizin vehi dşmenler terefidin yimirilgen yerlerini te'mir meqlum milleti-imizin kz yalarını şefketlik qollarımız birle artıp turmaq zamanı keldi. uru haletideki her şehir ve vilayetlerimizin bir birimizin halidin hebersiz z eval ve şar'ıti içinde heriket kılmak mecburiyete elen hatime çekildi. İndi bir merkez-ge tofalayıp bir birmiz ile hallamak derdlemek dşmenlerdin krgen zulum şesret dastanını tkp asaret kıçeleri mebusluk il zencirleri keydide krgen cefa ve 'elemlerimizni bayan kılııp qarındalar bir birimizin boynıa asılıp vehi derendelerin irkin turnakları arasından hala tafkanlıımız bir birimizi tebrik eylep yine ikinci bunda esirlik ve kullu tozaaa şmeslikimiz n mumkin areler krme-kimizge vakit yetdi. Anı n bizge inı evvel baımıznı bir birge kılıp idare' ve kanunlarımıznı intizama salıp muezzem hkmet tekilati mlki 'eskeri 'alı mekemeler tertip barıı-maza zeroret kite.

Dunyada hi bir memleket siyasi nıam mlki 'eskeri tekilat tertibatsız turalmaslıı hemmenin me'lumudur. Bir memleketni zabt etmekdin ziyade idare'si mkl digen sz btn 'alemdaki siyason ve hkme ictimaiyon terefidin tec-ribe ve imtaanlardın keyin szlengen bir heikettur

Biz indi z iimizni ozimiz bicirgı' bir 'a'ile şeklie kırduk z yerimizge zimiz ige boldu bunı bek yaı tutup mu'afezet kılıp mumkin keder vetenimizin ilah ve sa'adeti-ge bakmaqmız bir ulu vezife boldı gerdenimizge muhim bir kerz yklendi buni ada kılmak n btn fikir heriket mumkin kuvvet ve mevcuditi-imizin şerf itıımz kirek memleket-nin her terefidin 'alı fikir heyr hoa' evlad vete-ni toflap ciddi kıneler birle idare'lerimizni ilah ve tertip barıp muntizim hkmet tekilatini vucuda ıarıımız lazim ve mo'ekked

boldı sonra malyemizni işlah kılıp iktisadi tövençilikimizni yok etip millet ve hökömetniñ ihtiyacini defi' etmek zalimler terefidin ezilgan helkimizniñ tirikçilik kün körüşliki üçün 'ilaç tedbir kılmak muhim vezifemizdur.

Bunıñ ile beraber memleketde mustebid vehşi zalimlerniñ metlep ve mekşedige hadim bolgan cahalet ve nadanlıknı bitrüp helkimizni 'ilim 'irfan şana'et ve siyaset k'adeleridin behermend kılmak üçün her terefde milli ve fenni mektepler kite şehir vilayet darulmu'ellmin kitaplıhaneler milli siyasi 'ilimi gezite cornallar vucudğa çıkariş lazim olada şehşi tetçi ve öz nefşini a'm milletniñ fa'idesidin ilgeri tutkan alçaq hanlardu yada dünyada koñğa oñşas fa'ide o semreleri aşkare turgan 'ilim fen şan'at feziletler ile memleketni yorotmak helkimizniñ 'omomi s'adetlerini közde tutup milletni geflet uyqusıdın oyğatmak üçün kite tosuğluk ve man'ilik bar idi çünkü bu zalimler 'omumiliğniñ okup bilip geflet mezletidin başlarını yukarı köturişlerini öz şehşi menfe'et ve zati 'izzet äbroylarığa hilaf köredurğan idi okuğan bilgen bir millet naheklik gederlerike tehemmul k'ilimay deva'i hoquq ve 'adalet kılışları biler idi bunıñ üçün cihande men turay başka hemesi yokalson bütün harapbolsun deyip bir öziniñ şehşi menfe'et ve äbroylarını közlep milyonlarça helkniñ cahalet birle izilip yüklerini kötergüçi eşek gine bolup kalmakını isterler idi indi Cenab hekniñ rehmet deryası taşıp bu kanhor derendelerin künü fütüp yokalıp hekiqet ve 'adalet künlari keldi hoquq ve insanyet devri başandı

Şa'ir Ş'ahir Namık Kemal Beg Merhumniñ

Bir gün kelecik şems haqiqat toğacaqdur

Şerh yükselecek şanlı büyük şerh olacaqdur digen hakimane ş'ahiriniñ m'enası zahir bola başladı hemdiler ve yüz şükürler bolsun haziirda milletimizniñ ekseriti bedhoa' zalimlardan nicat tafdi naheklik birle gerdenimizge minip alğan gadar insaniyet şerefidin mehrum toben heriflerniñ işkenceleri üstümüzdin alındı millet evladi öz talarını tafib ulerniñ himaye muşfikaneleriğe sıgındı...

Din millet için mal canlarını neşir kılıp kevim milletini bedhoa' şehşi yetçi zalimler çağgilidin kutkazğan 'alı rehber ve murşidlerimiz elbette bu kutuluşnıñ ebdı bolup kalışı için se'i ictihad kıladurlar millı hâkimyet veteñi sa'adetimizniñ binasını 'ilim 'ırfan taşları birle mezbuñ ve mustehkem kılmağnı hoahlaydurlar bina' 'eleyhi Cenab emir leşker Timur ğazi hezretleri muhterem ma'arif perver Vali Yunus hâci Seydi efendi canablarınıñ muşafıkane fermanlerile millet balalarını nur ma'arifle tenvir ve terbiye etmek için darumu'ellimin mektebi eçildi millı gezite ve metbu'at neşriğe irşad alilri sadır boldı Kaşığırdeki hemme 'eskeri mülki islam emeldarları terefidin bu kar heyir işlerge toce ve i'hanet mebzul kılındı Cenab ğazi muqeddes hoca Niyaz hacim hezretleri terefidin kelgen mektup hidayet usluplarıda 'am memleketni ''ilim ma'arif neşirile roşen kılmak için irşad ve tevşıye atıldı imdı bizge lazımkı

Muşfık atalarımıznıñ heyir ho'ahane fermanlarını mehkem tutup her hususda millet ve memleketniñ sa'adet ve istikbali için se'i kılğaymız setluk ve ğefletlerni üstümüzdin alıp bak nari taşlağaymız...

HEKİKET EHYALDUR

Şaňhaide çıkan Şin Bo gezitesi Lo Tınçañnıñ Şerki Türkistan hekkide Nenjinge bergen me'lumatını basıp çıkardı Şunda eytadur (mohtesiren) keyinki künlerde Cıñ Cuşınıñ küçi yetmey kaçıp So Yili digen Şehirlerdin seksen tümen hezane filini ğaşıp atıp Çöcekke barıp aftamobil almak için koyğan bir miñ iki yüz yetmiş ser altunı alıp çıkıp ketti ve yine yollarda köp bihude işlerni kılıp kitedur bu işlerge karasağ hekiķeten Cıñ Cuşı yurtni harab kılğan iken...

Bizler Sinca ğ helki birle sülhi kılormız niçük bolsa muca-dele kılmaymız her toğrıdaheber berip turmak için yollarını yırağlıkdın jevap alış müşkül

Şerki Türkistan: mine bular Lo Tınçañnıñ ' itirafı boyuçe Cıñ Cuşınıñ Şerki Türkistañğa kılğan zulum hiyanitiniñ miñ-

de biridir zalimlerin milletke kılğan cevır cefası üçün emsalsiz sebir kılıp belki sonra hekkimizde insaf kılınur zulum hıyanetler devam etmes dep uzun yıllar karaduk hec terefedin ehvalniñ nime dep bizge insaniyet nuqtasın karap eytilğan bir kelime söz anlamaduk sonra Allahnıñ öziğe tevekkül kılıp vehşi istibdadğa karşı tayağ ve fıçaqlarımıznı köterip çıktuk Cenab heknin ‘ inayiti heklik ‘ ‘ adalet terefde idi zalimlerni yıktıduk bizniñ hunlarımıznı tökmek üçün öz kolımız birle teyyarlağan yarağları kolımızğa ötti indi ikinçi zalimlerin geder hıyanitini kötermesmi mikir hilelerige aldanmasmız mustebid düşmenlernin mevhum merhemetige işenip özimizni ha’ınler köle cigdesige gollanıp yine zulum vehşet tuzağığa toşurmesmi mekşedimiz heklik ve ‘ ‘ adaletdur inin üçün yaşaymız inin üçün ictihad hareket kılguçı bir veten fida’ileridurmız

Kaşığır hökümet İslamiye Emir ‘ ‘ esker Hozur ‘ Alileridin

Kate ve kiçik hemme fuqralara ‘ ilam ölke neçend yılların beri hitay hökümetnin vaktida pošta hoahi ‘ erz dad işleride fikirler hitayçı hetge muhtac bolup köp dışvar bolur idi elhal cenab Allahnıñ lutfı ve keremi ile islam eftabi tolo ‘ eylep hemme ehli islamğa asayışlık boldı muninğe bina’en çoñ kiçik fuqralar poştaga het salsanla hitayçı yazdurmay öz hetimiz birlen beresizlar siz poşteğahanedeki hemme çoñ kiçik iş kılıuçularmu het alıp barganları hitayçı yazdurup biresin dep mecbur k’ ilimay alasızlar dep çıkarğan ‘ ilamname

Şerki Türkistan Cumhuriyetinin iktisadi Ehvalı

Mustebid hökümetnin vakitleride Şerki Türkistan yerlik helklerinin bayları ‘ umumi helklerinin iktisadi ehvalığa hiç kayğurmadı her kaysı şehşi yetlerge berilip öz faydasını közde tutup iktisadi islahatğa teşebbüs k’ ilimay bu hekte söz açkanlarğa tehkir zarları eyle karap turlı bafterlerni istilah kılıp ketken idi

İdare’ uzun zamanlar istibdadnin kara buluti āstıda hesretlik bağırmızda mahşur bolup turğan ah feryad larımıznı taşkarı çıkışığa musa’id künler yetişdi derd ve öylerimizni

mali tiraneler birle tirnim kılıp 'eziz milletke anlatışnıñ vaqti keldi indi turmasmız hekiqetni sözlermiz veñen milletke muhebbeti bolğan 'ölema muherrirlerimizdin ümid şukim ke-lemelerini tebretsunlar bikis milletniñ 'işlah ve felahı üçün şerf himmet etsunler

*Kélinlar derd ehli olaşıp bir yerde yığılaylı
Fıraқ otını yad eylep yürek bağırnı dağılaylı*

Dahili uluğ ğazimiz hoca Niyazi hacim hezretleri kuçarga teşrif etmişler

*Sir muherrir kutluğ Şevki
Şerki Türkistan Hayati*

■ 4-San

BİZNİŇ TARIH

Her kevim ve her milletniñ ilgeleri ötken siyasi ve ictima'i eñvalini bildüredurğan tarihi bar. Bir millet özlerinin eñval ta'rihisidin hebersiz kalsalar himmetleri tövenleşip ruhları sunip istikbalğa hazirlik kılalmaydurlar aralarındaki muşterek 'omumi menfe'etlerige ehmiyet berelmey herkim öz başınıñ gemide bolup milli şirazeleri ürülüp çet milletler aldıda har ve oyunçuқ bolup қaladurlar.

Biz Şerki Türkistan milletiniñ hem ilgeleri zamanlarda şan ve ezmetimiz bek üstün idi kovmi istiklal ve milli 'izzetke malik iduқ. Қаған bizler özara naittifaklıқ ve şeşsi ğerezler birle ihtilaf ve nifaқ balasığa giriftar bolduқ Şundin başlap çet milletlerniñ istila ve istibdatlarığa duçar bolup yurtımız, milletimiz ayağ āstide har zelillikde қaldı. Milli namus veñen sa'adetlerimiz қoldın ketti. Heli uzun zamanlar mustebidçileriniñ zulum veñşetleriniñ 'azabi üstide esir mezlumlukda milletimizniñ körmigen kün ve uçramağan haқaretleri қalmadı.

Bu hemesi na'ittifaq bolup herkim öz şeşsi gerezlerinin arkaşıda yurt milletiniñ 'omumi mekşed ve menfe'etlieridin ğafil ve pervasız qalğanlıkıdın kelgen idi. ve hemme mażideki tarihimizge ehmiyet bermesdin 'ibret ve beşiret tehsil etmey milli istiqlal ve 'izetimizni unutup ta'rihimizdeki ehmiyetlik waq'elerdin ders ve telim alalmağanımız Şunçe dunyada misli körülmegen mezlumiyet ve dehşetlik veyranlık ve ğarablıqımızğa sebep boldı.

Canabi hekke miñ mınlarça Şükir ve senaler olsun indi bizni öz lutfi ihsanile zulum istibdat zindanidin ğalaş itedi qol ayağlarımızğa selineğan kulluk ve esirlik kişenleri üzüldi. Yine mażideki ğağalarımızni tekrar etmey bütün Şerki Türkistannıñ bir din bir cins bolğan balaları hememiz çoñkum köñlümüz birle birlik ve qarındaşlıq ittifaqini közde tutup şeşsi gerezlerimizni nefret birle vucudimizdin heç bir esirini qoymasdın silkip alıp taşlap şaf yürekler birle istiqlalimizniñ her bir tehlike zulum te'didin ğulaşıla yurt vetenimizniñ iğbal sa'adetlerinin esbabığa derd birle yafuşmağımız bir mecburi muqeddes vezifemizdur bunıñ 'eksile heriket ve na'ittifaqsızlık şeşsi gerezler bizni kite felaketlerge toşuradur ma'azallah! Hemmemizniñ berbatlıqığa bağıs boladur uşbu kihne dunya köp işlerini keçürgen köp 'ibretlik waq'eler bolup ötken her yerde ve her millet de na'ittifaqlik bolğan ārkaşdın zulum felaketler ğarici tecavuz ve külfetler ergeşipla kelgen. Bu mesele tariñde bek roşen tebi'i bir ğal bizniñ ta'rihimiz hem elbette bu me'lum eñval içinde kelgendur aniñ üçün biz mażideki şan ve 'ezimetimizni yadlandurup qovm milletniñ şeşsi gerezlerige fida bolup nimet ittifaqdın ayrılıp ketip mustebid düşmenler çağalığa giriftar bolup çıkan alimlerini körsetip ve hem iligiriki ğurapat ve evham çöçikidin ibaret bolğan ğağa mustebit mute'essip muħerrerlerinin efsane ğikayeleride hekkimizde yazılğan yalğan d'evalarını red kılıp tarihimizniñ hekkiketini bileyli.

Fenni eser ve 'ekli muħakemeler bizle muħteşer revişte 'eziz milletimizniñ nezerden ve cism 'ibretlerige 'arz etmek üçün bu milli şehipemizde kişkiçe ta'rihi millimizni derç etmekni vezife bilduk.

Biz Şerki Türkistan milleti cins ve eşlimiz dunyaga meşhur Türk millet necibesidir kelim zamanlarda bütün türk milleti birle beraber âltay tağları ve Moğulistan yaylaqları içre ât koy mal asrap çadırlarda köçme me'ışet etküci özleridin bolğan hatir ve yurt başlıkları idare'leri birle hör bahadır cengevar yaşağan 'alicanab bir millet iduk. Ta'rih hiciridin köp esirler muqeddem bizniñ şevketlik hanimiz Oğuzhan Türk milleti birle atlayıp çıkıp bütün hitay memleketini zabt kılıp Türkistan şerki ve gerbi İran Hindustanları özlerige karatқан idi mana şu vakıtlardin başlap bizler Şerki Türkistanda yerleşip kalğan Oğuzhannıñ 'eskerlerinin balalarımız Oğuzhannıñ tüz kaf döleti şerki de hitay denizi beñri muhit Şerki gerbide kara deniz kıfçak şehralarına keder yerlerge cem'i idi.

Ahıri bar...

CANABİ HAKİM İSLAM HACİ ŞEMSİDİN DAMOLLA TEBİ'İDDİN

Kemine damolla Şemsiddin tebi' 'ekmidin Şerki Türkistan ceride mubarek meymunesi ve kutluk ve bereketlik gezit nemunesi hususındaki birneççe ebyat tezkire ile sena hevanlığı ve birneççe keterat medhiye ile kilik efşanlığdur.

*Biliñ kim 'amege rehber gezitdur
Terekki 'alemiğe sir gezitdur
Kayu millet tapmış dur muradin
Cehan reftaridin birkaç heberler
Bize bir murşid ekber gezitdur
Zaman pasibanidin dayim barıp sot
Me'arif taflığa madar gezitdur
Barıp ümmetke ders eñbar 'alem
Yakın ustad danışur gezitdur
Het işlah andın istikamet
Tapar kim din üçün musetter gezitdur
Gezit na 'aşna nadan cema'et
Diyorlar kezbe müzeher gezitdur
Beli her geyri me'şum surlarada*

*Haða mumkin olo dilber gezitdur
Ve lekin baş mudir endişe eyler
Tutulmağ din akrabeter gezitdur
Haða bolsa bolur nadir bala keşd
şavabi ğalib ve ekser gezitdur
Gezit köptur uluğ döletler içre
Ke üstünge uçarğa pir gezitdur
Terekki evcige uçmağ üçün pir
Sa 'adet hanesigedur gezitdur
Gezit siz bu zamande mumkin ayırmas
Yaşaş mes 'ud s 'ed ahtir gezitdur
Aña zırındur cümle 'alem
Kelid mülk iskender gezitdur
Terekki ve felah azadi fikir
Bulardur ribh ve sodager gezitdur
Huşuşen ayet ve sünnet asasi
Evlan merkezge bu meşur gezit
Bu Şemsi meniñki fikrim egerçe
Misim köbdur neğm zikir gezitdur
Nazim Şemsidin Şemsi 'Efa Enhu
Ğefletdin 'ibret*

Bir kaçnce künlerdin beri Kaşıgerde bolğan hadiseler hemmeni serasimelik heyranlıkta kaldırdı Şerki Türkistan helki terefidin zalim Cinğ Cañcoñ ve unıñ öz haltasını toldurmağdın başka bir vezifeni tanumağan meğrur cahil emeldarlarığa karşı başlağan inķilab heriketi Cenab heķniñ nuşret ve yarıdını birle muveffekitetke uçrap kumuldın başlap kaşıgerlergeçe bolğan memleket vetenniñ öz igeleriniñ kebz taşrafiğa ötüp hemme yerde tinçlik emin-aman yerleşip turganda Kaşğır zilzile teşviş iztirabdin hali bolmay dehşetlik künler keçürdi ve tehi keçürmekde ilk sekiz yıldın bėri rehimsiz zalim vehşi idare' istibde ezilib dermansız hėssiz yatқан bir millet şehsiyet zulum istibdatniñ nihayetke yetken vakitleride Allahniñ rehme 'inayitige işenip hod ğerezlik şehsiyetçilikke karşı baş köterip çıkқан idi. Cenab heķniñ şu dermansız milletke rehmi kelip mö'cize harikuladet kılindın fethi zeferler 'eťa eylep

Şerki Türkistan memleketinin köpçiligi âzadlık sa'adetige yettinitimiz şaf köñlimiz gerez nefşaniyetdin hali idi hemmenin derdimiz bir zulum vehşetidin kütuluş mekşedide ittifaq bolup himmetimiz bilend idi sonra Kaşigerde bir neççe ay ötmey şehsiyet, nef niyet bitablığı vujudlerimizge şerayet kılmakğa başlap gefletke toşup özara na'ittifaqlık görür hirs ieva belasığa giriftar bolup kalduk. şelah ve menfe'et 'omumini unutup aqibetdin hebersizlikde öz zerer hesaretlerimizge se'i kılduk. Öz kolumızğa özimiz palto çaptuk neticede dehşetlik hadiseler yüz körsetip geflet şehsiyet ittifaqsızlık şumlikidin yurt kite halaket korkunç halığa toşup yine cenab heñniñ muhafeze lutfi keremi birle işler tüzülmekke başladı inşa Allah fat yakın ki şehir meselesi bir teref bolup memleketde kamil emin aman yerleşip veñen ve milletimizniñ heñki sa'adetleri üçün şaf köñül derd 'ışık birle kolğa kol tutuşup ittifaq birlik ile heriket ictihad itemiz dep ümid kılamız

İndi üstümüzdin ötken şu 'ibretlik vaqa'elerdin 'ibret alıp sehve hatalarımızniñ yine tekrar etmeslikimiz eger 'ekil hoşlarımız başımızda bolup niyetimiz toğra şaf bolğan bolsa bir mecburi vacibatidindur Cıñ Cañcoñ başlık zalimler öz menfe'etini ğene közde tutup şeh şiyetçilik kılmakları yüzündin 'adalet ??? birle Şerki Türkistandin hakimiyet ve naheñ istilarları süfürölüp özleri har zebunluk birle harap bolup kitedi biz iptidadaki niyetlerimizni teğyir bermey Allahniñ rızası 'am helkimizniñ zulum asaritidin ebedi kütuluşı üçün himmitimizni belnd nezerimizni üstün kılıp heriket k'ilimasak mekşetke yetişmey özimiz hem tehlikede kalışımız lazım bolup kaladur tertipsizlik şehsiyet na'ittifaqlık birle katta bir memleketni kolda tutup idare' kılıp bolmaydur menfe'et birlik 'ittifaqsızlıkdin memleketke köp felaket ve zererler kelişi körünüp turğan bir iş Canabi Allah razi olmas hazırki halni bilip tañladın hebersiz turmak beraber 'ekil sahibi bolğan insannıñ işi emes t'ariñ 'alem ebedi bir âynadur veñen milleti üçün 'ali himmet birle se'i etküçiler birle şehsi gerez igeleriniñ her birige tégişlik nam ve şöhetlerini berip kıyamet künleriğice yahşiler yahşilik yamanlar yamanlık ile yad kılınıp caza künlerinde Canabi qadir mutleknıñ ''adalet mehkemesige

toğra kelmek bar. Elhaşıl şeşşiyet zulum iş ibdadğa karşı çıkkın biz Şerki Türkistan milleti özümüz şeşşiyet na‘ittifaqçilikğa berilip özimizni falaketke toşurmaslıkımız kerek nezer mekşedimiz öz şeşşiyetimizdin ziyade ‘omumi menfe‘et milie terefke karşılık bolsun...

HEK CAYIDA QARAR TAFDI

Şerki Türkistande hoca Niyaz hacim cenablarının hizmet ve şöretleri hemmige me‘lumdur bu büyük rohli vetennin şanlı yigiti āvuç komul gazileri birle zalim Cin Şorinnin deşetlik kotige karşı iki yarım yıl muddet hekaşit üçün küreşip inşafsız meğrur düşmenlerinin dötlerini celb heknin yardımı birle ezip bağı vilayetlerge roh hayat kirip kehrimanlık ve rehberlik körsetmekle memleket vehşi Cañcünlernin idare’ zulum kutulup milli azadlık devri başlandı. Bu ‘ali vucud gazi vetennin kutkuzuçısının bizge dayimi başlık ve re’is boluşını Şerki Türkistannın her bir ferdi arzu etmekde şaf vicdan şadaları şu ‘iştiyak millini aşkara etmekde idi hemdiler olsun arzu ‘omumi cayığa yetişdi kolumdin başlap hemme memleket gazi ezem hoca nitaz hacim hezretlerini özlerige re’is cumhur saylap beyetlerini berdiler.

Kaşıgerge cenab milletperver muhemmed nitaz hacı elem āhonom Kuçardın gazi hezretleri terefдин vekaleten teşrif etediler kaşıger ahalisi Cenab gazi Osman ‘ali şubhanek başlık hemme mülki eskiri emeldarlar ‘ölima ve kubra çoñ kiçik re’iet fekerler birle gazi Niyaz hacimni Şerki Türkistan serdar re’is Cumhuri tonup beyet berdiler.

Nenjin Cumhuriyeti terefдин hem gazi mezkurnin Şerki Türkistan serdar elaliki tesdik kılınıp vaha kimesi vastesi ile teşdikname keldi inşā alla Şerki Türkistan uluğ rehberimiz gazi ‘ezemnin rehmalikleri birle istikla millisi mustehkem bolup idare’ ve intizam birle mes‘ud yaşar bütün milletnin istiklali temin kılınıp hayat millinin aftağı künden kün üstümüzge roşenlik ziyaleri saçar.

DAROL MU‘ELLİMİN AÇILDI

Bir neççe künler yurtda parakendiçilik bolup eḫval yahşı-laşkuçelik darol mu‘ellimin ma‘arif evḫaf idare’leri işsiz turğan idi ḫazir elḫemdulillah yurt ??? Emir leşker Oman ‘ ali ğazi ve baḫi mucaḫidin başlıklar ictihadlar birle nicat tafip kündin kün eminitetlik yerleşmektedir ve hem cenab ğazi mestur terefidin darolmu‘ellimin ve me‘arif idare’leri aç‘ili-mak üçün ferman toşup ??? Bina ḫazir darol mu‘ellimin ve me‘arif evḫaf idare’leri Açılıp işke başlandı.

ḤOTEN İTTİFAḲİ

İlgiri kaşigerge meslehet islami üçün ḫoten ‘eskeridin bir kısmı başlıklar kelip bezi anlaşmazçılıkdın öz ara niza vaḫi bolğan ??? Taralıp kaytқан idi ḫazir cenab ğazi şubḫanek bar-lık uluğlarının emri ile kaşigerde ḫoten ‘eskeri idare’si tüzü-lüp ḫoten tereflerge ittifaḫen menfe‘et milli üçün heriketde bolmak cehtidin re‘isimiz ğazi Niyaz ḫacimniñ vekiller ile bir neççe zevat kerem ‘ezim sefer kılıp ketdiler...

YENİ ŞEHER İŞİ

Ikki üç kündin beri Tunganler terefдин sülḫ soralgan sebeb-дин muḫimraḫ uruşlar toḫtalğan idi. Cüme kiçesi Yeni Şeher-дин üç yüz keder Tunganler çıkıp şimal terefdeki bir firke ‘es-kerimizge oḫ atmaḫğa başlağandın ‘‘eskerlerimiz terefдин şiddetli hucum başlap Tunganlar otraga alınıp yüz kederi ḫ alak bolup bakısı kaçıp Yeni Şeherge ḫamaldı imdi şu yakın-daki hucum birle mesele kamilen ḫel kılınur.

Sir muḫerrir kutluğ Şevḫi

Şerḫi Türkistan Ḥayati

■ 5-San

Y‘eni din ḫeyr ḫaḫlıḫdin ibaretdur şu ḫedis şerif buḫari muslim kebi büyük hedis imamleri terefдин rivayet et‘ilimiş-dur. Musulmanlar bir birlerige ḫeyr ḫeva bolup cema‘et mus-

lumannıñ nef'ini közde tutup heriket kılmak ve zererlerige ra'zi bolmay defige se'i kılmakları asasan islamiye cumlesindendir musulman bolğan kişi yine bir musulman qarındaşınıñ menfe'etini öz menfe'eti ve zererini öz zeri bilip şunıñğa qarap iş k'ılmağanda hadis şerif ve başqa kūrān kerim āyeti beyanatı delaletlerile din islamdin neşibesi me'lumlıqdur.

Biz Şerki Türkistan musulmanları uzun vākitler hı'ay mustebitlerinin vehşi zalim idare'leri āstide ho'kuksız me'zlumiyet qarāñguluğında yaşıp kulluq esirlik külfetlerile her qaysımız öz halimiz birle bir birimiz ile derdleşmek derdlerimizniñ baresinde kınışıp çare ve 'ilaçlerıñğa baqmağdın me'hrum kalıp tefriķeçilik ve perişan e'halde asaret me'hkumiet tesirlerile başlarımız aylanıp memleketniñ 'omumi menfe'et ve sa'adetlerige se'i ictihād de ittifaqde bolalmağan iduq. Hetta kemal sersimlik baş aylanmağdın öz qarındaşlar arasında Kaşığerlik Aqsuluq Kuçarlık Turfanlık hotenlik Yarkendlik kirğizlik felanilik fustanlık digen e'meklikler hem yoq emes idi. Allah şubhaneniñ bizge ebergen kitabı kūrān kerim ve sūnnet nebevıyelerde 'ehli islam bir birlerige heyr hevah bolup kamal ittifaq birle heriket kılmakları üçün ho'küm ferman bolğan halde bizler Şu kitapge işenip iman keltürgüçilerdin Şerki Türkistan musulmanı bu muhim emir nehide susluğda biperva qalğanmızdın nice vākitler her huşusta özimizdin töven zebun zalimler ayağ āstide harlık zillet balasığā giriftar bolup qalmış iduq soñ künlerde fe'zlu ilāhı birle Şerki Türkistan musulmanları arasında zulum vehşetke qarşı ittifaq vujudğa kelgenlikidin harlıqdın kutulup milletimiz hākimiyet 'izitige yētişti.

Soñre Kaşığerlerge yetip kelgen mucahidin millet aralarında bir az ittifaqsızlık vujudğa kelip heyli de'şetlik felaketlerge ba'is bolup yine ittifaq milli peyda bolğandın üstümüzdin eksertile tehlike def'i oldı mane közlerimiz aldındaki vaq'ilerdin yine Şeri'et islamiyeniñ musulmanlarını bir birige heyr hevahlik ve ittifaqğa devetiniñ sir hıkmıti kündik aşkara oldı.

Musulmanlar qarındaşlar inşaf kerek inşaf fikir te'emmül lazımlı buraderler.

Bizniñ keskin yarağımız bir birimizge ħeyr ħevahlik birle ittifaq ‘omumidur biz evval şı yarağımıznı tecribe kılduq şı yaraş mademki biz birle bolup şındın ayr‘ilimasak ħeç kandağ dümendin bizge kórkuñç yókduz ittifaq ve ġeyret milletimiz herbir yarağ ve koralđın üstündur.

Bizniñ tarih

Oğuzħannıñ devridin başlap tüzülgen türk döleti hun ħakanlıkı dep ataladur (ħakan kın lefzidin mu‘erreb olup Türk kevimlerinin zor padişah ħökümdarlarağa berilgen unvandır ħıtaylarını ħakan demek evvalkı ‘eşirlerde Türk kevmi ħıtaylarğa ħakimlikleri zamanıda Türk devletige karamlık barçe memleketlerge ħakanlık dep yorutulğan sebebdin ħıtaylarını hem ħakan dep ġelet istimal kılınmışdır buna eleyhi ħıtaylarını ħakan demek sehve ħatadur) Hun devleti ‘a zimesi bir neççe devirlerdin keyin öz ara teferruğa na‘ittifaqlıkke toşup cenubi şimali iki kısımğa ayrıldı evvel vakitlerde alte Şehirler cenubi kısımda idi Türklerniñ ittifaqsızlıklaridin ħıtaylar faydalanıp Şerki Türkistan ölkesige tavavuz başladılar köp vehşetler körsetdiler öz ara na‘ittifaqlıkdin düşmenler memleketni nofuzlarığa aldılar. Bu vakitler tarih miladiniñ 93 nci yılları idi ħıtaylarınıñ Türk yurtlarıdaki t‘esirleridin nefretle yurtınıñ bir kısmı ġerb tereflerge hicret kılıp Mear Bulğar Fin yerlerige barıp sonra balemir atıla nam ħanları kıl astıda Avrupa yerlerige kirip zabt eylep zor dewletler t‘esis kıldılar z

Şerki Türkistanda u zaman ħıtaylarınıñ nofuzları işlemekte bolsa hem yurt kiçik çoğ Türk ħanlarınıñ idare’side idi sonraları yurt elçinlerniñ zulum nofuzidin bazar bolup ittifaqka kelip ħıtaynı memleketdin çıkardılar yine zor ħöküme kaanlık tüzdiler beħr muħit şerkidin ġerbde kara deñizge keder hemme yerdeki Türk Moğol Mancur kabilelerini nofuzlarığa alıp ħıtay ħanlarını hem cizyege bağlağanlar idi şı vakitdaki Türk döleti ħıtay tarihleride Tokyo dep ataladur.

Ĥıtay ħanınıñ bu tedbiri karga kelmey yine kġhremān Türk orduları ħıtay içkeri milletlerige kirip zabt kılurlar idi Baaadīr babalarımız Türk yigitleriniñ yügrük atları ötkür neyzeleri birle çaķındek hucumlerige karamşı ħiç man‘i bolalmas idi köp

vaqitler hitay hanları Türk haqanlığığa alban tolap uluğ Türk milletiniñ himayesinde turdılar yetinci ‘eşir miladi başlarında Türk dölet ‘azemesi gerbi şerki bolup ikige ayrıldı o vaqıt Şerki Türkistan gerb kısmıda bolup Kafkazdaki Timur қа-пуға қeder yerler memleketniñ hödudı dahilinde idi

Şerki gerbi Türk hökümetleri iki dölet şeklida bolsalar hem ‘ekser vaqıt birleşip yaşadılar u zamanlardaki Türk ‘ehliniñ hanlarıdın Bilge han Şeybi han Köl Tikin şolo hanlar meşhurdur. Hurafatçı hitay hikaye noys leriniñ beş miñ yıldın tartıp Şerki Türkistan bizniñ te şerrifimizde idi digen yasama çöçekleriniñ eşli imdi hekiyet tarihige karşı neqeder bihude hurafat ikenliki me‘lum bolsa kirek

ҚҰРАН VE “İLİM

Cenab heq şub h ane her zamanda insanlarnıñ ehval veziyetlerige baqıp peygamber kirem vastasile şu zamandaki ümetlerniñ hallarığı munasip revişde höküm ferman nazil etmişdur samavi dinlerniñ uşuli ve meqşedi bir bolup firu‘at ve cuzi‘ati her vaqığa munasip ve layıq bolur hemme enbiya ve murselin şalıvatu alleym ecme‘inniñ tebliğ etken dinleriniñ eşli şu ka‘inat mehlukatnıñ bir تنها şani‘i ve halıki bolup aña hiç bir şirikniñ yoklığı insanlarnıñ dünyada kılğan yahşılık ho‘ahi yamanlıklarğa mukafat ve caza ber‘ilimek üçün kıtamet atlığ ‘adalet künleriniñ barlığı insan dünyada Alla Subhane ve te‘alani tanıp bilip şeriksiz bolğan birubar halk ‘alemige ‘ibadet ve ita‘etde bolmağı.

Insanlar öz aralarında yahşı ehlaq ve me‘umat ile mutşaf bolup her bir he‘yet ictima‘i beşerige zererlik yaman işlerdin pak ve yırak bolmaqları kebi ilahi emirlerdur. Emma feri‘ ve şağlar hokmideki emir nehiler hazq teyipler terefidin hiteniñ her vaqıtta mizac tebi‘etige qarap tedbir ilac boyurulmağı kebi özgerip kelmişdur likin eşil gerez ve gaye birdur.

Tarih insaniyetniñ ibtidasidin başlap insanlar peygamber olı alşan ve hökeme rasihiñ terefidin terbiye ve tehip kılınıp hed buluğğa yaqın kelgen zamanlarda Cenab heq ‘alem insa-

niyet için rehmetenlilh 'alemin seyyidualenbiya ve almurşelin fehrü ka'inat şallellahu 'eleyhi veselleme me'bus eylap kafiye beşeriyetnin ta kıyamet hacetlerige kifaye kılurluk bir kitap mükeddes 'ihsan eylemişdi bu kita ise kuran hakimdur bu kitapniñ ibtida'en hira tağıda peygamberimiz hezreti muhemmed muştafa li all li ve sellemge nazil bolğan āyet iķra bismi rebbukedur ya'ni oķuğıl allahnın ismi ile dimekdur bes insaniyet 'aleminin sa'adeti oķumaķ b'ilimek iledur deb ba-yan tefşil başlanmışdur.

Aķiri bar...

YÉŇİ ŞEHER MUĞAŞERESİ

23 cemadi evvel ĉihar şenbe pişindin kéyin YéŇi Şeherdin iki yüz ķeder Tonğan fırķasi muğaşere ordusiniñ cenob terefige Cenab miŇbaşı Satıcan "eskerleri ķarşıgege ķıķan idi. İki terefdin katıg atışular başlanıp neticede tonğanlar bir ķöp teleķķat berip kaytıp kirip kitediler sonra seher kiĉe yine uruş başlanıp kündenüz uzun vaktiğice muğaşere devam itedi otuzğa yakın miltiķ ĝenimet alındı aķiren Tonğanlardın ķiriķ ķederi ģelaketke uĉrap bakısı YéŇi Şeherge ķamaldılar bir uruşda Özbek "eskerleriniñ baĥadırliķ ve ĝeyretleri şayan teĥsin idi Şu kün penĉişenbe cenub terefdeki "eskerler terefidin hem hucum başlanıp bu tereflerde hem ķiriķdin ziyade Tonğan fırķesi telef bolup miltiķleri ķolğa tolşdı Şu penĉişenbe muğarebeside Cenab emir leşker Osman 'Ali ĝazi terefidin möĥterem Eĥmed tevfiķ efendi Cenableri baş ķomandanlık vezifesige te'yin ķılınıp bir yüz ellik nefer ĥoten herbi idare'sinin 'eskerleri hem muğarebege iştirak itediler.

RE'İS CUMHURİMİZ

Ĝazi e'zem ĥocam Niyaz ĥacim ĥezretleri Kuĉardın āķ-suğa teşrif etmekde imiş āķsuda memleket mesalih 'omumiyesi için zor tedbir ve meşveretler boluşı kütüledur

HARCİ HEBERLER

Şu künlerdeki heberlerge karşığanda Bağdad İrak vilayetide cenler bar iken tfsili keledurğan sende yazılır

KUBA

Amerika kıt'eside Kuba ceziresi deyip bir cumhuriyetlik yer bar helki üç milyon bir yüz mindur bu memleket evvelde İspanyağa tabi idi İspanya hükümeti bulardın köp bac hıraj alıp zulum kılğandın inkılap bolup Şimali Amerika cumhuriyetiniñ himayesige kirgen hazır bu helk ikki fırke bolup öz ara cen cidelge başlağanler. Amerike hükümeti terefidin bu ihtilalını basmak üçün üç dane şokuş kimesi yıbarılğan keyinki heberlerge karşığanda Kubada tinçlik birleşmekde imiş

YER YÜZİDE İNSANLARNIŇ HÖKÜMETİ

Memleket idare'leri dünyada üç kısım usul birle buladur 1. nci hükümet mustekil hükümdarlık atadın bala ve nebreleriğe miras bolup idare' etmekde hükümdar padişah öz fikrinde mustekil bolup özi nime hahlasa şunu kılur ho'ah sülh kılur ho'ah uruş kılur ve özi istegen kanun birle ra'yetke hüküm kılur

2.nci usul meşrute devirge hükümdarlık atadın oğulğa ve hem nevirege ve yaki aka ukalarığa kalur ve likin idare' kılış kanun ve nızamlarını tüzmekde hükümdar mutlak ihtiyarlı bolmaydur belki milletin 'ilim ve fikir igeleridin ılgap alıñgan âdemleridin bir cemi'yet tüzülür ol cemi'tetke millet meclisi di olur şu millet meclisi terefidin qabul kılınğan kanunlar birle hükümdar hekim kılur bu usul idare'de padişahniñ hüküm kılışı milletin kanun tüzüp bermeki birle meşrute bolğan üçün idare' meşrute bolur hazırdeki İran Afganistan Engiltere döletlerige oñşaş 3.nci usul idare' cumhuritettur ol idare'de padişah meşşus bolmaydu atadın oğulğa hüküme miras bolup kalmaydu belke helk terefindin vekiller cemi' bolur Şu cem'iyet (memlilet meclisi) terefindin qabul kılınğan kanun ve nızamlarını becirişke bir yıl yaki bir neçe yılğa Şu

millet meclisi terefından bir layık munasib körülgen kişini saylap re'is cumhur te'yin kılunadur re'is cumhur demek nurgun helk başlığı dimekdur bu kündeki Türkite Almanıye hükümlerige oğşaş bu zikir kılınğan her üç kısım idare'de mülki 'eskeri işler üçün ayırım ??? Vezir nazirler te'yin kılunadur millet meclisige te'yin kılınğan vekiller 'ilim me'rifet 'ekil ditanet ve fikir selim sahipleridin bolup başka hiç bir imtiyaz 'itibar kılınmaydın feket helkge hizmetleri milletke şadaketleri nezer itibarğa almak muhtıza'i meşlehetidir

Mu'ellim Ehemmed ferid

MESLEHET VE NİZAM

Hili vakitlerdin beri memleketde inqılab heriketleri bolup bundağ kete mucadele kunleride tabi'i ba'zi geyri matlup işler hem vaqi' boluşı mumkin lekin hükümet başlıkları elbette ho'a'e fekir re'iet hohi 'esker hemege heyir ho'ah ata bolğanlıkdın hiç vakit bir kişige bi vece zulum boluşnı hoahlamaydurlar hetta olda muhalif bolup sonra bu terfeke çıkıp ötken her kandağ bir kişi bolsamu yarağlarını taşurup bergendin kiyin 'efu kılıp cezadın kutuladur inij üçün canab gazi 'osman 'ali sicañniñ bu toğrılarda ikki hil 'ilanı gayetide muhumdur birinci her 'esker bir kişiniñ öyüge hökümsiz kırıp zorluğ kılsa şunu urup öltürüp alib kelse miñ ser terik alıp kelse yüz ser 'inam kılur

İkinci hemme 'esker başlıklarığa Yeni şherdin biz terefke ho'a'e hitay Tongan yaki musulmandın her kişi kaçıp çıksa 'efu kılınıp dahil te'riz kılmaslıkı hekindeki 'ilanlar ziyade 'adil ve meşlehetke muvafıkdur elbette her bir musulman 'esker şo 'emirge ita'et birle fikir te'emmül kılıp heriket kılmağı zörür yine şu toğrılarda re'is cumhur hoca Niyaz hacimniñ vekilleri muhemmed Niyaz e'lem hacim canabları başlık keteleriniñ hem muhim 'ilanleri bar diğket kılıu kirek

<Neşiri Kaşiger Ma'arif Nazareti>

Sir muherir kutluğ Şevki

Şerki Türkistan hayati

KANUN VE ‘ADALET’

Canab Alla subhane ka’inat ‘alemini nizam ve kanun birle yaratmışdır mehlukatnıñ her nevide bir hil nizam ve kanun hökümferman olup āsman zemin kün āy yulduzlar hayvanat nebatat ‘ali hezelkiyas hemme Allanın muşu ‘ayetide nizam ‘adalet caridur ve Vesma‘ refekaha veveza‘ elmizan, ... Kebi kuran hakimde āyet beyyinat köp ‘‘adalet intizamni ka’inatğa medar ve merci’ eylep helk iken sanı ‘alim ozı kemal hikmet ve ‘adalet itidalıga devet etmişdir barçe ka’inat ‘adalet birle kayim bolğan halde eşref mehlukat bolğan insan ictimai’ siyasi ehlvalda kanun ‘adaletsiz turalmas nizam ‘adaletsiz hiç bir memleket ve hükümet yaşayalmas harab veyranlık yüz körsetur kanun ve hoquq heyet ictima’ insaniye üçün fitri mecburi bir ‘emir muhim ezim bir mesele bolup insanlarnıñ sa‘adet ve imtiyazları kanun daireside temin kılınur hükümetler nizam ve kai’deler birle terekki ve hörmet tafip kuvet ve ‘ezimet kesib iterler kanun ve hoquqsız bir memlekde helik niçuk āram hatircem bolup turalurlar hükümet terike mustekim ve paydar bolup kuvet tafar mustebid hitaylar vaktida memleket hoquqsız kanunsız hod gerez emeldarlarnıñ keyfi birle idare’ kılınıp ahir atınc körünse hem heket de hiçkim can malların emin emes idi bundağ helkni hoquq ‘adaletdin mehrum kılıp tutkanları sebebidin şu keñ bir kıtlık helki meti’ bir yurtni cahan kundın kun terekki kılıp ābad bolup turğan bir zamanda kundın kun veyran kılıp neticede özleri hem harab bolup ketdi bizler zalim bi nizam Cañçoñlarnıñ istibdadlarıdın nicat tafmak üçün ornomızdın torup heriket kılğan bir memleketimizni evelki haletleridin yahşı bir halğa koyup inkilabimizniñ semrelerini körsetmekimiz lazim bunıñ üçün iñ evel bizge ‘adalet kanun ve nizam birle hoquq tanımağlık zörür bizge cenab hek terefidin ata kılınğan kuran hakim birle peygamber āhir zaman şelallahu ‘eleyli vesellemniñ sünnetleride ekber diğket etsek kifaye kılurlık kanun hoquq bar feket şunı emelge aşuruş gına qaladur

BİZİNİN TARİHİ ZUHUR İSLAM

Peygamberimiz hezret muhemmed muştafa sallallahu ‘aleyhi ve sellemnin zaman sa‘adetleride ‘erbistan kıt‘esinde din islam tamamı ile yerleşip fehri ka‘inat efendimizin vefatidin sonra hulefa‘i raşidin şahabe kiram devirleride Şam Mısır Afrika yerleri ‘irağ İran memleketleri fetih kılınıp islam döleti bek ezmetlik bir haletke kırıp ketken idi hicretnin kırık altıncı yılı mu‘aviyenin devir hilafetide Serdar Rebi’ ibn Alharis kumandasında islam ordusu İran şahına koğlap deryay Amodın ötüp Türkistanga keldi Türkler hili uzun muqabele kalsalar hem Semerkend Buharalar ‘ereb islam ‘eskeri terefidın zabıt kılındı Türkistanda ‘erebler Türkler otralarıda hili uzun vakitler muqabele ve muharebe devam eylep her ikki teref keti’ gelbe kılalmağanlar idi Abdulmelik ibn Merwannın eyyam hilafetide ‘irağ valisi Hccac terefidın ‘Abdurahman ibni Eşes komandasıla Türkistanga ‘ezim bir ordu soğ atıldı İbni Eşes Türklerge gelebet kazağan idi Türk kaanı tezminat herbiye ada kılmağ ile sülh kılmağni telep etse hem ibni eşes muharebede davam etkenlikdin Türkler bar kutlarını bazoga berip uruşup İbni Eşeske gelebet kıldılar mine şu haletler ile Türkistanda ‘ereb Türk orduları çarpaşp ahiren tarih hicrinin toğsan altıncı yılıda islam sir ‘esekri emir kuteybe Şerki Türkiştage kelip fetih kılıp din islamni neşir kılıp sonra Türk hağanı birle sülh kılıp kaytıp ketken idi o vakitlerde Şerki Türkistan gerbi Türk hükümeti idareside bolup merkez paytehit Gülca vilayetide idi sonra gerbi Türk hükümeti tefrekege duçar bolup ze‘if bolmağla ikki üçke ayrıldılar bir kısmı Turfandın tartıp Gen Coğıçe yerlerde hanlık tüzdiler yine biri Kaşiger yete su fergane vilayetleride bir hüküme boldı hoten yaklarıda yine bir parçe hanlık hem boldı bu hanlıklardın kaşiger hanlığı sonra küçlük bir haletke kırıp karağan Buğra hanler devride katta şpevkette malik boldı Buğra hanlardın tarih hicri 350lerde Satuğ Buğrahan resmen din islamni kabbl kılıp Şerki Türkistanda yete vilayeti [Almağa ve Toğmağ karağol tereflerde] islam dininin ‘omumen taralaşığa köp sen‘iler kıldı Turfan Kavçin Ürümçi etrafıda hüküm sürmekde bolğan Türk hükümetidin tihi musulman bolmay turğan Uyğur namindeki

hanlık bilen uruşup Turfannı zabiť kılğan idi ğerbde Fergane-
din ötüp Buğaralarnı alıp hodudini şerķde TianŞşan tağlarıdın
tartıp ğerben Buğara behir Hezzer [kaspi] deñizğiçe kiñertdi.

Buğrahanlar ğandanıdın bolğan hanlar deviride kaşığer
payteğit bolup b'azen Buğara merkez idi bu devirlerde Şerķi
Türkistan ābad me'mur bolup zamanesige köre 'ilim hūner
hemme terefide idi Uyğur atañan Türk hanlığının payteğti
kavçinde bolup qarağoca kumul Gencu yaqlarıda kel'eleri bo-
lup bu yerler şu Türk hanlığı kōl āstıda idi be' zi vaķit bu ikki
hanlık birleşip ğıтай içindin tartıp ta deşit kişçak idil süyiğiçe-
lik yerler Türk döleti kōl āstıda boldı likin köp vaķit şu tokkuz
Oğuz ve Uyğur atalğan ikki büyük Türk hökūmeleri ayırım
turup bir birlerile soğuşup turar idi bundın her ikki terefke
zey'iflik 'ariž bolup ve hem şehzadeler bir birler ile seltenet
talaşp cancal devam etkenlikdin memleket perişan memleket
tefriķe bolmaķla neticede qarağıтай atalğan mağol ta'ifeleri
Moğulye Mancoriye 'elakesidin kılıp memleketke istila kıldı-
lar [ğıтай digen eslide Mağollardın bir ta'ife bolup ğazırķi Ćin
ķevmini ğıтай demek ağlat ame dundar bizde am istlahiğe qa-
rap ğelik fehim kılmaķları üçün Ćin milletini ğıтай dip yaz-
duķ]

Kara ğıтай mağolları vehşi idare birle memleketini ğarab
ğelķni zulum birle perişan etkenler idi soñraları cehangir meş-
hur Ćingizğan ğurucile Şerķi Türkistan Ćingizğan döletige
koşuldı Ćingizğan burunķi oğuz qaānleri neslinden bolğan
ķiyat ismlik bir Türk uruğıdın bolup hökū sürmekde bolğan
Türk hanlığı neslindindur Ćingizniñ babaları kutluğan devri-
de mañholiyedeki Türk mağol milleti birleşip ğıтай hanını
ķorķutķanlar idi soñra ķiyat hanlığı ze'if bolğan devirlerde
Ćingizğanğa hanlık devri yetip Türk mağollarını birleştürüp
ğıтай memleketiniñ bir kısmını zabťi kıldı Şerķi Türkistan iğ-
tiyar ile Ćingizğanğa ita'et kıldı Ćingiz Türk mağol orduları
birle pekin mancuriye koriye şimali ğıтайnı uruşup fethi kıldı
bu devirde Şerķi Türkistandın Taşkentğiçe bolğan Türkler
mağol mancurlar birle birleşip ķedimķi Hun Türklerinin şev-
keti i'ade kılındı Türk mağol mancōr ķevimleri eşlide bir ne-
sil bolup Turan afvay sanaladurlar

Çiğiz döleti şimali hıtaı Türkistan İran şimali hindustan Rosiyeniñ bir kısmı Mañğolye Sibirye Tibetlerge şamil bolup balaları devride türk kaānllıǵı tıhı hem keñerip bütün hıtaı Rosiye Bulğar kırım Albaniye Macaristan ‘ irakğıçe haşıl bütün Asiya ve bir kısmı Avrupa yerlerige hâkim boldı Şerki Türkistan Çiğiz ve balaları devride ‘ ilim hünér şoda şana‘et toğrısıda terekki kılıp me‘muriyet kesip etmişdi Çiğiz vefatidin ilgeri keñ memleketini dört oğlı arasında teksim kılğanda Şerki Türkistan Buğara Fergane birle Çağatay digen oğlının heşsesige tolkan idi Çağataynıñ balalarından islamni qabul eylep han musulman el musulman bütün çağatay ölkesi bir Türk islam hanlıǵı idi zata Çağataynıñ hayatlıǵıda vezirler vali hakimler musulman bolup mehmud yelvoç ve inıñ oğlı mes‘od kette nofozlık islam Türk valileri olmaqla hanlardan islamğa mayil muhebbet kılmaqla idiler

āhiri bar...

Neşiri ma‘arif nazareti

Muherrire kutluğ Şevki

KURAN VE ‘İLİM

Samavi kitablarnıñ ahiri bolğan kuran hakim insaniyet ‘ alimi üçün mukemmel ebedi rehber bolmaqla üçün nazil kılınğan sebebdin beşeriyetniñ dünya ve āhiretide sa‘adetige ba‘is herbir nerseni bayan ve tefşil etmişdir kuran ka‘natğa mute‘ellik ‘ ilim nezerge terğib kılıp hurafat zelalet evham ile zihin ‘ ekilni zehirlemekdin meni‘ eylep toğra hekiqetke devet itedur ‘ imran ve terekkiyat beşerge yol kórsetip ümmetlerniñ ehvali birle siyasetdin behis kılatur ādab ‘ ibadat hekiqetini te‘lim biredur cem‘iet insaniyetniñ nızam āsayışı üçün hudud ve cezaler te‘yin kılatur mine şu ehkam ve te‘limat kuraniyeniñ ferksiz hemesige herbir islamni qabul etken kişiniñ iman keltürüp ‘ emelge aşurmaqla zimmesige yüklenedur namaz roza hec şadaqet kısımlarına iman ile ‘ ilimniñ feriz bolup kılıp ‘ emelge āşurulmaqla feriz bolğanı kebi Allahnıñ kitabı bolğan kuran hakimniñ sabken zikir kılınğan her bir te‘limatına ‘ emel kılmaqla lazim ve mu‘ekkeden ayismodur elbette [no‘min be‘zi

ve nekfer be'zi] yeni munkirlerinin kitap ilahinin be'zisige iman keltüremiz be'zisige kufur inkar kılamız digenlerini Canabi heq kuran 'ezim şanide redde tevbiğ ile bayan kılğanığa muşdağ bolmay herbir musulman āsman zimin deryalar tağler giyahlar hayvanlar hava sular ve başkalarka fikir nezer kılıp 'ilimini salıp 'emel kılmakı feriz boladur Allah celle şane kuran hakimde āsman zemindeki meşnuğatğa fikir nezer kılmakğa de'vet kılıp kalamullahda köp te'kid ve terğib eyleğ köp āyetler toşormış bu cümledin [kul enzer ve maze fissema-vati vel erz] ye'ni etkil ey peygamber nezer kılımlar āsman zeminde nime bar nezer demek mecru köz birle şaramağdın 'ibaret emesdur belki 'ekil birle diğket kılıp hekiğetni bilmekdir yine bir āyet kerimede [E ve lem yanzurû fi melekûtis semāvâti vel ardı] ayet ye'ni āsmanlar ve yerniñ bañın ve hekiğetlerige fikir nezer kılmamduurlar o insanlar dip ka'inatnıñ sir hekiğitini bilmekke emir kıladur mundın başka 'ilim ve siyaset nareside köp āyetler bar biz musulman milletige namaz rozeler kebi mevcudatnıñ ehval ve hekiğetini bilmek mecburi beramer muhimdur inşaallah bundın keyin şu zörür amor islamiyede tefşil ile behis kılınur.

Teşrif re'is cumhur ğazi hoca Niyaz hacim şerefidin ğarci döletler ile siyasi iktışadi munasibet ve dostane 'alağeni ziyade kılmak yareside muzakere kılmak üçün cenab ğaci kaşimcan efendi ğariye vekili te'yin kılınıp kaşigerge teşrif etdi bu emir celilde moğterem ğariye vekilimizge muvefeğiyet tileymiz.

İlidin heber ğazirde İli şerefidin Aksuğa köp Alte Şcherlik sodagerler kelgen bularnıAksu 'esker başlığı Bay Loğañ canablardı yolda toğtatıp tekşürgendin keyin veñenlerige ketiş üçün ruğset bergen.

ĦARCİ ĦEBERLER

HİCAZ VE YEMEN

Hicaz ve yemen ellamelerinin hodudı toğraside Celalitlik Melik hicaz ve necid sultan Abduleziz ve imam yemen him-

yeddin yehya hezretleri arasında bir ayki nöbet munaşeseler bolup hususen ötken yıl her ikki terefdin hodudğa 'esker soķ atılıp heyir ho'ahan islamniñ teşviş endişelerige ba'is olmuştı me'i mafi her ikki muhim islam hökúmdarlarının aķibet benlikleri musulmanlarınñ öz ara hun tökülüşke mani' bolup mesele çiraylık kılışmak birle hel kılınğan idi yine bu yıl Şundağ bir mesele otrağa çıkıp elhamdulillah heberlerge karağanda yine her ikki islam hökúmeleri arasında mesalih birle iş yahşii bolup tügigen hazırki zamanda musulmanlar öz aralarında bir talaşıp yaki bir birlerige kibir 'ezimet körsetip goğa macra kılışmak hiç toğrida kelšemige bir meseledur sende bolse nime ferķi mende bolsa nime hemmesi bir sarığ yağniñ ne astını ne üstini

AFGANİSTAN

Sabıķ emir Amanullah han devride Afğanistanda herhil işlahatğa ve te'mir memleketke başlayıp bu künlerde hem şad Afğanistan 'eli hezret Muħemmed Nadirhan ğazi memleketniñ işlahatığa ciddi sürette teşebbus etmektedir mülki 'eskeri iķti-sadi 'ilmi imrani işler uçün katta heriketler vucudge kelmekte.

Afğanistan hodudlarıdaki be'zi serkeş nadan kebilelerniñ me'nasız cancalarığa hem hatime çekilgen islam döletleriniñ muhimlerinden bolğan bu memleket uçün Canab heķ öz feazil keremini mebzul eylep meszudtiler ile ehli islamğa munasip sebeb bolğan 'izzet me'rifet vaķarla yaşamaķi ğaye amali-mizdendir.

'Irak elcezire 'elabeleride Ānuri digen bir helķ bar hazır bular 'Irak hökúmetige karşı isyan kılıp heli şorgoğa vehşilikler ile memleketniñ tınçsızlıkığa ba'is bolğan idi bularğa karşı 'Irak hökúmeti terefdin 'esker iberilip isyan basılğan 'aşilerniñ başlıķı maslimin kıbris ātasığa kaçkan 'Irak hökúmeti terefidin āsularniñ heķsiz vehşiliklerige karşı Cenvenin meħkemesiğe şikayetname tebliğ atıldı Engiltere hökümei terefidenden sefir Hemfefe bağdadķa kelipb 'Irak ile sözleşmektedir.

■ 7-San

Allah subhanu veta'ala bu yerde ademler yahşi köradoğan nerselerdin muhimrak sekiz nerseni zikir kılip huda yolide gazat kılganni ve imanni ulardin artokrak ve efzelrak dip yad kılib dor ayatniñ menasi budur yeni itğil ey Muhemmed sel-Allah eleyhi ve sellem eger sizlerniñ atalariñiz ve hatonlariñiz ve ogullariñiz ve bir tuğkanleriñiz ve kesp kılip tapkan malleriñiz ve kesad bolup kėtişdin qorqadoğan ticaretleriñiz ve yahşi köradoğan cay ve holi imaretleriñiz sizlerge hudadin ve uniñ peygembiridin ve uniñ yolide kafirler bilan cenk kılmakdin yahşirak ve mehbobraq bolse pes sizler koz totoñizler aňgeceke hudavende ta'ala öz emrini keltürdi ve sizlerge azat ??? ve Allah ta'ala öziniñ ta'itidin çıqğan fasiklerni meslehetlik yahşi işlerge hidayet kılmaydur mine bu bolse şundağ hudaniñ ta'iti din çıqğan ve öziniñ mal ve mülklerini bilke han ve man ferzend ve ial ata ve bala ve haton ve toğkan qom ve kirindaşlerini huda yolide gazat ve cihad kılmakdin yahşirak bilip huda yoli de serf itmekdin ayap deriğ tutkanlerge kattıq qorqunç lıq bir ve'idur ke mezkur nerselerni yahşi körüp hudaniñ emriğe muhalefet kılip gazatdin kaçmak can ve malini deriğ tutmak ile balkl zayi bolurler ve özleriniñ islah ve felahige nicat ve se'adet lriğe yol tapmaslar kuran kerimde (at-had) yeni birlikğe halayık ni terğip kıladurğan ayetler köp tekrar tabmışdor aniñ üçü'ünke heç bir ümmet bir qom madam ke ittifaq bolup birleşmesler ulerge se'adet yahşi kün körmak hasil bolmaydur birlik digan köñüllerniñ bir biri ile iplaşmaki ulfet hasil kılmakı bilan gine boladur köñül tafişmay ağız bilan kılgan sözniñ ançe itibari bolmaydu ve herkaçan köñül ler toce kıladurğan cihetler başke meksedler özge bolse elbette ümmet ke parakendelik yüz keltüradur ve hiç bir kimrseke emniet ve tinclik hasil bolmaydur indağke köz aldimizdaki vaqi'eler aña dalalet kıladur ve ol cihetdin ke iman ve huda yolide kafirler bilan gazat kılmakniñ bu mehbub ve mergob olğan sekiz nerseni yahşi körmek ümmetniñ bir biridin üzölüp perakende olmağı sebeb bolur idi ve iniñ hilafi sekiz nerseni çaddin yahşi körmek ümmetniñ bir biryidin üzölüp perakende olmağı sebeb bolur idi ve bu birlik ve ittihad

resulullah sellallahu eleyhi vesellemniñ eşabliri nesadide zia-
desi ile mevcud idi iniñ üçün Allah subhane dip dur leked
nesarakum allahu fi mevatın oyom nyn cbtkm krtkm flm tğn
nkm şya oakı lykm alr bma rbt m olytm mdbryn ve her ayette
nusret ve yardım kıldı huda sizlerge ey möminler köp ceñ
orunleride çınançe bedirde ve ceñ kıreyze nuzeyrede ve hö-
deybiede ve heyberde ve fethi mekke künide resolullah sellel-
lahu eleyhi vesellemniñ ğazatleri on tokkuz ededĝe yetmişdur
andin sekizĝe özleri çıkıp mubaşirat kılmışler emma resulu-
lahu sellellahu eleyhi vesellemniñ ğazatler be'esler üç din kem
düşmen terefiĝe ibargan eskeri siryeleri üç din ziade üç yüz
tört yüzĝiçe ibargan eskeri hemmesi seksen dur bu yerde uler-
din birini zikir kılip ??? Hiniin ykan caydeki uruşleridur hu-
neyn digan mekke mukerreme ile tayif şerifniñ arasidaki bir
cilĝe dur ke mekke mukerremedin seksen yol kilador Allah
subhane bu ayet ile bizlerge bildüredurki her orunde mömin-
lerniñ nusret ve yardımĝe hude özi iĝe boladur ve her kıkişi-
ĝe huda özi aña nusret berse héyç düşmen aña ĝelbe kılalmay-
dur.

Damolla haci şems aldın

YÉŇİ ŞEHERDE TURĜUÇİLERGE

Erkan herb mecliside canab ĝazi osman ali sicañ ve möhte-
rem kıomandan Ehmed tevfiķ efendi canabliri başlıķ hemme
lo canı tıncañ esker başlıķlerniñ kıararı şoke

1 .Yéñi Şeherde turĝuçı hitay tonĝan yerlik lerdin kim bol-
se kıolleridaki yaraĝ ve atleri birle bu terefke kaçıp çıkşeler
gunahleri efu kılinip yine kıollarıĝe inam (şank) birilor

2 .Muharebede ok atıp turup kıolĝe çüşkan esirler tunĝan
hitay bolse kıolidin yaraĝleri alinip özleri Yéñi Şehir feth
bolĝunçe hepis kılinip sonre azad kılinur eger özi yerlik bolup
turup atışip kıuç ile kıolĝe çüşse gunahi esla efu kılinmay öltü-
rüladur şu hıl de özini miltıķını fulĝe satķan murted cantoler
evvelde biz terefke kaçıp ötmese yini şehir fethidin kıeyin
héyç efu kılinmay öltürüladur kıolĝe çüşken esirlerni nihayeti-

de yahşi mu'amele kılinip yahşi cay yahşi yemek ve kiimler
birip héç kim terefidin azarler bérildürülmas

Erkan herb ezasi locaŋ sati can

YÉŇİ ŞEHERGE HUCUM

Seşenbe 6-cimadul ahir irne çay vektidin kéyin kehriman mucahid eskerlerimiz erkan herb re'isi mohterem Ehmed tev-fik canableri komanda sinde bil ittifak düşmen lerge hucum başladilar naçoq üstink terefidin miŋ başı sati canniŋ özbek eskerleri yüz başileri yusuf can molla abdurahman kerim can arif can ler birle teyin landi hiçbirçi zerrfke efendi özleri birle ticaŋ abdulla ahond eskerleri birle hoten fida'i eskeri canab ğazi sicaŋniŋ has fokenleri ve hem kiçik ahond ticaŋ eskeri ve başke yaqlerge hamidhan eskerleri bilkolanip beraber hucum komandasi birildi barçe esker tört terefdin öz komandan-leri qol astide şiddetlik hucum başladiler büyük komandan Ehmed tevfik efendi terefidin bolğan hucum neticeside eskerlerimiz ilgari basip düşmenlerge köp tlfat helaket yetküzdiler düşmenler naçar bolup kéyin ke çikilip bir qorğançe kamaldiler eskerlerimiz terefdin tezip itildi şu esnelerde düşmen terefdin kelgen bir oq efendiniŋ yotaleriğe yétip yengil yaralandi efendi canableri hiç perva kılmadın kemal casaret ğeyret birle hucum komandasi berip turmaqda idi naçoq üstink terefdaki eskerlerimiz bir az muharebedin sonre hemmeleri bikbar Allahu ekber sadasile at qoyup qatig hucum başladiler düşmen ler köp helak bolup köp adem ve hayvanler yoqalip baķisi perişan haletleride tarmar bolup qaçdı başke tereflerde hem muharebe muveffeķeyet eylep devam kılip eskerlerimiz ğelebet kıldiler bu muharebede 19 esir 15 at 11 eded beş atar mil-tik 1430 dane oqler qolĝe tüşdi efendi hezretlerinin bu muharebede körsatқан casaret himmetleri fevķel ade olup yeralari tamor sonaķ ke yitmay tire ĝoşt araside ikanlıki ni hilal ehmer idaresi terefidin mu'ayene kılinip dava ilac kıлиндiler inşa'Allah az künde salim eza bolup bilkul şifabab oluşı açoķ melum boldi efendi cenableriyle baķi mucahid eskerlerimiz şu muharebede körsatқан ğeyret casaretler üçün millet terefidin teşek-

kür memnuniyet ler bildüramız 7nçi cımadul ahır çeharşenbe pişindin kéyin tonğanler şimal teref eskerlerimiz karşısisge kélip idi cenab oraz lucañ möhterem hadi fansid başlık esker komandanleri kirgiz eskerler birle hucum kılıp düşmenler hili telafetge uçrap kaçdiler on nefer esir bir neççe yarağ alindi yine şu kün şerkde cin tikor mn terefde cenab hamidhan eskeri terefdin hem tuñganlerge hucum bolup tuñganler yine kaçışe mecbur boldiler birneççe nefer esir alindi

Muħbir hilal ehmer sir katibi haci musa han

BİZNİN TARİH

Çağatay han kış künleri uyğur hanlığının yaptehti bolğan beş balık digan kara hoce yanidaki şeherni fayteht kılıp yaz künleri tikes ili süyi boylerinde köçüp yürüp Şerki Türkistan fergane buharalerni idare iter idi bütün memleket işleri baş vezir mekamide bolğan mesud noyon qolide idi (noyon türkçe söz bolup vezir dimektur) çingizhan bütün memleketni dört oğli arasıge teksim kılıp berse hem birini hemmege baş kılıp qa'an atıp evladının ittifaq birle qa'an bolğan kişige ita'et kılıp turmaqleri üçün vesiet kılğan idi şu qa'ide boyınçe çingizdin kéyin ogıtay dégen oğli kara kurumdaki ordubalık digan şeherni baş peyteht atıp qa'an boldi mundin kéyin oğli köyük qa'an idi sonre toli han mundin kéyin qoblay qa'an bolğan. Permanlerde kara kurumdin paytehtni pikin ni merkez kılıp köçürğan idi qoblay zamanidide hind hitay gerbi kisimidin başke oropa ve orte asia qiteleri bir büyük mağul memleketi bolup turğan idi sonre qoblaynın vefatın kéyin evladi çingizdin bolğan dört türk hanlığı herbiri öz başlerige bir dölet bolup turdiler şu terike birle çağatay hanlığı orte asia ataladurğan Şerki ve gerbi Türkistan da bilkul mustekil yaşap turdi çağatay balaleridin kik han cunğarie ve altaylerde höküm sürüp turğan kaydu evladi din bu yerlerni alıp Şerki Türkistan hanlığı ni kiniritidi son künlerde çağatay evladidin bolğan hanler memleket idareside boşluk birle keyf sefağe toşup vilayetlerdeki valiler hanğe ita'etde kusurge başlağan idi bu cümledin buğara semerkend yaqlardaki vali hökmide bolğan mirza ve

emirler merkezge baş igmeslik ke başladiler kazan hanniñ devride emir kızğan digan semerkend buhara terefniñ valisi hanniñ ita'etidin bilkul çıkip öz başıge mustekil bir hökümet bolğan idi han semerkend elakesi üstige esker soķile iki irade uruş başlanıp neticede han teref meğlub bolup özi uruşte ölüp kitkan idi şundin soñre çağatay ulusi Şerki ve gerbi Türkistan bolup iki kisiñge ayrıldı...

Soñraleri çağataylerdin isen buğahanniñ oğli tuğluk timorhan özi aqıl cusur hökümdar bolup memleketiniñ asi emirler qolideki kismini alıp qoşmaqge himmet kıldi likin ol vaķıt gerbi Türkistanda dahi ezem timor leñ törelip tuğluğ timorniñ teşebbusatıge mani bolmaqda idi

Aksaq timor çingiz hanidanıge tuğkan bolğan qaracar nonniñ evladidin şeher sebize hakimi turğay bahadırniñ oğli idi iptidade mavra'unnehir hakimi yukari mezkur emir kazğanıge kiu oğul bolup soñre iniñ ornide emir boldi tuğluk timor han gerbi türksitan ge esker birle barıp bezi vilayetlerni yine çağatay hanlıķı ge qoşkan bolse hem timor evlade ita'et kōrsatıp turup soñre tuğluk timorni yinip gerbi Türkistanni öz teht tesrifıge alğan idi şu arlıķde tuğluk timorhanniñ vefati vukı'ıge kelip emir tedbir ve cesaret birle bütün çingiz qa'anlıķı ge karaşlıķ yerlerni feth etmek ke kıam eylep ibtida Şerki Türkistange çağatay ulusiñge keldi

aķiri bar...

TOĞRA NİYET

Cenab heķ insanıñ koñıl nietlerige qerap mukafat lerge vede ve'id kıladur qom milletler öz vucudleridaki şükri nimet olu himmetlerini teğyirleyip nifaķ şehsiet öz ara iħtilaf lerge toşse ularge bērilğan izzet nimetleriniñ teğyirge uçramaqini quran hekim bayan etmişdur biz Şerki Türkistan musulmanleri hazir katte bir mesele üstide turamız eger nietlerimizni toğra kılip himmitimizni üstün tutup öz nefsimizge abro mensep ??? Tafmaqdin kēcip ali meķsedler terefke kemal bidarlıķ birle fida'i bolup herket kılsaķ Allahniñ fezli inayiti biz birle dur iş uniñ eksile bolğanda vetenimiz özimiz zor felaketlerge uç-

ramaķı tebi'idur bu haletlerde fl menseb lerge ehmiyet birip fani dunyanıñ üç beş künlik rahatige baķıp geflet de bolsak ne dunyade rahat ve ne aķiretde se'adet bar nytimizni saf ķilip din millet yolide Allah üçün ictihad ķılsak aç ķalmasmız hemme izzet abro bizniñ nietler toĝra insanlerge Allah subhane her vaķıt yar mededkar buzuk nietlerniñ aķibiti ağır müşkül dur biz öz eķlak ve kõñüllerimizni pak ķilip şeķsiet nefsaniet lerni taşlap cuzi uşşak kiçik bir işlerge ehmiyet birmesdin ali hedef ve ĝayeler terefige himmitimizni bilind ķilip teveccce ķılsak barçe işlerimiz hazır tüzalıp kiter Allahniñ vedesi möminlerge şudur...

NAN LAZİM BOLUR

Ĥili künlerdin bėri kaşıĝer tabeside mucadele tūĝımay şeher sehra ĥelķi serasimelikdedur şeher ĥelķi tolasi dukandar sodager ??? Bolup ??? Soda ticaret bend bolup soda satıķ toĝtalĝanlıķidin hemmeniñ hayat me'işiti müşkile halde bolup ķaldi ĥeyr bu işler hem tūĝep kiter soda ticaretsiz bir ķeder vaķıt ķana'et birle midraşip sebir ķilip hayat yürmek hem mumkin emma adem nan yımay tirik ķalmaķniñ imkanı yokdur nan elbette sehralerdin hasil boladur yurtdaki perişanlık sibli ekser sehra dēhķan ĥelķimiz ķorkunç ve parakende ehvalde bolup hazır buĝday tiriduĝan fesilde tēriķçilik ķılalmay ķonaķ şal ikenlerini ĥatir cemi taze yıĝalmay turuydu bu hal istikbal üçün nihayet tehlikedur nan bolmise can bolmas iniñ üçün ĥökümet islamiemiz ile ölima ve kibar ellerimiz diķketlerini celb ķılamızge yortdaki dēhķan lerni himaye ķilip vaķtide ikin işlerini ķilip almaķliri üçün yardım ķörsetilse idi

Naşiri ma'arif nezareti

Muherrir ķutluĝ şoķi

Şerķi Türkistan hayati

HEMİET VE HOŞYARLIK

Dunya tarihıde bir memleketniñ uzun esirlik ve kullukda kalıp sonra milli azadlıkge yétiştiki bek büyük bir meseledur bundin zörür ve muhim bir hadise alim de mevcud bolmas biz Şerki Türkistan milliti uruğ ve qomiet cehtidin türk cinsi durmizdin ve mezheb toğriside musulman vetenimiz eleyhide bir ölke bolup zebt tarihıdin başlap Şerki Türkistan bizniñ vetenimizdur evvelerde yurt milletimiz hör azad memleketlerimiz memur abad zemanesige qarap ilm hüner medeniet sahıbi bir qom iduk şoket setvetlerimiz alemde meşhur idi. Sonraleri yurt başlıqlıriniñ himmetleriniñ himmetleriniñ tövenleşmeki şehsiet nefsaniet ler küç alıp mñz öz gerezleri arkaside yurt memleketniñ ehval istikbalige ehmiyet bermesidin öz ara nifaq şıkağ kbrho'alr birle milletniñ istikbalige baqip aqıbet ni oy-lab heriket de bolmağanlıqliri birliri yine birliriniñ ??? Zererige se'i kılıp nime ile bolse öz menfe'et ve gerezlerige hizmet kılmağni vezife bilip milyonlerçe saf sade helkimizniñ istikbalidaki ehvaliniñ ğimini yimek ni unutkanleri kibi kışke kota'e nezerler sebebi din çet mustebidlerniñ boyunturağı milletniñ gerdenige toşup zalimler menfe'etige işlap uzun vaqıtlar millet zulum haqaret de kalıp ümid istiklal dehşetlik vehşi idare sibli ziade izilgan bir qom üçün bek az qalğan idi yine cenab heğ öz bendeleri ehvalidin heberdar hekim rahman bolğan cehtidin büyük meyüsloğdin sonre memliketniñ milli azadlığı kaytarildi asaret kulluk zulmetleri din milli istiklal izzet vetenie yaroğlıki ğe çıkduk bundağ ezim bir nimetniñ qedrini eğıl başide bar herbir öz yurt veteni ge koygan insan-niñ bilip şu azadlığını mustehkemlişş üçün hizmet kılmağı mecburi insani mu'ekked vezife bolğan halde hazırğıçe bortimizniñ birkob eğıl dirayet qabiliyet istidadge malik zevat kira-mi bu muqeddes emir ezim ğe hususi ehvalidin kéçip taze köñöl koyup işla makanlikleri melom boladur eger memliket-niñ şundağ ehmiyet lik nazuk ehvali vaqıtleride öz veten ve millitiniñ islah ve se'adetige hizmet kılmaseler tarih yüzünde bek mesulietke duçar bolup namliri kıamet ke keder töven al-çaklık birle bağı kalsa ler kirek merd insanlar hizmet veqıtide öz millitiniñ selah ve felahiege se'i iğdam etmekdin çikin-

mesler hazir yurt pirakende tenhlik bolğanda hizmet kılamız dimek nihayetide kem himmet likidin dur tinc vaktide hemmesiniñ hizmet kılğusi kiladur esil hizmet şundağ vakitlerde lazim iniñ üçün bütün milletinñ oğela ve ölemasile muhibban vetendin ciddilik birle süratimizge şu milletinñ islah ehvali üçün himmet kılsunler cenab hekniñ ihsan kılğan şu azadlık ni hemmege fa’idalik bolğudek mustehkem revişke kirip kėtiş üçün geyret ictihad serf itsunler yurtda omumi yaşılilik bolse yaşılilik ve yamanlık bolse yamanlıkde şirk boluşlerini bil-sunler

BİZNİN TARIH

Şerki Türkistanda toğluğ tömürhan ölgandin keyin vezir noyunleriniñ iki nofuzlikleridin bolğan doğlat uruğiniñ başligi yolaçı doğlatniñ oğli emir hudadad ve hem şol yolaçiniñ eynisi bolğan kemirdin işni tamam öz kollerige alıp kemirdin ili vilayetide özi mustekil emir boldi hudadad ise toğluğ timorhanniñ oğli hizir hovaceni resmen han kılıp kaşger hoten aqsu kuçar tereflerini idare itedi. Emir timur ili terefke hucum kılıp kemirdin din köp yerlerni aldi emir kemirdin mundin kaçıp altay içkeri tianşan komul yaklerde höküm sürmekde boldi hizir ho’ace hudadad ler alte şeherde emir timorge ita’et kılıp himayesini kebul eylep yaşap turdiler timor soñre semerkendke kaytıp iran şimali hindustan pencab kitelerin dihlili elakeleri birle zebt itkan ebedi çingiz ka’anligi likidin bir parçe bolup deşt kifçak alton ordo atanğan yerler ile rosye kinazlikleridin çingiz himayesinde bolğan memleketde hökümet kılmağda bolğan altun ordo hani tohtamiş han birle uruşup şu büyük memleketni öz himayisige aldi bağdad şam süryelerge keder yerlerni feth itdi ol vakitlerde ortede asyadin çingizniñ zohuri din ilgari ereb helifelerige eskeri hizmet etmek için köçüp kitkan selçuk osmanli türkleriniñ padişahi yildirim bayezid han birle uruşup sultan bayezidni esir kılıp anatoli kitesiniñ bir parçesini zebt eylep semerkendke kaytқан idi altun ordo hani tohtamiş han moğulistan tianşan etrafide yaşap turğan emir kemirdin birle ittifaqen semerkendke hucum kıl-

mağni hovahlağanlıkliridin timor ni yine Şerki Türkistan terefke yüzlanıp şimalde iritiş cilgesi şerkde hazırkı kara şehir uluğ yulduzlarğıçe kélip kaytedi kemirdin moğulistan içkirlige sigindi amma alte şehirde hízir ho'ace han emir hudadad yine emir timor himayesinde höküm sürmekte idi emir timor vefatidin sonre hízir ho'ace emir hudadadler Şerki Türkistandin timor dölitiniñ himaye ve nofuzini defî kılip belki özleri semerkendke esker birle barıp zebt kıldiler lëkin timorniñ oğli şarih hurasandin kélip hudadaddin semerkendni kaytarıp alğan idi

Hízir ho'ace han hudadad mirzaler himayesinde Şerki Türkistan aram ve asayışge na'il bolup siaseten ve iktisaden hyli terekki kıldi hízir ho'aceniñ vefatidin kéyin oğli Muhammed han yine mirza hudadadler birle memleket ni idare kılip turdiler mirza hudadad tarih hicri 808 de vefat bolup iniñ balalari zamanide çağtay hanlerinin nofuz hakimietleri alte şeherdin boşap gölce vilayeti yette su tianşan etrafıge mehsur kaldı kaşiger hoten aksu lergıçe mirza hudadad evladiniñ idareside bolup yarkend payteht idi bu mirzaler egerçe hekiqetde mustekil bolseler hem yine resmen gölcedaki çağtay hanliri resmen han tanumaqda idiler.

Ahıri bar...

EDİL BİRLE ABAD ZULM BİRLE HARAB

Zalim cancuqlarniñ zamanleride memleket kanun edl din mehrum tutulup helk bir hayvan padesi dereceside qaral maqle künden kün mezlomiet ve asaret dehşetleri yurtni اساسidin yimirmekde idi bu vaqtlerde helkimizniñ ah figanlerini anlağıçı kulak yok zulm heksizlik ke karşı şikayetle eriz ehval kilguçilerge talançı mustebid hitay mensebdarleri fize mut hem dip at koyup türlük ceza ve tayaq ve gunahanelerde azablar çekmekde idi hetta bir koblri tarase kamçeler zerbidin ölüp hem kiterler idi bu zulm lerge karşı hiç bir ilac tedbir yok biz canab rehman rehim dergahıge erzimizni éytip köz yaşlirimizni töküp yiglamakdin başke bir vesilemiz yok idi ahır mezlumlarniñ ahi hek celle ve ole dergahıge menzur bolup

möcize şeklide dermansız yatқан millet başlerini köterip қара mustebid zalimler tirnaқidin ҳalas olduқ hakimiet öz milletimiz ihtiarlerige ötti şu azadlıқ nimitiniң şükranelerige yurtidaki her bir musulman türk balesi öz қerindaşlerige kemal şefket ve merhemetler ile mu'amele қилиp zalim ҳitay emeldarleriniң yurtge қılған zulum vehşetleriniң edil heққaniet ke mubeddel bolup edil eminietlik күnler көrmiki lazim idi lékin me'elesef bundaғ semrelerge téhi нөbet kelmay turmaqdadur mute'essip zalimler terefidin izilgan yurtimiz öz қerindaşleri bolған bezi eskerler terefidin zulum zorluқge duçar bolmaqda ya vucud katte başlıқımız cenab ğazi sicaңniң bundaғ bihude zorluқlarniң eskerleridin sadir bolmasıқи üçүн қatıғ tenbih ilanleri turup birhili esker қiafetideki ademler sehra қışlaқlerge барip biçare ҳelқniң öylerige kirip miltıқ atip қorқutup at ulaғ nerse kireklerini alıp kitmekde ve hem iddetlik iddetsiz dimay ҳaton қızlerige tecavuzler bolmaqdadur elbette bundaғ yolsız işlerdin mucahid esker başlıқleriniң heberleri yoқdur esker men ğazi men dip bezi na melum ҳa'in kişilerdin bu kebi naheқ işler sadir bolse kérek öz musulman buraderiniң yўrakini izip yığlatıp islamge ҳizmet қiladurған ğazi bolup kitmek heç kélišmegan bir işdur bina'en eleyhi eskerlerimizniң başlıқleri lucaң tiңcaң ler mizdin ümidimizboki бүтүн eskerlerge қatıғ tenbih қилиp zebt ilap bu kebi naheқ yolsız işler bolmasıқи üçүн çare көrölse idi aciz biçare ҳelқniң yığlap қalmaqı yağşı netice bermise kérek.

DAҲİLİ EHVAL

Hazirde memleket işleri tare zebt nizamge toşkoçılık malie işlerimizdaki ihtiacatige bina'en re'is cumhur ğazi hacimniң fermanleriyle қаşığerde toflaңan millet meclisi terefidin padişahlıқ мүлүк caylarnı zorluқ қилиp yerim milyon kağzfl çıkarmaқge қerar қilingan.

TEŞRİF

Yéñi Şeher meselesini hel kılişde yardım körsetmek üçün re'is cumhurimiz terefdin beş miñ eskerle cenabi sicanğ gazi kaşıgerge teşrif etmekdedur.

ULUĞ VEKİLLER

Canab gazi re'is cumhurmizniñ fevke lade vekilleri hörmetlo zoñ ziho haci abdułkadir efendi qomuli aqsu valisi (dotey) ayob darin canableri canab mohterem abdulmicid damollam möhterem musib ahund damollam büyük vekaletle kaşıgerge teşrif ittiler ??? ??? İbtida'en yarkend hoten meselesini çiraylıq hel kılip tamam kılgandin soñre bu yerge kelmişdur.

Yéñi Şeher üç tört kündin béri Yéñi Şeher etrafi de ande bunde az az atışoler bolup katteraq uruşler tohtalip turmaqdadur.

ĤARİCİ ĤEBERLER

Türkie döleti dunyadaki islam hökümetlerinin iki şevketlik köçlükleridindur bu dölet esirlerdin béri islamniñ bayraqını belend kōtarıp uzun zamanler muħalefler ile herb zerb ile vetenlerini mudafe'e kılip keldi ötken büyük cehan muharebesinde girmanie sefide turup katte soğuşke iştrak etmekle dunya tarihyde bek büyük kar zarlerde bolğan idi soñreleri girman döliti meğluben herb séfidin çıqmaqle türkie yalguz qalıp vetenleri büyük tehlikelerge toşkandin soñre mustafa kamal paşa ve hem başke türknñ büyük rehberleri qol astide vetenlerinin fidakerane mudafe'esige kıam ile bek dehşetlik ezim kuvvetlerge qarşı ya veten ya ölüm şu'arile uruşup canab heknin imdadile ahiren veten milletlerini ĥeter asaritidin qutqazıp avvalkıdin ziade izzet istıqlal se'adet vetenie ile yaşamakdadurler şu herbidin çıqqandin aşu küñgiçe on yıl içinde daħili islahat ile vetenniñ temirati üçün ciddi ihtimam lerge başlap memleket ni abad ĥelkni ??? Asayış omomieni tamin etmek üçün zavud fabrikeler inşa vetenniñ herbir terefige timor yol

ler salıp sena'et ticaret zira'etke terekki olom funun intişarını şehir kışlak sehra burcekleriğeçe temim kuruş ve derya ve ho'a ordulerini tenzim ile medeni usul lerge koyup her toğride iğbal terekki de devam etmededur muğeddemlerde türkiedin çetke bek az mali çıkıp memleketniñ ekser levazımı ni haricdin almakda idi hazır özleride herhil mal ler esbabler işlanıp 1930 yıl haricidin aldurğan mal eşya idhalatı 147 milyon pondluş mal bolup çetke özleridin çıkaradurğan türlü mal eşya 151 milyon lerge yetmişdur hazırki türkienin kuvvet medeniet de arkısı dunyanın in küçlük medeni memleketlerile musavi haletlerge yėtişip künden kün evc iğbalge oroc kılmağdadur.

Din toğriside türk helki bek mustehkem bolğanlıkdin oropa yeride medeni alemge bek yékin munasibetde bolmağle zahir körünüşde bir orupa memleketi kebi melum bolsede hekiğetde islamge bek ihlasle ?? Durler soñ künlerde türkiege seyahetke barıp kaytқан hekiğet beyne hindi islam seyyahlerinin heber bérişlerige karağenda türkiende mescid camiler namaz vaqtide toluş bolup i'elk riasiz kemal huşu ve huzu birle ada'i salat itkalerile ramzan aylerride hemme rozedar bolup sohur ve iftar vaqitleride top hanedin toplar atilip vaqitdin heberdar kilişlerni bildürmişlerdur.

YAPON VE HİTAY MUCADELESİ

Yaponie ve hitay araside héli vaqitdin béri mancurie toğreside muharebe bolup yaponler mancuryeni zebt kılıp zor soğuşler bolğan din kéyin ebker irade mtar ke yasalıp muharebe tohtatilğan idi hazır hitay içkirsidin kelgen heberlerge karağande ötkan sintebir ayi içide yine hitay yapon uruşı başlanıp bolotordikan cayde hitay ginralı fn hocañ yapon lerge hucum kılıp hitay eskeridin alte yüz neferi telf bolup çirik başlıki şu muharebede ölgen.

Irak bağdaddin kelgan tilgirafde hazır irak hükümetige heyri paşa ka'im mekām teyinlayıp sabıķ vezirler heyiti öz cayleride kalmışlerdur.

Yıkşenbe vaqi'esi 18- cimadil ahir yekşenbe seherde kiçe gëflatdin faydalanip tört yüz keder fırkesi çıkıp kiçik çet yollar birle at bazarige keder keldi mundin bir fırkesi taş bazarige kelgan idi eskerler terefi din atilip bir sarayge kamaldiler bir neçcesi şunde ??? Uçrap bakisi sarayniñ arkesini teşip çıkıp kaçdiler at bazaride qalğanleri ??? Birneççe imaretlerge ot yakıp turğan halde tişük dervaze terefdin eskerlerimiz yétip kélip hucum başlap on din ziade sini atip bakysı kaçıp eskerler terefdin arqedin teqip atildi sekiz taşge kelgende hicirçi terefdaki özbek eskerler kélip tuğanlerni iki terefdin atip ellikdin ziadesi öltürölüp köpleri yaralanıp Yëni Şehir içige kaçdiler beş atar on atar on miltık birneççe katta atler gënimet élinde bir neççe esirler tutuldi.

Bu herb de lo cañ abdulla ahond lo cañ satican lo cañ kcin ahond eskerlerle köp geyret körsattiler.

*Naşiri ma'arif nezariti
muherrir kutluğ şoqi
Şerki Türkistan hayati*

■ 9-san

INSAN VE İRFAN

Dunyade milletlerniñ se'adet ve iqbali ilm ma'arif fezile nurlanse derece merifetlerige qarab az bolse az köp bolse köp kuvvet ve izzetke na'il olur memleketler abadlık ve memuriyet kesb eyler.

Şu hekiqet nefsu lemirni quran hekim nezme möcizile bayan eytmışdur.. Q1 l sto aln lmon o'aln la lmon ayet kerimesiniñ menasi itkil ey peygamber aya bilganler bilmiganler beraber olurmu yeni beraber bolalmaslar dimekdir. Hazirki avropa ve amirka helkiniñ dehşetlik kuvvet ve üstünlük lerge malik bolup siaseten ve iktisaden dunyage ho'ace boluşleriniñ siri olum ve ma'arif neticeleridir.

İslam memleketleridin türkienin uzun zamandin tartip avropanin katte zor kuvvetleri arasinde vetenlerini saqlap istik-

lallerini muhafezet kılip kélişi ilim ve fenlerge aşnalıkliridindur misir iran afganistan hökümet islamieleri memleketlerini ilim küç birle abad ve muhafezet kılmak üçün çare kılip kelmekdeler alem islamnıñ bağı memleketleri de hem ilim merifet üçün az hareketde imesler kıran hekimnıñ sözlişi dünyade körünüp bilinip turğan vağı'eler ilim birle cahil liknıñ nemedin ibaret ikenliklerini bildürmamdur. Ilim merifet tafkan yaponienıñ özidin yette sekkiz hesse ziade köp bolğan hitay memleketege da'imi üstünlük körsatışı ilim ve fen semereleri imes mudur.

Biz Şerki Türkistan musulmanleri ikim etmiş yıl din tartip mustebid hitay mensebdarlerinin işkenceleri araside izilip özimiznıñ fitri istidad ve kabiliitimiz hud gerez hitay emeldarlerinin zulum cehaliti birle perişan bolup mehu olmak derecesige kelgan idi ilgari hanlık devride elbette ilim ve fenler birle memleket ni temir etmeknıñ nam nişani bolmadi mundin yigirme iki yıl muqeddem hitayde cumhuriyet idaresi kurulup hemme hitay kol astidaki milletler hoquqde musava beş kisim helk beraber azad hoquqde şerik didiler hitay cumhuriyet çilerinin oropa dövel mu'ezzemesige birgan notleride hanlerinin omum hitay memleketi daki helkni zulum birle izilip ilim ve ma'arif nuridin behresiz tutkanlerini cumhuriyet inkilabige kate sebeb kılip körsetdiler vağı'en içkeri hitay yurtlerinde ilim hüner terekkişi üçün héli ciddi se'iler kılini lėkin Şerki Türkistan herbir hoquq din mehrum tutulup evvelkidin ziade izilmekke başladı hitaynıñ inıñ cahil motesep şehsietçi efradi (sınan) Şerki Türkistange yigilip alip mesulietsiz üstleride teftiş kantrolsiz helkni talap haltelerini toldurmakdin başke bir vezifeni bildirmek Şerki Türkistannıñ top helki bolğan türk musulmanler cumhuriyet menfe'etidin hiç fayde lanmadi herbir veteni hoquqdin mehrum kılini siaset ve hükümet işleridin bek yırağ tutuldi hitay cumhuriyetinin okay belasi bolup qaldi üç tört sade ademlerni tafip mine minkoy cumhuriyetinin domasi dip süret kılip tohtatip koyup yurtni özlari bilgançe kamil istibdad ve hud gerezlik birle uyan buyan oyunçağ kılip çöyrüp turdiler bütün dünyadaki hükümetlernin muhim kanun ve usulleridin bolğan memlekete neşr ma'arif

meselesi ve inin üçün helkni kasesidin alğan bac komrok ğlerler kebi mehsulatniñ bir kısmını helk fa'idesi üçün serf itiş ka'idesi emelge hiç aşmadı milletniñ istikbalini oylğan heyır ho'ah milletperverler terefidin öz yanlerin ful serf itip açқан millı mekteb ilmi teşebbuslerge zor manilik kılıp millitimizniñ istikbal de komet ve milletlerini siyasi terbiyeler sayesinde saklap kalmakı üçün sd çektiler şehsietperest çañcuñlar mektebdin ande bunde serf hitay tili milyon horufluk müşkül hitay tilini okutadurğan hitayçe mekteb kılıp musulman türk evladını hitay ehlaķı birle terbiye kılıp hitaylaşturmaķ siasitini teķip itediler öz ana tilimiz birle kireklik ilim fenler tehsil kilişķe imkaniet bermediler millı giziteler neşır kılmaķ zor cinayet sanaldı şu hitay mektebi de okuydurğan belalerniñ ömri müşkül hitay hitini örnenmek üçün avare bolup ötüp hekiķi ilim ve fen miğizidin ekser behiresiz komet millet derdidin yırakde bolup kalmakde idi bek azleri kamal ekil zekavetleridin bezi bir kereklik ilim melumatķe ige bolurlardi lėkin yine buler hem öz milleti üçün meyil muhebbet hizmet kılmasun dip kırım kóz birle karalıp nezaret kontrol aстыde tutulmakde idi elhal sil istibdadķı çañcuñlarınıñ zalim teriķeleri birle Şerki Türkistan cumhuriyet hoķuķidin tamam behiresiz kalıp cehalet karañgulıķide izilip hüd ğerez emeldarnıñ şehsi kasselerini toldurmaķķe işla küçi bir heyvan meķamide tutulğan idi helk öz menfe'etlerini bilip cehannıñ vezi itivaridin ilim melumat roşenlikle heberdar oçuk kor bolmakı motesip hüd ğerezlerge hiç metlub imas idi milletniñ nadan ehmeķ bolup kalmakı lazim idi hüd ğerez zalimlerniñ insafsızlık v enahē istibdadleridin millet tik bolup şeki Türkistannıñ yüreki-deki derd elem uni ahır komet tağleridin partladı sonreleri bütün millet nahēklikke karşı başlerini köterdiler islam türk evladını cahil mute'essipleriniñ çntostko [hayvan] dip meğru-rane tehkirlerige hatime çekdiler.

Millet öz heķķini aldı öz öyige özi ige boldı bu öyni idare kılıp yaķşı yoller birle millı hebabni terbiye ve muhafeze kılıp alıp çıkıp kitmek ilim tedbir nizam siasetlerge bağıkđur şehsietķi bandid kara hōķümet bizni komet milletimiz üçün hizmet kilişdin meni kılğan idi istikbalniñ ğemini yep memliketniñ

tenvir ve islahi kesden unutturulup helkimizni helkimizni karanguluğda tutdiler tar kara milletçilik kılıp yurtniñ tob ikelelerini idare siaset işleridin yırakde kaldurdiler inin üçün öz helkimizni kolimizge alıp şuni hösni istimal kılıp yahşı yoller birle alıp çıkıp kitmekde müşkilat ıztirablar yüz körsetmekdudur.

Şerki Türkistan katte mesele üstide turadur köp islahat ve temirat ihtiacimiz bar ihtiacimizniñ esaslık yıldızlık defi millet balalarını ilim ve ma'arif feyzi birle terbiyelep fen senet usul idare ve siasetlerge aşına eylap hazirlik birle mumkin boladur ma'arifsiz terbiye siasedin biheber qaldurlğan bir milletinñ hazirki esirde qandağ zor bir memleketni idare kılıp muhafezet kılmaqleri mumkin mülki işlerde mekbul qa'ide kanunler lazim eskeri işlerimizde herbi terbiye telim ve nizamat kirek telimsiz nizamsiz pilansiz on miñ esker telim ve pilan birle hareket kılğan miñ eskerge muqabile kılalmasıliki melum..

İctima'i ve iktisadi işlerimizde usul ve qa'ideler bilmek dar kar ela hezelkias buler hemmesi ilim birle boladur ilim buleriniñ herbirige mehsus fen ve melumet biradurğan mekteb ve darol olomlerde tehsil kılınadur hülase bizniñ milli hayatimiz bek aşhbh lik birle memleket de neşr ma'arif kılıp milletni terbiye etmekke bağıqdur bina'en eleyhi kaşgerde milli inqilab başlangan künden itibaren terbiye millienin bismillesi kılıp ma'arif nazariti tesis kılınıp nazaret terefidin bir darol mu'ellimin mektebi açıldı azadlıqge nişane Şerki Türkistan hayati gezitesi neşir kılindi bu darol mu'elliminde üç yüz keder millet balaları ela heddil imkan dini ve fenni melumat eskeri telim ve nizamat birle terbiye kılınıp turulmaqdedur nazaret kaşger vilayetide yine muntezim mektebler açmaq mevcud mekteblerge roh kirip terbiye ve islah etmek üçün ezim ve hareketdedur uşbu hayat ve memat meselesidin ibaret terbiye millie meseleside hökümet islamiemizniñ elal omum başlıqlerile kaşigerde vali (dotey) lik vezifeside turğuçı ma'arifperver yunus haci se'idi efendi canableri milletperver nazirler abdulkerim han mehdum haci abdulhemid zade abdulla ahond Muhemmed niaz zade mufettiş ve mudir kerim ahond

muherrir şoķi ve yunus efendi tuğrol bey katip haci Muhemmedi ler kamal derd hulus birle alışmağdadurler ma'arif işi künden kün yahşı hallerge kelmekdedur lékin atmış yıl mud-det vehşı bedho'a'e kontrol astide milli ve siasi terbiyedin mehrum tutulğan bu mezlum millet için kamil murşid ve mu'ellimlerge heraretlik beyaban içre teşna leblerniñ suęe ihtiaci kebi muhtaclık bek zor insaniet ve islamiet ve kevmet dunyasiğe fidakarane insaniet ve heber ho'ahan şryt murşid ve mu'ellimler ihsan ve irsal etilmeki cehetdin Şerki Türkistan hayati büyük iştgane ile insaniet nami le istirham ve deve-tini bildüradur.

Altay uluğ türk millitiniñ bişoki altay altun tağleri ezimetlik ataler bahadır babaler culanikahi olğan ve çiraylık yaylak yişil tigeler dedelerniñ top yurti altay yaylakler yügrük atler otlağan yahşı otlakler türk iliniñ anası altun toğrakler toy tökünde kolok ağkan yigit aymakler türk aliminiñ büyük edibes-i halide hanım hezretlerinin o mubarek türk yurtini yadlap musulmani türki düşman soromış altun tağ üstine toman yüromiş yigla közüm yigla hicran yaraşir erkeksiz vetene düşmen yaraşir dip milli tesirat le tirane saz bolğan altay altun tağler vilayeti bugün türk uruğidin bir şağçe bolğan kırindaşimiz kazak ili teserruf ve hakimietige ötmüşdur kazak hani şerif han altayniñ hüsn idare ve intizam birle mukemmel bolup ğazi niaz hacimęe kamal hulusile ita'et ve ittifağda sabat etmekdedur.

Hazirķi melumatęe ğariğanda şerif han altaydin öçek terefka tacavuz itkanliki heğķinde heberler bar

Mağul ler araşeherdaki turgud oşut moğulleri re'is cumhur ğoca niaz hacim ğe ita'etle Şerki Türkistan cumhuri-tiniñ himaye ve ittifağıe kirip mağul eskeri Şerki Türkistan ordusu birle beraber memliket ğizmetide bolmağdadir

Uluğ mihmanler re'is cumhur ğazi hacimniñ refik ve mu'a-vinleri meşhur cenab bay sican ğazi birle şehrimizge teşrif ğilip yahşı se'ilerde bolmağdedur.

HARİCİ HEBERLER

İrak padişahi emir feyzelnin vefati gezitemizde yazılmışdı hazir inin ornige oğlu emir ğazi tehtde olturğan uşbu yéñi padişah yigirme dört yaşlerinde bolup yahşi tehsil körgen okumışli kişi imiş

İRAN

irande meşrutiet azadlığı munasibeti le bu yil payteht tih-rande nihayetde zor nemayiş birle toy tökün icra kılğan şah iran rizağan piloy kesir beharistande bütün millet vekil lerni hozur şahanesiğe kebol ile memleket irannin şan istikbali hekkinde atşin notukler irade etmişdir

Misir kähirede ikki tesis kilingan darul itam yitimler mektebinin ka'idesiğe seyyid mustafa efendi terefinden on min inkiliz pondi i'ane birilgan.

Girmanie avustirya ittihadi büyük cihan muharibesi din ilgari avustirya döliti dövel mu'ezzemenin biri olup girmanie ile ittifaķen katte soķuşģe iştirak itkan idi bir neķçe yil uruşup soņre girmanie ile beraber meğlub olmaķle avustirya memleketi parķe ölkelerge bölünüp tob girman uruğidin bolğan memleket avustirya kolida kılğan idi hazir girmanie ve avustirya milletçiliri ikki memleketni bir cumhuriyet kılup koşup bariştirmek üçün zor hareket kılmaķdaler

Fennin terekķisi hazirķi künlerde ayt lyede fen senet nihayetide terekķi kılup yigirme otuz yil ilgeri avropanin ikkinçi derecedaki döletleri tarihde bolğan italie memleketi cidde cohd se'i neticeleride katte kuvvetlerge malik bolup dunyanin in büyük döletlerige reķip ve mustevi olmuşdur

Hazirde italiende bir ecib hava kimesi teyyarlangan bunun ile bütün yer yüzini bir kiķe kündüz 24 sa'et de aylanip çıķmaķçı ikan ler

UTUB CENUBİ

Biz üstide yaşap turğan şu kürre zeminnin cenubi şimali dip ikki kutubi bar kutub şimali teref bundin héli muqeddem oroppa seyyahleri terefidin muz dénizler dehşetlik muz tağ-
lardin ötüp köp muşekket ve fidakarlıklardin soñre keşf kilin-
maķle yernin nihayiti körülgen idi emma kutub cenubi terefke
köp tedbirler birle seyahet kılip zeminnin bu terefdaki toğan-
çisini bilmek üçün köp se'i himmetler serf itilse hem hazırğı-
çe téhi keşf kilinmay turğan idi şu künlerdi amirkaniñ meşhur
behrie ofisiri patro özi birle bir kime ve bir ayroplan alıp yet-
miş adem hemrah kılip kutub cenubiniñ keşfi üçün seferge
çıķķan ayropilanni lazim vaktide tüşürmek üçün yetmiş beş it
hem hemrah kılip birle alğan.

BİZNİN TARİHİ

Gulcidaki çağatay hanleri emir timorniñ balalari mirza
uluğnıñ ebu se'id mirza ile uruşup turmaķda idi bu ikki türk
hökümetlerinin bir birile uruşup bi mene göğa kilişleri sebebi
her ikki terefke zerer ze'iflik yüz keltürmekle soñreleri mağos-
listandin oytrat yaķı kılmaķ atalğan mağuller ili terefke teca-
vuz başlap çağatay hanlığı ze'if inķirazge tüşüp tianşan tağle-
riniñ yaķınlarıyla turfan komul yaķlarıge mehsur qaldı kaşığır
yarkend hotenlerde hudadad mirza balaleridin mirza ebu bek-
ri kırık yıldın ziade mustekil hükümdar bolup soñre çağatay-
lardin se'idhan mirza heyder doğlat sene 930 hicircede mirza
ebu bekri birle uruşup alte şeherni zebt kılğan idi.

Aķiri bar....

SÜLH BOLURMİZ

Ikki üç kündin bari Yéñi Şehir meselesi üçün ikki terefdin
sülh muzakeresi bar yekşenbe küni eskerimiz Yéñi Şeherge
bek yaķın dervaze aldıge barıp her bir işke teyyar turdiler keni
ne olur köramiz

Yine haricidin amirka kıtesiniñ miksıķa ölkeside yer tebrap
lion dika bir zor şehir bütün herab bolğan amirikiñ herbiri-

de işsizlikler köpayip amirke hayatige müşkilat peyda bol-
mağdadur

Sr muherrir kutluğ şöki

Şerki Türkistan hayati

■ 10-san

BİZGE HÖKÜMET KÉREK

Yer yüzidaki insanlar bek qedim zamanlerdin tartip bir bo
hökümet tüzüp şunıñ qa'ideleri astide yaşap kelganler beni
ademniñ ictimai ehvalide hökümentsiz yaşamağı teben mum-
kin imas cemiet beşerie arasidaki hoquqni edalet birle saqlap
bir birlerige zulüm te'eddi le yol bermay küçlükniñ küçsizge
tacavuz kılmakı kebi pak vicdange menfur ve mekroh işlerni
meni kılmakı haricdin boladuğan te'erruz ve istila lerdin ida-
residaki yurt ve milletni muhafezet itmaki çökümetniñ kerzi-
dur bundağ hökümetke insanlerniñ ita'eti elbette vacip bola-
dur çünki ame helkniñ meslehet ve menfe'etleri üçün
hizmetçi bolğan bir heyetke ita'et bolmase hemmenin hali
beraber herab perişan bolup zerer ve nektlerige ba'is başke bir
quvvetke baş igmekleri mecburidir hulaşe insan cema'etleri-
ge hökümet inin evvel zeruryatidir şu ikki kısım vezifeni
ada qilguçi hökümet digan heyet némedin ibaret insanlerniñ
ilgari zamanlerdeki me'ışiti sade idi hile tedbirleri kem idi bu
uzun alemde insanlar yaşap kelgançı tecrubeleri atip turmuş-
daki öz karyışliri birle beraber hökümet heyiti hem mubeddel
ve mukemmel bulut kelmişdur.

Bizlerniñ tizkinimiz inqilabimizdin ilgari bizni öz şeşsi
menfe'eti üçün gine dört ayağlıq canvar kılip işlatmekdin başke
vezife tanumağan vehşi zalimler qolide idi biz öz vetenimizniñ
selah ve yahşılıkıge hizmet kılişdin mehrum tonulğan iduk hi-
tay hanlıkınıñ istilasidin ilgari buğrahanler çingiz çağatayler
handani vaqıtdaki mustekil azadlık devrlerimizde zamanesige
qarap hökümet teşkilatimiz mukemmel bar idi noyonler vezir-
ler vali hakimler işik ağalık ??? ??? Hazineçilik divan yiki lik

ve başkeler hökümet teşkilati idi hitay hakimiitiniñ istibdad devrlerige mehsus idaresi birge yat hayat me'ışetimizge yigane bolğanniñ üstige bizni öz aylimiz ve mevros vetenimizniñ siaset ve idarelerige iştirakidin tarlık ve te'essub kılıp tosüp cemiet insanie üçün in zerur kireklik bir muhim işdin yırakda qaldurdi avalki istiklal ve hakimiitimiz vaqtidaki teşkilat hökümetimiz cehl vehşet idarisi tesirile unutulup kitedi elhemdulillah hazir milli azadlık devrige çıqduq öz öyimizni özimiz tutup rayişimizni özimiz idare kılıp handan milletimizni her zerer ve zehmetdin muhafezet ilab inin temiri ve islahatige yakmak vezifesi üstümüzge yüklendi indi bu ali vezifeni biciriş üçün bizge mumkin tertip nizam qa'ideler birle hökümet milliemizni tüzüp herbir idarege özige mehsus vezieler teyinlap herkaysi idare öz vezifesige meşğul bolmaqla şuni ela heddil imkan ada kılıp başkasiniñ vezifesige heç arlaşmay öz üstige tüşken vezifeniñ teknilige hizmer ve ictihad etmeki ferzdur bir vezifedaki memur yine başke idare işige aralaşıp turğande tamam iş öz çığırdin çıqıp hemmeniñ perişanlık ve felaketlerige sebep boladur meselen eskerilik vezifesi memleketni harici düşmenlerdin saqlap veten muhafezeti üçün vezi qilingan bir maqam alidur bu idare eskeri işlerge gine qaramay başke bir işler ile meşğur bolse herbi işler kotah bolup qaladur ve hem memliketde emniet yoqaladur insan yéğiniñ emniet ve asayiş omumieni saqlamak üçün tüzülgen hökümetidin mekset fot boladur mülki valiler hakimler (dotey şinkenler) re'iet fuqranıñ arasi deki mu'amilat ve devalerini şeri ve nizam mehkemeleriniñ körsetkenlerige muvafiq höküm icrasile huzur amge helel ??? İşlerini teftiş ve esayiş omumieni temin etmek kespi vezifelerge mukellifdurler eger buler buni qoyup eskerlik işlerige aralaşseler eskerlik vezifelerige helel ve tefrikelik yüz kelturadur mülki işleri çalaqaldur vehakaza malie hezane ve harici mu'amelat idareleri herbiri özige tégişlikk işleriniñ başideğine bolmaqleri çinmet hökümetke muvafiqdur tekrar itamız bir memleketni zebt etmekdin ziade idare kılebilme müşküldur buzmaq asan tüzimek ters dierler tertip nizamsız hökümet sorolgan bir memleketde hökümet yoq demekdur hökümet yoq memleketde insan turmas hulase köp mihnet muşekket ler çe-

kip timin timin mezlum milletimizin anliri tklp kp an-
manler dşmen terefidin veyran bolup olimizge aytarip
alan milli hakimiyetimiz symlk vetenimizni yine oldin bir-
may saklamak n nizam a'idelik hkmet teşkilati ur-
makimiz kazimdur bina'en eleyhi btn şerki Trkistanın
lkeleridin isidadlık vekiller toflap meşurebirle daili harici
herbi eskeri mali edilyelerge oşaş idarelerini başkarui layık
muste'id zvat din murekkep bir ali hkmt mehkemesi torol-
sun memleketdaki herhl hkmet idareleri şu ali mehkemenin
zige araşlık baş şbesige arap ita'ette bolsun re'is cumhur
hezretleri şu ali hkmet heyitige riaset ilip meşureler birle
hkm ferman inayet ilip tursunler vilayet ve şehirlerdeki
herbi eskeri idareler ali baş hkmetdaki herbie nezaretige a-
rasun vali [dotey] ler dailie baş nazaretige tabi bolsun harac
komrok memurleri malie nazaretige a'id bolsun vehakaza her
idaredaki emeldar memurler zige araşlık da'irelerinin taşka-
risige ıkmay kiik memurler kattelerige kamilen ita'et ilsun-
ler eskerlerimiz ma'aş levazimatini baş malie nazaritinin fer-
manile velayetlerdeki malie şbeleri valilirinin mu'avenet ve
himayelerile temin ilip tursunler eskeri idareler zleri togra
fura re'iet din bir nerse almay her hacetleri bolse vliler ile
malie şbesige murace'et ilip ihtiyaclarini ada ilsunler hk-
met buninge oşaş tertip a'ideler birle tzlp emel ilinmase
memliket bir topalan perakendeilik oyasi bolup alıp zor or-
banler brip kp muşekketler birle hasil bolan azdlık neticele-
rini krelmay midler boşe ıkıp aladur bir avali ci şu-
ringe oşaş mustebid cacnlarnın zalimane idaresidin krgan
zulum nahelikke arşi adalet hou telebide başimizin kta-
rip meydange ıkan bir milletimiz elbette şunda hou ame-
ni tonumaan birni tertip zalim idaredin ali yaşşi yurt milliti-
mizin emniet sa'adetlerini temin iladuran bir hkmet
teşkilati urup helimizge şu azadlık inilabini niet semre ve
neticelerini krsetmekimiz krek.

Inşa'Allah ta'ala herbir işlerimiz yaşşi haletlerge klip şu
mezlum memleket milli azadlık atabının ziasidin byk isti-
fadeler iter ??? Gerib milletimiz feyz sa'adet izzet ibal yay-
laqleride memnun bolup yaşardip midlerimiz zor.

MEMLEKET REHBERLERİ

Her k m ve her milletin hayat ve sa'adetlerig e yol başlağu ı rehberler bar hayat meydanleride insan cema'tleri yolbaş ısiz hi  bir hareketleride kmyab bolalmaslar dib tarihide insanlarnın iptida'i neşvetidin başlap ta şu k nlerg  e yer y zini  herbir koşalerinde k p ali vucud rehnima ve rehberler insanlarnın dunya ve ahiret sa'adet i balig e yol k rsatıp insaniet ordolerig e k mandanlık k lilip kelgan hazırde hem alem beşerietde katte yol baş iler  z veten milletlerinin be t sa'adetlerig e rehnimalık k lilip memleketlerig e b y k hizmetler k lma daler peyg mber kiram ve h kema kamilin ve  lema'u rasi in b y k rohli mrdlarnın insaniet dunyaside k rsetken fidakerane hizmetlerinin netice ve semreleri aşkare bolup bilind şanlı  namleri tarihide te dis ve tezim ile yad k linip turma dadur. Mustebid kona h k met şerki T rkistanni her togride izip insan bolup yaşamak he  kidin mehrum k lilip tutkan idi aşını tuzini tep rahet d letlerini k r p turgan yurtni bir keder  eyr  uvahlık k lilip islah ve temir k liş e bakmay b t n me sedleri her ve ile  el n n  olidaki nerselerini alıp  altelerini tolduruma din ibaret idi şe si gerezge mani bolmasun dep millitimizni gahi zulum vehşet gahi mikir hiletlerle başlirini aylandurup tefri e perişanlıkde  aldurup herkim  z şe si ehvali i inde avare  alma  e mecbur k lgan idi ne yerde  z millitinin ar ok g mini yep yurtni  salah hali    n se'i  ilma nı  uvahla an bir rehberni   eberini bilse şuni hrosile birle mehve itmek    n koşış k lilip memleketni başsiz rehbersiz  aldurup şe si gerezlerini temin  ilma  ı idiler yine şun e  ara ictheadleri birle be ib millet araside fitri istidadlık rehnemalari yo almay ahir i k nlerde geyret ve himmet ikeleri bol an merdler  ik p yurtni zulm  eterlerdin  ut azdi kaşıgerde hem ya ış  lima ve kubra'eler k p evvelerde zalim can ic n larnın interikeleridin h rk p istidad milli ve ilmi k  lerini işlatıp millette hizmet k liş e ziade himmet  ilalmay turgan bolsehem hazır ilim fezilet ve himmet alielerini şu muhim zamanlerde Allahnı  rizasi omum memleketni  fa'ide ve sa'adetlerig e serf itip inşa'Allah katte hizmetler k liş e muste'iddurler:

Alte ŧehir inkilabi bařlangandin bari hoten aksu kuçar yan-kend vilayetleride emniet bilařıp tinçlik boldi beř alte aydin bari kařıgerde řorř topalan basılmay yurt da’imen hof iztirableri içinde perakendeçilik bolup cidel gölgalet tugamay ame helkimizniň halleri periřan memleket tehlikede bolup kaldı canab hekniň nime iradesi barnime hikmeti bar ikan biz uni idrak kılalmaymız.

Allahniň kitabı kuran hekimde musulmanlerniň bir birleri-ge rehim şefketlik heyır huvaş bolup kamal ittifaķ birle hereket kılmaķleri üçün hökmi irşad bolģan idi hazirki muhim künlerde canab hekniň bizge ihsan kılģan ihtiar izzet menbelerini öz cayide serf itip bir birimizge muşfık miħriban boluşup memleketniň hemme ehli işlami kamal hulus ittifaķ birle omum yurtniň hali yaħřı bolmaķ üçün kolģe kol tutuşup tinmay hereket kılmaķımız lazim idi efsuski musulmanler kirindařliķ tuyģusi birle emel kılmaş řundaģ muhim nazık vaķitlerde bezileri esker boldum ğazi boldum dip öz musulman biraderleriģe zulum ve zorluķ kōrsatıp naheķ hareketler kılmaķda solet ve ğeyret kōrsetadurģan yerde kaķıp yürüp ehmeķçilik kōrsatmakdedur ğalģanleri bir birige ğusumet ihtilaş kılıp erzimigan işler üçün zehmet eziet yeküzmekke se’i kılmaķda burunķi bir adavet řeħsi ğerezler birle öz millet ve ĳirindařleriģe bed huvařliķ kılmaķ herketide bolmaķdadur ah bu neme digan biħude çilikdur omum memleket řundaģ bir müşkül ağır ehval keçürüp turģan bir zamande uřaķ tüşek řeħsi işlerge ĳarap hemmege te’elluķi bar muhim işlerdin ğafil ihtimamsız turmaķ yurt üçün ĳandař tehlike muhim hadiselerge seveb boluşı kōrünüp turmamdur.

Iniň üçün omum yurtimizniň ölima ve kubrasile eķil dianet ve dirayet sahibleriģe iltica kılamızki zamanıniň muhimlikini tüşünüp aķibetni oylap barçemiz öz řeħsi iřlerimiziň ĳoyup turup her kün her sa’et bir yerge toflařıp yurtniň selah emnietleriģe bek ciddi hemderdlik mumkin se’i ictheadlerde bolsaķ idi zaman muhim helķ heyran

Herķaysi yurtdaki ilim ve fezil sahibi eķil nofuz ĳudret iģesi bolģan zevati kiram ame memleketke rehberlik ve heyır hu-

vahlik kılıp kiçe kündüz fikir muzakire hereketde bolmaği bek kérek ferz eyin boldi.

Helk bundağ perişan ilimizde köñli sia'e bir terefde uruş goğa macraler bu haletlerde közlerimizni taze açıp eǵlimizni kamilen meydange koyup işlamasek hemmeniñ heter tehlike-lerde ǵalışı mumkin oyǵanmağ kérek.

Yéñi Şeher bir neççe künlerdin bari gah uruş gah sülh muzakeresi bolup turmaqdadur Yéñi Şeher etrafide eskerler muhasere işini bicerip turadur hazir katte işler bolǵanı yok.

HARİCİ DUNYA

Türkie istanbulniñ katte daril funun idaresini yine islah kılıp şöbelerni bek mukemmel revişlerge kiritkan ler bulerdin olum erebie islamie üçün ayrim kamil bir şöbe ayrip türkienniñ iñ iktidarlıq alimleridin isma'il heǵķi efendi şerefu ddin bek yusuf zia efendi kebi faziller mu'ellimlikke teyin ǵilingan,

GAZİ PAŞA

Türkie mebuslerindin mehmud bek ile körüşkande girmannie dölitiniñ baş veziri hétlir mustafa ğazimizniñ zamanimizniñ büyük kamil ademleriniñ ilkari sefide turadur bu orun ??? Tariğ terefinden birilhan bir heğ digan

KÖÇRİŞ

Romania tabi'i kostinçe elakeside yaşıydurğan 90000 türklerni anatoliğe köçerip aliş heğķide türkie romanian hökümetleri araside kilişu bolğan imiş.

HİTAY MEMLEKETİDE

Şanhay din kelgan heberlerde hitay içide yer tebreb hanğoy deryasi taşıp ellik miñ adem helak bolğan niçe milyon hanmanler vetensiz aç veyran bplup ǵalğanlar . Bicindin kelgan heberlerde yaponie birle hitay araside katte ceñler boluşı kütüladur.

MUHİM BİLDİRİŞ

Tamam ehli islam buraderlerimizge melum kılurmizki cenab ğazi osman eliniñ sican başlık luğan tincan katarlık cemi herbi hem mülki hökümetniñ uluş kişiliriniñ ittifaki birle kılingan teklifleriğe muvafık canab emir muzeffer ve mensur emir abdullah şah mensur sahip yarkenddin on ikki miñ kehriman fida'ı leşkerler ile yolge çıkdı az künde kaşıgerge teşrif kılurler.

Mezkur eskerlerniñ taminati hezane terefindin beriladur fuğradin heç nerse alınmaydu dip hoten herbi idaresi.

ILAN

Kaşıgerdegi hoten herbie idaresi terefindin cemi fuğralerge ve bütün hökümet mensebdarleriğe huvah esker huvah başke hemme kişilerge melum kılurmizki hoten hökümet islamiesi hekkinde bezi aqlaşmavçılık ler sebebi bolğan vaqi'eler toğrisinde teşvişlanıp her türlü oylaydurgan kişiliriniñ fikrini aqladuk bol hususte khne işlerini tamamini keten efu omumi kıldu deyip

Hoten hökümetiniñ ilim vekili şeyihulislam sabit damolla hacı.

QOLĞE ALİNDİ

Aksu abadde 23 dane kaçқан tuñganler cabduk at yarağleri birle tutuldi.

Sr muherrir kutluğ şoki
Şerki Türkistan Hayati

■ 11-san

TÜRKMU BİZ ÇENTOMU

Şerki Türkistan helki dünyade meşhur uluğ türk millet aliesidin ikanlikini barçe dünya biladur muni beyan kılişke hacet

imas şu heķiket künden aşkara açoķ bir mesele bolģan halde ĥitaylarınıń cahil mute'essip tebiķeleri terefidin bizni ĥento dip at koyulģan bir milletinıń öz esil atı birle yad kılmay cahil likidin yaki tesib kılip u milletinıń tariķide melum bolmaģan bir namni tutup şu yasama nam birle atamaķ te'essob ve cahillikniń roģen delilleridindur Şerki Türkistan türklükniń böşüki bolup ķedimķi vaķitlerde yer yüzige türk milletiniń kim imkanlıkını bildürģen fatihler caħan'girler alim feylasofler yitişdürģen bir ölkedur. İlimiz yurtumuz türkdur ĥento imesdur türk millet mo'ezzemesini ilgaridin şu künlerģiķe tanumaģan bilmigan dunyade bir kimse yoķdur türkler hezreti musanıń kitabi tevatride yad kılındı oğuzler hunler uyğurler kebi türk millitiniń ezmeti caħan'girane sovet ve izzeti hemme milletler tariķide meşhur boldı.

Ķuran kerim kıssesinde zikir kılınģan zulķerneyinniń burıńķı türklерiniń uluğ ĥa'ani meşhur oğuzħan boluşı heķķinde sońķı bezi muheķķiklerniń rayleri bar ĥilafet ebbasienıń devrleride uluğ islam memleketlerini muhafezet kılip büyük dölet ve medeniet sahibleri bolģan al boye sońreleri buni selĥuķ höķumat islamieleri türk dölet mu'ezzemleri idi hindostanni feth kılip din islamni hind memleket vesieside neşir tebliğ itķan ģeznevi döleti bir türk höķümet aliesi bolup meşhur sultan mehmed ģeznevi bu döletniń in zor höķümdari imes mo'ayidi ĥaraħan satıķ buğraħan ĥanı Şerki Türkistandeki türk höķümdarleri bolup bu döletniń hodudi torfandin buħara behri hezer lergiķe cami idi.

Ĥevarizm şahan döleti türk höķümeti idi ĥitaydin tartıp aķ denizģiķe cehanni feth itkan ĥinğiz emir timorler türk oğuller bolup bulerniń neslidin Türkistan iran hindustan ĥitay memleketleride esirlerķe höķüm sürgan büyük döletler meşhur alimdur hazırģiķe hindustan heyder abad nizamilik döleti-le ĥıtral mehterliki kebi ĥanlıkler şulerniń asar ve beķieliridur alte yüz yillerdin bari seltenet islamieni muhafıģet kılip kelmekde bolģan hazırķı türkie höķümet cumhuriyesi türk imes-mudur hindustanda hind ĥelķi bar erebistanda erebler Türkistanda türkler bar tilimiz tariķimiz künden roģen turģan halde Şerki Türkistan millitini öz nami birle atamay ĥento dimeķni

ķaydin tapmışler. ento demek ĥitaye tilde başge sile urağan-
lıķtin aytolęan imiş didurler unki ĥitayler Çin dip yuręan
taņęanni aytib tu digan baş imiş yeni başını pırkep taņip alęan
insanler demek imiş ne'ise biz tırk ibni yafet balaleridurmiz
geyri bir milletinę bizge ento ismini tafip alęanlerige baķip
ozimizniğ miņ miņ yıllerdin tartip řanlıķ babalerimizdin mo-
ros heķiki namimizni taşlayalmaymiz bir tırkmiz tırk nami
bizge bryrk şerefdir insan belasi oz atasidin tanmas feķr şe-
reflik tırklrk beni adem tarihide korrlmigan ento digan heķ-
siz isimni heķ ķebol itmes.

*Dinimiz islam tırk evladi biz
şanlı canli merdler ehfadibiz
Bes bryrkdur tırk iliniğ fitreti
Aleme meşhur nam şohreti*

BIZNIN TARIH

Sultan se'idĥan şerki Tırkistanınę gerb terefleride ağasi
mensurĥan řerķ tianşan turfanlerde ittifaķen memleketni ida-
re itediler kaşiger şehri evvel vaķitlerde kızil ve tumen derya-
leri kořaladuręan hazir iski hisar ataladuręan yerde bolup
mirza ebu bekri se'idĥan birle uruřķan zamanda ĥarab itilęan
idi hazirķi kaşiger şehriniğ ikiriki şehir digan ķismi se'idĥan
terefdin bina itilmişdur.

Se'idĥandin soņre oğli abdureřidĥan teĥt seltenetde olturdi
bulerniğ vaķitleride şerki Tırkistan emin asayışge na'il boldi
reřidĥannıę veziri mirza heyderbi alim fazil edib bir zat bolup
tarih reşidi nam meşhur tarihini tesnif kılęan idi şu tarzde şer-
ki Tırkistan Çingiz ağatay ĥanlirinię ĥandani idareleride bo-
lup 972- tarih hicri de ili teref ve oyrat mağulleri terefdin isti-
al kılınıp şerki Tırkistan döliti alte şeherge meĥsus bolup
ķalmıřdi alte şeherniğ payteĥti ol vaķitlerde yarkend bolup
bezen kaşiger aķsuler merkez bolur idi ağatay ĥanlıķinię
aĥırķi devrliride abdullaĥan esride semerķenddin ĥuce yusif
bezir ko'ar digan bir ķiři kelip kaşigerde suluk neķřebendi ile
iřanlıķ kılur idi bu ķiřinię vefatidin keyin oğli ĥoce hidayetul-

la işanlık mekâmide oturup hezret afağ namile şöhret tafip helk araside ziade nofuz ve ihtiramge yitişdi ve hem alte şehir hanlığının handanidin şahzade mahim digan bir haton kişini ekdige alip hökûmet efradige yakınlaşkan idi abdullahannın inisi isma'il hannın devr hökûmetide hezret afağnıñ nofuz itibari hökûmetke karşı rıqabet derecesige yitmekle isma'il han hezret afağni nezeret ve teftiş astide tutmaqda idi sonre hezret afağ alte şehir alaşesidin çıkıp tibetke barıp moğullarnıñ din başlığı dalay lame birle mulaqat boldi lame cuğarie ili terefde hökûmet kılıp turğan oyrat mağullarnıñ başlığı kuntacıge hezret afağ toğreside vesiet kılıp het kılıp birgen idi hezret afağ lamanıñ hêtini alıp ili terefke kélip qalmaqlarnıñ hani birle mulaqat olup mektubni tafşurdi ilidaki mağul hanlığı zaten Şerki Türkistan çağatay hökümerige rekip bolğan üçün derhal hezret afağge basıqtu digan çirik başını koşup alte şehirge on min çirik yibardi.

DAĞILI EHVAL

RESMİ HÖKÜMET HEBERİ

Kara şehir korla etrafideki tuğanlar birle cenab mehmud sicañ uruşup bu tuğanlar şkestip kaçıp her terefke taralıp perakende bolup kitkan idi bulerdin bir küni borkode (bügür) tutup ceza biriladurgange ceza bérıp bakisi efu kılindi yine qalğanleri başke yaqde kaçıp yürüp helkni na tinç kılmasun dep cenab re'is cumhur gazi niaz hacim gazi mehmud sicañni esker ba etrafde koyup etrafni muhafizet kılıp yurtni tiniçlatmaq üçün heber alıp turmaqdalər bu tuğanlardin bezileri doğhañ terefke yüzlanıp bezileri ande munde avare bolup hemme firqeleri ikki ordu eskerleri araside muhasire kılınıp iş bitmekdedur.

Torfan piçan tereflardaki ga silin üstige ürümçidin hitay eskeri tosıp çıkkan idi re'is cumhur gazi ürümçidaki yéñi hökûmetke konksi [ferman] bérıp ga silinniñ işini özliri bicirip mu'ameleni bitirişlerini bildürdiler hazır gasilin gensu terefke yolanıp ketti.

Inşa'Allah memleket indi kamil intizam ve eminiyet devrlere kirip siyasi ictimai hallerimiz üçün islah ve tertibat yerleştürmekke fırsat kelmekle helkimiz milli azadlığa muvafık açoq künler körseler kérek.

YÉnji ŞEHERDİN

5 nci receb seyyenbe küni Yénji Şeherdin 150 çe tuğan fırkesi çıkıp dölet bağde helkniñ ulağ hayvanlerini alıp kétip turğanleride canab lucañ kiçik aħund eskerlerle barıp ikki arade itişo bolup tuğanlerdin yigirme qeder telef bolup on nefer eskerleri esir 11 dane miltıq 4 at ğenimet alındı baķisi Yénji Şeherge qaçdiler bu muharebede bir nefer şehidimiz bar idi.

İTTİFAQLIĞ VE NİCATLIĞ

Hudavende kerim musulmanlıqniñ tüp qanun asasi bolğan kuran mecidde ehli islamniñ ittifak ve ittihad birle hareket kılmakleri üçün köp tekidler bile emirler kılip ihtilafniñ zerer vve neticelerini bayan itedi hedis sünnet nebevielerde musulmanlıqniñ cama'et musliminge heyır huvalıq bolmaqdin ibaret ikenlikini beyanle hemme musulman bir can ve bir tendel bolup islamniñ imaretini zehmetsiz mezbut ve mustehkem kılmak üçün vesietler kılinde buler melum din islamniñ höküm ve buyruķi bundağ bolğan halde bizler ittifak ornıge ihtilaf heyır huvalıq ornıge bed huvalıq islamniñ örp ve imaritini beraber temir kıliş ornıge ani biraber rehne salıp buzmaqge se'i kılip herqaysimiz öz nefsimizge hizmet kılip özimizni temin etmekke niet ve se'i kılip köpniñ yaħşılıqıge himmet kılişdin bi perva tursaq hazırķi muhim vaqitlerde hemmesiniñ aķibet hali nime boladur her ferdniñ yaħşılıqı köpniñ yaħşılıqıge bağlıq imasmudur memleket şundağ perişan éğir hal ler keçürüp turğande eķil idaraki bar yurtniñ hoş ve dirayet igeleri nime üçün eķil himmetlerini serf itmaydurler memleketniñ islah omumisi üçün ittifak birle hareket kılmaydurler musulmançılıq şundağ tefriķeçilikdin ibaretmudur

herkim boluñ ay vay dip felaketke muntezir yürevirmek ile iş biteremu yaki dört kişi bir birge selah hal üçün yigilip mucerred öz şehsini zoraytmaq birle yine téhi avalkı huy adetlerini terk itmay köñüllerde geş ve kirni mehkem saklap turmañnıñ zamanımudur yurt milletniñ selahi cama'et musliminnıñ tefrike ve perişanlıkdin nicati üçün himmet kılamak dinimizniñ rukn azemi bolğan halde musulman biz musulman dip islam tavuşını çıkarıp ame muslimanlerniñ perakendiçilikidin nicati üçün hulus ittifak birle se'i de bolmasaq bizniñ hekişeten musulman cama'itidin bolmağımız melum aqibitimiz hem melum eger dillerimizni nefsanietdin tazalap omumi ehvalimiz tüzülüp yurt milletniñ sa'adet ve asayışı üçün halisane se'i itsek inşa'Allah hemme işlerimiz onlanadur feket munıñ üçün gerezlerdin köñülniñ o'aklıgile ittifak hulus déğan yerağ gine kérek.

Altay heberi gazi şerif hanıñ altayde kuvvet istizami bek yahşi reveşke kirmekdedur altay kazaqleri tamam qoralıq eskerdin ibaret bolğanlerige ilave şerif han on ikki miñ telim ve terbiyelik muntizim eskerge malikdur hazirde çöçek ayaltı hem şerif han terefinden zebt kılğan heberi tekitlendi çöçekniñ helki ekseriiti kazaq bolup ürümçiniñ ita'et da'irisidin haricde qalğan idi. ‘

ĤARICI ĤEBERLER

Büyük herb omomidin kéyin firansienıñ virsay şehride bolğan qaralerge bina'en girmanie hökümeti ziade qoral ve esker totmaslıqge mecbur kılınğan idi şundin bir neççe yıl girmanie döletleri ile beraber qoral tutmaq hekkini soraseler hem qebol bolmadı hazirde yine girmanie hökümeti qoralde musavat hekkini telep eylep inki'iliz hökümeti terefinden qebol kılınğan lėkin firansie téhi qebol itmay turmaqdadur

Mancurie yaponie rosie tavit döletleriniñ mancurie alaqleride salğan timor yolleri bar idi hazir bu timor yol toğriside yaponie rosie arasinde ihtilaf yüz kórsatıp bundin rosienıñ hekini fulge satıp almak üçün ikki hökümet vekilleri arasinde muzakere kılamakda ikan.

KUBA EHVALI

52 nci sibtembir kuba ceziresiniň hali bek tinicsizlinip ket-ti hemme yarağlanmağda qoraller köp erzan baha ile tafil-mağdadur meselen bir dane miltik 4dollar bir pilimut 40 dolla ikan hazirde şimali amirka hökümeti kubage zor uruş kimele-rini yibarip sahillerni muhasire kıldi ve hem kubadaki amirke tabi'i bolğan kişilerni amirke filotiğe yakın sahilđe yigilmağ-leri üçün höküm kılini.

Hava tecribesi 1 öktebir muskuda havani tecribe kılmak üçün bir katte balun teyyar kılip igizge uçup 19000 métir yukari çıkkan evvel girmaniede bundağ tecribe kılip 12301 métir igizlikke çıkkan idi.

HİTAY

3 öktebir hitayde malyrya [biz kik] késilil taralip fincan di-gan bir şherde 50000 adem olgan.

AMİRKA

3 öktebir vaşington şimal amirka memleketide işsizlerniň ededi kopayip kitkandin amirke cumhuriyiniň hökümeti işsiz helkđe yardım üçün 700 milyon dollar bergen.

Teklamakan meşhur isviç seyyahi doftor hidin yazadurki teklamakan çölleriñ ortide ol abad zimin ler şher vilayetler bar idi lobnur süyi yotkalip şimalđe akip kitkan bu yerler bi- kar bipayan bolup qalğan ikan hazir yine lopniñ süyi avalki cayiğe cenub terefđe aqmađđa başlaydur şundin istifade kılip teklamakan çölleriñi avalki abadlık yaşıllıklarğa tebdil kı-lmađ mumkin buniñ üçün hidin özi teklamakanni körmekke kilor imiş

YOL SİZ AT ÇAPMAYİNİZ

Seyşenbe küni bir takım esker östeñ boyidin atlerini idygah terefiğe çapip ötkende do geyyilk serayiniñ aldida bir yaş bala

atlerinin ayağ astida kalip ağız ve burunleri kange boyelip
kaldi möhterem mucahid eskerlerimizge iltimas kılamızki
adem köpçilik yerde atlerini aste çapturup poş poş kelimesini
ziati aytop merhemet kılsunler Muhemmed eli efendi

YÉnji ŞEHİR

İkki üçkündin bari Yénji Şeherdin sülh üçün çıkkan hitay-
lerge yina şehridin ikki nöbet vekiller çıkıp sözleşdiler kélın
netice melum imas.

Bu kün düşenbe dölet bağ terefke bir fırke tuğanler çıkıp
birmunçe koy kalaletni hidap turganda eskerler barip atip bir
neççe tuğanler ölep kaçtı maller kutkazıldı

Mudir kutluğ şeki

Şerki Türkistan hayati

■ 12-san

YÜREK AĞRIĞI VE ANIĞE DARO

Biz musulman millitiniñ in birinçi muhtedamiz muqeddes
kuran kerim bolup resulimiz hezret Muhemmed sellallahu
aleyhi vesellemniñ sünnet vesietleri u kitabni şerh ve tefsil
itedur.

Şu kuran hekim ehkamıge fi'il ve emellerini tetbiq kılip
hekiqeten emelge keltürse dünyada herkim izzet nusret ahi-
retde nicat sa'adet tafışı melom evvelki esirlerde ehli islam
kitab aliminiñ ali telimatige kemalige iktida kılip ani özlerige
rehber kılip tutkanleri üçün meşriq meğripge hakim bolup
behri muhit ğerbidin tartıp ta seddiçini ğiçe yerlerde izzet
adalet le höküm sürmekde idiler dünya musulmanlerinin set-
ve izzet ve ali ehlaqleri hozuride secde kılor idi islam merke-
zileridin ta behri muhit ğerbi sahilleriğiçe yitkan mucahidin
islam orduleriniñ muhit deñizlerige atlerini sürüp kirip ey Al-
lah eger şu diñizler hayıl olmasidi kelaminiñ feleklergiçe alıp
çıkar idim digan serdarleri bar idi sonreleri musulmanler ara-
siğе fitne teferruķe şehsi eğrazleri ile emeller kirmekke başla-

di himmet ehlaqler tövenleşdi bargançe evvelki izzet nusretler ze'if ve tevekköfge toşdı qaysi yerde musulmanlerniñ fi'il ehlaqleri ne derece kuran hekim sir ve hikmetlerige muvafık boldı ehlaqleri u keder buzulmadi omum memleketleriniñ fa'ide ve muhafezetleride ittifaqidin ayrılmadiler şu andazede izzet millielerini muhafezet kilip memleketleri zat ve harlık zulum tacavuzdin mehfuz qaldi ne yerdeki musulmanler gıflet ile kuranniñ ali telimatidin biperva qaldiler himmetleri iş ferağetke mehsur qalıp küçlerini iniñ hosuli üçün gine serf etdiler şehsi gerezleri sebebli bir birleri ile ittifaqsız yaşadı memleket ve milletleriniñ omumi sa'aditini onutdiler şu musulman memleketleri harlık ve felaketlerge duçar oldiler biz Şerki Türkistan helki evvelki vakıtlarde hör azad bir millet idük oğuzler buğrahanler çağatayler mecmu'esiniñ miñ yıllar yaşap kelgan döletleri bizniñ handan hökümetimiz idi fatihi islam emir kuteybe 97 hicirye Şerki Türkistange kilgandin bari musulman biz çağatay handaniniñ ahirleride başlıklarimizniñ şehsiet heva nefsanileri artip kêtıp nıfak şıkağ birle köñüller bitab bolup neticede ecnebi istibdad pencesige giriftar olmağle izzet milliemiz zilletke toşkan idi hazirki tarihde bizni canab heğ çet mustebidlerge kulluğ harlıqidin kütkazıp yurt milletimiz çetlerniñ rehm iltifatıge qarap zelilane bir hayat keçürüşidin nicat tafkan idi bizniñ şu nicatlıkge hereket kilğan ibtida künlerimizde köñül nietlerimiz halis saf bolup şu azadlık hosulide çoñ kiçiklerimizniñ vehide hbr ittifağ ve şefket millie fezilite oyğandi telimat kuraniege muvafık omum millet zulum naheklikige karşı bilittifağ ayağlandı neticede cenab heğniñ inayiti birle milli azadlık sa'aditige yetduğ.

Olde katterağ bir fican tutuşdin memno ve mehrom tutulğan bir millet idük qolimizge miñlerçe silah multıqler çıkıp milletimizniñ esbab mudafe'asi nesib boldı mehkomi idük hakim bolduğ har zelil idük eziz bolduğ soñre ilgarki esaret mehkomi devride tamurlerimizge ornaşıp alğan geñlet menasiz şehsietlerniñ yildizi kokab başke yerdin zohur etmekke başlamağdadur yürkimiz nefsaniet kibir görür menmenlik kisserile mobtila bolup iniñdaki kérindaşlık his muhebbetiniñ heyat meliğ ba'is unsur maddeleri ornige nıfak ihtilaf zeher-

leri ornařmakęe intolmekdedur. Hif dor sehve ęatador bu olmas bundağ haletler katte ümidlerge sedękir eziz millet rehberleri himmitimiz belend bolsun bundağ ezim meseleler ve muhim devrlerimizde fikir himmetimiz kiske bolmasun nezerimiz üç beş künlük debdebe izzet emval dunyaviğe mehsur bolmay ebedi se’adet millie ve nicat vetenie asmanleriğe ęarařlıķ bolup rizay rebbani ve muğeddes ehkam ęurani üçün emmel ķılmaķımız bizge ferzdur.

Könlümüzge yol tafmaķda bolęan nifaķ ğorur mikroblerini dillerge şıfa bergüçi ęuran hekim fermanleriyle devalanıp şıfa ve nicat hasil ilap tariğde yağşi nam ķaldurmaķęe se’i itmaķımız drkar

Dillerdaki kibir ğorur menmenlik iętilaflerniņ ğeterlik aęriķleriniņ davasi hemmeniņ ęuran hekimniņ mubarek fermanleriğe boyun sunmaķdur ęurande musulmanlerniņ ittifak ęolus birle emel ķılmaķi bareleride emirler iğtilafdin meni nehilerniņ takidler ile bayan ķilinip eger musulmanler araside bir işde iğtilaf yüz körsetse ehkam ęurane roco ķilip mesele niņ hel bolmaķięe se’i ķılmaķ üçün tevsie ķilinmiřdur.

Musulmanler evvelķi esirlerde şu tarzde emel ile cehağe ęoce bolęan idi hazirde hem bizniņ nicat ve felahimiz şu hikmetlik kitabniņ ali fermanleriğe heķiketen emel ķılmaķımızge mevķufdur bizler islam dinide bolęanimini deva ķilip şu din niņ tüp yiltizidi bolęan kitabniņ hökmige boyun sunmay musulman boluşimizni guman ķılařımız ęatador yaľan devadur alimu essir ve ęufiat bolęan i’uda zahiręe ęaramas heķiketke nezer ķilur bina eleyhi bizler könlümüzdeki nefsaniet hirs ğorur şeğsiet kisellerni kitabollahniņ moser davalerile ilac ilap saķayıp saf ęalis yürekler birle bir birimizge ęeyr ęuvah milletimizge muşfık mihriban bolup heķiki musulman bolsak muğeddes metlebler ali meķsedler hasil bolup dunyade izzet ve ezmet ağiretde necat se’adet bizniņ.

MİLLİ TERBİYE

Bütün yer yüzydaki barçe adem balaları olom ma'arif çi-
rağlerini yarotup inin roşenlikile aq k̄ara her nerseni körüp
memleketlerige her bir fa'idalik katte hizmetlerni k̄ilip tur-
makdaler hayatge k̄ereklik nersilerni karangude işlemek
mumkin bolmağanidek ilim çirağidin mehrom bir memleket
de sa'adet millie yerleşmiş zulmat ve karangulukda hayatnı
k̄aysi esbabini mukemmel teyyar k̄ılmağnı imkani bar ha-
zirki esirde cahan ilim ma'arif keşfiat ihtira'at fennie sayesin-
de bek ziade memur olmuş memleket ve milletlernin izzet ve
asayişi ma'arif ve sana'inin intişar ve omumilaşmakleri dere-
cesile beraber tamin k̄ilinmişdur dunyanın heç bir yeri yokken
hazir ilim ve fenlernin faydalarını bilip inin birle milletlerinin
istikballerini tamin etmekle çalışma??? Biz Şerki Türkistan
helki eslide ilim ve hüner örgenmekke bek muste'id k̄abil bir
millet bolğanımız halde dunyade bek k̄eyinde k̄alğan cahil
h̄urafat ile çolğanğan hitay tar milletçilirinin k̄eyid asaretide
kalip bulernin özide yok hekiği ilim ve fen ler elbette bizge
nesib bolmadi alemnin evza'idin azçok heber alip biks mille-
timiznin k̄ündin k̄ün duçar olmakda bolğan felaket ve elemle-
rini tüşünüp bundin yigirme yil ilgari kaşığerde birneççe er-
bab hemiet milletimizni cehl gefletdin kelgan herablik ve
mezlumietdin halas itmek üçün terbiyenin esasini kurup bir-
neççe milli ve fenni mektebler açılğan idi canab biha'o din
bay musa bayif terefindin mu'ellimler hazirlemek üçün be-
d̄huvah kona hükümetnin tediğ interikeleridin ihtizaz k̄ılmağ
cehtidin artuş kenti munasip k̄örölmekle şunde bir darul-
mu'ellimin mektebi tesis k̄ilinip türkieli ehmed kamal efendi
digan bir mu'ellim şu mektebge mudirlik vezifesini ifa et-
mekde idi soñre şeherdaki milletperverler darolmu'ellimindin
şöbe ayrip şeherdaki yine bir kaç mektebler islah k̄ilinip
yurtge milli hayat kitirmek üçün se'i himmetler serf etilmek-
de idi bu hareketler mustebid cahil hükümetnin h̄ud gereizlik
ve yaman nietlerige muvafik bolmağan sebebli derhal mekteb
mu'esseselirini mu'ellim Ehmed kamal bek ile beraber hepis
ittiler. Soñre milletperverlerdin 9 nefer kişi miñdin beş yüzdin
tayak urulup soñre hepisdin çıkarildi l̄ekin mu'ellim kamal

bek üç ay keder mebus alğandin sonre hepistin utuldi bundin başke Şerki Türkistannın herbir şehirlerde açılğan terbiye millie mektebleri bolse ini meni ilip buzup milletin istikbalide köz açıp hayat milliesini temin ilişdin tosup cahil afil aldurmak isterlardı heryerdeki öz yurt veteninin muhebbeti ile milletin emini yigan hemiet ehli bolse ani düşmen tutup her vesile ile ezmek mehvı itmek desturul emel tutulğan idi istikbalnin köçetleri bolğan millet balalarının ehlaqsız terbiyesiz herab halinde almakları metlob idi iğesiz terbiyesiz alğan evlad veten cehalet etaletler içre fitri istidad abiliyetleri çürüp her kim öz başının emide am memleketnin istikbali için ayğusız yurt künden kün perakende namus hemiet millie yoğalıp kitmekde idi yitim bıks aciz minlerçe millet balaları yol koçilerde tofraklerge sürünüp herab halde közlerge kirip yürmekde idiler bulerdin bir köpleri ilacsız terbiyesiz bidermanlıkdin her yolge kirip milletin ar nomuslerini herab ılğuçi heyet ictima'ie millie için zererlik bir todeler teşkil ilip künden kün sanları çoğalmağde idi buler cümlesinin melomidur.

Hemdiler olsun hazırde milletin istikbalige bedhuvah zalim hilegerlerrnin devrleri tügep Şerki Türkistande milli helk azadlığının asası uruldi bundin istifade ilip yurt milletin istikbaldaki behs sa'adet ve açok künlerge yitişmekni oylap aşıgerde ma'arif ve evkaf nazareti tüzülüp darulmu'ellimin mekteb alisiğe esas salindi hazır bu mekteb idareside üç yzdin ziade millet balaları bıkedri imkan dini ve milli ve fenni telimat ile terbiyelinip turadur bulerrnin aralaride yzdin ziade gerib niks yitim balalar bar yine her zaman bundağ aciz balalar kelip turmağda.

Uşbu tesisat milliege yukarı zikir ılğan yurt millet için terbiye telim birmek bareleride mustebid hükümet terefidin zulum ve tediğ lerge duçar bolğan erbab heyetlerdin abdukerim han mehdum hacı abduhemid zade ve başkeler halisane serf istikbal millet için nezaret ve hizmet eylep turadurler

Bundağ karheyrler belbette mesarif ve irdatge bağığdur bu darolmu'elliminin idaresi gerib yitim millet balalarının te-

min hayati üçün hökümet islamienin fermanile hazirde memleketdaki mezaratnin fa'idesiz yerge serf boladurğan evkaf hasilatidin bir hessesini serf itilmeki te'in kilingan idi.

Hazirgiçe mezar vekiflerini boş bikar yep könjülleri kesavet bağlap kitkan ademler milletnin istikbalde hekiqi hizmetkarleri yitishadurğan din milletke fa'idelik bir mu'esseler üçün te'in bolğan aşıqlarni birışde horunluk bihane colok kılmakdedurler evkaf heyrat sahibliri elbette yahşi nietler birle mülklerini huda yolida serf itilmaqi üçün bergenler bundağ bi fa'ide hasietsiz herifler boş mo'ezzel yep herab bolsun dimigendurler bu dunyade bilmigan bolseler ahiretde hekiqetni bilgandurler ?????????????? Yep toymağan meker ve beler bilsunlerki eger fetva serie ile hökümet islamienin emir fermanlerige muvafik teyinlangan ašlerni birışde tolğanip bihane kilişde devam itseler mezaratnin kl ve idaretleri millet islamienin ta'ali ve terekkişi üçün hökümet terefdin zebt kilingip mezar ve kebirler ve hem evkaf islamie banilirinin ervah-lirini hursend kilanadir.

DAHI İLİ EHVAL

Karaşcher korle etraflerdin kaçkan tonğanler canab re'is cumhur hoce niaz hacimnin aqsudin yibargan eskerler ile korledin çıkkan gazi mehmud sican eskerleri araside muhasire kilingip bitirildi bek azlerdi cangallerge kaçip yokaldiler bulerni mohterem re'is cumhur gazi her terefke esker firkeleri yibarip tamam tazlaş fikir herketidedurler.

YENİ ŞEHER

15 Receb cüme küni naçok terefke ellik atmiş tunğan firkesi çıkkan idi özbik eskerleridin yüz başi sabircan kari koman-dasile bir firke yigitler barip atışip tonğanlerdin 9 nefer atilip bakisi kaçdiler 9 neferleri esir alindi 5 dane miltik 8 at bir hiçir ve başkeler genimet alindi şu cenđe iştirak itkan yigitlerge gazi sican idaresi terefdin 150 ser gazi locan satibik terefdin 100 ser inam kilindi.

TERTİP

Kaşığerde eskeri mülki hökümet başlıklarının kararı boyiçe mundin keyin eskerler yurtge çıkip fuqralerge bide saman qatarlıq başke her qaydağ nerseler aldurmayduler eskerni aylığını vali dotey idaresidin biriledur aş bide hışıklarini hakim şın kin tedarik kıladur

Yurt beglerini yurt özi hıvahlağan kişini şınkin qoyup bira-dur.

Eskerni herbi idaredin mu'ayine kılip körüp at miltıkları barleri defterge alinador şunçe qarap aylıq iş hışlaları tayin kı-lunadur [idare] eger bundağ işler emelge aşkande hökümet re'iet hemmenin hali aram ve yahşilikge tebdil tafar idi ilim-din mekşed emel imasmudur

İLİ VE ALTAY

Altay hakimi gazi şerif hanniñ eskeri ve mülki ehvali bek yahşı tertiblik melom bolardur eskeri zabıt ofisirleri mülki si-asi rehberleri tecribelik muntizim kişilerdin murekkebdur al-taynıñ istıqbali bek yahşı körünadur ili tereflerde hem helk hokuk azadlıq teleb kılip hareketke kelganler hazirde borita-lade ilinin helk kuvveti toflanmaqdadur.

HÖRMETLE MİHMAN

Eziz türkiedin kaşığerimizge ikki zat kelmişdur biri izmir türk ocakleri re'isleridin doktor mustafa eli beg dur dieri ihtı-ad zabiti mehmud nedim bik dur doktor izmirde milli mefkur-enin tehekkuki üçün çalışkan munever türkielilerge da'ima rıyasib etmiş ve izmir metbu'aninde bilhasse [hizmet] [yeni esir] gezitelerinde bu toğrilerde mute'eddid makaleler yaz-mışdur 1925 yıllerde enkere türk ocağı kongresige izmir merhesi bolup iştirak etmiş ve şerk türkleri hekkinde irad itkan hutbesile birinci defe nezer diğketni celb itmişdi özünün türk tilidin başka erebçe fıransozçe ve farsilerge vaqıfdur mehmud nedimbek türkie istiklal mucadelesige iştirak itkan

cesur ihtiat zabitleridin biridur maşine işleri heqqinde qutli melumatge malikdur bu ikki fidakar iriqdaşimizniñ Şerki Türkistan vetendaşlığıge qebulleri bitmek üzeredur Türkistanımızde bu zevat kiramge muveffekiet tilaymız.

Sr muherrir qutluğ şoqi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ

Şarki Türkistan Hayatı

■ 1.Sayı

Allah’a da hamd olsun. Bugünlerde mazlum ülke Doğu Türkiye vahşi baskılardan kurtulup, (milli) hükümet kurmuştur. Dünyada yabancı bir milletin elinde tutsak ve mahkûm olarak yaşamaktan daha kötü ve lanetli bir şey yoktur. Bununla birlikte milli hâkimiyetten, bağımsız bir ülkeden ve haysiyetten daha büyük bir nimet düşünülemez.

Doğu Türkistan’da milyonlarca dindar, uzun süredir otoriter Çinlilerin acımasız yönetimine maruz kalmış, ülkelerinin ve halklarının ortak çıkarlarına hizmet etmeleri engellenmiştir. Ülkenin çıkarları ve gelecekleri hakkında konuşmak, ulusal çıkarlardan bahsetmek büyük bir suç sayılıyordu. Şimdi Artık ulusun liderliği ve kontrolü sevgi dolu babaların ve nazik kardeşlerin elindedir. Onun için bu yüksek mevkidekiler, vatanları Doğu Türkistan’ı azılı zalimlerin zalim pençelerinden kurttdıkları gibi, milletin geleceğini, kurtuluşumuzu ve rejimimizi ebedi devam ettirip anavatanı sağlam temellere kavuşturmayı amaç edindikleri için, derhal Kaşgar’da bir milli eğitim merkezi kurmaya karar verdiler. Milli özelliklere sahip olan ülkelerde olduğu gibi milli eğitim sistemi oluşturarak Darilmu’almin, milli okullar, milli gazeteler ve risaleler (kitap, dergi, mektup) aracılığıyla ülkeye parlak bir ışık tutmak için girişimde bulundular. Onun için, barbarlığın ve hurafelelerin merkezi olan ve Çin diktatörlerinin uzun süredir “Fitneha-

ne”sı olan Nurbeşi adlı mekânı, ülkenin ve milletin refahını gözeterek bir milli okul için tahsis etti ve milli eğitim idaresi merkezi olarak kullanmak üzere uygun bina ve birimleri tahsis eder. Doğu Türkistan gazetesinin yayın hayatına başlamış olup, bugünden itibaren ulusal yayınevimiz bu gazeteyle ilgilenecektir. Milli ve siyasi bir gazetenin yayımlanması için kararname (izin) çıkarıldı. Bundan dolayı Kaşgar vilayeti eğitim idaresi tarafından Doğu Türkistan gazetesinin yayınlanmasına teşvik edildi. İnşallah bugünden itibaren milli yayıncılığımız dava işlerini başlayacaktır.

Gazete ve risaleler milletin önderi ve tercümanıdır ve milletin mutluluğunun, milletin şeref ve prestijinin temel direği sayılır. Bir milletin kendi millî gazetesi ve haberi olmazsa, dünyada ismi ve işareti olmadan unutulma dehşeti altında ezilip yok olur. Başkaları tarafından tanınmadığı için kendisi de dünya işlerinden ve olaylardan habersiz kalır, ders alma ve akıllı olma (duyarlılık) yeteneğinden mahrum kalır. Başkaları tarafından tanınmadığı için kendisi de dünya işlerinden ve olaylardan habersiz kalır, ders alma ve duyarlılık yeteneğinden mahrum kalır. Ulusal gazeteler, ülke çocuklarına dini, siyaseti, sanatı, tarımı ve milli onuru mümkün olduğu kadar iyi hale getirmeye çalışmakta, dünyada olup bitenleri haber vererek milletin gözünü açmaktadır. Kamu yararına hayat ve yön vererek vatanseverlik ve cesaret ruhuna ilham verir.

Örneğin, Vatan ve millet için en iyi politika nedir, tedbir ve çözümler nelerdir, milletin huzuru ve genel huzuru nasıl sağlanır, ne yaparız, ülkeye ne gibi faydalar sağlar, hangi yollarla ülkemize fayda gelir ya da zarar gelir, hangi yönetim sistemiyle huzur ve düzen içinde yaşarız vb. gazetemiz de bunun gibi önemli şeyleri araştırır. Aynı zamanda ülkemizin ekonomik hayatında sanayi, ticaret, tarım gibi hangi özel tedbirler halkımızın yaşam koşullarını iyileştirecek, neler yapıldığında Ülkemiz yoksulluktan ve yoksulluktan kurtulacak, hayatımız mutlu olacak, hangi koşullarda mali açıdan hükümetimiz ve halkımızın ihtiyaçları karşılanır vb.

Gazetemizde genel ahlak ile neler gerçekleşir? Hangi tedbirler ve cezalar ile ahlaksızlığı önlenebilir? din ve Muhammed aleyhisselamın getirdiği şariat, ahlaksızlığı gidermek yada ahlaklı olmak için neler önerir gibi içerikler bulunmaktadır.

İnsanlık dünyasındaki önemli olaylar ile ülkemiz Doğu Türkistan'ın mevcut durumu hakkında bilgi vererek, milleti iyiliğin arttırılması ve kötülüğün ortadan kaldırılması yönünde çaba göstermeye teşvik eder.

Sonuç olarak gazete, insanoğlunun mutluluğu ve İslam âlemi için faydalı ve yararlı şeyleri motive eden özgün geleneklere hizmet etme açısından önemli bir görevdir. Bu nedenle dünyanın her ülkesinde binlerce başlıkta günlük, haftalık ve aylık gazete ve dergiler yayınlanmaktadır. İslam ülkelerinde Haremeyn Şerifin'den (Allah her ikisinin şerefini artırsın) Mekke Mukerreme'de "Ummulkura" ve "Sevtül Hicaz" (Hicaz Sesi) adlı bir gazete yayınlanmaktadır. Mısırdaki El-Menar el-İsami (İslam Meşalesi) ve "El-Muayyid" (Destek) gibi yüzlerce isimde birçok Arapça gazete yayınlanıyor. Türkiye, İran, Afganistan, Irak, Suriye, Tunus, Cezayir, Hindistan gibi ülkelerde binlerce gazete yayınlanır. Elbette bunların ülkelerine sayısız faydası var ve bunları burada anlatmaya gerek yok... Jing Jang Jung zamanında Urumçi'de "Tin Sak Rebo" adında bir Çin gazetesi yayımlanıyordu. Bu gazete Çince olmakla beraber bizim için tek bir faydalı söz yoktur ve bu tamamen Çin'in çıkarlarıyla ilgiliydi.

Bu gazete Müslümanların namına yalan haberlerle, kötü sözlerle doldu taşı. İnşallah artık ulusal gazetemizde ülkemizin, ülkemizin yararına, mutluluğuna yönelik yazılar, sözler yazmak için elimizden geleni yapacağız. Büyük ülkemizin bundan faydalanmasını umuyoruz.

GÜNÜMÜZDE SİYASİ DURUMUMUZ

Cenabi hakkın inayeti ile

Mübarek İslam bahadırlarının Doğu Türkistan’da elde ettikleri şanlı fetih zaferleri sayesinde zalim Cin Cangcu kaçmak zorunda kaldıktan sonra, Ürümqi’de Lo Tingcang adlı Çinlinin liderliğindeki belli bir grup Çinli barış anlaşması yapmak için Gazi Hoca Niyaz Hacı’ya yalvardılar. Muhterem Gazi Hoca Niyaz ise Lo Tingcang’ın gönderdiği vekil ile anlaşma yaptı, fakat Hoca Niyaz Hacı aşağıda adı geçen üç şartla Çinli vekil ile anlaştı.

1. Doğu Türkistan Kumul ilinden güneydeki Kaşigar’a kadar toprağı olan bağımsız bir İslami muhtariyet ülkesidir. Türkistan Ürümqi’nin siyasi hâkimiyetini tanımayacak, kendi iç işlerini ve Müslüman halkı idare eder. Tanrı Dağları her iki taraf için sınır olacak, Çinliler Tanrı Dağlarının güneyine geçmeyecek.

2. Ürümqi’nin Tohtağan bölgesinde yaşayan Müslümanlara Çinliler zulüm etmeyecekler, Bu Müslüman gruba özgürce yaşama hakkı verilecektir.

3. Savaş gazilerimize Ürümqi hükümeti beş bin tüfek, bir buçuk milyon kurşun temin edecektir.

Yukarıda adı geçen şartlara istinaden Ürümqi’de yaşayan Lo Tingcang muhterem gazi Hoca Niyaz Hacı ile barış anlaşması yaparak güvenceye kavuşmuş oldu. Barış anlaşması yapılırken beş bin tüfek ve kurşun temin edilen mücahitlerimizin ellerinde yine Koçin harbinde ganimet alınan belli miktarda silah da vardı. Lo Tingcang olmak üzere diğer Çinliler barış anlaşmasına ne kadar sadık kalırlar, bunu ileriki zamanlarda göreceğiz. Kumul’dan Kaşigar’a kadar olan geniş topraklarımızda yaşayan geniş Müslüman kitlesi daha kılıçlarını kınına sokmamıştı, onlar bir daha kendi istekleriyle bağımlılık yada kölelik gibi hakareti kabul edemezlerdi, onlar

haksızlık gibi ihanete tahammül edemizlerdi, üstelik kendi haklarını her türlü zulme karşı savunmaya hazır idiler.

Saygı değer gazi Hoca Niyaz Hacı barış anlaşmasından sonra Kara Şehir'e teşrif ederek İslam milletinin durumunu ıslah etmek için çabalıyordu. O bütün Altı Şehir'deki din kardeşlerine şefkatli ellerini açarak vatan ve milletin selameti için önlem alıyordu. Altı Şehir halkı olarak bizler bu mübarek atamıza kıyamete kadar şükranlarımızı sunarız, onun ayaklarının tozlarını yüzümüze sürme olarak sürmek için, yedi yaştan yetmiş yaşa kadar toplanıp onun huzuruna gitmeyi ve onun nurlu yüzünü görmeyi çok istiyoruz. Onun her buyruk ve fermanlarına itaat ederek din ve vatan için seve seve fedai olacağız. İki buçuk sene yüce Kumul dağlarında Doğu Türkistan'ı kendi maliymiş gibi görerek bize zulüm eden kibirli zalim müstebit Çinli Cin Cangcung ve askerlerine karşı az sayıda olan fedaimiz kahramanlarca savaşıyor zorluklara katlandılar, Doğu Türkistan'daki masum Müslümanları vahşi ve zalimlerin pençesinden kurtarmak için harekete geçen bu fedailerimize liderlik eden bu tarihi şahsiyet her türlü saygıyı ve ikramı hak eder, O uzun süre çetin savaşımlara katılıp çok zor günleri atlatarak çok yorulmasına rağmen, yine de Müslümanlara hizmet etmek için Kara Şehir'e gelerek vatan ve milletin derdiyle uğraşırken bizim hiçbir şey yapmadan sessiz kalmamız gerçekten içler acısı bir durumdur.

Şimdi biz hızlı bir şekilde harekete geçerek büyük önderimizin peşinden gitmemiz farzdır. Sessizlik ve ilgisiz kalmaya hiç gerek yoktur, ayağımıza gelen bu fırsatı kaçırırsak Allah korusun başımıza daha fazla felaket gelebilir, sonra pişmanlığın faydası olmaz. Aziz kardeşler, Allah ve Resullah bizden himmet ve gayret etmemizi ister, bize konuşan değil iş yapan kişi lazım, kardeşler! Müslümanları gaddar ve bozgunculardan kurtarmak için canlarını feda edenler aramızdan ayrılmayı tercih ettiler, onlar bizim dertlerimizle dertlendiler. Vicdan sahibi olan her Müslüman milletin fedaisi olmak için harekete geçmesi gerek.

Önceki yüzyıllarda İslam dünyasının gelişme nedenleri

Tarihi bilgisi olan herkes bilir ki, İslam devleti asri saadette güçlü bir şekilde gelişerek yeryüzünde İslami yayararak insanların kalbini İslam dinine ısındırmayı başarmıştı. Hulefa Raşidin döneminde İslam devleti dah güçlendi, hatta Irak, İran ve diğer kıtalardaki şehirler fethedil. Zamanla İslam devletinin kudreti ve şanı daha güçlendi, İslam dini ise diğer yabancı ülkelere yayılarak birçok insanın kalbinde taht kurdu. Sonraki Emevi devleti döneminde batıda Behri doğuda Çine kadar olan birçok bölge halkı İslam ile tanıştı, sonra da Beni Abbas halifelerinden Mansur Harun Reşid döneminde dünya çapında İslam devleti gibi güçlü bir devlet yâda hükümet kurulamadı.

Sonraki dönemlerde Osmanlı devleti İslami dünyaya yaymakla mükellef oldu. Aziz kardeşler, biraz analiz edecek ve düşünecek olursak İslam âleminin gelişmesine ve İslam devletinin devam etmesine neden olan sebepleri hemen fark edebilirsiniz. Bunun sebepleri şöyle: o dönemdeki Müslümanların gayretleri, himmetleri, askerlerin şecaat ve cesaretleri, emirlerine olan itaatleri, emir ve komutanların halis niyetle millete hizmet ederek din ve vatani düşmandan koruyarak Allah ve Resul'ün emirlerine itaat etmeleridir. Binaenaleyh, İslam dini dünyaya durmadan hızlı bir şekilde yayıldı, Müslümanlar medeniyet kurdular, tüm cihan İslamin hakkaniyet ve yüceliğiyle tanıştı. Devamı var...

CİNG CANGCONG'UN ÜLKEMİZE VERDİĞİ ZARARLAR

Cing Cangcong Doğu Türkistan'da adaletsiz ve zulüm üstüne kurulan bir idare oluşturdu, o ülkeyi vahşi yöntemleri kullanarak yönetti, Doğu Türkistanlıların elinde ne varsa hepsini vergi adı altında talan edip yağmalayarak kendi memleketinde taşıdı. Bu zalim Doğu Türkistan'daki önemli ticari malları kendi kontrol ederek yerlilerin ticaret yapmasını engelledi. O ipek ve yün ticaretine el atarak bu iki ürünün ticari pazarını da kontrol etti, böylelikle bu ticari malların hem satıcıları hem alıcıları zor durumda kaldı. Bu doymaz, vahşi

zalim iblis halkımızın ekonomik durumuna bakmaksızın vergileri ağırlaştırdı ve toplanan vergiler ile ipek satın alarak yabancı ülkelere satıyordu. O halkımızı acımasızca sömürerek yorgun ve bitkin duruma düşürdü, kendisi ise kazandığı altınları sandıklara yükleyerek kendi memleketine taşıyordu. Cang Cingcong gibi zalimler Doğu Türkistan'a ilk geldiklerinde ellerinde sadece eski yorgan ve pipo vardı. Onlar sömürdükleri zenginlikleri Doğu Türkistan'ın refahı için kullanmadılar, onlar bu konuda az da olsa insafı davranmadılar. Bu yüzden ülkemiz gün geçtikçe fakirliğe doğru gidiyordu. Halkımız çok zayıf ve acınacak duruma düşmüştü. Şimdi Doğu Türkistan'ın büyük reforma ihtiyacı vardır, Millet için canlarını feda ederek memleketimizi vahşi zalimlerden kurtaran milli hükümet, elbet milletimizin durumunu göz önünde bulundurarak reform ve düzenleyici politikaları uygulayarak halkımızı refaha kavuşturur.

Rebi Essanide komutan hazretleri Mekke'den memlekete dönen babası Hacı Ahmed ile beraber şehre teşrif ettiler.

YENİ KADILAR

Muhterem gazi Hoca Niyaz Hacı tarafından Selim Ahund Hacı müftü olarak atandı, Abdulğafur Hacı kadı ise reis (başbakan) Sabit Damolla tarafında kadı olarak atandı, müftü ve kadı olarak atan bu iki kişi ülkemizde şeriat ahkâmalarını hakkaniyet ve adalet ile icra ederler ve halka eşit olarak muamele ederek görevlerini ifa edeler.

TEMENNİ

Muhterem okurlarımızdan yeni çıkmaya başlayan gazetemizde ortaya çıkan yanlış ve eksikliklerimizden dolayı özür diliyoruz, bundan sonraki aşamalarda tüm imkânlarımızı seferber ederek, iç ve dış özellikle İslam dünyasındaki haberleri aktararak, milletimize hizmet etmeyi arzu ediyoruz.

Editör: Kutluk Şekvi

Doğu Türkistan Hayatı

İDARE VE DÜZEN HEM EĞİTİM

Şimdi Kumul'dan Kaşigar'a kadar olan Doğu Türkistan'ın çoğu bölgesi ülkemizin gerçek sahibi olan milletimizin çocuklarının eline geçmiş durumdadır. Altay ilini bize kardeş sayılan Kazak Müslümanları ele geçirerek kendi kendini idare etmektedir. Tanrı Dağının öbür tarafı yani kuzeyinde gazi Hoca Niyaz Hacı'ye yalvaran ve idaresindeki Müslümanlar ile adalet ve beraberlik içerisinde yaşamaya söz veren Lo Tingcang ve İli'deki Cang Sicang aynı hâkimiyet altında idare edilmektedir.

Şimdi biz fedakârlık yaparak ölümüne savaşanlar tarafından kurtarılan değerli vatanımızın vahşi zalim düşmanlarca tamamen mahvedilen yerlerini iyileştirmenin ve mazlum milletimizin gözyaşlarını şefkatli ellerimiz ile silmenin zamanı gelmiştir. Savaş durumundaki çeşitli şehir ve illerimizin bir birinden habersiz hareket etmeleri gibi olumsuz duruma son verildi. Şimdi bir merkezin çatısı altına toplanıp bir birimiz ile helalleşmek ve dertleşmek, düşmanların bize yaptıkları zulümden dolayı oluşmuş hasret destanını söylemek, esaret geceleri ve mahkûmluk zincirleri sebebinden çektiğimiz zorluk ve sıkıntıları gündemde tutarak, bir daha esaret ve kölelik tuzakına düşmemek için gerekli tedbirleri almanın zamanı gelmiştir. Böylelikle biz birlik olup idare ve yasalarımızı düzenleyerek, mükemmel hükümet teşkilatı ve askeri mahkemeler kurmamız icap eder.

Bilindiği üzere, dünyada hiçbir memlekete yâda ülke siyasi sistem ve askeri düzen olmadan ayakta duramaz. Bir ülkeyi kontrol etmekten idare etmek daha zor denilen sözün doğruluğu, tüm dünyadaki siyasetçiler ve kanaat önderlerinin testinden geçerek kanıtlanmıştır.

Biz şimdi kendi göbeğimizi kendimiz kesebilecek duruma geldik, yani bir aile olduk, kendi toprağımızın tekrar sahibi olduk, bu durumu en iyi şekilde koruyarak vatanımızın gelişi-

mesi ve saadetine odaklanmamız üzerimize düşen büyük görev dir. Bu görevi gerçekleştirmek için düşünce ve eylem olarak tüm gücümüz ile seferber olmamız gerek. Memleketimizdeki tüm ileri görüşlü aydınlarımızı bir araya getirip idare yapılarımızı reform ederek hükümet teşkilatımızı oluşturmamız lazım. Sonra maliye sistemimize odaklanarak kötü durumdaki ekonomik durumumuzu düzelterek millet ve hükümetin ihtiyaçlarını karşılamamız gerek. Zalimler tarafından sömürülerek beli bükülen ve yorgun düşen halkımızın derdine acil çare bulmamız en önemli görevlerimizden başında gelmektedir. Bununla beraber Doğu Türkistan’da vahşi zalimlerin neden oldukları cehaleti ortadan kaldırarak halkımızı ilim irfan, sanayi ve siyasetin nimetlerinden yararlandırmak için, ülkemizin her yerinde okul tesis etmemiz gerek. Çeşitli şehir ve illerimizde pedagoji merkezleri, kütüphaneler kurmamız, milli, siyasi ve ilmi gazete ve dergiler yayınlamamız icap etmektedir. Kendi çıkarını milletin çıkarına tercih eden aşağılık ve bencil hainlerin gerçek yüzünü ayyuka çıkartmamız, bilim sanat alanlarına önem vererek halkımızı cehalet uykusundan uyandırıp aydınlığa kavuşturmamız, memleket çapında bilim ve sanatı yaygınlaştırmamız için çok engel ve mani vardı. Çünkü bu zalimler halkın okuyarak bilgi sahibi olmasını kendi çıkarlarına aykırı buluyordu. Okumuş ve kültürlü bir millet kendisine yapılan her türlü haksızlık ve kötülüğün farkında olacaktı ve kendi haklarını savunmak için mücadele edecekti. Bundan dolayı vahşi zalimler sadece benim iyi yaşamam için diğerleri bana hizmet etmeli mantığıyla hareket ederek halkı cahil bırakmak için ellerinden geleni yaptılar. Cenabi hakkın rahmet nehri taşarak bu vahşi zalimlerin iyi günlerine son verilip hakkaniyet, adalet, hak ve hukuk hâkim olan günler başladı.

Merhum şair Namık Kemal’in şu şiiri Doğu Türkistan’da gerçek anlamını buldu: Bir gün gelecek gerçek güneş gibi doğacaktır, Doğu yükselecek, şanlı büyük doğu olacak. Allaha yüzlerce şükürler olsun, milletimizin çoğu zalimlerden kurtuldu, haksızlarca sırtımıza binen ve insani onurdan mahrum heriflerin türlü işkencelerine son verildi. Milletimiz çocukları gerçek sığınacak güce kavuştu.

Din ve milletimiz için mal ve canlarını feda ederek kendi milletini bencil ve vahşî zalimlerin pençesinden kurtaran büyük önderlerimiz elbette kurtuluşumuzu muhafaza edebilmek için gece gündüz mücadele etmekten çekinmeyeceklerdir. Milli hâkimiyet halk ve vatanımızın saadetinin temelini ilim irfan ile sağlamlaştıracaktır. Ordu komutanı gazi hazretleri muhterem maarif bakanı Yunus Hacı Seidi'nin yoğun çabasıyla milletimizin çocukları ilim ile eğitilmek için pedagoji okulu tesis edildi. Milli gazete çıkartıldı, yayınlar yapıldı. Kaşığar'daki tüm ordu komutanları bu faydalı işleri maddi olarak desteklediler. Büyük Hoca Niyaz Hacı tarafından yazılan mektup bizim ilim ve maarif işlerimizi geliştirmek için yönlendirici nitelikteydi.

Aziz atalarımızın değerli buyrukları ve sözlerini hafızamıza kazarak, her alanda millet ve memleketin saadet ve geleceği için çok çaba sarf etmeliyiz, üzerimizdeki sükûnet ve gafleti yok etmeliyiz.

Şangay kentinde yayınlanan Şin Bo Gazetesi Lo Ting-cang'ın Doğu Türkistan ile ilgili verdiği bilgileri yayınladı. Gazetede son günlerde Cing Cuşi'nin gücü bittiğinden Doğu Türkistan'ın Çöçek bölgesine gelerek otomobil satın almak için sakladığı bin iki yüz yetmiş altını alıp kaçtığını, yol boyunca birçok insana zarar verdiğini yazıyordu. Bu zalimin yaptığına bakacak olursak, o ülkemize çok zarar vermiştir.

Doğu Türkistan: yukarıda ifade edilen bilgiler Lo Ting-cang'ın itirafına göre Cing Cuşi'nin Doğu Türkistanlılara yaptığı zulüm ve ihanetinin binde biridir. Zalimlerin milletimize yaptıkları zulüm için çaresizlik içerisinde sabır ederek belki sonra onların insafa geleceklerini, ihanet ve zulümlerini devam ettirmeyeceklerini zannettik ve böyle olmasını uzun sene bekledik, onların ağzından bizimle ilgili hiçbir insanı tarzdaki sözleri işitmedik. Sonra Allah'a tevekkül ederek vahşî istibdatlara karşı elimizdeki sopa ve bıçaklarımız ile harekete geçtik. Cenabi Hakk'ın inayeti hak ve adalet tarafta idi. Zalimleri devirdik, kanımızı dökmek için hazırlanan silahları ele geçirdik. Bundan sonra zalimlerin zulmü ve ihanetine kar-

şı karşıya kalmamamızı, onların her türlü tuzak ve hilelerine düşmememizi, müstebit düşmanların sahte merhametine inanıp aramızdaki hainlerin ihanetlerine uğrayarak bir daha esaret altında kalmamamızı temenni ederiz. Amacımız hak ve adalettir. Biz bu amaç için yaşarız, bundan dolayı biz vatan fedailerimiz.

Kaşığar İslam Hükümetinin Askeri Komutanından

Ülkemizde Çin hükümeti iktidarda olduğu dönemde posta ve mahkeme işleri tamamen Çince ile yürütüldüğünden, halkımız çok zorlanıyordu. Allah'ın lütfu ve kerimiyle İslam galip geldi ve Müslümanlar güven ortamına kavuştu. Bundan dolayı halk olarak sizler postayla mektup gönderirken Çinceyle değil kendi yazımızla yazabilirsiniz. Mektup göndermek isteyenler postaneye geldiklerinde, postane elemanları halkımızı Çince ile mektup göndermeye zorlamayın, Bilginize.

Doğu Türkistan Cumhuriyetinin İktisadi Durumu

Senelerce diktatör hükümetin kara bulutları altında yaşadığımızdan ruhen çok yıprandık, şimdi çektiğimiz acıları yurt dışındakilere anlatmak için müsait ortam oluştu, özellikle davamızı halkımıza anlatmanın zamanı geldi. Gerçeği yılmadan ve durmadan söyleyeceğiz. Vatan ve millet sevgisi olan uluma ve muharrirlerimizden olan Ümid Şükim kalemlerini ellerine alıp milletimizin ıslahı ve refahı için çaba sarf etmesini dileriz.

Dert sahibi olanlar geliniz, birleşelim!

Ayrılık ateşini yad eyleyip, yüreğimizi ferahlatalım!

Yüce Gazimiz Hoca Niyaz Hacı hazretleri Kuçar'a etmiştir.

Sir Muharrir Kutluk Şevki

Doğu Türkistan Hayatı

TARİHİMİZ

Her kavim ve milletin geçmişteki siyasi ve toplumsal durumunu anlatan tarihi vardır. Bir millet kendi tarihinden habersiz ise ruhen çökmekle kalmayıp geleceğe hazırlanma konusunda da yetersiz kalır. Milletin müşterek çıkarına önem vermez, herkes kendi çıkarının peşinde koşar, böyle bir millet yabancı milletlere yenik düşer, aşağılanır ve oyuncak haline gelir.

Kendi toprağımızın sahibi biz olduğumuz dönemlerde şanımız ve şöhretimiz vardı, milletimiz bağımsız ve milli onura sahipti. Ne zaman parçalanmaya başladık ve kendi bireysel çıkarlarımızın peşine düştük, o zaman yabancıların istilasına ve aşağılanmalarına maruz kaldık, milletimiz ve ülkemizin onuru kirlendi. Uzun sene müstebit vahşi Çinlilerin bize yaptıkları akıl almaz zulmü ve vahşetleri yüzünden milletimiz maddi ve manevi olarak çok yıprandı.

Yukarıda ifade edilen olumsuzluklara aramızda birlik bilincinin olmaması neden olmuştur. Herkes kendi çıkarını milletin çıkarına tercih etmişti, milletin tarihi öğrenmeye ve ilim tahsil etmeye önem vermiyordu, milli bağımsızlığımız ve onurumuzu unutup tarihimizdeki önemli olaylardan ders çıkarmayı bilmediğimizden dolayı eşi görülmemiş zulümlere, acılara ve işkencelere maruz kaldık.

Cenabi Hakka binlerce şükürler olsun, o bize lütuf ederek zulüm ve istibdattan kurtardı. Elimiz ve ayağımızdaki kölelik kelepçelerini parçaladı. Biz bundan sonra mazideki hatalarımızı tekrar etmeden Doğu Türkistan'ın aynı din ve aynı ırktan olan tüm çocukları birlik ve beraberlik içerisinde millet ve vatanının çıkarını kendi bireysel çıkarımıza tercih etmemiz, bizi ve geleceğimize tehdit oluşturan tehlikelere karşı hazırlıklı olmamız ve vatan ve milletimizin refahı ve geleceği için çalışmamız gerekmektedir, bu bizim en kutsal görevimizdir. Eğer tekrar kendi çıkarımızın peşine düştüğümüz ve bireysel

hareket ettiğimiz takdirde tekrar felakete maruz kalırız, Allah korusun. Hepimiz berbat duruma düşeriz. Geçmiş bizim ders çıkarabileceğimiz olaylar ile doludur, bir millet yada kavim içerisinde parçalanma baş gösterdiğinde o millet yabancı güçlerin istilasına maruz kalmıştır. Bu konuda tarihte çok örnek vardır. Tarihimiz de bu aşamalardan geçmiştir. Onun için milletimizin şanlı geçmişini halkımıza tanıştırmamız, eğer tekrar kendi çıkarımızın peşine düşüp parçalanmamız halinde yabancıların istilasına maruz kalarak milli onur ve şanımızın çiğneneceğini hatırlatmamız gerekir. Özellikle müstebit tutucu muharrirlerin bizimle ilgili yazdıkları gerçek dışı uydurma masallarla dolu eserlerini redderek tarihimizi kendimiz doğru şekilde yazmamız lazım.

Bilimsel eser ve rasyonel analiz metotlarını uygun bir şekilde aziz milletimize aktarmak için, gazetemizin bu sayfasında tarihimizi kısaca aktarmayı kendi vazifemiz olarak telakki ettik.

Bizim aslımız ve ırkımız dünyaca ünlü Türk milletine aittir. Eski dönemlerde tüm Türk kavmi birlikte Altay Dağları ve Moğolistan bozkır larında at ve koyun sürelerini güderek çadırlarda yaşayan, siyasi idareleri kendi ellerinde olan, bağımsız, özgür, kahraman ve savaşçı kavim idi. Hicri tarihinden çok uzun yıl önce şanlı ve yüce hakanımız Oğuzhan Türk milletine önderlik yaparak, tüm Çin toprağını almakla kalmayıp Doğu ve Batı İran, Hindistan'ı kendine tabii kılmaya muvaffak oldu. Biz o dönemlerde Doğu Türkistan'a yerleşmiş Oğuzhan'ın askerlerinin çocuklarıyız. Oğuzhan'ın devletinin sınırı doğuda Çin denizi, batıda Kara denize kadar ulaşmıştı.

Devamı var...

**CENABİ KAYMAKAM İSLAM HACİ ŞEMSEDDİN
DAMOLLA TEBİİ'DEN**

Kemine Damolla Şemseddin Tebii Ekmedin Doğu Türkistan çapında dağıtılan mübarek, kutlu ve bereketli gazete hakkında övgü arz etmek isterim.

Bilin ki halka rehber gazetedir
Âlemin gelişmesine sır gazetedir
Hangi millet muradını bulmuş
Cihan ahvalinden birkaç haber
Bize bir büyük mürşittir gazete
Zaman nöbetçisinden daim verir haber
Maarife soluktur gazete
Ümmette verir ders cihana haber
Yakın üstat danışır gazete
Yazı ıslah sonra istikamet
Bulur kim din için mükedder gazete
Gazete cahil topluğa sevgili değildir
Derler kebzeye müzehhep gazete
Her gayri masum surlarında
Hata mümkün olur dilber gazete
Ve lakin başmüdür endişe eyler
Tutulmaktan ikrahtır gazete
Hata olur olsun lakin kast yoktur
Sevap galip ve pek çok gazete
Gazete çoktur büyük ülkelerde
Yukarıya uçurtan pir gazete
Gelişmek için pir
Saadet evine sığar gazete
Gazetesiz olmaz bu zamanda
Yaşamak mutluluktur gazeteyle
İkaz verir tüm cihana
Malik İskender gazete
Gelişme, kurtulmak ve fikir
Bunlardır rebih ve tüccar gazete
Ayet ve sünnetin temeli
Evlan merkeze bu mahsur gazete
Bu şemsi benim fikir gerçi
Yakar şarkı zikir gazete
Nazim Şemseddin Şemsi Efa Enhu

GAFLETTEN İBRET

Son günlerde Kaşığar'da gerçekleşen olaylar hepimizi hayrete düşürdü. Doğu Türkistan halkı tarafından zalim Cing Cuncun ve onun cebini doldurmaktan başka görevi olmayan yalaka, kibirli ve cahil yöneticilere karşı başlayan devrim hareketi Cenabi hakkın yardımıyla başarı elde ederek Kumul'dan Kaşığar'a olan tüm memleket toprağı Doğu Türkistan'ın gerçek sahiplerinin eline geçerek her yerde güven ve barış tam sağlanacakken, Kaşığar aniden kötü olaylara sahne oldu. Sekiz senedir acımasız, zalim ve vahşi Çin yönetimi yüzünden bitkin ve yorgun düşen bir millet Allah'ın lütfu ve rahmetine güvenerek Çin yönetimine karşı ayaklanmıştı. Cenabi hak bu yorgun ve bitap durumdaki millete acıyıp bağımlılıktan kurtarıp zaferler nasip etmiş ve halkımız da bağımsızlığına kavuşmuştu. Niyetimiz nefsimizin peşinden gitmek değildi tamamen Allah rızası içindir. Hepimiz zulüm vahşetinden kurtulmak amacıyla birlik olup hareket etmekte. Maalesef çok zaman geçmeden Kaşığar'da bencillik, çıkarıcılık sirayet etmeye başladı, dolayısıyla gaflete düşerek kibre kapılıp nefsimize yenik düştük. Kurtuluş ve milletin çıkarını unutup birbirimizle uğraşmaya başladık. Âdete kendi ayağımıza kurşun sıktık. Sonunda korkutucu olaylar baş göstererek gaflet, çıkarıcılık, uyumsuzluk ve parçalanmışlık gibi kötülükler yüzünden ülkemiz gün geçtikçe kötü duruma doğru gitmeye başladı. Fakat bu durumda da Cenabı Hak imdadımıza yetişti ve durum tekrar düzelmeye başladı. Allah'ın izniyle kısa zaman içerisinde şehir meselesi çözülerek ülkemizde barış ve güven ortamı tesis edilerek vatan ve milletimizin saadeti için temiz kalıplı, iyi niyetli ve memleket sevdalısı olanların bir araya gelip birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmeyi temenni ederiz.

Şimdi başımıza gelenlerden ders alarak geçmişteki yanlışlarımızı tekrar etmemek lazım. Gerçekten aklımız ve bilincimiz yerindeyse ve niyetimiz doğruysa bunu yapmak zorundayız. Cing Cuncun gibi zalimler sadece kendi çıkarını düşündüklerinden halkımızın başı beladan kurtulamadı. Son-

ra adalet tecelli ederek onların Doğu Türkistan'daki iktidar ve istilaları son buldu. Biz asıl niyetimizden sapmadan Allah'ın rızası ve halkımızın esaretten sonsuza dek kurtulması için hareket etmezsek tehlikeye maruz kalabiliriz. Düzensizlik, bencillik, çıkarıcılık ve parçalanmış gibi olumsuz durumlar ile büyük bir memleketi idare etmemiz mümkün değildir. Çıkarıcılık, bencillik ve parçalanmışlıktan büyük felaket ve zarar vuku bulur, Cenabi Hak ta razı olmaz. Şimdiki durumumuzdan habersiz kalmak yüce gönüllü ve vicdan sahibi biri yapacak iş değildir. Tarih bir aynadır, tarih vatan ve millet için mücadele edenler ile sadece kendi çıkarının peşinde koşanlara hak ettikleri etiketi verir, üstelik kıyamete kadar iyiler iyilik ile, kötüler kötülük ile anılır durur, kıyamet günü ise mutlak güç sahibi Allah'ın adalet mahkemesinde sorgulanırız. Velhasıl, bencillik, çıkarıcılık, zulüm ve istibdada karşı çıkan Doğu Türkistanlılar olarak bizler kendi çıkarımızı milletin çıkarına tercih etmemiz gerek, biz kendi çıkarımızı değil milletin çıkarını göz önünde bulundurmamız lazım.

HAK TECELLİ OLDU

Doğu Türkistan'da Hoca Niyaz Hacı hazretlerinin yaptığı hizmet ve onun şanı bilinir. Bu büyük insan bir avuç Kumul Gaziler ile birlikte zalim Cing Şurin'in vahşet ve zulümlere karşı ayaklanıp iki buçuk sene mücadele ederek insanlıktan nasibini almamış kibirli düşmanları yenilgiye uğratarak, Cenabi Hak'ın yardımıyla zafer elde ettiler, böylece tüm Doğu Türkistan çapında milli bağımsızlık dönemi başlamış oldu. Vatanımızın kurtarıcısı olan bu yüce insanın bize her daim önder ve reis olmasını Doğu Türkistan'ın her bir ferdi temenni etmektedir. Zaten vicdan sahipleri bu niyetlerini belli ettiler. Şükürler olsun, halkın temennisi gerçekleşti. Kumul ilimizden diğer illerimize kadar Doğu Türkistan'ın her yeri Gazi Hoca Niyaz Hacı Hazretlerini cumhur reis seçerek onabiat ettiler.

Kaşığar'a milletsever muhterem Muhammed Niyaz Hacı Ahunum Kuçardan Gazi Hoca Niyaz Hacı'nin vekili olarak

teşrif etti. Kaşığar sakinleri Gazi Osman başta olmak üzere tüm askeri komutanlar, uluma ve çeşitli fırkalar Hoca Niyaz Hacı'yi Doğu Türkistan'ın cumhur reisi olarak tanıdılar ve ona biat ettiler.

Nanking Cumhuriyeti tarafından da Hoca Niyaz Hacı'nın Doğu Türkistan'ın cumhurbaşkanlık unvanı onaylandı ve resmi mektup gönderildi. İnşallah Doğu Türkistan'ın bu büyük önderinin çabasıyla bağımsızlığımız daha pekişir ve idare ve düzen sağlanır, milletimiz refaha ve güvene kavuşur, durumumuz gittikçe iyileşir.

Pedagoji Okulu Açıldı

Günlerdir diyarımızda devam eden gerginlik bitip durum iyileşene kadar eğitim kurumlarımız işlevsiz kalmıştı. Şimdi şükürler olun, memleket büyükleri, askeri komutanlardan Osman Gazi ve Baki Mucahidlerin çabalarıyla memlekette güven ortamı oluşmaya başladı. Muhterem Gazi Mustur Okulları ve Eğitim kurumlarını tekrar aktif hale getirmek için harekete geçtiler, şimdi ise okullarımız ve eğitim müdürlüğümüz faaliyete başladılar.

HOTEN BİRLİĞİ

Önceleri Hoten ordusundan bir grup memleket meselelerini danışmak amacıyla Kaşığar'a gelmişti, fakat bu grup Kaşığar'daki memleket büyükleri ile anlaşma sağlayamayınca, Hoten'e dönmek zorunda kalmıştı. Şimdi muhterem Gazi Hoca Niyaz Hacı'nın emriyle Kaşığar'da Hoten ordu birliğinin bir şubesi kurulması için Hoten'e bir grup yola koyuldular.

YENİ ŞEHİR'DEKİ OLAY

Birkaç gündür Tongganlar'ın isteği üzere yapılan barış anlaşması vesilesiyle çatışmalar durmuştu. Fakat Cuma gece Yeni Şehir'den üç yüz civarında Tonggan silahlı birliği kuzeydeki bir grup askerimize saldırdı, askerlerimiz sert bir şe-

kilde karşılık verdi, çatışma sonrası yüze yakın Tonggan askeri öldü, diğerleri kaçtılar, Yeni Şehir tamamen kuşatıldı.

Muharrir Kutluk Şevki

Doğu Türkistan Hayatı

■ 5.sayı

Din hayır ihsandan ibarettir. Bu hadisi şerif Buhari, Müslüm gibi büyük hadis imamları tarafından rivayet edilmiştir. Müslümanlar kendir aralarında hayır ihsanı yaymaları, Müslüman topluluğun çıkarını göz önünde bulundurarak hareket etmeli ve iyi emel işlemelidir. Bir Müslüman kendi çıkarını başka bir Müslüman kardeşinin çıkarına tercih etmemelidir. Eğer bu hadisi şerife aykırı davranış sergileyenler melun sayılır.

Doğu Türkistanlı Müslümanları olarak bizler senelerce zalim Çinlilerin acımasızca idaresi altında haksızlık ve türlü aşağılanmalara maruz kalarak kölelik ve bağımlılık gibi karanlık dönemde yaşadık, onurumuz çiğnenen bu kötü dönemlerde biz dağıldık, parçalandık, hepimiz kendi derdimizin peşine düştük, birlik olamadık, çaresizlerce yaşamaya alıştık, maddi ve manevi olarak yıprandık, memleketin çıkarı ve saadete önem veremedik, hatta milletçe kendimizi kaybederek kendi aramızda Kaşığarlı, Hotenli, Kuçarlı, Turfanlı, Yarkentli, Kırgız, Kazak gibi hem bölgesel hem etnik ayrımcılık gibi hastalığa yakalandık. Allah bize kendi aramızda hayır ihsanı yaymamız, adaleti tesis etmek ve birlik olmamız için Kuran ve peygamber gönderdi, fakat biz Allah'ın buyruklarına göre yaşamadıklarımız yada Kuran ve sünnete ilgisiz olduğumuz için insanlık açısından bizden kat kat aşağı olan zalim Çinlilerin zulmüne ve aşağılamalarına maruz kaldık. Allah'tan son günlerde Doğu Türkistanlı Müslümanlar arasında birlik oluşarak yabancılara bağımlılık gibi aşağılık durumdan kurtulup kendi kendimizi idare etmeye muvaffak olduk.

Sonra Kaşığar'a gelen mücahitler arasında birlik bozulduğundan tehlike zilleri çalmaya başladı, fakat çok geçmeden bu parçalanmışlık düzelerek tehlikeyi atlادık. Böylelikle İsla-

mi Şeriatın Müslümanların birbirlerine hayır ihsan etme yönündeki çağrısının hikmeti tekrar anlaşılmış oldu.

Ey Müslüman kardeşler, İnsaf gerek, düşünmek ve tahammül lazım

Bizin en keskin ve güçlü silahımız ise bizdeki hayır ihsan inancı ve birliğimizdir. Biz bu silahımızı tecrübe etmiş olduk, şu anlaşıldı ki birlik olursak ve birbirimize hayır ihsan edersek hiçbir düşmandan korkmaya gerek yoktur, birlik ve milletimizin gayreti herhangi bir silahtan daha üstün ve güçlüdür.

TARİHİMİZ

Oğuzhan döneminde kurulan Türk devleti Hun Hakanlığı diye adlandırılır (Hakan -an kökünden türemiş olup Türk kavminin büyük hükümdarlarına verilen addır). Hun devleti sonraki dönemlerde ikiye bölündü, böyle olmasının nedeni ise Hun devletinde birlik bilincinin bozulmasıydı. Önceleri Altı Şehir bölgesi Hun devletinin güneyindeydi. Türklerin birliğinin bozulmasını fırsat bilen Çinliler Doğu Türkistan'a hemen saldırıp büyük tahribata yol açtılar. Bu sefer Çinliler birleşerek memleketimizi kontrol altına almış oldu. Bu olayların yaşandığı dönem miladi 93 yılına denk geliyordu. Çinlilerin Türk yurdunu istila etmesinden dolayı bazı kardeşlerimiz batıya doğru hareket ederek Macar ve Bulgar topraklarına yerleşti. Bu topraklarda Atilla büyük devlet kurarak uzun süre hüküm sürdü.

O dönemde Doğu Türkistan'da Çinlilerin belli bir nüfuzu olsa da yine bu topraklarda Türk hükümdarlar hüküm sürüyordu. Sonraki dönemlerde bölge halkı Çinlilerin etkisinden kurtulmak için birlik olup Çinlileri memleketten kovaladılar, hatta büyük kağanlık kurarak batı sınırını Kara denize kadar ulaştırdı. Onlar çok geniş toprakları idare etmekle kalmayıp, Çinlileri vergi ödemeye mucbur bıraktılar. O dönemde Türk devleti Çin tarih kaynaklarında Tukyü adıyla yazılıyordu.

Çin kralının Türklere karşı aldığı tedbirler işe yaramadı, kahraman Türk orduları Çin'in iç bölgesine kadar gelerek bu-

raları kontrol altına aldılar. Çin orduları cengâver atalarımız, hızlı koşan atlarımız, keskin kılıçlarımız karşısında çaresiz kalarak atalarımıza hiç mani olamadı. Çoğu zaman Çin kral-ları Türk hakanlığına vergi ödeyerek yüce Türk milletinin hi-mayesinde kaldılar. 7.yüzyılda Türk devleti doğu ve batı ol-mak üzere ikiye bölündü, o dönemde Doğu Türkistan Türk devletinin batısına denk geliyordu, Türk devletinin Kaf-kas'daki demir kapısına kadar sınırı vardı.

Doğu ve Batı Türk devletleri ayrı iki devlet gibi gözükseler de fakat çoğu zaman birlik ve işbirliği içerisindeydi. O dö-nemdeki Türk devletlerinin kağanları arasında Bilge Han, Şeybi Han, Költekin Solu Han ünlü idiler. Safsatacı Çinli ta-rihçiler beş bin senedir Doğu Türkistan'ın Çinlilerin idaresin-de olduğunu iddia ederler, bu iddianın şimdi gerçeklere ne kadar aykırı olduğu anlaşılmaktadır.

KURAN VE İLİM

Cenabi Hak her dönemde insanların duruma göre peygam-ber gönderip o dönemde yaşayan insanlara uygun emirleri indirmiştir. Semavi dinlerin usulü ve amacı bir olup, her dö-neme uygundur, tüm peygamberlerin tebliğ ettikleri dinler kâinatın yaratıcısının eseridir. Bu yüce yaratıcı kendisine şirk koşmamayı emir eder, peygamberler aracılığıyla insanlara bu dünyada yaptıkları iyi ve kötü emellerini cezalandırmak yada ödüllendirmek için kıyamet adlı adalet gününün varlığını bil-dirir. İnsanlar bu dünyada Cenabi Hakkı tanıyarak eşsiz olan yaratıcı ilaha ibadet ve itaat etmelidir.

İnsanların iyi ahlak ve ilime sahip olarak cemaat halinde yaşarak zararlı ve kötü işlerden uzak durmaları gerekir, bu bir ilahi emirdir. İnsanların mizaç ve doğasına göre tedbir almak daha makul olur, fakat buradaki asıl gaye ve amaç birdir.

Tarihin başlangıcından itibaren insanlar peygamber ve âlimler tarafından terbiye edile gelmiştir. Son olarak Cenabı

Hak insanlara Muhammedî rahmet olarak gönderdi, ona Kuran Kerim'i insanlara tebliğ etme görevini verdi. Allah Kuran Kerim'in emirlerini ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in peygamberliğini kıyamete kadar geçerli kıldı. Kuran Kerim'in ilk ayeti Muhammed peygambere Hira mağarasında indirildi, ilk olarak nazil olan bu ayetin adı İkra Yani Oku'dur. Yani Allah'ın ismi ile okumaktır. Kısacası, Kuran insanlara İnsanlık âleminin saadeti ancak okumak ve bilmek ile olur diye çağrı yapar.

Devamı var...

YENİ ŞEHİR KUŞATMASI

23 cumâdelûlâ Çarşamba öğle namazından sonra Yen Şehir'den iki yüz civarında Tonggan askeri şehrin güneyinde görev yapan Binbaşı Satıcan'ın askerlerine saldırdı. İki taraf arasında çetin çatışma yaşandı, fakat Tonggan askerleri yenilgiye uğrayarak kaçmak zorunda kaldılar. Ertesi sabaha karşı yine iki taraf arasında çatışma yaşandı, otuza yakın tüfek ganimet alındı, kırka yakın Tonggan askeri öldü, diğerleri Yeni Şehir sınırları içerisinde mahsur kaldı. Çatışmada Özbek askerlerinin sergiledikleri kahramanlıklar takdire şayandır. Bu çatışmada güneydeki askerler de Yeni Şehir'e gelerek Tonggan askerlerine darbe indirdi. Sonuçta Tonggan askerleri büyük darbe aldı. Perşembe günü gerçekleşen muharebede ordumuzun başına muhterem komutan Gazi Osman tarafından Ahmed Tevfik komutan olarak tayin edildi, üstelik Hoten askeri komutanlığının 150 civarında askeri de bu muharebeye katılarak askerlerimize destek oldular.

CUMHUR BAŞKANIMIZ

Gazi Hoca Niyaz Hacı hazretleri Kuçar'dan Aksu'ya doğru geliyormuş, Aksu'da gerekli tedbir ve hazırlık yapılması gerekmektedir.

DIŞ HABERLER

Edindiğimiz bilgilere göre, Irak'ta büyük çapta muharebe yaşanıyor, muharebeyle ilgili detaylı bilgi edindiğimiz zaman haber yapacağız.

KUBA

Amerika kıtasında Kuba adında bir Cumhuriyet var, bu ülke 3 milyon 100 bin civarında nüfusa sahiptir. Fakat daha önce bu ülke İspanya'nın idaresindeydi. İspanya hükümeti Kuba halkından zorla vergi alarak Kuba halkına baskıyı sertleştirince, Kuba halkı İspanya hükümetine karşı ayaklanmış. Sonra Kuzey Amerika Cumhuriyetinin himayesine giren Kuba halkı ikiye bölünüp birbiriyle çatışmaya başlamış. Amerika hükümeti Kuba'da gerçekleşen çatışmaya son vermek için üç savaş gemisi göndermiş. Edindiğimiz bilgiye göre, Kuba'da şimdi barış tesis edilmiş.

Yeryüzünde İnsanların Hükümeti

Dünyada üç çeşit siyasi yönetim şekli mevcuttur. Bunlardan ilki, bağımsız hükümet şekli olup, hükümdarlık babadan çocuğa ve toruna miras kalır. Bu hükümet şeklinde hükümdar yâda padişah tek başına karar verme ve ne isterse onu yapma yetkisine sahiptir. Örneğin, barış yapmak isterse barış yapar, savaşmak isterse savaşır, istediği yasa yâda kanun ile yargıya varır. İkinci hükümet şekli ise hükümdarlık atadan oğula, toruna yâda kardeşlere miras kalır, fakat devlet yönetiminde hükümdar mutlak yetkiye sahip değildir, mutlak karar verme ve kanun çıkarma yetkisine haiz değildir. Halk arasında tanınmış âlimler, kanaat önderleri, düşünürlerden oluşan aydın kesim tarafından meclis oluşturulur, meclis tarafından hazırlanan yasa ve kanunlar toplumda uygulanır. Bu yönetim tarzında hükümdar devleti yönetir, meclis yasa ve kanun hazırlar. Günümüzde ise İran ve Afganistan bu yönetim tarzıyla yönetilir. Son yönetim şekli ise cumhuriyet yönetimidir, bu yönetim tarzında hükümdarlık bir sülaleye özel ait değildir, hükümdarlık atadan oğula miras yoluyla geçmez, halk arasın-

dan vekil seçilir, vekillerden bir meclis oluşturulur. Meclis tarafından hazırlanan kanun ve yasalar hükümetçe uygulanır. Meclis yiye uygun bir kişiyi cumhurbaşkanı olarak seçer. Cumhurbaşkanı halkın yâda milletin başındaki kişi demektir. Günümüzde Türkiye ve Almanya cumhuriyet yönetim tarzıyla yönetilmektedir. Yukarıda adı geçen üç yönetim tarzında hükümete bağlı bakanlıklara vezir yâda bakan atanır. Meclis üyesi olan kişiler bilgili, akıllı ve diyanet sahibi kişiler olup, onlar halkın hizmetkârı olmak için çakışırılar.

Öğretmen Ahmed Ferid

MEŞVERET VE DÜZEN

Uzun zamandan beri memleket çapında mücadele hareketleri yürütülüyordu, böyle bir mücadele döneminde işler ve düzenin düzgün gitmemesi kaçınılmazdır. Hükümet yetkileri millet ve vatana hizmet etmek istediklerinden kimseyi incitmek ve haksızlık yapmak istemiyordu. Hatta muhalif olan askerleri silahını teslim etmek şartıyla bağışlamışlardı. Ordu komutanı Gazi Osman bu konuda duyuru yayınlamıştır. Duyurunun içeriği şöyledir: eğer herhangi asker bir vatandaşın evine izinsiz girip hane halkına saldırırsa başka bir asker zorbalık yapan askeri olay yerinde öldürme yetkisine sahiptir ve o asker ödüllendirilir. Yeni Şehir'deki Çinli yada Tonggan askerleri bizim tarafımıza geçmek isterse bağışlanır, onlara dokunulmayacaktır. Bu duyuru gerçekten adil ve adalet ilkesine uygundur. Her bir Müslüman asker bu duyurudaki emirlere göre hareket etmek zorundadır. Bunun dışında Cumhurbaşkanı Hoca Niyaz Hacı'nın vekili olan Muhammed Niyaz Hacı gibi kanaat önderlerinin emirlerine uymaya özen göstermek lazım.

(Kaşığar Maarif Bakanlığı Yayını)

Muharrir Kutluk Şevki

Doğu Türkistan Hayatı

KANUN VE ADALET

Cenabi Allah kâinat ve âlemi düzen ve kanun ile yarattı. Allah tarafından yaratılan her varlık belli bir düzen ve kanun içerisinde çalışır. Gök, yeryüzü, güneş, yıldızlar, hayvanat gibi tüm varlıklar Allah'ı belirlediği kanun ve düzen içerisinde hareket eder. Kuranı kerim ayetlerinde kâinata düzen koyulduğu ifade edilir ve insanlar da hikmet sahibi ve adaletli olmaya davet edilir. Kâinattaki tüm varlıklar adalet ve düzen içerisinde hareket ettiklerine göre, eşrefi mahlûk olan insanlar da belli bir toplumsal ve siyasi düzen içerisinde yaşamaları gerekmektedir, yani insanlar toplumsal ve siyasi düzensiz yaşayamaz. Düzensiz, adaletsiz hiçbir ülke ve hükümet varlığını devam ettirmez. Kanun ve haklar sosyal varlık olan insan için fitri emir ve önemli konudur. İnsanların saadeti, refahı ve imtiyazları kanun çerçevesinde tamamlanır. Hükümetler düzen ve kurallar ile gelişir ve itibar edinir, kuvvet sahip olur. Kanun ve haklar hakim olan ülkelerde halk huzurlu bir şekilde yaşar, hükümet güçlenir. Çinliler Doğu Türkistan'da hüküm sürdükleri dönemlerde ülkemizde kanun ve haklar ikame etmemiştir. Yöneticiler ülkemizi keyfi olarak yönettiler, bu sebepten dolayı kimse canları ve mallarından emin değildi. Halkımız kanun ve haklardan mahrum olarak yaşadı, diğer milletler her alanda gelişme gösterirken halkımız tam aksine her alanda geriledi, bu kötü durumdan zalim Çinliler de etkilendi. Halkımızı zalim Cengiz'un istibdat ve zulmünden kurtarmak için harekete geçerek memleketimizin durumunu iyileştirip devrimimizin semerelerini göstermemiz lazım. Onun için ilk olarak biz kanun, düzen ve adaleti iyice tanımamız gerek. Cenabı Hak tarafından indirilen Kuranı Hâkim ile son peygamber Muhammed'in sünnetine uygun bir şekilde davranmamız lazım. Gerçi kanun ve Haklar olsa da önemli olan onları doğru bir şekilde uygulamak gerekir.

TARİHİMİZDE İSLAM ZUHUR ETTİ

Hız peygamberimiz Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem'in saadet döneminde Arabistan yarım adasında İslam tam olarak hakim oldu, Fahri kainat efendimizin vefatından sonra hulefa raşidin ve sahabeler döneminde Şam, Mısır, Afrika'nın bazı bölgeleri, Irak ve İran ülkeleri fethi edilerek İslam devleti ihtişamına kavuştu. Hicri 46 yılında Muaviye döneminde komutan İbn Haris komutanlığında İslam ordusu İran kralını yenerek Türkistan'a geldi. Türkler İslam ordusuna uzun süre direndi. Fakat Arap İslam ordusu tarafından Buhara ve Sermekent gibi Türk yurtları fethi edildi. Arap ve Türkler arasındaki savaş uzun süre devam etti, iki taraf birbirlerine galip gelemediler. Abulmelik İbn Mervan döneminde Irak valisi Heccac tarafından Abdurahman İbn Eşes komutasında Türkistan bir ordu gönderildi. İbn Eşes Türklere karşı zafere kavuştu. Türler kağanı Arap komutandan barış istedi, fakat komutan İbn Eşes savaşmayı tercih ettiğinden, Türkler sonuna kadar çarpışıp İbn Eşes üzerinden galip geldi. Hicri 96 yılında Arap İslam ordusu komutanı Kuteybi Doğu Türkistan'ı fethederek İslami yaydı. O Türk kağanı ile barış anlaşılmaya yaptıktan sonra geri döndü. O dönemlerde Doğu Türkistan Batı Türk Kağanlığının idaresi altındaydı, başkent ise Gülca idi. Sonraki dönemlerde Batı Türk Kağanlığı üçe bölündü, bunların bir kısmı Turfan'dan Kansu'ya kadar olan coğrafyada hüküm sürdü, bir kısmı ise Kaşığar ve Ferğane bölgelerinde devlet kurdu, diğer bir kısmı ise Hoten'a yakın bölgede hâkimiyet kurdu. Bu devletlerarasından Kaşığar devleti Karahan Buğran Han döneminde güçlü duruma geldi, Buğran han ise çok güçlü hükümdar oldu. Buğran Han'dan sonra Hicri 350 yıllarında Sultan Satuk Buğra Han İslami kabul ederek Doğu Türkistan'da (Almaata ve Tokmak bölgeleri dâhil) İslam'ın yayılmasına vesile olur. O Turfan, Ürümçi civarında hüküm süren Türk hâkimiyeti daha Müslüman olmayan Uygur adındaki devlet ile çarpışıyordu. O batıda Ferğane'den geçip Buhara gölgelerini alarak devlet sınırını Tanrı Dağından Hazar'a kadar genişletti.

Buğranhan Hanlığından olan hükümdarlar döneminde bazen Kaşığar bazen Buhara başkent oluyordu. Bu dönemde Doğu Türkistan gelişmelere sahne olup, dönemin diğer ülkelerine göre ilim ve zanaat alanlarda baya ileri düzey idi. Uygur adındaki Devletin başkenti ise Karağoca'yadı. Bu bölgeler Türk hanlığının idaresi altındaydı. Bazı dönemlerde bu iki Türk devleti iş birliği yapmıştı, Çin'in iç bölgelerinden Kıpçak İdil ırmağına kadar olan bölgeleri de etkisi altına almıştı. Maalesef çoğu zaman Dokuz Oğuz ve Uygur adlı iki büyük Türk Devleti ayrı hareket ederek birbiriyle savaş içerisinde oldular. Bu durum her iki tarafı zayıflattı, şehzadeler iktidar mücadelesi içerisinde olduklarından devlet ve halk büyük yara almıştı. Sonuçta Kara Hitay olarak ta bilinen Mağul grupları Mancuriye gölgesinden gelerek Doğu Türkistan'ı işgal ettiler.

Kara Hitaylar Doğu Türkistan'ı işgal ettikten sonra ülkemizi ve halkımıza büyük zararları verip perişan ettiler. Sonraki dönemlerde emperyalist Cengizhan Doğu Türkistan'ı işgal ederek Doğu Türkistan'ı kendi sınırı içerisine dâhil etti. Cengizhan eski Oğuzhan neslinden olan Kiyamet adlı bir Türk soyundandır. Cengizhan'ın torunlarından Kutluhan döneminde Mağulya'daki Türkler ile Mağullar iş birliği yaparak Çin kralını büyük bir korkuya maruz bırakmıştı. Kıyat Hanlığı zayıf dönemlerde Cengizhan hükümdar oldu ve Türkler ile Mağolları birleştirip Çin'in bir kısmını aldı. Doğu Türkistan ise kendi isteğiyle Cengizhan'a tabii oldu. Cengizhan'ın Türk ve Mağollardan oluşan ordusu Pekin, Mancuriye Kore'yi fethetti. Bu dönemde Doğu Türkistan'dan Taşkent'e kadar olan bölgelerde Türkler, Mağollar ve Mancular iş birliği yaparak eski Hun Türklerinin ihtişamını tekrar yaşattı. Türk, Mağol ve Mancur kavimlerin soyu allında bir olup Turanı kavim sayılırdı.

Cengiz devleti Çin'in kuzeyi, Türkitan, İran, Hindistan'ın kuzeyi, Rusya'nın bir kısmı, Moğolistan, Sibiryâ bölgelerinde hakimiyet kurdu, Cengizhan'ın torunları döneminde ise Türklerin yardımıyla Tüm Çin, Rusya, Bulgar, Kırım, Arnavutluk, Macaristan ve Irak'a kadar olaran tüm Asya ve Avru-

pa'nın bir kısmında hakim oldu. Doğu Türkistan Cengizhan ve torunları döneminde ilim, zanaat ve ticaret alanlarında gelişme göstererek refah gerçekleşmişti. Cengizhan ölmeden önce idaresi altındaki bölgeleri dört oğluna paylaştırdı, Doğu Türkistan ve Ferğane bölgeleri Çağatay'a verildi. Çağatay'ın çocukları İslami kabul etti, hükümdarlar ve halk ta Müslüman oldu, sonuç olarak Çağatay devleti tamamen Türk İslam devletiydi. Çağatay döneminde vezirler ve valiler Müslüman idi, Mahmud Yeluc ve onun oğlu Mesud çok saygın yöneticilerdi, Türk valiler hükümdarları İslam'a davet ederek onların Müslüman olmalarına vesile olur.

Devamı var...

Maarif Bakanlığı yayını

Muharrir Kutluk Şevki

KURAN VE İLİM

Semavi kitapların sonu olan Kur'anı Hekim insaniyet için mükemmel ebedi rehber olmak için indirildiğinden, beşeriyetin dünya ve ahiret mutluluğu için gerekli olan her şeyi beyan ve tefsir etmiştir. Kur'an'da ilim mutlak anlamda teşvik edilir, cehalet ve zillet gibi zihin ve akla zarar vererek şeyler yasaklanarak insanlar hakikate davet edilir, adabı muâşeret, ibadet ve hakikat hakkında bilgi verilir, toplum ve insanların düzen içerisinde yaşaması için sınır ve cezalar belirlenir. Kur'an'daki ahkâm ve talimatları İslami kabul eden her insanın iman ederek yerine getirmesi gerekir. Namaz, oruç, zekât, Hac gibi İslam'ın şartlarına iman etmek ve ilim öğrenmek farz olup, Müslüman bunları ifa etmek zorundadır. Kur'anı kerimde ifade edilen her talimata uymak lazım. Hristiyan ve Yahudilerin ilahi kitapların bazılarına iman edip bazılarına iman etmeyeceklerini iddia etmelerini Allah Kur'anı kerimdeki ayetler ile rettedir. Kur'an'da her Müslüman gök, yeryüzü, derya, dağlar, bitkiler, havyanlar, hava, su ve başka varlıklar üzerinde düşünmeye davet edilir ve ilim öğrenmek fark kılınır. Allah Kur'anı Hekim'de insanları gök ve yeryüzündeki şeylere hikmet gözüyle bakmaya davet eder. Kur'an'da ifade edilen ey pey-

gamber etrafa bakınız, gökte ve yeryüzünden neler var, ayetinde kastedilen anlam kör gözle bakmak değil akıl gözüyle bakmaktır. Kuran’da yine, insanlar! Gökler ve yeryüzündeki açık gerçekler üzerinde düşünmezler mi? ayetinde insanlara kâinatın sır gerçeğini bilmek emri verilir. Bunun dışında ilim ve siyasetle ilgili birçok ayet vardır, Müslümanlara namaz, oruç farz kılınmakla beraber varlığın durumu ve gerçeğini bilmek ve araştırmak ta farz kılınmıştır. İnşallah bundan sonra İslam’ın önemli emirlerini yerine getiririz.

Cumhurbaşkanı Gazi Hoca Niyaz Hacı tarafından dış ülkeler ile iktisadi ilişkiler ve dostane iletişim kurmak amacıyla Hacı Kasim Efendi dış vekil olarak atanarak Kaşigar’a teşrif etti. Biz bu muhterem dış vekilimize başarılar dileriz.

MEMLEKET HABERLERİ

Şimdi İli’den Aksu’ya Altı Şehir’li tüccarlar gelmiş. Bunları Aksu Ordu Komutanı Locang yolda denetleyerek memleketlerine dönmelerine izin vermiş.

DIŞ HABERLER

HİCAZ VE YEMEN

Hicaz ve Yemen memleketlerinin sınırında Celalettin hükümdar ile Sultan Abdulaziz bir iki defa gerginlik olmuş. Özellikle geçen sene her iki taraf sınır bölgesine asker göndererek İslam dünyasını endişelendirmiştir. Fakat son anda her iki Müslüman hükümdarın savaştan vaz geçerek Müslüman kanı dökülmesi engellenmiş ve sorun uzlaşma sonucu çözülmüş. Bu sene de her iki İslam hükümeti arasında aynı sorun ortaya çıkmış ve her iki tarafın çabası sonucunda sorun giderilmiş. Günümüzde ise Müslümanlar kendi aralarında anlaşmazlığa düşerek kavga etmektedir. Sende yâda bende olması fark eder mi? aslında hepimiz biriz.

AFGANİSTAN

Eski emir Amanullah Han döneminde Afganistan’da çeşitli reformlar gerçekleşmiştir, günümüzde Afganistan’da Ali Hazret Muhammed Nadirhan askeri, ekonomik, bilim alanlarını geliştirmek için ülke çapında reform yapmaya çalışarak büyük işleri gerçekleştirmektedir.

Editör Kutluk Şevki

Doğu Türkistan Hayatı

■ 7.Sayı

Allah subhanu ve teâlâ, burada insanların sevdiği şeylerden daha önemli olan sekiz şeyi zikrediyor, Allah yolunda ve iman yolunda cihad etmenin onlardan üstün ve üstün olduğunu bildiriyor. Ayetin manası budur. Yani Muhammed aleyhisselam, eğer babalarınız, eşleriniz, oğullarınız, akrabalarınız, işiniz, en sevdiğiniz yerler ve binalarınız sizin için Allah yolunda düşmanlarla savaşmaktan ve mücadele etmekten daha hayırlı ve daha uygunsa, onları Allah yolunda kullanmaktan ala koyarsa, kısaca Resulün davasını inkar edenler, bitkin düşeceklerdir.

Allah bununla ilgili emrini vermiştir. Allah, zalimleri iyiliklere yöneltmez. Sahip olduklarımız malları, çocukları, kardeşleri, akrabaları Allah yolunda harcamak yerine Allah’ın dininden yüz çevirenlerin, çok ağır ve korkunç sonuçları olacaktır

Bunları sevmek ve Allah’ın emrinden kaçmak, cana ve mala değer vermek insanın hayatını mahveder. O insan ıslah olmaz, onun için kurtuluş olmayacak ve saadet bulamayacaktır. Kur’an-ı Kerim’de insanları birlik ve beraberliğe teşvik eden ayetler defalarca tekrarlanmaktadır. Dolayısıyla hiçbir millet ve kavm birlik ve beraberliğe sahip olmazsa kurtuluşa eremez. İyi bir güne kavuşamaz. Vahdet, kalplerin ve gönüllerin birbirine bağlanmasıdır ve ünsiyet kurmak ile sağlanır.

Kalple ve gönül ile değil, sadece ağızla söylenen sözün pek değeri yoktur. Her zaman kalplerle, gönüllerle yapılmayan ci-

hatlar, başka amaçlarla yapılanlar mutlaka ümmetin başına dert açacaktır. Kimse huzur ve güven içinde olmayacaktır. Gözümüzün önündeki olaylar buna şahitlik v delalet etmektedir: Her bakımdan iman ve Allah yolunda kâfirlerle savaşmanın yerine insana güzel gelen bu sekiz şeyi sevmek ümmetin birbirinin kalplerini bölmesine ve karışıklığa sebep olur.

Bu sekiz şeyin cihaddan daha çok tercih edilmesi, ümmetin birbirine düşman olmasına, çetin ve sıkıntılı bir güne düşmesine neden olur. Bu birlik ve beraberlik, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabeleri arasında tam anlamıyla mevcuttu. Onun için Allah subhanehu ve teâlâ şöyle buyuruyor:

Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz.

Allah her ayetiyle Müslümanlara lütuf ve yardımda bulunmuştur

Allah sana yardım etti. Ey iman edenler! Bedir, Kurayza, Nüzeyre, Hudeybiye ve Hayber savaşlarında, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in savaşlarında, Mekke'nin fethedildiği gün, düşman askerleri çoktu ve Müslümanların sayısı çoktu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in cihatlarında düşman askerlerinin sayısı Müslümanların sayısından üç ila dört yüz fazlaydı.

Huneyn, Mekke ile Taif Şerif arasında, Mekke'ye seksen kilometre uzaklıkta bir yerdir. Allah bize şu ayetle haber vermektedir: Allah, müminlere her yerde destek ve yardımda bulunacaktır. Allah Nusrat verirse hiçbir düşman herkesi galip getiremez

DAMULLAH HACI ŞEMS

Yeni şehirde yaşayanlara seslenmek

Harp konseyinde muhterem Gazi Osman ve muhterem komutan Ahmed Tavfik Bey gibi komutanlar şu kararı aldılar:

1. Yeni şehirde yaşayan Çinliler, Tongallar ve yerliler ellerinde silah ve atlarla şehirden kaçsınlar. Hataları ve günahları affedilir

2. Savaşta esir olanlar arasında Tongan Çinliler olursa onların ellerinden silahları alınacak. Yeni şehir fethedilene kadar hapiste yatarlar. Daha sonra azad edilecektir. Eğer yerliler bizimle savaşır ve yakalanırlarsa acımasızca öldürülecekler. Para karşılığında silahlarını satan münafıklar yanımıza gelmezlerse, Yeni Şehrin fethinden sonra onlar da öldürülecek. Mahkûmlara iyi davranılacaktır, onlara iyi yemek ve güzel kıyafetler verilecektir. Kimse onlara zarar vermeyecek.

Savaş konseyi üyesi CAN

YENİ ŞEHRE SALDIRI

Salı günü yemek saatinin ardından Ordu komutanı Muhterem Ahmed Tevfik komutasındaki kahraman Mücahid askerlerimiz düşmana saldırmaya başladı. Naçuk tarafından bin başı Satıcan'ın komutasındaki Özbek askerleri, yüz başı Yusuf can, Molla Abdulrahman Karımcı ve Arıfcan savaşa hazırlandı.

Süvarilerin başı Zerk Bey, komutan Abdullah Ahon'un askerleri, Hotan fedaisi Gazi Sıcan'ın özel birlikleri, Küçük Ahund'un askerleri ve Hamid Han'ın askerleri birlikte saldırıya hazırlandı. Bütün askerler, komutanlarının emriyle dört taraftan düşmana şiddetli bir saldırı başlattı

Büyük komutan Ahmed Tevfik Bey'in ordusunun saldırısı sonucu birliklerimiz ilerleyerek düşmana ağır kayıplar verdi. Düşmanlar zayıfaldı ve bir Korgan'a çekilmek zorunda kaldı. Askerlerimiz etrafını sardı. Bu sırada komutanımız Sayın Ahmed Tevfik Bey, düşman askerinin okuyla yaralandı. Ama yara hafifti. Komutanımız yarısında hiç aldırış etmeden askerlerimizi cesaretlendirdi.

Naçuk'taki askerlerimiz kısa bir hazırlıktan sonra "Allahu Ekber" diye tekbir ederek düşmana şiddetli bir saldırı başlattı.

Düşmanın çoğu öldürüldü. Düşmanın geri kalanı ve atları da kaçtı. Diğer saflarda savaşılan askerlerimiz de savaşta düşmanı yenilgiye uğrattı.

Bu savaşta 19 düşman askeri, 15 at, 11 silah ve 1430 mermi ele geçirildi. Komutanımız Sayın Ahmed Tevfik'in savaşta ki kahramanlığı olağanüstüydü ve Hilal Ahmar Bürosu onun katkısını ve kahramanlığını tasdik etti. Yaralarının iyileşmesi için tedavi uygulandı ve kısa sürede iyileşti. Milletimiz adına bu savaşta kahraman olan tüm Mücahit askerlerimize teşekkür ediyoruz.

Çarşamba günü ikindi namazının ardından Tonganlar kuzeyden birliklerimize saldırdı. Sayın Oraz ve saygıdeğer Hadi Fansid liderliğindeki Kırgız askerleri bir karşı saldırı başlattı. Düşman mağlup oldu ve kaçtı. On düşman öldürüldü. Çok sayıda silah ele geçirildi. Aynı gün Cin Tikor Hamid Han'ın birlikleri doğu yakasındaki Tonganlara saldırdı. Saldırı sonucunda Tonganlar kaçtı. Çok sayıda düşman askeri ele geçirildi.

(Muhabir Hilal Ahmar Sir Sekreter Hacı Musa Han)

Tarihimiz

Çağatay Han, Uygur Hanlığı'nın başkenti olan Başbalık şehrinin yanındaki şehri krallığın kış başkenti yaptı. Yazın Tikes İli bölgelerinde hareket ederek Doğu Türkistan, Buhara ve Fergane bölgelerini yönetirdi. Ülkenin tüm idare işleri baş vezir makamında olan Mesud Noyon'nun elindeydi.

(Noyon, vezir anlamına gelen Türkçe bir kelimedir) Cengiz Han bütün ülkeyi dört oğlu arasında paylaştırdı. Ama O bu dört oğul içlerinden birini hepsinin lideri yaptı. Soyunu birlik içinde tutabilmek için oğullarından birinin hakan olmasını, diğer oğullarının da hakana itaat etmesini oğullarına öğütledi ve bunu kural haline getirdi.

Bu kurala göre Cengiz Han'dan sonra oğlu Oktay, Kara Kurum'daki Ordubalık şehrini başkent yapar ve kendisi de hükümdar olmuştur. Daha sonra oğlu Köyük hakan oldu, son-

ra Toli Han, daha sonra Kubilay hakan oldu. Kubilay, başkent Karakorum'dan Pekin'e taşınması emrini verdi. Kubilay'ın hükümdarlığı sırasında Moğollar, Çin'in batı kısmı dışında Avrupa ve Orta Asya'yı yönetti. Kubilay'ın ölümünden sonra Cengiz Han'ın soyundan gelen ancak Türkleşen dört Türk hanedanının her biri bağımsız bir devlet kurdu.

Çağatay Hanlığı, Orta Asya'nın Doğu ve Batı Türkistan'ında bağımsız olarak hüküm sürdü. Çağatay soyundan gelen Kik Han, Cungiye ve Altay'da hüküm süren Gayduların torunlarından bu toprakları aldı ve Doğu Türkistan topraklarını genişletti. Daha sonraki günlerde Çağatay soyundan gelen Hanlar devlet idaresini keyfi olarak yönetmeye başladılar. Çeşitli vilayetlerin valileri Han'a itaat etmek yerine ona karşı çıkmaya başladı.

Mesela Buhara ve Semerkant'ın valileri olan mirzalar ve emirler merkeze yani hana itaatsizlik etmeye başladılar. Kazan Han'ın hükümdarlığı sırasında Buhara, Semerkant Valisi Emir Kizğan, Han'a tamamen itaatsizlik ederek bağımsız bir hükümet haline geldi. Han bu duruma tepki olarak Semerkant emirinin üzerine asker gönderdi. İki taraf arasındaki savaşta Han'ın birlikleri mağlup edildi. Han da bu savaşta öldü.

Bundan sonra Çağatay Hanlığı Doğu Türkistan ve Batı Türkistan olmak üzere ikiye bölündü. Daha sonra Çağataylardan olan İsen Buğahan'ın oğlu Tuğluk Timurhan baş göstermeye başladı. O çok bilge ve cesur bir hükümdardı. İsyancı emirleri mağlup ederek sahip oldukları toprakları ülkesinin topraklarına kattı. Ancak bu dönemde Batı Türkistan'da Timur güçleniyor ve Tuğluk Timur'un Batı Türkistan'da genişlemesine engel oluyordu.

Timurlenk, Cengiz Han'ın akrabası olan Karacar Noyon'un soyundan olup Sabze şehrinin valisi Bahadur'un oğluydu. Başlangıçta Maverayunnehir valisi, adı geçen Kazan'ın damadıydı ve daha sonra onun yerine emir oldu. Tuğluk Timur Han, Batı Türkistan'a asker göndererek bazı eyaletleri Çağatay Hanlığı'na kattı. Timur ilk başta itaat etti ve Tuğluk Timur'u yenerek Batı Türkistan'ın kontrolünü ele geçirdi. Bu arada

Tuğluk Timur Han öldü. Emir Timur tedbirli davranarak eskiden Cengiz Han’a ait olan tüm topraklarını ele geçirmek için cesurca hareket etti. Sonunda Doğu Türkistan’ı ele geçirdi.

Bunun sonu var...

DOĞRU NİYET

Allah, insanın kalbine ve niyetine göre mükâfat vaat eder. Kur’an-ı Kerim’de kavimlerin ve milletlerin şükretmeden nimetlere ihanet etmeleri, birbirleriyle çekişmeleri halinde kendilerine verilen nimetlerin ve şereflerin geri alınacağı bildirilmektedir. Biz Doğu Türkistan Müslümanları şu anda büyük ve ciddi bir sorunla karşı karşıyayız

Niyetimizi doğru yapıp, bize verilen nimetlerin kıymetini bilirsek, nefislerimizi ve bireysel şıkarlarımızı bir kenara bırakıp daha büyük hedeflere odaklanarak ve birlikte hareket edersek, Allah’ın lütfu bizimle olacaktır. Eğer bunun tam tersi yaparsak, çok zor durumda kalırız ve perişan oluruz. Biz makamlara odaklanırsak, üç beş günlük dünyanın rahatlıklarına kendimizi kaptırırsak ne dünyada ne de ahirette saadete ulaşırız. Eğer niyetimizi doğrularsak, din ve millet yolunda Allah için çalışıyorsak aç kalmayız.

Allah salih kullara her zaman yardım eder ve destekler. Kötü niyetli olanlar için sonuçları korkunçtur. Ahlakımızı ve ruhumuzu saf ve temiz tutarsak, bencilliğimizi ve nefsimizin arzularını bir kenara bırakırsak ve küçük şeylerle uğraşmaktan vaz geçerek, daha büyük amaç ve hedeflerimize odaklanırsak her şey yolunda gider. Allah müminlere böyle vaad ediyor.

EKMEK OLMAZSA OLMAZ

Kaşgar’daki savaş uzun süredir bitmediği için kentte ve kırsalda halk kaos yaşıyor ve çok zor durumdadırlar. Şehir halkının çoğunluğu tüccar ve esnaftı ancak savaş nedeniyle işleri sekteye uğramıştı. Yani hayatları çok zor durumdaydı.

İnşaaallah bu zor günler biter. Bu tür kötü işlere katlanmak tamamen mümkündür. Ama ekmeksiz yaşamak mümkün değil. Bilindiği üzere ekmek kırsal kesimden gelir. Ülkemizde yaşanan huzursuzluklar ve koas nedeniyle köylerdeki çiftçilerimiz oldukça zor günler yaşıyor. Tarım sezonunda çalışamıyorlar, yani mısır ekemiyorlar. Hatta olgunlaşmış ürünlerini toplayamıyor. Bu durum beklentilerimiz açısından son derecede tehlikelidir. Ekmek olmazsa hayat olmaz. Dolayısıyla hükümetimizde yer alan yetkililer ve diğer Ulema kesimi çiftçinin bu durumuyla ilgilenmesi gerekiyor. Tarım işlerinde onlara yardım etmelidir.

Basım: Maarif Müfettişliği

Editör Kutluk Şevki

Doğu Türkistan Hayatı

■ 8. Sayı

CESARET VE SAĞDUYU

Bir milletin uzun süre esaret altına kaldıktan sonra millî kurtuluşa ulaşması dünya tarihinde büyük bir olaydır. Hiçbir şey bundan daha büyük ve daha önemli olamaz. Biz Doğu Türkistan milleti ırk ve kavim olarak Türk, din ve mezhep itibarıyla Müslümanız. Vatanımız Müslüman bir memlekettir ve Doğu Türkistan eski çağlardan beri bizim vatanımızdır.

Geçmişte vatanımız ve milletimiz gururlu ve bağımsızdı. Kültür ve gelişmişlik durumuna göre bilim ve teknoloji kültürüne sahip bir millettik. Şanımız dünyada biliniyordu. Daha sonra ülke başkanlarının cesareti ve kararlılığı zayıfladı, bencillik ve narsisizm arttı, kendi çıkarlarının peşinde koşarak ülkenin durumuna ve geleceğine aldırış etmediler, birbirleriyle kavga ettiler, ülke çıkarları doğrultusunda hareket etmediler. Milyonlarca insan halkımızın acılarını umursamadı, bunun sonucunda yabancı diktatörler milletimizi boyunduruğu altına aldı. Zalimler güçlendiler ve bize zulüm yaptılar. Milletimiz uzun süredir baskı ve zulüm altında kaldılar, hakarete uğradılar, aşağılandılar ve mahvoldular.

Halkın bağımsızlığa olan umudu ve güveni azaldı. Ezilen halkımız yorgun düşmüştü. Allah, kullarının halinden haberdar olan Rahman ve Rahim bir Rabb idi. Böylece ülkede ve halkımızda yaşanan büyük hayal kırıklığı ve umutsuzluğun ardından ülkenin ulusal kurtuluşu yeniden dirildi. Zulmün ve esaretin karanlığından ulusal çıkarların, onurun ve vatanın büyük ışığına çıktık.

Böyle büyük ve değerli bir nimetin kıymetini fikren bilen her vatan evladının ve vatan sevdalısının kurtuluşun sağlamlaşması için çalışması gerekli ve zorunludur. İnsan için yapılması gereken bu görevin bilincinde olan zeki ve yetenekli insanlarımızın, özel ve bireysel işlerinden vazgeçerek böyle bir değerli işle ilgilendikleri açıktır.

Ülkenin bu kadar hassas ve kritik bir dönemde olduğu bir dönemde, ülkesinin ve milletin ıslahatı ve refahı için çalışmayanlar, tarih sayfalarına kara bir leke olarak yazılacak ve milletin yüz karası olarak yaşayacaklardır. Kıyamet gününe kadar kötü ve aşağılık bir durumda olacaktır. Cesur insanlar, milletin kurtuluşu ve özgürlüğü için çaba harcayacaktır. Ülkede şu anda kaos ve düzensizlik var, dolayısıyla ülkenin durumu biraz daha iyiye gidince ya da düzelince çalışacağız diyenlerin zekası eksiktir.

Ülke huzura kavuşunca ve düzene girince herkes çalışmak ister. Esas olan böyle kritik ve hassas zamanlarda çalışmak önemlidir. Bu nedenle milletimizin eğitilmiş, alim, yetenekli insanların, vatanın ve milletin ıslahatı için çaba harcaması gerekmektedir. Allah'ın bize bahsettiği bu bağımsızlığı hepimizin yararına pekiştirmek için çabalamalıyız. Ülkede iyi şeyler iyiyle, kötü şeyler kötüyle ilişkilendirilmelidir.

TARİHİMİZ

Doğu Türkistan'da Tuğluk Timür'ün vefatından sonra vezir Noyonların nüfuzlu kabilesinin lideri Yolaçı Doğlat'ın oğlu emir Hudaberdi ile birlikte Kemirdin yönetimini devraldı. Kemirdin, İli Vilayeti'nde bağımsız bir emir oldu. Huda-

berdi, Timurhan'ın oğlu Hızır Hoca'yı resmi han yaptı ve Kaşgar, Hotan, Aksu ve Kuçar'ı yönetti.

Emir Timur İli istikametine saldırarak Kemirdin'den birçok toprak aldı. Emir Kemirden kaçtı ve sonar Altay, Tanrıdağı ve Kumul'un iç kesimlerini yönetti. Hızır Hoca, Hudaberdi altı şehirde Emir Timur'a itaat ederek Emir Timur'un himayesinde yaşamayı seçti. Timur daha sonra Semerkant'a döndü ve İran, Kuzey Hindistan, Pencap ve Delhi'yi ele geçirdi.

Emir Timur bu yerleri alarak Rus İmparatorluğu'nda Cengiz Han'ın himayesi altındaki toprakları yöneten Altın Orda Hanı ile savaşmış ve buraları himayesi altına almıştır. Bağdat, Şam ve Suriye de fethedildi. O dönemde Cengiz Han'ın yükselişinden önce Arap halifelerine asker olarak hizmet etmek üzere Orta Asya'dan göç eden Osmanlı Türklerinin padişahı Bayezid'e karşı savaşarak Sultan Bayezid'i esir aldı ve Anadolu'nun bir kısmını fethetti. Daha sonra Semerkant'a döndü.

Altun Ordo Hanı Tohtamış Moğolistan ve Tanrıdağı civarında yaşayan Emir Kedirdin ile ittifak halinde Semerkant'a saldırıyı planladı. Bunun üzerine Emir Timur Doğu Türkistan'a yönelerek kuzeyde İritaş Vadisi'ne, doğuda ise bugünkü Kara Şehir'e ulaştı. Bunun üzerine Kemirdin Moğolistan'a sığınma talebinde bulundu.

Ancak altı şehirde Hızır Hocahan ve Emir Hudaberdi, Emir Timur'un himayesinde hüküm sürüyordu. Emir Timur'un ölümünden sonra Hızır Hoca ve Emir Hudaberdi, Timur devletinin himaye ve otoritesini Doğu Türkistan'dan kaldırdılar. Hatta Semerkant'a asker gönderip Semerkant'ı aldılar. Ancak Timur'un oğlu Şarih Horasan'dan gelerek Semerkant'ı Hudaberdi'den geri aldı.

Hızır Hocahan ve Hudaberdi Mirza'ların himayesinde Doğu Türkistan barış ve huzur içinde yaşamış, siyasi ve ekonomik açıdan gelişmiştir. Hızır Hoca'nın ölümünden sonra oğlu Muhammed Han, Mirza Hudaberdi ile birlikte ülkeyi yönetti. Mirza Hudaberdi hicri 808'de öldü. Çocuklarının hükümdarlığı sırasında, Çağatay Hanlarının otoritesi ve yöneti-

mi Altı şehirden İli Eyaletine, Yedi Sulara ve Tanrıdağı'nın çevre bölgelerine kadar uzanıyordu. Kaşgar, Hotan, Aksu ve diğer yerler Mirza Hudaberdi'nin çocuklarının idaresi ve yönetimi altındaydı ve Yarkand başkentti. Bu Mirzalar gerçekten bağımsız olduklarından, Gülca'daki Çağatay Hanları resmi olarak Han olarak tanındı.

Devamı var....

ADALETLE REFAH ABAD OLUR, ZULÜMLE HARAB OLUR

Zalim Zhangzung'un yönetimi altında Doğu Türkistan huktan ve adaletten yoksun bırakıldı ve insanlar hayvan sürüsüne seviyesine indirildi. Karanlık günler, baskı ve esaret dehşeti ülkemizi ciddi anlamda mahvetti. O zamanlar halkımızın feryatlarını, çığlıklarını duyacak kulaklar yoktu. Zulme karşı çıkanlara, zulmü dile getirenler yağmacı otoriter Çin yetkilileri tarafından hain olarak iftiraya uğrardı ve çeşitli cezalarla ağır işkencelere maruz kalırlardı.

Hatta bazı isyancılar kırbaçlanarak öldürülürdü. Bu zulme karşı çareler tükenmişti. Rahman ve Rahim olan Allah'a sığınmaktan başka seçeneğimiz yoktu. Nihayet Müslümanların feryadı Allah'a ulaştı ve bir mucize gerçekleşti ve çaresiz ve yorgun düşen milletimiz başını kaldırıp, kötü niyetli zalim, otoriter zorbarların pençesinden kurtuldu. İktidar milletimizin eline geçti.

Böyle bir özgürlük nimetine şükretmeliyiz. Ayrıca ülkedeki her Müslüman Türk çocuğu, kardeşlerine merhamet ve sevgiyle davranmalı, zalim Çinli yetkililerin ülkeye uyguladığı baskı ve şiddetle mücadele etmeli, adil ve barış dolu günler görmelidir. Ne yazık ki böyle güzel günler gelmedi. Şimdi ülkemizde diktatör zalimlerin zulmüne uğrayan bazı askerlerin şiddetine maruz kalıyoruz. Ulu önderimiz Gazi Hoca Ni-yaz askerlerinin bu tür şiddet olaylarına karışmamaları için emir verdi.

Ancak asker kılığında bazı kişiler köylere giderek yoksul halkımızın evlerine silahlarla baskın düzenledi, onları korkut-

tu, atlarını ve eşyalarını gasp etti. Karısı kızlara tecavüz etti. Elbette Mücahid komutanımızın bu tür şiddetten haberi yoktu. Asker olduğu söylenen bazı pis hainlerin bu tür şiddet eylemlerini yapmıştı.

Müslüman kardeşinizin kalbini, ruhunu ezerek İslam’a hizmet etmeyi düşünmek çok kötü bir davranıştır. Birliklerimizin komutanının derhal tüm askerlere emir göndermesini ve onları bu tür kötü şeyler yapmamaya çağırmasını umuyoruz. Zavallı insanımızın bu kadar berbat bir gün yaşamaması gerekirdi.

İÇİŞLERİ

Ülkenin mali işlerinin ihtiyaçları doğrultusunda Kaşgar’daki Cumhurbaşkanı Hoca Niyaz’ın başkanlığındaki Milli Meclisi tarafından yarım milyon akça karşılığında Han’ın mallarının zorla alınmasına karar verildi.

ZİYARET

Yeni şehir sorununun çözümüne yardımcı olmak amacıyla Cumhurbaşkanımız 5.000 askerle Kaşgar’ı ziyaret etti.

Kıymetli temsilciler

Değerli ülkemizin cumhurbaşkanı, hükümet vekillerinden Sayın Abdülkadir, Aksu Valisi Ayup Darin, Sayın Abdul Mecid Damollam ve diğer temsilcileri Kaşgar’ı ziyaret etti. Onlar Yarkand ve Hotan’ın sorunlarını çözdükten sonra Kaşgar’a geldiler.

YENİ ŞEHİR

Üç ya da dört gün boyunca Yeni Şehri’n çevresinde çok sayıda ufak tefek çatışma yaşandı, ancak daha büyük çaplı çatışmalar yaşanmadı.

DIŞ HABERLER

Türkiye İslam dünyasının en güçlü iki ülkesinden biridir. Kuruluşundan bu yana İslam'ın bayrağını yükselten ülke, uzun süredir karşıt güçlere karşı savaşılarak vatanını savunuyor. Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında savaştı. Bu savaşta dünya tarihinde çok ciddi kayıplar yaşandı. Almanya yenilerek savaştan çekilirken, Türkiye yalnız kaldı ve vatanı ise büyük tehlike altında kaldı.

İşte böyle bir kritik dönemde Mustafa Kemal Paşa ve Türklerin diğer büyük liderleri vatanlarını savunmaya yemin ettiler. Ya ölüm ya da bağımsızlık düşüncesiyle çok güçlü ve barbar güçlere karşı savaştılar ve Allah'ın yardım ve lütfuyla ülkelerini tehlikeden kurtardılar ve eskisi gibi onur ve haysiyet içinde yaşamaya devam ettiler. Savaşın bitiminden sonra iç reformlarla anavatanın kalkınması için büyük çaba sarf ettiler.

Ülkeyi güçlü kılmak, halkın müreffeh bir hayat yaşamasını sağlamak için fabrikalar kurdular. Ülkenin her yerinde demiryolları inşa etti. Sanayinin, ticaretin ve tarımın geliştirilmesi için yatırımlar ülkenin kırsal bölgelerine kadar yönlendirildi. Başlangıçta Türkiye'den dış ülkelere çok az mal ihraç edilirken, çok sayıda mal ithal ediliyordu. Şimdi artık her türlü malı kendileri üretebiliyorlar. 1930 yılında ithalat 147 milyon lira, ihracat ise 151 milyon liraya ulaşmıştır. Günümüz Türkiye'sinin gücü ve kuvveti her geçen gün artmakta, dünyanın en güçlü uygar ülkeleri seviyesine doğru ilerlemektedir.

Din açısından Türk halkı dinine çok sadıktır, ancak Türk halkı Avrupa ve medeni dünya ile yakın ilişkiler kurmuştur. Türkiye bir Avrupa ülkesi gibi görünse de Türkler gerçekten İslam'a samimi bir şekilde inanır. Sonraki günlerde Türkiye gezisinden dönenlerin Türkiye hakkında söylediklerine göre, namaz vakitlerinde Türkiye'deki cami ve mescitler Müslümanlarla dolup taşıyor. İbadetlerini büyük bir özveriyle kılar. Ramazan ayında herkes oruç tutar. İftar ve sahurda toplar atılıyor.

Japonya ve Çin arasındaki mücadele

Japonya ve Çin, Mançurya konusunda uzun zamandır çatışıyor. Japonya'nın Mançurya'yı ele geçirmesi iki taraf arasında savaşa yol açtı, Japonya savaşı kazandı ve savaş bir süreliğine durdu. Şimdi Çin'den gelen haberlere göre Çin ile Japonya arasındaki savaş geçen eylül ayında yeniden başladı. Çinli general Fin hojiang Japonya'ya saldırdı ve savaşta 600 Çinli asker ve general öldü.

IRAK

Bağdat'tan gelen telgrafta, Irak hükümet kabinesinde Hayri Paşa hükümetin başına getirilirken, eski bakanlar görevlerine devam ediyordu.

PAZAR OLAYLARI

Ayın 18'i Pazar sabahı yaklaşık dört yüz asker, gecenin karanlığından yararlanarak küçük ve dar yollardan At pazarına gelmiş. Bu askerlerden bazıları Taş Pazar'ına gitmiş.....?????? Birçok bina yanarken askerlerimiz Töşük Kapısı tarafından gelerek saldırı başlattı ve ondan fazla kişiyi öldürdü. Geri kalanı kaçtı. Askerlerimiz onların peşinden gitti. Seki Taş'a geldiklerinde Hicirçi tarafından Özbek askerleri geldi

Bunun sonucunda birliklerimiz ve Özbek birlikleri her iki taraftan Tonganlara ateş açarak 500'den fazla Tongan askerini öldürdü. Çoğu yaralandı. Geri kalanı yeni şehre kaçtı. Ganimet olarak 10 tüfek, beş ve on top ve birkaç at alındı. Birkaç Tongan askeri yakalandı. Bu savaşta Abdullah Ahon, Satıcan, Küçük Ahon ve komutasındaki askerlerimiz büyük bir gayret gösterdiler.

Basım: Maarif Müfettişliği

Editör: Kutluk Şevki

Doğu Türkistan hayatı

İNSAN VE İRFAN

Dünyadaki milletlerin kültürleri ve gelecekleri bilimin ve eğitimin erdemleriyle aydınlanmaktadır. Ayrıca milletlerin medeniyet ve maddi açıdan gelişmesi eğitim düzeyine bağlı olarak az ya da çok olabilir. Ulusların gücü aynı zamanda eğitim durumuna da bağlıdır. Milletler eğitim yoluyla güç ve zenginlik kazanırlar.

Kur'an-ı Kerim gerçekleri ve mucizeleri anlatır. Kur'an'da şöyle bir ayet vardır:

Bilenlerle bilmeyenler eşit midir?

Günümüzün Avrupalı ve Amerikalı halkları yüksek düzeyde güç ve üstünlüğe sahiptir. Onların dünyaya siyasi ve ekonomik hâkimiyetlerinin sırrı aslında eğitim düzeylerinin yüksek olmasıdır.

İslam ülkeleri arasında uzun süredir Avrupa'nın güçlü ülkeleri arasında yer alan Türkiye, vatanını korumak ve bağımsızlığını sürdürmek için bilime verdiği önemden vermektedir. Türkiye'nin daha da güçlü olması eğitime verdiği öneme bağlıdır.

Mısır, Afganistan ve İran hükümetleri ülkelerini bilimle geliştirmek ve korumak için çözüm yolları üzerinde çalışmaktadırlar. İslam dünyasında ülkeler bilimsel aydınlanma adına bir takım hamleler yapıyorlar. Kur'an-ı Kerim, dünyada olup biten olaylarla ilgili olarak bilim ile cehalet arasındaki farkın ne olduğunu bize açıklamaktadır. Bilim ve aydınlanma bakımından güçlü olan Japonya, yüzölçümü sekiz katı olan Çin'den üstün ve güçlüdür.

Biz Doğu Türkistan Müslümanları, altmış yıldır otoriter ve zalim Çin yetkililerinin baskısına maruz kalıyoruz. Bu zalim Çinli yetkililerin baskıları ve cehaletleri nedeniyle yeteneklerimiz ve fitratımızdaki özellikler zayıfladı. Çin'de Önceki ha-

nedan döneminde milleti bilimle, aydınlanmayla güçlendirecek bir hareket ya da çaba yoktu.

Yirmi iki yıl önce Çin’de cumhuriyetçi bir hükümet kuruldu. Bu rejimde Çin’in kontrolü altındaki beş milletin haklar açısından eşit olduğu ve gücün bu milletler arasında eşit olarak paylaşıldığı söylendi. Çinli cumhuriyetçiler, Avrupa ülkelerine yazdıkları mektuplarda, eski padişahların Çin halkına zulmettiğini, halkı bilim ve eğitim ışığından mahrum bıraktığını, bu kötü eylemlerin cumhuriyet devrimine yol açtığını vurguladılar.

Çin’de bilim ve teknolojinin geliştirilmesi için önemli çabalar sarf edildi. Ancak Doğu Türkistan halkı bunlardan mahrum kaldı, bize haklar ve yetkiler verilmedi ve eskisinden daha fazla zulme uğradı. Çin’in otokratik zalim yetkilileri Doğu Türkistan’a gelerek istediklerini yapmaya başladılar. Halkı soyup ceplerini doldurmakla meşgul oldular. Doğu Türkistan’ın temel unsuru olan Türk Müslümanlar, Çin Cumhuriyeti’nin imkânlarından yararlanamadılar. Doğu Türkistan halkı tamamen haklarından mahrum bırakıldı. Siyasetten ve devlet işlerinden uzaklaştırıldı. Çin Cumhuriyeti’nin temsilcisi olarak üç veya dört kişiyi aday gösterildi ya da vekil tayin edildi. Böylelikle onlar Doğu Türkistan’ı istediği gibi idare etmeye çalıştı. Bu insanları kukla olarak kullanarak Doğu Türkistan’ı ele geçirdi. Dünyanın her yerindeki hükümetler halktan topladığı vergilerin ve paranın bir kısmını eğitim amaçlı ve eğitimin geliştirilmesi amacıyla halkın yararına kullanır. Ne yazık ki Doğu Türkistan’da bu kural uygulanmadı. Milletin geleceğini düşünen hayırsever milliyetçiler, kendi paralarını harcayarak milli okul açmaya çalıştılar. Ama Çinliler buna engel oldular, milletimizin geleceğini ve gelişmesini kısıtladılar. Bencil Çinli yetkililer tarafından Çince dil okulu açıldı. Burada amaç Müslüman Türklerin çocuklarını Çin fikri ve ahlâkıyla eğitmek ve onları Çinli yapmaktır. Bize gerekli bilimleri ana dilimizde öğrenme fırsatı verilmiyordu. Ulusal gazeteler yayınlanmak sul olarak kabul ediliyordu. Çin okullarındaki çocuklarımız öğrenmesi zor olan Çinceyi öğrenmek için gecesini gündüzüne katıyordu. Çin okullarındaki çocuk-

larımız gerçek ve işe yarar bilimi öğrenme fırsatını kaçırıyor ve gereksiz şeyler öğrenmekle meşguldu. Çocuklarımızın çoğu milletin acısından, içinde bulunduğu durumdan habersizdi. Bu duruma rağmen Çinli yetkililer çocuklarımızı milletlerini sevmemeleri ve hizmet etmemeleri konusunda sıkı bir şekilde kontrol altına aldılar.

Otoriter ve zalim Çinli yetkililerin zulmü nedeniyle Doğu Türkistan halkı cumhuriyet haklarından tamamen mahrum bırakılmış ve cehalet karanlığında zulme uğramıştır. Çinli yetkililer Doğu Türkistan halkının gücünü bir hayvanın gücü gibi kullanarak ceplerini doldurdular. Bu zalim yetkililer, dünyadaki bilimsel gelişmelere sırf kendi çıkarları için kulak asmadılar. Onlar halkımızın cahil ve aptal kalması için ellerinden gelen tüm kötülükleri yapmaya çalıştılar. Zalimlerin vicdansızlığı ve despotluğu had safhaya ulaştı. Doğu Türkistan halkın feryat figanları nihayet Kumul dağlarından fırladı. Bunun üzerine bütün millet haksızlığa ve zulme karşı ayaklandı. Mülüman Türk milleti bilme karşı zalim Çintostko'nun (Canavar) zulmüne son verdi. Millet, hakkını geri aldı, kendi evine kavuştu. Bu evi güzel usul ve yöntemlerle yönetmek, milleti inşa etmek ve korumak bilime, tedbirlere, düzenlemelere ve politikalara bağlıdır. Bencil bir hain ve haydut bir hükümet bizi halkımız ve milletimiz için çalışmaktan alıkoydu. Beklentilerimizi, hayallerimizi, ülkenin kalkınmasını ve reformunu bilinçli olarak unutturdu. Halkımızı karanlıkta, cehalet bataklığında bıraktı. Mikro milliyetçi Çinliler tarafından Doğu Türkistan'ın temel unsuru olan Müslüman Türkler siyasetin dışında tutuldu. Bu nedenle insanımızı ıslah etmek, ülkemizi iyi yönetmek kolay bir işe değildir. Doğu Türkistan şu anda ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Daha fazla reforma ve çabaya ihtiyacımız var. Milletimizin başındaki felaketlere bilim ve eğitimle, halkımızın bilime ve sanata, siyasete katılmalarıyla ancak son verilir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda eğitimsiz, siyasetsiz bir milletin ülkesini yönetmesi ve koruması mümkün değildir. Askeri işlerimizde hukuk sistemlerine, askeri eğitime ve düzenlemelere ihtiyaç vardır. Eğitimsiz, disiplinsiz ve plansız on bin askerin, eğitilmiş ve plana göre hareket

edebilen bin askerin karşısına çıkması mümkün değildir. Ekonomik ve sosyal işlerimizde usul ve kuralları bilmek gerekir. Bunların hepsi ancak bilimle çözülür. Bilim, bu disiplinlerin her birinde uzmanlaşmış okullarda öğretilir. Sonuç olarak milli varlığımız ülkemizde eğitim uygulanarak milleti eğitmeye bağlıdır. Kaşgar'da milli devrimin başlangıcından itibaren milli eğitim Bismillah ile başlamış ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmen yetiştiren bir okul açılmıştır.

Doğu Türkistan Hayat gazetesi kurtuluşun sembolü olarak yayımlandı. Bu öğretmen okulunda 300'e yakın çocuğumuz din ve fen eğitiminin yanı sıra askeri eğitim de alıyor. Eğitim bakanlığı, Kaşgar ilinde normal okulların açılması ve mevcut okulların yeniden düzenlenmesi için büyük çaba harcıyor. Bir ölüm kalım meselesi olan milli eğitim meselesinde, İslami hükümetimizde Kaşgar'da vali olarak görev yapan eğitimci Yunus Hacı Saeed Bey, milliyetçi Abdulkерim Han Mahsum Hacı, Abdulhamid Zadeh, Abdullah Ahun, Müfettiş Muhammed Niyazzadeh, Müdür Karim Ahun, Editör Kutluk Şevki, Yunus Bey, Tuğrul bey, kâtip Hacı Muhammed gibi saygı değer insular canla başla çalışmaktadır.

Eğitim işlerimiz her geçen gün daha da iyiye gidiyor. Ancak altmış yıldır zalim ve otoriter Çin yetkililerinin yönetimi altında milli ve siyasi eğitimden mahrum kalan bu milletin, iyi yetişmiş fedakâr öğretmenlere ihtiyacı var. İnsanlık âlemine, İslam âlemine, tüm Türk milletine nasıl özverili ve iyi yetişmiş öğretmenlere ihtiyaç varsa, Doğu Türkistan'da da böyle iyi öğretmenlere ihtiyacımız var. Altay, büyük Türk milletinin beşiğidir. Altay'ın altın dağları kahraman atalarımızla süslenmiştir. Güzel yeşil tepeler atalarımızın vatanı ve meskenidir. Atlarımız Altay çayırılarında otlar. Türk yurdunun anası sayılan altın renkli yaprakları olan Ağaçlar burada yaşar. Türk âlimlerinin büyük bir abidesi sayılan Halide Hanım, bu mübarek ülke hakkında şunları söylemiş: Bu Müslüman Türk ülkesi düşmanın elindedir, altın dağ sisle kaplanmıştır, ağlıyorum, erkeksiz vatana düşman gelecektir. Bugün Altay ve Altın Dağlar vilayeti Türk kavminden olan ve Türk milletinin bir kolu olan kardeş Kazaklarımızın idaresi altındadır.

Kazak Hanı Şerif Han, Altay'ı iyi yönetmesiyle ün kazandı. Gazi Hoca Niyaz Hacım'a itaat ve birlik konusunda kararlıdır. Haberlere göre Şerif Han, Altay'dan Masal'a doğru ilerliyormuş.

MOĞOLLAR

Karanagara'daki Moğollar reis Niyaz Hacima'ya itaat etti. Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin himayesine girdi. Moğol askerleri Doğu Türkistan ordusuyla birlikte vatan için çalışmaktadır.

Değerli misafirler

Cumhurbaşkanı HoCA Niyaz Hacı ve onun yardımcısı komutan Bay şehrimizi ziyaret etti.

DIŞ HABERLER

Irak padişahı Emir Faysal'ın vefatı gazetemizde yazılmıştı. Şimdi oğlu Emir Gazi tahta çıktı. Padişahı yirmi dört yaşında ve iyi eğitilmiş bir adamdır.

İRAN

İran Şahı, İran'ın meşrutiyeti kapsamında bu yıl başkent Tahran'da geniş çaplı ve renkli bir tören düzenleyerek Bahristan Sarayı'nda tüm milletin temsilcilerini kabul etti. Ülkede İran'ın ihtişamı ve geleceği hakkında söylentiler yayıldı.

MISIR

Kahire'de kurulan yetimhane okuluna Seyyid Mustafa Bey tarafından on bin İngiliz sterlini bağışlandı.

ALMANYA

Avusturya İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı öncesi en güçlü ülkelerden biriydi ve savaşa Almanya ile ittifak halinde

girdi. Birkaç yıl süren savaşın ardından Almanya yenildi. Sonuç olarak Avusturya İmparatorluğu daha küçük devletlere bölündü. Ancak Alman milletinin büyük bir kısmı Avusturya'nın elinde kaldı. Şimdi Alman ve Avusturyalı milliyetçiler iki ülkeyi bir cumhuriyet haline getirmek için büyük çaba harcıyorlar.

Bilimin gelişmesinin bir sonucu olarak, yirmi otuz yıl önce Avrupa'nın ikinci büyük ülkesi olan İtalya, artık büyük başarılar imza atmış ve dünyanın büyük ülkeleriyle rekabet edebilmiştir. Şu anda İtalya'da bir hava gemisi inşa ediliyor. Bu hava gemisiyle tüm dünyayı 24 saatte dolaşabilirmişiz.

ANTARKTİKA

Üzerinde yaşadığımız yeryüzü Güney Kutbu ve Kuzey Kutbu olarak ikiye ayrılmıştır. Kuzey Kutbu tarafı, yıllar önce Avrupalı kâşifler tarafından, çok yüksek ve soğuk buzdağlarını aşarak, birçok zorluk ve fedakârlıktan sonra keşfedildi. Ancak Antarktika'ya yapılan birçok keşif gezisine ve büyük çabalara rağmen pek çok yer henüz keşfedilemedi. Bu günlerde Amerika Birleşik Devletleri'nin ünlü bilim adamı Patro, yetmiş kişiyle birlikte Güney Kutbu'nu keşfetmek için bir gemi ve uçağa bindi. Uçağın zamanında inişine yardımcı olmak için gruba 75 köpek de dâhil edildi.

TARİHİMİZ

Ğulci'de Emir Timur'un oğlu Büyük Mirza, Ebu Sa'id Mirza ile savaşıyordu. İki Türk hükümeti arasındaki bir savaş aslında her iki tarafa da zarar verir ve zayıflatır. Daha sonra Moğolistan'dan Oyrat veya Kalmak adı verilen Moğollar İli'yi işgal etti. Bunun sonucunda Çağatay hanlığı zayıflamış ve Tanrıtağ, Kumul ve Turfan civarında sıkışıp kalmıştır. Kaşgar, Yarkand ve Hotan'da Hudaberdi Mirazi'nin oğlu Mirza Ebu Bekri kırk yıldan fazla bir süre bağımsız bir şekilde hüküm sürdü. Daha sonra Çağatay ailesine mensup olan Saidi

Han Mirza Haydar Doğlat, hicri 930 yılında Mirza Ebu Bekri ile savaşarak altı şehri ele geçirdi.

Devamı var...

HADİ BARIşALIM

İki-üç gün boyunca iki taraf Yeni şehir konusunu görüşmeye başladı. Pazar günü birliklerimiz Yeni şehri'n yakınındaki kapıya geldi ve hazır bulundu. Bu durumun sonucunun ne olacağını hep birlikte bekleyip göreceğiz.

Dış Haberler

Amerika kıtasındaki Meksika'da deprem meydana geldi ve Leondica şehri tamamen yerle bir oldu. ABD'de işsizlik artıyor ve hayat zorlaşıyor.

Editör: Kutluk şevki

Doğu Türkistan hayatı

■ 10. Sayı

HKMETE İHTİYACIMIZ VAR

Dünyadaki insanlar çok eski zamanlardan beri hkmet kurallarına göre yaşadılar. İnsanoğlunun sosyal yaşamda hükümetsiz yaşaması mümkün değildir. Toplum ve insanların haklarını ı adaletle koruyarak, insanların birbirine zulmetmesine izin vermeyerek, zararlı ve iyiliğe aykırı olan şeyleri yasaklayarak, ülkeyi ve milleti dış istilalardan ve saldırılardan korumak, zayıf güçlüye ezdirmemek devletin en önemli görevidir.

İnsanın böyle bir yönetime itaat etmesi elbette zorunludur. Çünkü halkın menfaati için çalışan bir komiteye itaatsizlik, herkes için ciddi sonuçlar doğuracaktır. Millet dış glere boyun eğmek zorunda kalacaktır. Kısacası hkmet, insan toplumu için olmazsa olmaz bir güçtür.

Eski zamanlarda insan hayatı çok basitti, hile ve tedbirler fazla değildi. Zaman geçtikçe insanoğlu daha deneyimli, hayat hakkında daha bilgili hale geldi ve devlet kurumları daha güçlü ve daha mükemmel hale geldi. Doğu Türkistan'daki devrimden önce bizi kendi kişisel çıkarları için dört ayaklı hayvanlar olarak kullanmaktan başka görevleri olmayan barbar zorba Çinliler tarafından yönetiliyorduk. Onların döneminde ülkemize ve milletimize faydalı ve güzel şeyler yapmaktan mahrum kaldık.

Çin İmparatorluğu'nun istilasından önce, Buğra Han, Cengiz Han ve Çağatay Hanedanlığı'nın bağımsız geçmiş dönemlerinde, devlet teşkilatımız zamana bağlı olarak mükemmeldi. Bakanlar, Valiler, Hâkimler, Haznedarlar ve Divandarlardan oluşan bir Kabine vardı. Çin rejiminin otoriter yönetim tarzı, siyasi geleneklerimizi ve yaşam biçimimizi yabancılaştırarak, ülkemizin siyasi işlerine katılmamızı engelleyerek toplum ve millet için en önemli şeyleri yapmaktan mahrum bıraktı. Eski bağımsız ve mükemmel hükümet biçimimizin sağlıklı hükümet gelenekleri, barbar, şiddet yanlısı ve baskıcı Çin rejimi tarafından unutturuldu. Allah'a şükürler olsun ki artık ulusal kurtuluş çağına girmiş bulunmaktayız. Kendi evimizi yani vatanımızı korumak, kendii şlerimizi yönetmek, milletimizi her türlü zarar ve tehlikeden korumak, vatanımıza ve milletimize faydalı ve hayırlı işler yapmak gibi önemli görevleri üzerimize aldık. Bu yüce görevi yerine getirebilmek için kural ve düzenlemeleri formüle etmek, aynı zamanda hükümeti iyi organize etmek gerekir. Örgütlü hükümetimizde her dairenin kendine özel görevlerle ilgilenmesi, hükümet içindeki başka kişi veya dairelerin görevlerine karışmaması ve kendisine verilen görevleri iyi bir şekilde yerine getirmesi zorunludur. Bir görevdeki memur, başka bir memurun işine karışırsa işler bozulur, karışıklık ve hoşnutsuzluk ortaya çıkar.

Mesela askerlik görevi, vatani yabancı düşmanların saldırılarına karşı koruyan en yüksek makamdır. Askerler kendi işlerini yapmadan başkalarının işlerine karışırlarsa hem askeri işler hem de ülkede huzur ve güvenlik bozulur. İnsanoğlunun

barış, huzur ve refah içinde yaşaması için kurulan yönetimin amacı gerçekleşmeyecektir. Valiler ve hâkimler, insanların işlerini ve davalarını kanunlara ve şer'i mahkemenin esaslarına göre değerlendirerek toplumda adaleti tesis etme görevine sahiptirler. Görevlerini yerine getirmeyip askerlerin işlerine karışmaları halinde orduda gerginlikler yaşanacaktır. Adli konular hala belirsizliğini koruyacaktır. Maliye, hazine ve dışişlerinden sorumlu kurumlar da kendilerine verilen görevleri yerine getirirse hükümette hiçbir sorun yaşanmaz. Bir ülkeyi yönetmek, onu kurmaktan daha zor olduğunu tekrarlıyoruz. Kırılması kolaydır, onarılması zordur. Düzensiz ve kuralsız bir yönetimin olduğu bir ülkede hükümet yoktur. Hükümeti olmayan bir ülkede halkı yaşatmak mümkün değildir. Kısacası onbinlerce insanımızın akıttığı kanla büyük emeklerle yeniden ele geçirilen bağımsızlığımızı, aziz vatanımızı korumak için kurallı, nizamlı bir yönetim kurmalıyız. Doğu Türkistan'ın çeşitli illerinde yaşayan yetenekli kişilerin hükümet saflarına dâhil olması elzemdir. İç ve dış işler, askeri, mali ve yargı işlerinde yetkin kişilerden oluşan bir merkezi hükümetin kurulması şarttır. Devlet kurumları merkezi hükümete itaat etmelidir. Sayın Cumhurbaşkanı bu merkezi hükümetin başı olmalı, hükümler ve kararnameler çıkarmalıdır. İl ve şehirlerin askeri birimleri merkezi Hükümete bağlı olacaktır. Valiler içişlerinden sorumludur. Mali denetim gümrük memurlarına ait olacaktır. Her bürodaki memurlar kendi yetki alanlarının dışına çıkmamalı, ast düzey memurlar üstlerine itaat etmeli ve görevlerini tam olarak yerine getirmelidir. Askerlerimiz başkanının emriyle maaşlarını alacak ve ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Askeri kurumların doğrudan bir şey satın almaması, ihtiyaçlarını mali kuruluşlar aracılığıyla üstleri aracılığıyla karşılaması gerekiyor. Eğer hükümet bu usul, düzenleme ve kurallara göre hareket etmezse, iktidar saflarında kargaşa ve düzensizlik ortaya çıkar. Hepsinden kötüsü, zorluklarla kazandığımız fedakârlıklarımızın ve bağımsızlığımızın sonuçlarını ve meyvelerini görmeden tüm umutlarımız boşa çıkar.

Geçmişte Jing Shurin gibi otokratik ve diktatör yetkililerin zalim ve şiddet dolu rejimine tanık olan milletimiz, zulme ve adaletsizliğe karşı, adaleti ve hakkı bilmeyen zalim rejimin değil, adalet ve doğruluk bayrağını yükseltmiştir. Ülkemizin ve milletimizin güvenliğini, mutluluğunu ve refahını inşa edebilecek bir devlet kurumu olarak halkımıza kurtuluşun ve bağımsızlığın meyvelerini ve sonuçlarını göstermeliyiz. İnşallah bütün işlerimiz iyi bir seviyede olacak, Müslüman milletimizin ve ülkemizin istikbalî güzel olacaktır. Fakir ve zayıf milletimizin sağlık ve şanla dolu güzel meralarda mutlu bir hayat yaşamasını temenni ediyoruz.

ULUSAL LİDERLER

Her halkın ve her milletin yaşamına ve refahına rehberlik eden liderler olacaktır. İnsan toplumu yaşamda bazı insanların liderliği olmadan hareket edemez. İnsanlık tarihinde, ilk çağlardan bu yana, yeryüzünün her köşesinde pek çok yetenekli lider ortaya çıkmış, insanın dünya ve ahiret saadetine giden yolu göstermek için insan ordusuna komuta etmişlerdir.

Bugün bile dünyanın her yerinde büyük liderler ülkelerinin ve milletlerinin refahı için çalışıyorlar. Peygamberlerin ve onun izinden giden âlimlerin insanlığın refahı için yaptıkları fedakâr çalışmaların meyveleri ve sonuçları çok büyüktür ve hala anılmaktadır. Otoriter ve zalim Çin hükümeti, Doğu Türkistan halkına acımasızca baskı yaptı ve bizi insan olarak yaşama hakkından mahrum etti. Vatani ve memleketi ihya etmek, halkın mutlu yaşamasını sağlamak, halka adaletli davranmak yerine halkımızın elinde ne varsa hepsi gasp edip ceplerini doldurdular. Kişisel çıkarları ve kötü amaçları uğruna, bazen milletimize şiddetli zulümler yaptılar, bazen de türlü hile yaparak halkımızın arasına fitne tohumları saçarak tefrikaya neden oldular. Bunun sonucunda halkımız zayıflamış, kendi acısıyla, üzüntüsüyle yaşamak zorunda kalmıştır. Milletinin dertleriyle ilgilenecek, acılarını dindirecek, ülkesinin ıslahatı için harekete geçecek bir liderin haberini duyarsa, hemen harekete geçer ve milletimizi lidersiz ve baş-

sız bırakmak için o lideri yok etmeyi planlardı. Baskıcı Çin rejiminin bu baskı ve zulmüne karşı halkımızın içinden yetenekli, milliyetçi, ilerici ve vatansever liderler ayağa kalkarak ülkemizi ve milletimizi tehlikeden kurtardılar. Kaşgar'da eskiden bazı yetenekli dini âlimler ve yetenekli insanlar, baskıcı Çin rejiminin zulmüne uğramaktan korktular ve bilgi ve becerilerini millete hizmet etmek için kullanmaktan çekindiler. Artık bilgi ve becerilerini Allah rızası için, ülkemizin ve milletimizin refahı için kullanacaklarına inanıyoruz. Altı Şehir devriminin başlangıcından bu yana Hotan, Aksu, Kuçar ve Yarkand eyaletleri istikrarlı ve barış içindeydi. Son beş altı aydır Kaşgar'da isyan ve ayaklanma eksik olmadı, halkımız ise kargaşayla karşı karşıya kaldılar. Kaşgar'daki çatışma ve istikrasızlık nedeniyle halkımızın panik halinde, ülkemiz ise tehlike altındadır. Bu konuda Allah'ın iradesinin ve muradının ne olduğunu anlayamayız.

Allah'ın kitabı Kuran'da Müslümanlara birbirlerine merhametli davranmaları ve uyumlu hareket etmeleri emredilir. Bugün gibi önemli ve kritik günlerde Allah'ın bize verdiği izzet ve imkânları yerinde kullanmalı, birbirimize nezaket ve sevgiyle davranmalı, milletin gücü ve milletimizin refahı için gece gündüz yorulmadan çalışmalıyız. Ne yazık ki Müslümanlar kardeşlik duygusuyla hareket etmiyorlar ve günümüz gibi önemli ve kritik dönemlerde, bazıları asker ve gazi oldum diye Müslüman kardeşlerine baskı ve zulüm ederek haksızlık ve zulüm yapıyorlar. Özverili ve çalışkan olmak yerine aptal ve eşkıya gibi davranıyor. Bazıları birbirleriyle kavga edip değersiz ve faydasız şeylerle uğraşıyorlar. Geçmişteki kişisel düşmanlıklarından ve husumetlerden dolayı kardeşlerine ve milletlerine karşı aşağılayıcı davranıyorlar. Ne kötü ve üzücü bir durum! Bütün ülkenin bu kadar zor bir dönemden geçtiği bir dönemde, önemsiz ve değersiz işlerle meşgul olmanın, milletin iyi ve güzel şeylerini umursamamanın ciddi sonuçlara ve tehlikelere yol açacağı açıktır. Bu nedenle ülkemizin dini âlimlerden, yetenekli ve aklı başında insanların, ülkemizin mevcut durumunun farkına varmalarını, şahsi işlerini bırakmalarını, her gün ve her saat bir araya gelerek

Ülkemizin huzur ve sknu için acilen harekete geçmelerini rica ediyoruz. Aslında Şu anda kritik bir noktadayız. Artık lkemizdeki ilim ve fazilet ehli ve otorite sahiplerinin ülkeyi yönetmesi, çözüm üretmek için gece gündüz çalışması bir farz ayındır. Halkımızın kargaşa içinde olduğu, ülkenin bazı yerlerinde savaş ve çatıŐmaların yaŐandĐı bir dönemde eğer gözlerimizi açıp aklımızla hareket etmezsek hepimiz tehlike altında olabiliriz. Bu yüzden uyanmamız gerekiyor.

YENİ ŞEHİR

Birkaç gündür barış görüŐmeleri sürüyor. Yeni Şehrin çevresinde askerler Şehri koruyor. Henüz önemli bir Şey olmadı.

DIŞ DÜNYA

Türkiye, İstanbül'daki Drlfn üzerinde reform yaparak ve bu kurumun Şubelerini kurarak bu kurumu da geliŐtirmeye alıŐıyor. Drlfn'n Őubelerine İsmail Hakkı Bey, Őerefdin Bey ve Yusuf Ziya Bey gibi yetenekli aydınlar Ğretmen olarak atandı.

GAZİ PAŞA

Almanya BaŐbakanı Hitler, Türk milletinin millet temsilcilerinden Mahmut Bey ile görüŐtüĐünde, Mustafa Kemal'in bu çağın büyük insanlarından biri olduğunu söylemiş.

G

Türk hkmeti ile Romanya hkmeti arasında Romanya'da yaşayan 90.000 Türk'n Anadolu'ya yerleŐtirilmesi konusunda anlaşma yapıldı.

ÇİN

Őanghai'dan gelen haberlere göre, Çin'de meydana gelen deprem sonrasında Hanghui Nehri'nin taŐması sonucunda 50

bin kişi hayatını kaybetmiş. Milyonlarca insan evsiz ve aç kalmış. Pekin'den gelen haberlere göre Japonya ile Çin arasında geniş çaplı bir savaş çıkma ihtimali yüksek.

ÖNEMLİ BİR BİLDİRİ

Gazi Osman Ali ve diğerk askeri ve hkmet mensuplarının nerisi zerine Emir Muzaffer, Emir Abdullah Mansur ve şah Mansur'un 12.000 kahraman gönüllüyle Yarkent'ten ayrıldığını Müslüman kardeşlerimize duyuruyoruz. Yakında Kaşgar'a girecekler. Bu askerlerin tüm masrafları hazine tarafından karşılanacaktır. Halktan bir kuruş bile alınmayacak.

HOTAN ASKERİ BÜROSU

Duyuru

Kaşgar'daki Hotan Askeri Bürosu, tüm hkmet üyelerine ve askeri liderlere, Hotan İşlam Hkmeti hakkında bazı anlaşmazlıklara neden olan olaylardan endişe duyan kişilerden söylentiler duyduğumuz konusunda bilgi vermek ister.

Bu husustaki herhangi bir hata veya eksiklik koşulsuz olarak mazur görülür.

Hotan hükümetinin temsilcisi şeyhul İşlam Sabit Damolla Hacı.

Aksu Avat ilçesinde firari 23 Tongan askeri atları ve silahlarıyla birlikte tutuklandı.

Editör: Kutluk şevki

Doğu Türkistan hayatı

■ 11.Sayı

BİZ TÜRK MYZ YOKSA ENTU MU?

Doğu Türkistan halkının dünyadaki büyük Türk milletinin bir parçası olduğunu bütün dünya biliyor. Bu gerçeği özellikle belirtmeye gerek yok. Bu gerçek o kadar açık ve nettir ki,

Çinlilerin cahil tabakası bize Çentu diyor. Bir milleti asıl adıyla değil, o milletin tarihinde hiç geçmeyen garip bir isimle anmak, cehaletin açık bir delilidir. Doğu Türkistan, Türklerin beşiği olup, eski çağlarda Türk milletini bütün dünyaya tanıtan fatihlerin, cihangirlerin, âlimlerin, filozofların yetiştirdiği bir memlekettir. Ülkemiz ve vatanımız bir Türk ülkesidir, kesinlikle Çentu ülkesi değildir. Dünyada çok eski çağlardan beri Türk milletini tanımayan kimse kalmamıştır. Musa peygambere indirilen Tevrat'ta Türklerden bahsedilmektedir. Oğuzlar, Hunlar, Uygurlar gibi Türk milletinin hükümdarlığı, şanı ve namı dünya tarihinde meşhurdur. Kur'an-ı Kerim kıssalarında adı geçen Zülkarneyn'in, Türklerin büyük kağanı ünlü Oğuzhan olduğu konusunda pek çok tutarlı görüş vardır. Abbasi Halifeliği döneminde İslam ülkelerini koruyan ve daha sonra güçlü bir devlet kuran Türklerden Selçuklulardır. Hindistan'ı fetheden ve Hindistan'da İslam'ı yayan Gazneli devleti de bir Türk devletidir. Ünlü Sultan Mahmud Gaznevi bu ülkenin büyük hükümdarıydı. Satuk Buğrahan, sınırları Turfan'dan Buhara'ya kadar uzanan Doğu Türkistan'ın Türk hükümdarıydı. Harazim Şah devleti de bir Türk devletiydi. Çin'den Ak Deniz'e kadar dünyayı fetheden Cengiz Emir Timur, Türk kökenliydi ve onların torunları, Türkistan, İran, Hindistan, Çin gibi ülkelerde yüzyıllarca hüküm sürdüler. Hindistan'da varlığını sürdüren Haydarabad, Çitral vb. krallıklar eskilerin mirasıdır. Altı yüz yıldır İslam egemenliğinin bekçisi olan bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları Türklerdir. Hindistan'da Hindular, Arabistan'da Araplar, Türkistan'da Türkler var. Dilimiz, tarihimiz bu kadar açık ve net olduğu halde, kendi adıyla anılmadan Çentu demenin mantığı nedir ve kim böyle bir şey yaptı? Çince'de başını sarıkle kapatanlara Çentu denir. Çünkü Çinliler başlarını sarıkle kapatanlara Çentu diyorlar. Biz Türklerin torunlarıyız, Yafes'in torunlarıyız. Başka bir milletin bize Çentu adını vermesine dayanarak binlerce yıldır kullandığımız haklı ve orijinal ismimizden vazgeçmeyeceğiz. Biz Türküz ve Türk ismi bizim için çok şey ifade ediyor. İnsanoğlu, Babasını asla terk etmez. İn-

sanlık tarihinde hiç görülmemiş Çentu ismini onurlu Türk milleti asla kabul etmeyecektir.

Dinimiz İslam ve Türk neslimiz

Merd, kahraman neslimiz

Büyüktür asildir Türk milletinin fitratı

Dünyaya meşhur onun şöhreti

TARİHİMİZ

Sultan Seyyid Han, Doğu Türkistan'ın batı kesimlerinde ülkeyi yönetirken, kardeşi Mansurhan ise doğuda ve Turfan'da ülkeyi bir devlet halinde yönetiyordu. Kaşgar şehri eskiden Kızıl ve Tümen Nehirlerin birleştiği yerde Eski Hisar denilen yerde bulunuyordu ve Mirza Ebu Bekir Said Han ile yapılan savaşta yıkıldı. Günümüzdeki Kaşgar şehrinin iç kısmı Seyyid Han tarafından yaptırılmıştır.

Seyyid Han 'ın ardından oğlu Abdur Reşid Han tahta çıktı. Onun döneminde Doğu Türkistan huzur ve sükûnete kavuştu. Abdur Reşid Han'ın veziri Mirza Heydarbi bir âlim ve yazardı ve Abdur Reşid Han adında ünlü bir tarih yazdı. Doğu Türkistan, Cengiz Çağatay Han'ın kontrolündeyken, İli bölgesi Hicri 972 yılında Oyrat Moğolları tarafından istilâ edilmiş ve Doğu Türkistan eyaleti Altı şehirle sınırlandırılmıştır. O dönemde Altı şehrin başkenti Yarkand, bazen Kaşgar, bazen de merkez Aksu idi. Çağatay Hanedanı'nın son günlerinde, Abdulla Han'ın saltanatı sırasında Semerkant'tan Hoca Yusuf Bezir Kor adında bir adam gelerek Nakşibendi mezhebi adı altında Kaşgar'da imamet makamı kurmuştur.

Bu şahsın vefatından sonra oğlu Hidayadullah Hoca, imamet makamına geçerek Hazreti Apak Hoca olarak tanındı ve halk arasında güçlü bir otorite ve nüfuz kazandı. Altı Şehir Hanlığı ailesinden Mahim adında bir kadınla evlendi ve iktidar mensuplarına yakınlaştı. Abdullah Han'ın kardeşi İsmail Han'ın hükümdarlığı döneminde Apak Hoca'nın otoritesi ve nüfuzu, rejime rakip bile olabilecek düzeye ulaştı. İsmail Han,

Apak Hoca'yı gözetim ve kontrol altında tutmaya başladı. Daha sonra Apak Hoca altı şehri terk ederek Moğolların dini lideri Dalai Lama'ya danışmak için Tibet'e gitti. Dalai Lama, Cungariye ve İli'de hüküm süren Oyrat Moğollarının lideri Kuntaji'ye Apak Hoca hakkında bir mektup yazıp Apak Hoca aracılığıyla gönderdi. Apak Hoca, Dalai Lama'nın mektubunu alıp İli'ye geldi. İli bölgesindeki Moğol Hanlığı, Doğu Türkistan'daki Çağatay hanlığına zaten rakip olduğundan, Apak Hoca'ya hemen Basiktu adında bir askeri komutan eşlik etti ve Altı şehre 10.000 asker gönderdi.

İÇİŞLERİ

RESMİ HÜKÜMET HABERLERİ

Komutan Mahmud, Korla Kara Şehir yakınlarında Tonganlarla savaştı. Tongan askerleri savaşta mağlup oldular ve tort tarafa kaçtılar. Kaçakların bir kısmı yakalandı, bir kısmı cezalandırıldı, bir kısmı da affedildi. Ülkenin cumhurbaşkanı Hoca Niyaz Hacı, Komutan Mahmut'un birliklerinin ülkeyi sakinleştirmek ve sükûnete kavuşturması için özellikle görevlendirdi.

Bu Tongahlılardan bazıları Donghuang'a gitti, bazıları ise pek çok soruna neden oldu. Çin birlikleri Urumçi'den Turpan Piçan'daki askeri karagahına doğru ilerliyordu. Başkan Hoca Niyaz Hacı, Urumçi'deki yeni hükümete bir emir gönderdi ve Turpan Piçan'daki askeri karagah ile bizzat kendisinin ilgileceklerini söyledi. Şimdi Turpan Piçan'daki askeri karagahın komutanı Gansu'ya gitti.

İnşallah ülkemiz mükemmel bir disiplin ve barış dönemine kavuşturarak, siyasi ve sosyal durumumuz için reform ve düzen çalışmalarını yürütme fırsatı gelmiş bulunuyor. Halkımız ulusal kurtuluşun güzel günlerini görmek istiyor.

Yeni şehir

Recep ayının 5'i Salı günü, Yeni Şehir'den yaklaşık 150 Tongan askeri gelip Devlet Bağı'da halkın sürülerini yağmaladığında, Küçük Ahun askerleri yağmacı Tonganların peşine düştü. Askerler yaklaşık 20 Tongan askerini etkisiz hale getirdi, 11 silah ve 4 atı aldı. Tongan askerlerin geri kalanı Yeni şehre kaçtı. Bu çatışmada bir askerimiz şehit oldu.

BİRLİK VE KURTULUŞ

Allah, İslam'ın anayasası niteliğinde olan Kuran'da Müslümanlara birlik ve beraberlik içinde hareket etmeyi emreder, ihtilafın zararlarını ve tehlikelerini vurgular. Hadis ve sünnetle Müslümanların hayırsever ve faydalı bir topluluk olması gerektiği, tüm Müslümanların tek vücut ve ruh olduğu, İslam binasının sağlam olması için çaba sarf etmek öğütlenir. İslam'ın hüküm ve emirleri yukarıdaki gibi çok açık olmasına rağmen, birlik olmak ve beraber hareket etmek yerine ayrılığa düşersek, iyi ve faydalı işler yapmak yerine kötü işler yaparsak, toplumu diriltmek ve ıslah etmek yerine yıkmakla meşgul olursak, hepimiz kendi işimiz ile iğlilenirsek, kendi nefsimize kapılıp, millete hizmet etmeyi unutursak, bu kadar kritik ve önemli bir anda sonumuz ne olur, kaderimiz ne olur? Her bireyin iyiliği, toplumun genel iyiliğine bağlı değildir. Madem ülke bu kadar zor bir dönemden geçiyor, neden ülkedeki her akıllı insan kendine gelip aklını kullanarak ülkeyi reforme etmek ve hizmet etmek için birlikte çalışmıyor? İslam böyle tefrika dini midir? Herkesin bir köşeye oturup dedikodu yapması, şikâyet etmesi mi gerekiyor, yoksa dört beş kişinin bir araya gelip saçma sapan konuşma alışkanlığını sürdürmesi mi gerekiyor? Vatanın ve milletin selameti için tefrika ve ihtilafı terk etmek dinimizin önemli direkleri arasında yer almasına rağmen, kendimize Müslüman diyen bizler, bu ciddi sorunun ve zor durumun üstesinden gelmek için birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmezsek nasıl Müslüman bir toplum olabiliriz? Şu andaki durumumuzu hepimiz biliyoruz. Kalbimizi ve zihnimizi arındırırsak, genel durumumuzu düzeltirsek, vatanın ve milletin refahı ve gelişmesi için gönüllü hareket eder-

sek, inşaallah bütün çalışmalarımız başarıya ulaşacaktır. Bunun için birlik tohumlarının kalplerimize ve zihinlerimize ekilmesi gerekiyor.

ALTAY HABERLERİ

Gazi Şerif Han'ın Altay'daki yönetimi giderek daha da pekişiyordu. Altay Kazaklarının silahlı askerlerinin yanı sıra, Şerif Han'ın düzenli eğitimli on iki bin askeri de vardı. Şu anda Çöçek bölgesi de aynı zamanda Şerif Han tarafından yönetiliyor. Çöçek nüfusunun çoğunluğu Kazaktır ve onlar Urumçi hükümetinin kontrolü dışındadır.

DIŞ HABERLER

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'nın Versailles kentinde alınan kararlara göre Alman hükümeti fazladan silah veya asker bulunduramaz. Birkaç yıl sonra Almanya yeterli silah ve birliğe sahip olma hakkını istedi ancak Almanya'nın talebi kabul edilmedi. Artık Alman hükümeti yeniden silah ve asker sahibi olmak istedi, İngiliz hükümeti Almanya'nın talebini kabul etti ancak Fransız hükümeti Almanya'nın talebini kabul etmedi.

MANÇURYA

Japonya ve Rusya Mançurya'da demiryolları inşa etmişti. Şimdi bu demiryolu konusunda Japonya ile Rusya arasında bir anlaşmazlık var. Rusya demiryolları kullanma hakkını satın almak için Japon temsilcilerle görüşüyor.

KÜBA

Küba bölgesindeki durum oldukça gergin, istikrarsızdır. Silahlar her yerde ucuza satılıyor. Örneğin bir tüfek 4 dolara satılıyor, bir tabanca ise 40 dolara satılıyor. Kuzey Amerika hükümeti Küba'ya savaş gemileri gönderdi ve Küba topraklarını ablukaya aldı. Küba'daki Amerikan vatandaşları Amerikan savaş gemilerine binmek için sahillere gelmiş.

HAVA DENEYİMİ

Ekim'de Moskova'da havayı test etmek için devasa bir balon hazırlandı. Balon havaya bırakıldı ve 19.000 metre yüksekliğe yükseldi. Benzer bir deney daha önce Almanya'da yapılmış ve balon 12.301 metre yüksekliğe kadar yükselmişti.

ÇİN

Ekim'de Çin'in Finjang şehrinde sıtma hastalığı patlak verdi ve 50.000 kişi öldü.

AMERİKA

3. Ekimde, Kuzey Amerika ülkesindeki işsiz sayısının iki katına çıkmasının ardından ABD hükümeti işsizlere yardım etmek için 700 milyon dolar verdi.

TEKLİMAKAN

Ünlü İsveçli seyyah Dr. Hidin şöyle yazıyor: Teklimakan çöllerinin ortasında şehirler ve iller vardı. Lobnor'un suları kayarak kuzeye doğru aktı. Bu yerlerin sonu yoktur. Artık Lopnor'un suyu yeniden eski yerine, güneye akmaya başladı. Bu çölleri her zamanki kadar kullanabilir hale getirmek tamamen mümkündür. Dr Hidi bizzat burayı görmek için gelecekmiş.

ATI YAVAŞ KOŞTURALIM

Salı günü bir grup asker atlarını çayırdan yokuş yukarı koştururken, genç bir çocuk atların altında ezilerek kanlar içinde kaldı. Saygı değer mücahit askerlerimizden atlarını kalabalık yerlerde yavaş koşturmalarını ve uyarıyı yüksek sesle söylemelerini rica ediyoruz.

YENİ ŞEHİR

İki üç gündür Çin tarafıyla Yeni Şehir’de barış temsilcileri-miz arasında görüşmeler yapılıyor. Sonucun ne olacağı henüz belli değil.

Pazartesi günü bir grup Tongan askeri Devlet Bağ’da insanların koyun ve sığırlarını yağmalarken, askerlerimiz zamanında geldi ve Tonganlara ateş açtı. Tongan askerlerin bir kısmı öldü, bir kısmı da kaçtı. Koyun ve sığırlar kurtarıldı.

Editör: Kutluk Şevki

Doğu Türkistan hayatı

■ Sayı. 12

KALP AĞRISI VE TEDAVİSİ

Müslüman bir millet olarak ilk rehberimiz Kur’an-ı Kerim’dir ve Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)’in sünnet ve hadisleri, Kur’an-ı Kerim’in açıklamaları ve uygulamasıdır.

Bir Müslüman, Kur’an-ı Kerim’de bildirilen hüküm, emir ve değerleri layıkıyla yerine getirdiği takdirde, dünyada izzet ve başarıya, ahirette ise kurtuluşa kavuşacaktır. Geçmişte Ehl-i İslam (Müslümanlar), Kur’an-ı Kerim’in kıymetli öğretilerine göre yaşayıp hareket etmişler ve Kur’an öğretilerinin etkili uygulayıcıları oldukları için doğudan batıya kadar, hatta Çin Seddi’ne olan geniş topraklarda izzet, şeref ve adaletle hüküm sürmüşlerdir.

Bütün dünya Müslümanların şerefi ve yüksek ahlakı önünde saygıyla eğilmişti. İslam merkezlerinden batı kıyılarına kadar uzanan geniş topraklarda Mücahid İslam askerleri, Allah’ın kelamını etkili kılmak için at koşurdular. Onlar deenizler önümüze çıkmasaydı Allah’ın kelamını gökyüzüne kadar ulaştıracaktık dediler. Ne yazık ki daha sonra Müslümanlar arasında tefrika, fitne ve bencillik artmaya başladı. Ahlak zayıfladı, ahlakla iman bağı zayıfladı. Müslümanların eski ihtişamı, prestiji zayıfladı. Kuran’a ve Peygamber Efendimiz’in sünnet ve hadislerine göre yaşayan Müslümanların ahlakı

düzgün devam etti. Onlar şeref ve izzeti ikram içinde yaşadılar. Milletin menfaati için çalıştı. Ülkelerini kötülüklerden korumaya gayret sarf ettiler. Onlar karşılıklı bir ayrılık ve tefrikalardan kaçındı. Artık namusunu, şerefini ve izzetini, vatanını koruyan milletler, yoksulluktan, baskıdan, saldırganlıktan uzak kaldılar. Kafası karışık, parçalanmış ve bölünmüş Müslüman devletler, Kuran'ın yüce öğretilerini unutmuşlardır. Menfaat ve egoya boyun eğmiş bir insanlar, bütün enerjisini böyle değersiz ve anlamsız uğraşlarla harcadılar. Kişisel çıkarlar uğruna kavga ettiler, çatıştılar ve dağıldılar. Milletin ve Müslüman toplumunun ortak çıkarlarını ve refahını unuttular. Bu ülkeler yoksulluk, fekaletlere ve tehlikelere maruz kaldılar. Biz Doğu Türkistan halkı geçmişte özgür ve bağımsız bir millettik. Binlerce yıl yaşamış olan Oğuzların, Buğrahanların, Çağatayların devletleri ve hanlıkları bizim hâkimiyetimizdi. Fatih Emir Kuteybi hicri 97'de Doğu Türkistan'a geldi. Çağatay Hanedanlığı'nın son dönemlerinde liderlerimiz kişisel hırslara ve egolara kapılmış, kalpleri ve zihinleri sahtekârlıkla dolmuştu. Sonuç olarak onurumuz ve itibarımız ayaklar altına alındı. Artık Allah bizi ecnebi zalim ve baskıcı dış güçlerin esaretinden ve zulmünden kurtardı. Ülkemiz ve milletimiz dış güçlerin emri altında yaşamaktan kurtulmuştur. Kurtuluş, bağımsızlık ve özgürlük için mücadele ettiğimiz bu günlerde, halkımız arasında kalplerimizi ve zihinlerimizi özgür kılarak bu büyük kurtuluş hedefinde, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar refah ve bağımsız bir ülkede yaşamak isteği yeşerdi. Milletimiz zulme ve haksızlığa isyan etti. Sonuç olarak, Allah'ın lütfuyla ulusal kurtuluşa ulaştık. Elimize büyük bir bıçak almaktan mahrum ve yasaklanmış bir millettik. Artık milletimizi ve vatanımızı savunmak için elimizde binlerce silah ve tüfek var. Bir zamanlar mahkûm idik, şimdi hükümdarız. Bir zamanlar fakirdik, şimdi kıymteli olduk. Önceki esaret zamanlarında damarlarımıza işlemiş olan cehalet ve bilinçsizlik artık gitmiş, uyanış ve bilinç yükselmeye başlıyor. Kalplerimize bencillik, kibi hastalıkları bulaşmıştı. Kardeş sevgisi ve şefkati yerine ikiye bölünmüşlük, nezaketsizlik, nifak, nefret gibi zehirler kalplerimizi doldurmuştu.

Bu kesinlikle doğru değil. Bu manevi hastalıklar büyük hedeflere ve umutlara engeldir. Allah'tan asil milletimizin liderleri iyi olmasını dileriz. Önemli ve kritik olan bu anlarda bilincimiz ve dikkatimiz günlük işlere odaklanmasın. Gözlerimizi ve niyetimizi üç dört günün faydalarına odaklamayalım. Ebedi mutluluğa, kurtuluşa ve özgürlüğe odaklan-sın. Allah'ın rızası ve Kur'an'ın hükümleri doğrultusunda hareket etmek üzerimize farzdır. Kalpleri şifalandıran Kur'an-ı Kerim'in öğretileriyle kalplerimizde yer alan münafıklık tohumlarını ve mikroplarını tedavi ederek şifa ve kurtuluşu aramalı, tarihte güzel nam bırakmalıyız. Kalplerdeki ki-bir, bencillik ve nefret gibi manevi hastalıkların ilacı ve çaresi, Kur'an-ı Kerim'in kıymetli öğretilerini gözetmektir. Ku-ran'da Müslümanlara birlik ve beraberlik içinde hareket et-meleri emredilir. Ama birbirne düşmek ve tefrika etmek ya-saktır. Müslümanlar arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa, sorunu çözmek için Kur'an-ı Kerim'e başvurulması buyrulur. Müslümanlar geçmiş asırlarda bu anlayışa uydukları için dün-yaya hükmettiler. Şimdi bile kurtuluşa, bağımsızlığa ve haysi-yete ulaşmak istiyorsak, Kur'an-ı Kerim'in öğretilerine uy-malı ve Kuran'ın öğretilerini takip etmeliyiz.

Eğer İslam'da olduğumuzu iddia edersek ve İslam'ın teme-li olan Kur'an-ı Kerim'in öğretilerini uygulamazsak, boş yere, boşuna hareket etmiş oluruz ve müslüman olduğumuz-dan şüphe edebiliriz. Söylediklerimiz yalan olacaktır. İşin et-kinliği ve sonuçları dış görünüşe bağlı değildir. Hakikat görü-nüşe göre değildir. Kısacası kalbimizdeki bencillik, kibir ve ego gibi hastalıkları Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in öğretileriyle iyileştirirsek, birbirimize temiz, dürüst ve sami-mi kalplerle iyilik yaparsak, birbirimize iyi davranırsak, bir-birimize sevgi ve şefkatle muamele edersek, kısacası gerçek anlamda müslüman olursak kutsal ideallerimiz ve yüksek he-deflerimiz gerçekleşir. İzzetli ve şerefli bir hayata kavuşmuş oluruz.

MİLLİ EĞİTİM

Yeryüzündeki bütün insanoğulları eğitim ışığını yakarak, bu ışıkla yanlış doğrudan, karanlığı aydınlıktan ayırıyor ve ülkeleri için büyük işler ve hizmetler yapıyorlar. Karanlıkta hayata faydalı ve gerekli şeyleri üretmek mümkün olmadığı gibi, bilimin ışığından mahrum, karanlığın ve zulmün hüküm sürdüğü bir ülkede de hayata faydalı şeyler üretmek mümkün değildir. Modern çağda dünya bilim, eğitim ve icatlar sayesinde büyük ilerleme kaydetti. Milletın ve halkların şanı ve refahı, eğitimin ve sanayinin gelişmişlik düzeyine bağılı olarak artmaktadır.

Artık bilimin faydalarının farkında olmalı ve bilim yoluyla milletin gücü ve geleceğı için hareket etmeliyiz. Biz Doğıu Türkistanlılar, eski dönemlerde ilmi ve sanatı çok iyi öğrenen bir millettik ama ne yazık ki sonraları dünyadan geri kaldık, hurafelere düştük.

Çinli faşistlerin zalim yönetimi altında olduğumuz için ne yazık ki Çin’de dahi bulunmayan ilgili bilimlere sahip olacak kadar da şanslı değiliz. Yirmi yıl önce, dünyanın durumu hakkında çok az bilgisi olan, milletimizin yaşadığı tehlikeleri ve acıları anlayan bir grup aydın, milletimizi yaşanan zulüm, yıkım ve cehaletten kurtarmak amacıyla Kaşgar’da birçok milli okullar açmışlardır. Musabay ve diğerleri ulusal okullara öğretmen yetiştirmek için harekete geçtiler. Eski hükümetin bu konudaki engellemesini göz önünde bulundurarak okulun Atuş’ta açılmasının uygun olacağına karar verdiler. Bu nedenle Atuş’ta Darul Mu’allimin Okulu açıldı ve okul müdürü olarak Türkiye’den gelen Sayın Ahmed Kamal atandı. Daha sonra şehirdeki milliyetçi şahsiyetler bu Darul Mu’allimin okulunun başka şubelerini açmaya çalıştılar.

Bu aydınlanma faaliyetleri, otoriter ve baskıcı hükümetin kötü niyet ve çıkarlarına uymadığı için derhal okulları kapatıldı ve Sayın Ahmed Kamal’ı hapse attılar. Ardından milliyetçilerden 9’u, 500 ila 1000 arası sopayla cezalandırıldıktan sonra cezaevinden çıkarıldı. Ancak öğretmen Ahmed Kamal yaklaşık üç ay cezaevinde kaldı. Ayrıca zalim ve otoriter yö-

netim, Doğu Türkistan'ın her şehrinde milletimizin eğitim ve geleceğinin şekillendirilmesi amacıyla açılan milli okulları kapatmaya çalıştılar. Vatanı ve milleti için canla başla çalışan, gayretli, kaygılı milliyetçi insanlar düşman ilan edildi. Baskıcı yönetim her fırsatta bu insanlara zarar vermek için plan yapıyor ve harekete geçiyordu. Milletın geleceğinin fidanları olan çocukları eğitimsiz ve cahil bırakılıyordu. Cahil ve eğitimsiz bırakılan milletin çocukları, cehalet bataklığında yaşıyorlardı. Onların potansiyel yetenekleri çürüyordu. Herkes kendi acısıyla meşguldü ve milletin geleceği konusunda endişelenemeyecek kadar zayıftı. Bundan dolayı milletimiz zayıflamış ve yok olmanın eşiğine gelmişti. Yetimlerimiz ve kimsesiz çocuklarımız sokakların adeta bir neferi olmuştı. Onlar eğitimsiz oldukları için milletin itibarını zedeleyen zararlı bir gruba dönüşüyorlardı. Allah'a hamdolsun, milletin istikbalini gasp etmeye çalışan ve zedeleyen zalim ve otokratik yönetim günleri artık geride kaldı. Milli kurtuluşun temeli Doğu Türkistan'da atıldı. Bu kurtuluş atmosferinde, ülkeyi ve milleti aydınlatmak ve geleceğini şekillendirmek amacıyla Kaşgar'da eğitim bakanlığı kurularak milli eğitimin temelleri atıldı. Şu anda bu okullarda üç yüzden fazla Doğu Türkistan'lı çocuk eğitim görüyor. Onlar din ve modern bilim eğitimi alıyor. Bunların arasında yüzden fazla yetim var. Okula her zaman bunun gibi yetim ve evsiz çocuklar geliyordu. Bu okullarda milletin aydınlanması ve geleceğe yönelik eğitim çalışmaları yürütölmektedir. Otoriter ve baskıcı hükümetin zulmüne uğrayan Abdulkerim Han Maksum Hacı, Abdulhamit Zadeh ve diğer insanlar, milletin geleceği için yorulmadan ve durmadan çalışıyorlardı. Böyle hayırsever ve büyük işler elbette güçlü bir iradeye bağlıdır. Darul Mu'allimin Okulu, İslami hükümetimizin emriyle ülkede gereksiz şeylere harcanan harcamaların bir kısmını yetimlerin hayatı için kullanıyordu.

Bugüne kadar bazı vakfların kaynaklarını faydasız işlere ve kendi çıkarları için kullanarak israf eden kötü niyetli insanlar, dine ve millete faydalı olan kurumlara para vermemek için birçok bahane üreterek bu hayır işinden kaçınıyorlardı. Elbet-

te hayırseverler, mallarını iyi niyetle Allah yolunda harcıyorlar. Bu kadar faydalı ve hayırlı bir şeyi kelimelerle anlatmak çok zordur.

Yaptıkları iyiliklerin sonucunu sadece bu dünyada değil ahirette de görecekler??? Açgözlü ve bencil insanlar bilsinler ki, şeriat fetvalarına ve İslam hükümetinin emirlerine göre belirlenen meblağı ödememek için mazeret göstermeleri halinde, mallarına İslam hükümeti tarafından el konulacaktır. Kaldı ki onların malları, kabir hayaletlerini ve İslam düşmanlarını sevindirmekten başka işe yaramaz.

İÇİŞLERİ

Korla Karaşehir nahiyesinden kaçan Tongan askerleri, Cumhurbaşkanı Niyaz Hacim'in Aksu'dan gönderdiği askerler ve Gazi komutan Mahmud'un Korli'den gönderdiği askerler tarafından kuşatıldı ve çoğu öldürüldü. Geri kalanlar çöle kaçtı. Kaçakları temizlemek için Sayın Cumhurbaşkanı Gazi Hoca Niyaz asker gönderdi.

YENİ ŞEHİR

Recep ayının 15. gününde elli altmış Tongan askeri Naçuk'a geldi. Sabircan Kari komutasındaki bir grup asker, Naçuk'a gelen Tongan askerlerinin 9'unu vurdu, geri kalanları kaçtı, 9 Tongan askeri ise esir alındı. 5 silah ve 8 at ele geçirildi. Savaşa katılan gençlere askeri komuta merkezi tarafından 150, Gazi Satibek tarafından da 100 ser ödüllendirildi.

DÜZEN

Kaşgar'da askeri komuta merkezinin kararına göre askerler memleketlerine döndüklerinde halka malzeme aldıramayacaktır. Asker maaşları valilik tarafından ödenecek. Yemekler hâkim tarafından sağlanacaktır.

Askeri komuta merkezi, birliklerini düzenli olarak denetlenecektir. Askerlerin silahları kayıtlı altına alınacaktır. Bu ne-

denle askerlere aylık maaş ve günlük ihtiya lar verilecek. Komuta merkezi bunları başardığında h k met te rahatlar. İlmin amacı onunla amet etmek değil miydi?

İLİ VE ALTAY

Altay Valisi Gazi şerif Han'ın askeri d zeni ve rejimi olduk a d zenli hale gelmektedir. Askeri komutanlar, subaylar tecr beli ve yetenekli insanlardır. Altay'ın geleceği parlak g r n yor. İli tarafında ise halk hak ve barış talep etmeye başladı ve şimdi de İli halkı Boritala'da toplanıyor.

DEğERLİ MİSAFİR

Aziz T rkiye'den iki kıymetli misafir Kaşgar'a geldi. Biri İzmir T rk Ocakları başkanlarından Dr. Mustaba Ali Bey, diğeri İttihat ve Terakki Cemiyeti  yesi Mahmud Nadim beydir. Dr. Mustaba Ali Bey İzmir'de milli mefk renin gelişmesi i in  ok  abalayan se kin T rklere  onc l k etmiştir. İzmir Yayınevi'nin  ıkardığı Yeni Y zyıl ve Hizmet gazetesinde yazılar yazıyordu.

1925 yılında Ankara T rk Ocakları Kurultayı'na İzmir'i temsilen katılarak Doğu T rkleri  zerine konferans vermiştir. Kongrede yaptığı konuşmayla dinleyicilerin ilgisini  ekmiştir. Ana dilinin yanı sıra Arap a, Fransızca ve Fars a da bilir. Sayın Mahmud Nadim Bey, T rk istiklal ve kardeşlik m cadelesine katılan ittifakın cesur  yelerinden biridir. Otomotiv konusunda olduk a bilgilidir. Bu iki g n ll n n Doğu T rkistan vatandaşlarına y nelik başvuruları tamamlanmak  zerededir. Bu iki zatınT rkistan'ımızda başarıya ulaşması i in dua ediyoruz.

Edit r: Kutluk şevki

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TIPKIBASIM

[illegible]

دین، ملی، علمی، ادبی، اخلاقی، سیاسی گزیده سیددور مقدمه، مقاله درج اولور، اداره که کلکان اورو کین قائمه لاس - امضاسز مقاله قبول قیلماس ناشری مرکزی معارف ناطری	دولته دهاهسی بریلایق بلش بریم سر آتی ایلایق اوج سر آتی ایلایق هر شخص ناهسی کرت اداره سی معارف نظاریه دارالمعلمین ده	دولته دهاهسی بریلایق بلش بریم سر آتی ایلایق اوج سر آتی ایلایق هر شخص ناهسی کرت اداره سی معارف نظاریه دارالمعلمین ده
28 بهی (اول) 1939 سته میلاده	۲ سان	تاجی ربیع الثانی 1357 هـ مجریه نیوه (پنجشنبه)
باشیه کرب فلاکتلار کاشی عکین کین کیشیان سوسه قیلماس عزیز قیلماشلر الله و رسول دین ملت مزیدین معترم غازی ناز حاتم حضرت لری بو ماهده دین کین قیرا شهر که تشریف ایلاب ملت اسلامیة نیک اصولی کرب و اوج اصلاح قیلماق اوچون جد جهده قیلماشلر یونون مذا قیلماشلر اعلی عیالیدین فرقت و عدالیقی اختیار ایلمه همیشه بیزانک غم و قیوموز بزه اجتهاد قیلموشور یونون ملت دیناریتیک یاردمیکه و جان ایلمکسی یولغان هر مسلمان تیز شوشه کزک اولکی عصر لده اسلام عالمی دینک دینی معینه دیمه سبب دولکی تاریخینده حیر دار کیشیلر که معلومه اسلام دوتی عصر سعادته قیلماسی طریقه و قیاسی ترتیب ده ترقی قیلمیش یونون بر یوزنی اسلام دینی غه ترغیب و تشویق ایلاب اسلام دینک یقینی اولور دینه غیبه قیلماق جلب ایتمک ایله خفا ره رانشون دور بدینه نهاده ترقی قیلماشلر لکه نسبتاً او زمانه فرید عصر یولوب تایلیدی حتی شام عراق ایران و باشه اولکه لر کرب کته شهر لر فتح قلدی شونینک کرب کزدن کون اسلام دوتی دینک شان شوگی آریب دین دینک ترقی سی اوچون قیلماق حر کتلی سبیل اوز عصر یارداکی اجنای دولتر که زلزله سالیب تحریف و نهید ایتمک ده موافق یولولدر اولور دین کین یلی امیه دوتی دور بدینه ککوت کته قیلماشلر و غلبت اسلام میسر یولوب غریبه هر محیط دین آریب شریفه چین اولکه سیه قدر اسلام دینک ساهلانی استینه کسیردی سونینکده یی عباس خلیفه لری منصور هارون الرشید دور بدینه دیاده اسلام دوتی دینک هیبت و عظمتی که برار یو دوت حکومت موجود یولولدی یومانی کین زمان نیک دوری (کیشی) برله سلطان عثمانیه دوری پادشاه مالکده سلطنت اسلامیه فی انکی اناوتی عزیز قیلماشلر بر از ملاحظه برله هج نبول قیلماسل اناحق قدر خدات که تحمیل	ایته الماسل اوز حق لر بری هر ظلم و جور که قارشی مدافعه قیلمشه هر زمان قیلمار دور لر ... مشرم غازی ناز حاتم حضرت لری بو ماهده دین کین قیرا شهر که تشریف ایلاب ملت اسلامیة نیک اصولی کرب و اوج اصلاح قیلماق اوچون جد جهده قیلماشلر یونون مذا قیلماشلر اعلی عیالیدین فرقت و عدالیقی اختیار ایلمه همیشه بیزانک غم و قیوموز بزه اجتهاد قیلموشور یونون ملت دیناریتیک یاردمیکه و جان ایلمکسی یولغان هر مسلمان تیز شوشه کزک اولکی عصر لده اسلام عالمی دینک دینی معینه دیمه سبب دولکی تاریخینده حیر دار کیشیلر که معلومه اسلام دوتی عصر سعادته قیلماسی طریقه و قیاسی ترتیب ده ترقی قیلمیش یونون بر یوزنی اسلام دینی غه ترغیب و تشویق ایلاب اسلام دینک یقینی اولور دینه غیبه قیلماق جلب ایتمک ایله خفا ره رانشون دور بدینه نهاده ترقی قیلماشلر لکه نسبتاً او زمانه فرید عصر یولوب تایلیدی حتی شام عراق ایران و باشه اولکه لر کرب کته شهر لر فتح قلدی شونینک کرب کزدن کون اسلام دوتی دینک شان شوگی آریب دین دینک ترقی سی اوچون قیلماق حر کتلی سبیل اوز عصر یارداکی اجنای دولتر که زلزله سالیب تحریف و نهید ایتمک ده موافق یولولدر اولور دین کین یلی امیه دوتی دور بدینه ککوت کته قیلماشلر و غلبت اسلام میسر یولوب غریبه هر محیط دین آریب شریفه چین اولکه سیه قدر اسلام دینک ساهلانی استینه کسیردی سونینکده یی عباس خلیفه لری منصور هارون الرشید دور بدینه دیاده اسلام دوتی دینک هیبت و عظمتی که برار یو دوت حکومت موجود یولولدی یومانی کین زمان نیک دوری (کیشی) برله سلطان عثمانیه دوری پادشاه مالکده سلطنت اسلامیه فی انکی اناوتی عزیز قیلماشلر بر از ملاحظه برله هج نبول قیلماسل اناحق قدر خدات که تحمیل	دولته دهاهسی بریلایق بلش بریم سر آتی ایلایق اوج سر آتی ایلایق هر شخص ناهسی کرت اداره سی معارف نظاریه دارالمعلمین ده دولته دهاهسی بریلایق بلش بریم سر آتی ایلایق اوج سر آتی ایلایق هر شخص ناهسی کرت اداره سی معارف نظاریه دارالمعلمین ده دولته دهاهسی بریلایق بلش بریم سر آتی ایلایق اوج سر آتی ایلایق هر شخص ناهسی کرت اداره سی معارف نظاریه دارالمعلمین ده

سینه اسلام نیک دیده و عسکه لرینه حاجت اسلامیه
نیک دامنه مدد سبب بودی سبب معلوم : اول فی موندان نالی الیبت اجازت قشایشین منع بیلان ایدی
زمانه کای مسلمانان نیک غیری لری و همت لری سکرلری ای جلدون ایمر کرده سینی قالدولیک کروب اوز شخصی
نیک شجاعت و جبار لری باشاقورعه اعطای امیر قائدهمیکه تجارت بیلان فی خواهالاب باشقار طرفدین اوچون جالبی دیذا قلیپ و وحشی طالبی دین ملک سی
لر نیک خلوص بیت رله ملت که خدمت قلیپ دین وطن الصافی عنوع بیدی سونکرویش سولیک آفرینه بریم سر نو قرتان ملی حکومت الیه یورت ملت نیک جالبی
فی دشمن دین اسلام الله و رسول نیک امریکه مقدر ایدیه یپ ربب مخصوص آدمل فوب دور عالی کوزده توب بربر آده ملک نیک هر بر توخیده اصلاح
طاعت قشیر لری فران کریم حکمی که عمل قلیپ عدالت تورغان ایدی سونکرملری موبته فک بون تجار بک دول و تشطکه اختیاد قشیر لری اید و آد و شمیر اید
و خفاست ترله ایش لری حبیب بودی بنأعله بدیقه اوزاتاقفه باشادی بو ناحق شخص طمک لری قنیر مال
اسلام دینی امانتسز بوده ازانقده مسلمانان نیک اویس ساقویری هر ایکی طرف ضرر تارتیب ملک نیک
عصری مدنی نورسودی و تون جهان اسلام نیک اقتصادی تربت چیلکی فی مویشکل لوکده قانل ایدی و توشور لیدی
اجاقیت و عظمتیکه قائل بودیلر : آخیری یار فی نفسی تویماس قانقر ظالم یور تومر نیک هر جیل داج
حیات جانکده نیک خراج لرینی خلق نیک احوالیه ردم قلیپای بر زاده حرمین شیرین دین قاتل ایلاری جای احسان ایدنی
مهمکنم که غدری قلیپ ایل ملک نیک عودین فی قیلان شرمانه ایدنی لری رله آب شهر که شریف ایدیل
شرق وور کیلانه جنگل جاکمونه طلم عدولری باحق طوغنی شورات یورقی حالسز ازماسز قلیپ صندوق
لایت شجیت باحسانه سور وغان وغان وحش اوزامسی حله صندوق التور لری چت که یار مکده دوده ایدنی جنگل
سیدین بری بیملکتی هر خیل ظالمانه حرکت و حکمران جاکمونه غه اوانقه ظالمیل اول شرقی نور سکنت غه ملاقات داماد قاشی لک که تعین لاشان نوات گرام
برله آلاب خلق نیک نور لری دای کار لریه بیت الب لککانه بر فالکرا بوا سکی بوتان دین ایدیه بر ترسته ایدنی قاشی اقدیلر دین کوز توامر که شریعت غرا تویه حکم
دینا هیچ بر حکومت اید هر کورولکان زده بودت جفاق معلوم قنقور زده اصناف قلیپ شیو خلق نیک لرینی حاقیت و عدالت برله اجراء قیلور لری عموم خلق لری
نیک باقینی چت نمکنر که اوز شخصی اوچون ایل یور ایدین سونایرت اغان التور دین بر تنسی فی عملکت امتشاسز زار کوروت توخلری و حق لک نمکنده
کساکر ددر بو ظلم تجدیل ایل ایلکاری نمکنین چیتادور نیک عوی جاجلر که سزنی ایشکه قاتع سکی لکک اوطنه شرع لری ادا قیلور لری

اعمال

مخیرم اوغووچو لرمن هر عرش قیلاص که کرتده من حاضرده سکی دین تأمین قلیپت اسباب و سنابل تقصیباتدین توامان کچنلیگر فی غوغ قیلور لری موشدین
صونکرا انشا الله وسیله و واسطه امری تکدیل قلیپت داخلی و خارجی خصوصاً عالم اسلام غبر لرینی یازیب ملتضرب نیک حیات تقصیبات خدمت قلیپای امیر ایدیه
دور من (اودله)
سز حمرز قونقور شوق

باسلاری و قسملاری دینی، ملی، علمی، ادبی، احکامی، سماوی گزینته سیدور مقدمه مقاله درج اولور که کلکان اوراق کین قایتاریلاس - اساسس مقاله قبول قیلیناس کاتر حکومت اسلامی نینک ناسر افکاری	مختار منته بر مرتبه مقنن و قانون شرقی تورکستان حیاتی دلایله، امشده، فکده، ویرلس	ایده باهاسی بریلاین بش برسم سرتی آلیق بایق اوج سر آی بایق هر نسخه نینک باهاسی کرته داروسی، معارف نظاری دارالمعلمین تور باشیده
--	---	---

۱۱ شهریور ۱۳۰۲ سنه هجریه نوییه (پنجشنبه) سان ۲ پنج (اگوست) ۱۹۱۳ سنه ۱۹۳۳

بر علتی قی سبط اکثرین زیاده داروسی مشکل دیکان قیلای دعوی حقوق و عسداق قیلشیری بیلر ایدی سور بوتون عالمداکی سیاسون و حکما احکامیون طرفیدین یونیک اوچون جهانده من تورای باشقه همدی یوقاسون تجربه و احتیاج لر دین کین سوزلنک بر حقیقتدور بیز ایندی اوز ایشیمیز قی اوزرینیز غیر ککچین و عالمه آریلیب یولکلری کور کور ایشیک باشقه یولوب قالماق قیض تصدیقیه اوندی. آتای ایلای قی ترک و بریندیش یولان قذاق مسلمانلری سبط قیلپ اوز ایشیلری سر نجام قیلماقدا. آتایان شان نینک او بر طرفیده غازی اعظم خواجه حاسیم دین صلح سوراب اداره ادره قالان مسلمانلر ره حقوق عدالت دائره دیده رابر ایشامانی وعده بریسب ادا کی اصل قیلپ تورعان یونیکلکانک ره ایلی ولایتی مانای جانک سبکچام ترک باشقه خضارت اداره برله تورماقدور ... بیز حاضر شو کرب فداکارلیق و قانی جهان مقدس لرمن برله یولیزمه قایتاریب افان عزیز وطنمیز نینک وحشی دشمنلر طرفیدین بریلاری تعمیر معظوم مسلمانلر نینک کور باشلری شفق ایلانک دول لرمن برله اویسب تورماق زماق کندی اوروخ حالتیدانک هر شهر و ولایتلر منینک بریمیز نینک جالیون خیزس اوز احوال و شراطلی اینجه حرکت لیلاینجیور یوزنه الان خانه بیکاری ایندی بر مزم کسکه تورولایب بریمز ایل حال لاشاقی دروگمات دشمنلردین ککچور کان غلم حیرت دانسانکی تورک اصداق ککچلری عیسو سلوک علی زنجیر لری بریده کورکان چلاو امرضی جان قیلشیر قردانلار بریمز نینک یونیه ایلایب وحشی درنده لر نینک چکن لر ایلایر ایندین باضی آقاقلیققرعه بریمز ای نینک ایلار شه اکجی یونداغ اسیرلیک و مل نوق تورانه نوشمن لیکسور اویون کین چاره کور ککچر که وقت بندی اوزانک اوچون ترک اول باشلری تریرک قیلپ ادا ده و قانولرمن قی اقسام غنه. آلب منظم اویوناق اوچون که تورولایب و مانایک بر ایندی. یونیکه بو ظالملر عیوی خلق نینک اویون بیلپ غنسات ایلولاریده من ملککی علم ماروف شرطه روشن لیلاین ملذذبتی باشلری یوقاری کسکورتیشلری اویون ششمی منقبت و زانی عزت آروولیکه خلاف کردورن ایدی اچون دربار و بویله ایدی ایندی ترک لارده ککچلکات تریانک سوز تورالماقی هه نینک معلومدور اوتونان سلطان بزم ملل آخولیک ظلم عدلری ککچلک نعل	اداره و انتظام م معارف عاشره دومول دین شلاب ککچور غنه لیک شرقی تورکستان نینک اکثریتی تشکیل قیلان مملکت وطن نینک حقیقی ایکسی یولان ملت بالالاری نینک قیض تصدیقیه اوندی. آتای ایلای قی ترک و بریندیش یولان قذاق مسلمانلری سبط قیلپ اوز ایشیلری سر نجام قیلماقدا. آتایان شان نینک او بر طرفیده غازی اعظم خواجه حاسیم دین صلح سوراب اداره ادره قالان مسلمانلر ره حقوق عدالت دائره دیده رابر ایشامانی وعده بریسب ادا کی اصل قیلپ تورعان یونیکلکانک ره ایلی ولایتی مانای جانک سبکچام ترک باشقه خضارت اداره برله تورماقدور ... بیز حاضر شو کرب فداکارلیق و قانی جهان مقدس لرمن برله یولیزمه قایتاریب افان عزیز وطنمیز نینک وحشی دشمنلر طرفیدین بریلاری تعمیر معظوم مسلمانلر نینک کور باشلری شفق ایلانک دول لرمن برله اویسب تورماق زماق کندی اوروخ حالتیدانک هر شهر و ولایتلر منینک بریمیز نینک جالیون خیزس اوز احوال و شراطلی اینجه حرکت لیلاینجیور یوزنه الان خانه بیکاری ایندی بر مزم کسکه تورولایب بریمز ایل حال لاشاقی دروگمات دشمنلردین ککچور کان غلم حیرت دانسانکی تورک اصداق ککچلری عیسو سلوک علی زنجیر لری بریده کورکان چلاو امرضی جان قیلشیر قردانلار بریمز نینک یونیه ایلایب وحشی درنده لر نینک چکن لر ایلایر ایندین باضی آقاقلیققرعه بریمز ای نینک ایلار شه اکجی یونداغ اسیرلیک و مل نوق تورانه نوشمن لیکسور اویون کین چاره کور ککچر که وقت بندی اوزانک اوچون ترک اول باشلری تریرک قیلپ ادا ده و قانولرمن قی اقسام غنه. آلب منظم اویوناق اوچون که تورولایب و مانایک بر ایندی. یونیکه بو ظالملر عیوی خلق نینک اویون بیلپ غنسات ایلولاریده من ملککی علم ماروف شرطه روشن لیلاین ملذذبتی باشلری یوقاری کسکورتیشلری اویون ششمی منقبت و زانی عزت آروولیکه خلاف کردورن ایدی اچون دربار و بویله ایدی ایندی ترک لارده ککچلکات تریانک سوز تورالماقی هه نینک معلومدور اوتونان سلطان بزم ملل آخولیک ظلم عدلری ککچلک نعل
--	--

[illegible]

دینی، ملی، علمی، ادبی، اجتماعی، سیاسی مقاله درج اولیو ادره کنگران اوراق کنگران قاریاناس - اصناسز مقاله قاریاناس کتاب حکومت اسلامی بنک نشر قری	شرفی تورکستان حیات دلایله اشاده مکرکام قریان	ادبیه شاعری برایلیق بشریم سر آتی ایللیق اوج سر آتیایلیق هر سحر سن بنک یاسی کره یازاسی - اوراق طاری دار المصلین نور باشد
---	---	---

۶ جی جدای اثنی ۱۳۵۲ سنه هجره سوره (سنه شنبه)

سان ۶

النجی (سپتمبر) ۱۹۳۱ سنه میلادی

قانون و عدالت

جناب الله سبحانه کائنات علی نظام و قانون برله
براعتند مخلوقات بنک هر نویده بر جنل نظام و قانون
حکمران، اولوب آسمان زمین کون آبی و اودورلر حیوانات
نباتات علی عاقلان همه انشاک مینو عاقله نظام
عدالت برادر و الصما و صومع العزیزان، والارض
منداها واقفیا دنیا و اوسا... کئی قران حکمده آیت
میان کوب عدالت انظامی کائناتده عدل و صریح
اداب خلق ایاک سان کله بوی کمال حکمت و عدالت
بره متصف اولوب بندلاری هر ایشده عدالت اعتداله
دعوت ایشده... بارجه کائنات عدالت برله قیام بوغان حادده
شرف مخلوقات و قنات انسان اجناسی سیاسی احواله
قانون عدالتن تورالسان نظام عدالتن هر بر شلکت و
حکومت باشاایان خراب و برالطیق یوز کرسانور قانون
و حقوق حیث اشابعه انسانیه اوچون نظری عبسوری
بر امر مذهب و علم و مثال بولوب انسانلرک سعادت
و امتیازناری قانون ایشده ایمین قیلدر حاکموملار
کیت ایترل قانون و حقوقن بر حکمده خلق انجول آرام
ظاهر عیوب و نوز اولورلر حکومت به طریقه مستقیم و
مستقیم قانونن سرحد غرض عمارلار بنک کئی برله
اداره قیلب ظاهر اتوج کره سیم به مقیبتده هیچک
بان مالدارین این اسم ایدی و نواع خلق بی حقوق
عدالتن هر عیوب قیلب توکلاری سیمین شوب سیمین
قیل اولوب بولوب تورغان بر زندهه کین کین ویران
قیل تیجده اولوزلی هم خراف بولوب کسندی ایزلر
ظامی نظام باشکهور فلان بنک اسیدلار بدین اجات
اولوچون اولورموزن کروروب حسرت کره برینه شرقی
ایلمکدن اراق طاریلرین بنشی بر حافه یوب اولماز اولوب سوزکر
اولرک حاقنی بره صلح قیل قایب کنگران طلفات اولایب
ایچال دوام ایکنلکینر عکسرت برشان

بنک نعلولری کورسانما کور لایم بونک اوچون اسنک
اولرک عدالت قانون و نظام برله حقوق ناموغلق ضرور
رک کج حاب حق طرفین عضا فلان تراق حکم برله
ایمیر آخر ایزان سلی الله علی و سولیک شسترلره اکر
دست انشاک کنگره قایلوق قانون حق یاز فقط شوی
عمل کور ایشور شغه قیلدر

حکومت شرفی عظیم اسلام

بنیمیز حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم بنک
ایمان یازمیزلر عریضت فطریه سیده دن اسلام نه سیده
ایچ هر یی ده رده مایق بوغان حال رسا این اسلام
بره متصف اولوب بندلاری هر ایشده عدالت اعتداله
دعوت ایشده... بارجه کائنات عدالت برله قیام بوغان حادده
شرف مخلوقات و قنات انسان اجناسی سیاسی احواله
قانون عدالتن تورالسان نظام عدالتن هر بر شلکت و
حکومت باشاایان خراب و برالطیق یوز کرسانور قانون
و حقوق حیث اشابعه انسانیه اوچون نظری عبسوری
بر امر مذهب و علم و مثال بولوب انسانلرک سعادت
و امتیازناری قانون ایشده ایمین قیلدر حاکموملار
کیت ایترل قانون و حقوقن بر حکمده خلق انجول آرام
ظاهر عیوب و نوز اولورلر حکومت به طریقه مستقیم و
مستقیم قانونن سرحد غرض عمارلار بنک کئی برله
اداره قیلب ظاهر اتوج کره سیم به مقیبتده هیچک
بان مالدارین این اسم ایدی و نواع خلق بی حقوق
عدالتن هر عیوب قیلب توکلاری سیمین شوب سیمین
قیل اولوب بولوب تورغان بر زندهه کین کین ویران
قیل تیجده اولوزلی هم خراف بولوب کسندی ایزلر
ظامی نظام باشکهور فلان بنک اسیدلار بدین اجات
اولوچون اولورموزن کروروب حسرت کره برینه شرقی
ایلمکدن اراق طاریلرین بنشی بر حافه یوب اولماز اولوب سوزکر
اولرک حاقنی بره صلح قیل قایب کنگران طلفات اولایب
ایچال دوام ایکنلکینر عکسرت برشان

ایدی اولوقلرده شرقی تورکستان غربی تورک
دارمیده بولوب بر کرکی نکت غولاجه اولمیده ایدی
سید بککوره شرقی تورک حکمران ترقه نده دوجا بولوب
شعیف و ابالاله اکیج کیه بریطیلر بر طریقه قانون
تاریب کان جویمیزلر حاقن نوریلر یه بری کنگر
نه سو یاز و اولوقلرده بر حکمت بولوب حوق بایقیده
یه بر باج حاقن هم بولوب بو حاقنلر دین کنگر
حاقنلر سوزکر کیه یوب بر حاکم کرک بر خان بوغان
حاقنلر دوریده کیه شوکت دالت بولوب بوغان حاقنلرین
ایچ هر یی ده رده مایق بوغان حال رسا این اسلام
بره متصف اولوب بندلاری هر ایشده عدالت اعتداله
دعوت ایشده... بارجه کائنات عدالت برله قیام بوغان حادده
شرف مخلوقات و قنات انسان اجناسی سیاسی احواله
قانون عدالتن تورالسان نظام عدالتن هر بر شلکت و
حکومت باشاایان خراب و برالطیق یوز کرسانور قانون
و حقوق حیث اشابعه انسانیه اوچون نظری عبسوری
بر امر مذهب و علم و مثال بولوب انسانلرک سعادت
و امتیازناری قانون ایشده ایمین قیلدر حاکموملار
کیت ایترل قانون و حقوقن بر حکمده خلق انجول آرام
ظاهر عیوب و نوز اولورلر حکومت به طریقه مستقیم و
مستقیم قانونن سرحد غرض عمارلار بنک کئی برله
اداره قیلب ظاهر اتوج کره سیم به مقیبتده هیچک
بان مالدارین این اسم ایدی و نواع خلق بی حقوق
عدالتن هر عیوب قیلب توکلاری سیمین شوب سیمین
قیل اولوب بولوب تورغان بر زندهه کین کین ویران
قیل تیجده اولوزلی هم خراف بولوب کسندی ایزلر
ظامی نظام باشکهور فلان بنک اسیدلار بدین اجات
اولوچون اولورموزن کروروب حسرت کره برینه شرقی
ایلمکدن اراق طاریلرین بنشی بر حافه یوب اولماز اولوب سوزکر
اولرک حاقنی بره صلح قیل قایب کنگران طلفات اولایب
ایچال دوام ایکنلکینر عکسرت برشان

تفرقه بولماله نتیجه دارد اخلاقی افعال ماعول طاشه
لری ماعولیه ماعولیه علاقه میدین کتب محاسن که
استیلا قیدار [خطای دیگان اسلحه ماعول لردین بر طاشه
بولوب حاضر کی چین قومیتی خطای: عک افلاطونامه وند
زده عام اسلحه قارب خلق فهم قبله لری اوچون
مین ملتی خطای دب یازدوق]

قبا، علم

ی کتابتیں ایک آخری بولغان قرآن مجید انصاف
ن اوجون مکمل ابدی رہے بولغان اوجون نازل بولغان
یقین بشریت یک دنیا و آخرتیدہ سعادت کس باعث
نرسائی بیان و تفصیل آمیزش قرآن کائنات غ

قلب کا شکر کہ تشریف آندی و امر جلدہ عزم
خارجہ و کلبہ غفہ وقت نیلایم .
ایلی دین حرم حاضر شدہ علی طرفین اسوغه کوب
الشمیر لیک سودا کرل کلان بولری اسوغه باشلی
ای نونا ک جابلری اولاده وختاب نکش داندین این
و منلی که کش او چون حصرت کان .

Jamal Sufohry

[illegible]

Game

[illegible]

[illegible][illegible]

اصلاحات و تعمیرات احتیاجات بر یک با بلایر بو گروپو آملر اوتلانغان نئش اولانلار تورک جرسکتار قیلمادار قی نئیک تر قی س حاشری
 اساسلیق بیلدیریلدی دئمک بالایر علم و معارف فیض الی نئیک انسی آتون قرائلر نئو نئو کورده کولوک کولورده ایلمه یه امن صدمت بیه یه نئو نئو نئو
 برله تریمه قی صفت اسول اداره و سیاستلرله اشنا یاقان یسکت آملر تورک عالی نئیک بوک اویده سی
 ایلات حاضریلر برله تمسکین اولادور معارف تریمه
 سابعیه دین قی خیر قالدورولغان برما نئیک حاشری عصر
 ده قالدور زور برما نئیک اداره قیلم حشمت قیلمایلی
 نئیک مکی ایشلرله مقبول قاعده قالدور لایم عسکری
 نظامیه بلان سیز اولم نئیک عسکر تعلیم و بیلان برله
 بحرکت قیلم نئیک عسکرله قاعده قیلمایلی معلوم
 اجتماعی و اقتصادی ایشلرله اسول و قاعده برما نئیک
 در کار قیلم قیلمایلی اولم نئیک برله اولادور علم
 اولم نئیک برله عسکر تعلیم و معلوم برادورولان
 مکتب و دارالمعلمه تحصیل قیلمایلی خلاصه نئیک
 ملی حیاط بک ائتک ایتک برله مکتبده شرمعا قیلم
 مکتب تریمه ائتک ایتک بیلدور بیلدور
 قاعده قیلمایلی نئیک ایتک تریمه قیلم نئیک
 س قیلم معارف ظانی نئیک قیلم ظرافت قیلمایلی
 دارالمعلمین مکتبی قیلمایلی نئیک قیلمایلی
 نور کسین حاشری کزیم نئیک نئیک قیلمایلی
 اوج قیلم مکتب بالایر قیلم حاشری دینی و فنی
 مکتب عسکری تعلیم و معارف تریمه قیلم نئیک
 قالدور نطرات کاشف اولادور بیلدور مکتب ایتک
 موجود مکتب لره روح کزیم تریمه و اصلاح ایتک
 نئیک و هر کدور اوجو بیات و معارف مکتب لره
 بیات تریمه قیلم مکتب لره حکومت اسلامیه نئیک
 الی علم ایتک قیلمایلی برله کاشف و والی (دولت) لیک
 وظیفه بیلدور قیلمایلی معارف زور بولس حاشری
 قیلمایلی مکتب لره نطرات عسکر مکتب لره
 حاشری عبدالعزیز زاده عبدالله آخوند محمدیار زاده
 و معارف آخوند خورشیدی و یوسف اندی طو غورول
 کاشف حاشری قیلمایلی کالدور خلوص برلیش قالدور
 الی معارف ایش کالدور کاشف حاشری کالدور
 لکن ایشلر دمت و حاشری کالدور ایتک و
 سیاسی تریمه نئیک بریم و نئیک مکتب لره
 کالدور مکتب لره هر ایتک ایتک ایتک
 نئیک مکتب لره حاشری کالدور ایتک
 ایتک و قیلم نئیک مکتب لره ایتک
 حاشری مکتب لره مکتب لره ایتک
 دین شری قیلمایلی ایتک ایتک
 له ایتک و مکتب لره
 آتای ایتک تورک ملی نئیک
 آتون قیلم نئیک ایتک ایتک
 اوچر ایتک ایتک ایتک

سرمهر قیلمایلی

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

خارجی خبریں

KAYNAKLAR

- ABDUMECİT, Muhammed. “İki Cumhuriyetiniñ Aldı Keynide Paydılınılğan Aħparat Vastiliri” (İki Cumhuriyetin Öncesi ve Sonrası Kullanılan Basın Yayın Araçları), <https://www.akademiye.org/ug/?p=156381>,(Erişim 10 Ağusto 2023).
- BAVUDUN, Muhemmettursun vb., (2004), **Çağatay Tiliniñ İzahlık Luğiti** (Çağatayca’nın Açıklamalı Sözlüğü), Xinjiang Helk Neşriyati, Ürümqi.
- BEGTEMİR, Mehmet Emin. (2018). “Uygurlarda Basın Tarihi”, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**. 14: 50-53.
- ÇELEBİ, Ercan. (2000). Yaş Türkistan Dergisine Göre Türkistan Millî Mücadelesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- EMİCAN, A. vd. (2006), Uygur Edebiyatı Tarihi. Milletler Neşriyatı, Beyjing
- İNAYET, Alimcan. (2013), “1930’lu Yıllarda Kaşgar’da Çıkan Şerh Türkistan Hayati, Erkin Türkistan ve Yeni Hayat Gazetelerindeki Bazı Şiirler”, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1/1, 1-42.
- IŞIK, Yasemin ve KOÇ, Kübra. (2022), 19. Yüzyılın Sonları 20. Yüzyılın Başlarında (1880-1930) Türkistan Süreli Yayınları Ve Kadın Konusuna Yaklaşımları. Karadeniz Araştırmaları. XIX/74: 493-514.
- GÖKALP, Ziya. (2016), Çınaraltı Yazıları , Ötügen Neşriyat, İstanbul.
- KÖLTEKİN, Hacı Ehmed. (1983), Deniz Üçiliri (Deniz İncileri), Keşker Neşriyati, Keşker.
- KAŞGARLI, Sultan Mahmut. (1998), “Uygur Türkleri Edebiyatı”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 20, Ankara: s. 520- 541.
- KOMİSYON, (1999), Uygur Tiliniñ İzahlık Luğiti (Uygurcanın Açıklamalı Sözlüğü), injiang Helk Neşriyati, Ürümqi.

- Mahmud Keşşiri (Kaşgarlı Mahmud), 1965, Keşşer Neşriyati, Keşşer.
- Muhammet, Adil. (2011), Xinjiang'ning Ahbarat-Neşriyatçılığı, Xinjiang PenTehnika Neshriyati, Urumçi.
- OSMAN, İsmayil. (1992), “Azadlıqtın İlgiri Şincangning Herkaysi Caylirida Neşir Kılınğan Gézit Jornallar Heqqide Eslime” (1949 yılından Önce Doğu Türkistan'ın Çeşitli Yerlerinde Yayınlanan Gazete ve Dergiler Hakkında Anılar), Xinjiang Tarih Materyalliri, Sayı. 32, Xinjiang Helk Neşriyati, Urumçi.
- POLAT, Abudreup. (2004). Çağatay Uyğur Tili Heqqide Mupessel Bayan (Çağatay Uyğurca Hakkında Kapsamalı Açıklamalar), Milletler Neşriyati, Beijing.
- TATLİQ, Erşidin, (2012), “1949-yılından Burun Şincangda Çıkarılan Gézit-Jornallar” (1949 yılından Önce Doğu Türksitan'da Çıkarılan Gazteler). http://uyghur.xjass.com/lading/content/2009-04/07/content_74246.htm. (Erişim 11 Ekim 2023).
- RUZİYEYEV, Meşur. (2016), Uyğur Zeminda (Uygur Diyarında), Teklimakan Uyğur Neşriyati, İstanbul.
- TEVEKKÜL, Mihrullah. (2014). “Uygur Ceditçilik Hareketinde Qutluq Hacı Şevqiy'nin Yeri ve Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (18-21 Mart 2014), C. 2, Niğde: Niğde Üniversitesi-Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi-M. Akmulla Devlet Pedagoji Üniversitesi, s. 2681-2694.
- YAPAR, Aslı. Basında Etik, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, s. 15-33.
- YELOĞLU, Âdem. (2019), “Uygur Yenileşme Süreci, Matbuatın Gelişmesi ve Yeni Hayat Gazetesi”, Cappadocia Journal Of History And Social Sciences Vol.12-Aprıl, S: 40-54.
- ZAMAN. N. (1986), “Uygur Hazirki Edebiyatidiki Vetenperverlik Roh” (Uygur Modern Dönem Edebiyatındaki Vatanseverlik Bilinci”, Tarim Jurnili, S: 112.
- <https://uyghur-archive.com/bagdax/bbs/yengi/thread16566.html> (Erişim: 8 Eylül 2023).